

ประเทศไทยในยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาต่อเอเชียอาคเนย์ในช่วงการเปลี่ยนแปลง
(พ.ศ. 2516-2519)

นางสาวจิตติยา พุกขมาเมธานันท์

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2553

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THAILAND IN THE US CHANGING STRATEGY TOWARDS SOUTHEAST ASIA
(1973 -1976)

Miss Jitiya Purksametanan

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Political Science

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic year 2010

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ประเทศไทยในยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาต่อเอเชียอาคเนย์

ในช่วงการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2516 - 2519

โดย

นางสาวจิตติยา พุกยามะชานันท์

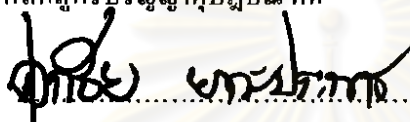
สาขาวิชา

รัฐศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

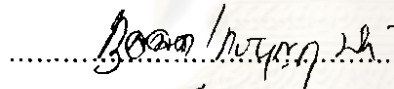
รองศาสตราจารย์ ดร. กุลลดา เกษบุญชู มีด

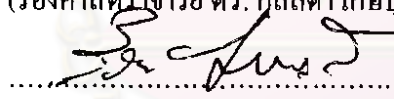
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต

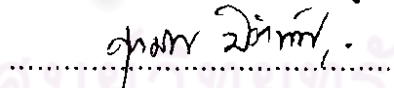

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร. ศุภชัย ยาวะประภาส)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ คำชู)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร. กุลลดา เกษบุญชู มีด)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. วีระ สมบูรณ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภมิตร ปิติพัฒน์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร. ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ)

จิตติยา พุกกษามะธานันท์.ประเทศไทยในยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาต่อเอเชีย
อาคเนย์ในช่วงการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2516 – 2519 (THAILAND IN THE US
CHANGING STRATEGY TOWARDS SOUTHEAST ASIA, 1973 - 1976)
อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ. ดร. กุลลดา เกษบุญชู มีด , 244 หน้า.

วิทยานิพนธ์นี้ศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - สหรัฐอเมริกา ในบริบทที่
สหรัฐอเมริกาดอนตัวออกไปจากอินโดจีน เพื่อตอบคำถามว่า ประเทศไทยมีบทบาทอย่างไร
ในยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาต่อเอเชียอาคเนย์ ในช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงบริบท
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จากการยุติสงครามเวียดนาม จนถึงการถอนทหารสหรัฐฯ
ออกจากประเทศไทย ในปี 2519 และสหรัฐอเมริกาในฐานะประเทศมหาอำนาจ ประสบ
ปัญหาอย่างไรในการที่จะให้ประเทศไทยดำเนินนโยบายต่างประเทศตามที่ตนต้องการ
ท่ามกลางพลวัตที่ผันเปลี่ยนของการเมืองไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2516 – 2519

วิทยานิพนธ์นี้ได้อภิปรายถึงความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย
อันได้แก่ ความแตกแยกขัดแย้งในหมู่ผู้นำ และการก่อตัวของกลุ่มพลังสังคมต่างๆ การมี
รัฐบาลพลเรือนพระราชทาน (รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์, 14 ตุลาคม 2516 – 14
กุมภาพันธ์ 2518) และรัฐบาลพลเรือนจากการเลือกตั้ง (รัฐบาลเสนีย์ ปราโมช, 15
กุมภาพันธ์ – 13 มีนาคม 2518, รัฐบาลคึกฤทธิ์ ปราโมช, 14 มีนาคม 2518 – 12 มกราคม
2519 และรัฐบาลเสนีย์ ปราโมช, 20 เมษายน – 6 ตุลาคม 2519) รวมทั้งการทำงาน และ
ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มพลังสังคมต่าง ๆ ในช่วงการปกครองโดยรัฐบาลพลเรือน พ.ศ.
2516 -2519 ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินนโยบายตามยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ทำให้
สหรัฐฯ ประสบความล้มเหลวในการดำเนินการ จนกระทั่งต้องถอนกองกำลัง และ
ฐานทัพทั้งหมดออกไปจากประเทศไทย ในปี 2519

สาขาวิชา.....รัฐศาสตร์..... ลายมือชื่อนิติศด..... จิตติยา พุกกษามะธานันท์
ปีการศึกษา 2553..... ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก จุลลดา เกษบุญชู มีด

#4981901724 : MAJOR POLITICAL SCIENCE

KEY WORDS: THAI FOREIGN AFFAIRS/THAI-US RELATIONS

JITIYA PURKSAMETANAN: THAILAND IN THE US CHANGINGS

STRATEGIES TOWARDS SOUTHEAST ASIA (1973-1976). THESIS ADVISOR:

ASSOC. PROF. KULLADA KESBOONCHOO MEAD, Ph.D., 244 pp.

This thesis studies the relationship between Thailand and the United States during from 1973 -1976 in the context of US withdrawal from Indochina after the end of Vietnam War. It explains Thailand's role in the United States' changing strategies towards Southeast Asia. This study discusses how US hegemony had failed to make Thailand comply to its policies amidst the dynamics of changes in the international context after the end of Vietnam War and Thai politics during the year 1973 – 1976.

This thesis concluded that the dynamics of Thai politics during the years 1973 -1976, namely the conflicts among leaders and the liberal social forces that have built up around 1973, the political upheaval on October 14, 1973 in Thailand, along with the civilian governments (Sanya Dhammasak government, 14 October 1973 – 14 February 1974, Seni Pramoj Government, 15 February – 13 March 1975, Kukrit Pramoj government, 14 March 1975 – 12 January 1976 and Seni Pramoj government, 20 April – 6 October 1976), created a momentum leading to the clashes of liberal and conservative social forces during that period. They ultimately presented a series of obstacles to the US, and finally led to its failure to keep bases and forces in Thailand after the year 1976.

Field of Study : Political Science

Student's Signature

J. Parks

Academic Year: 2010

Advisor's Signature

Kullada Kesboonchoo Mead

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนจาก "ทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช และสำเร็จลุล่วงได้ด้วยการสนับสนุน และความช่วยเหลือของบุคคลหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. กุลลดา เกษบุญชู-มัต อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ รวมทั้งได้ชี้แนะแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์เอกสารชั้นต้นต่างๆ ที่ได้ใช้เป็นข้อมูลหลักของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนได้คอยดูแลเอาใจใส่ในแง่ของกระบวนการระบบความคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และการใช้ภาษาในการเขียนงานวิชาการ ซึ่งนับเป็นคุณูปการอย่างยิ่งต่อการเขียนวิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้า นอกจากนี้ ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ คำชู รองศาสตราจารย์ ดร. วีระ สมบูรณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศุภมิตร ปิติพัฒน์ และศาสตราจารย์ ดร. ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อวิทยานิพนธ์นี้ ซึ่งหากมีข้อผิดพลาดประการใดที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ก็เนื่องมาจากความอ่อนด้อยทางวิชาการของข้าพเจ้าเองทั้งสิ้น

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณบุคลากรห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ และสถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำในเบื้องต้นเกี่ยวกับการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ Ms. Mary Curry, Ph.D., Public Service Coordinator and Research Associate ที่ได้ให้แนะนำในการเข้าถึงและใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของสภาพความมั่นคงแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (The Digital National Security Archives – DNSA) Ms. Meghan Lee ผู้ดูแลเอกสาร ห้องสมุดประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ท่านอื่นๆ ของห้องสมุด และพิพิธภัณฑสถานประธานาธิบดีนิกสัน (The Nixon Presidential Library and Museum) และมหาวิทยาลัย California at Irvine ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้ข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น และฐานข้อมูล รวมทั้งผู้ช่วยศาสตราจารย์สรวิศ ชัยนาม ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์เอกสารจากกระทรวงการต่างประเทศของไทยที่ใช้ในวิทยานิพนธ์นี้

นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ส่วนหนึ่งของความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มาจากกำลังใจ และการสนับสนุนของบิดามารดา รวมทั้งสมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัวของข้าพเจ้า คุณฉันทวัฒน์ ผลทรัพย์ ผู้ช่วยวิจัย กลุ่มเพื่อนนิสิตร่วมรุ่นปริญญาเอก และรุ่นน้องปริญญาโท ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ตลอดจนเพื่อนร่วมงานในสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ข้าพเจ้าจึงขอขอบคุณมา ณ ที่นี้ด้วย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ประเทศไทยในยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา.....	4
ยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ หลังการลงนามในข้อตกลงปารีส.....	10
กรณีศึกษา: ความล้มเหลวของสหรัฐอเมริกาในฐานะประเทศ มหาอำนาจ (Hegemony) ในการดำเนินยุทธศาสตร์ต่อประเทศไทย ในฐานะประเทศชายขอบ (Periphery) ในช่วงปี พ.ศ. 2516-2519.....	12
คำถามหลักของวิทยานิพนธ์.....	13
สมมติฐานของการศึกษา.....	13
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	14
ขอบเขตของการศึกษา.....	14
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	14
วิธีการศึกษา.....	15
องค์ประกอบของวิทยานิพนธ์.....	16
บทที่ 2 กรอบแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมปริทัศน์.....	17
กรอบแนวคิด และทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา.....	17
การพิจารณาพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย พ.ศ. 2516-2519 โดย ใช้แนวคิดกลุ่มพลังสังคม (Social Forces)	21
วรรณกรรมปริทัศน์.....	25

บทที่ 3	ประเทศไทยในยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาหลังการลงนามในข้อตกลง	
	ปารีส.....	33
	ยุทธศาสตร์ และการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ก่อนการลงนามใน	
	ข้อตกลงปารีส.....	34
	ข้อตกลงปารีสกับการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในประเทศไทย.....	40
	ปัญหาความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ ในปี 2516.....	48
	ปัญหาการเมือง และการก่อตัวของพลังสังคมนิยมในไทย.....	59
	เหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ในความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ.....	66
	สรุป.....	69
บทที่ 4	ประเทศไทยในยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ	70
	มุมมองของสหรัฐฯ ต่อรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์.....	71
	ยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในช่วง 14 ตุลาฯ	75
	บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในทัศนะของสหรัฐฯ	78
	บทบาทของกระทรวงการต่างประเทศของไทยในมุมมองของสหรัฐฯ.....	78
	ขบวนการนิสิตนักศึกษา.....	84
	ปัญหาความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ.....	87
	กรณีจดหมายปลอมของซี.ไอ.เอ.....	87
	กรณีวินาศกรรมบ้านนาทราย.....	89
	กรณีจลาจลแยกพลับพลาไชย.....	91
	การเมืองเรื่องการถอนทหาร.....	93
	การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในสายตาสหรัฐฯ	103
	สรุป.....	105
บทที่ 5	ประเทศไทยในยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา ในช่วงรัฐบาลพลเรือนจากการ	
	เลือกตั้ง พ.ศ. 2518 -2519.....	107
	การเมืองไทยก่อนการล่มสลายของอิน โดจิ้น.....	109
	การเลือกตั้งวันที่ 26 มกราคม 2518 และรัฐบาลเสนีย์ ปราโมช.....	109
	รัฐบาลคึกฤทธิ์ ปราโมช.....	116
	สหรัฐฯ กับการล่มสลายของอิน โดจิ้น.....	121
	ยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ หลังการล่มสลายของอิน โดจิ้น (พ.ศ. 2518-2519).....	122

	หน้า
การเปลี่ยนแปลงบริบทความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ	125
เหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ	127
กรณีทหารสหรัฐฯ จากค่ายรามสูรทำร้ายคนไทย.....	127
กรณีมาฆาเกษ.....	129
บทบาทพลังสังคมฝ่ายขวาในความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ.....	133
พลังชาตินิยม.....	135
ยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ว่าด้วยกำลังทหาร และผลประโยชน์ในประเทศไทย หลังปี 2518.....	139
มุมมองของสหรัฐฯ ต่อการดำเนินนโยบายถอนทหารออกจากประเทศไทย ในช่วงปลายรัฐบาลคึกฤทธิ์ ปราโมช.....	144
สรุป.....	145
บทที่ 6 ความล้มเหลวในการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ต่อประเทศไทย:	
กรณีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2519.....	147
กระทรวงการต่างประเทศกับข้อเสนอทั้ง 7 ข้อ.....	150
การโต้เถียงเรื่องความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ	154
ท่าทีของกระทรวงการต่างประเทศ รัฐบาล และกองทัพไทยต่อการถอนทหารสหรัฐฯ.....	158
การเคลื่อนไหวของพลังสังคมในเรื่องการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย.....	165
ท่าทีสหรัฐฯ กับเส้นตายการถอนทหาร 20 มีนาคม 2519.....	175
การเลือกตั้งวันที่ 4 เมษายน 2519 และรัฐบาลเสนีย์ ปราโมช.....	177
ยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในยุคหลังการถอนทหาร.....	180
เหตุการณ์ 6 ตุลาฯกับความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ	183
สรุป.....	188
บทที่ 7 สรุป.....	185
ข้อสังเกตในเชิงแนวคิดทฤษฎี และข้อจำกัดของงานวิจัย.....	191
ข้อเสนอแนะ.....	192
รายการอ้างอิง.....	194
บรรณานุกรม	207
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	244

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิทยานิพนธ์นี้จะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - สหรัฐอเมริกา ในบริบทที่สหรัฐอเมริกากำลังถอนตัวออกจากอินโดจีน ช่วง พ.ศ. 2516-2519 เพื่อตอบคำถามหลักๆ ดังนี้ ประการแรก ในช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ตั้งแต่การยุติสงครามเวียดนามถึงการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยในปี 2519 นั้น ประเทศไทยมีตำแหน่งแห่งที่อย่างไรในยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาต่อเอเชียอาคเนย์ ประการที่สอง สหรัฐอเมริกาในฐานะประเทศมหาอำนาจ ประสบปัญหาอย่างไรเมื่อต้องการให้ประเทศไทยดำเนินนโยบายต่างประเทศตามที่ตนต้องการ ท่ามกลางพลวัตที่ผันเปลี่ยนของการเมืองไทยระหว่างปี พ.ศ. 2516 – 2519 และประการสุดท้าย ปัญหาในการดำเนินนโยบายเหล่านี้ ในที่สุดได้นำไปสู่การยอมจำนนอย่างไร

วิทยานิพนธ์นี้ อาศัยมุมมองของแนวคิดทฤษฎีทวนกระแส (Revisionism) ที่มองการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาในเอเชียอาคเนย์ว่า สหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคต่างๆ ของโลกเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเอง และเพื่อเข้าถึงตลาดต่างๆ ในฐานะประเทศมหาอำนาจในโครงสร้างระบบทุนนิยมโลก ตัวอย่างของการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ ในลักษณะนี้ เช่น นโยบายการสืบแสวงหาตลาดต่างประเทศของอเมริกา และนโยบายเปิดประตูทางเศรษฐกิจ (Open Door Policy) ในช่วงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 นโยบายทั้งสองถูกมองว่าเป็นเครื่องมือที่อเมริกาใช้หลบเลี่ยงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ และสะท้อนให้เห็นถึงการที่สหรัฐฯ จำเป็นต้องขยายตลาดของตนออกไปอย่างสม่ำเสมอ เพื่อความอยู่รอด และเพื่อ

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นโยบายการเปิดประตูทางเศรษฐกิจ (Open Door Policy) เป็นนโยบายที่สหรัฐฯ แดลง ในช่วงปี พ.ศ. 2442 (ค.ศ. 1899) เพื่อเป็นยุทธศาสตร์ที่จะทำให้จีน เอเชีย และประเทศอื่นๆ ในโลก เปิดรับอำนาจทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่า และอุดมการณ์เรื่องเสรีภาพ และประชาธิปไตยของสหรัฐฯ นโยบายนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างกฎเกณฑ์ใหม่ในการช่วงชิงอำนาจนำแทนการล่าอาณานิคม โดยใช้กลไกตลาดเสรีที่สหรัฐฯ จะมีบทบาทเป็นผู้นำสูงสุด ดูรายละเอียดเพิ่มเติมจาก William Appleman Williams, “The Root of Intervention: Introduction” in *American in Vietnam: A Documentary History* edited by William Appleman Williams, Thomas McCormic, Lloyd Gardner and Walter Lafeber (New York : W.W. Norton & Company, 1989) 6.

รักษาความรุ่งเรืองของระบบทุนนิยม¹ อย่างไรก็ตาม ในหลายๆ ประเทศ การดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ต้องเผชิญอุปสรรคต่างๆ เช่น อิทธิพลของประเทศมหาอำนาจอื่นอย่างจีนและโซเวียต หรือขบวนการชาตินิยม เป็นต้น

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการมองภาพต่อเนื่องจากงานวิจัยของ ฌูว์พล โจจริง ซึ่งศึกษาการเมืองไทยในสมัยรัฐบาลทหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงปี พ.ศ. 2491 - 2500² และงานวิจัยของกุลลดา เกษบุญชู มีดี³ ซึ่งศึกษาการเมืองไทยในสมัยของรัฐบาลทหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร ในช่วงปี พ.ศ. 2501 - 2516 โดยให้ความสนใจแก่พลังภายนอกประเทศ (external forces) คือ โครงสร้างอำนาจของระบบทุนนิยมโลกที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นศูนย์กลาง งานดังกล่าวเสนอว่า แนวคิดเรื่อง “การ

¹ สรวิศ ชัยนาม, จักรวรรดินิยมอเมริกา : ประวัติศาสตร์แบบทวนกระแส อัตลักษณ์ ชีวอำนาจ (กรุงเทพฯ: ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552) หน้า 5.

² ฌูว์พล โจจริง, “การเมืองไทยสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุฎิปบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552).

³ กุลลดา เกษบุญชู มีดี, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์ – ถนอมภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก (งานวิจัยทุนปริดี พนมยงค์ มูลนิธิ 50 ปี ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2550).

กุลลดา เกษบุญชู มีดี ได้ให้ความหมายของระบบทุนนิยมโลก โดยเสนอว่า การใช้คำว่าระบบทุนนิยมโลกมีนัยสำคัญอยู่ 3 ประการคือ 1) ในระยะเวลาใดเวลาหนึ่งของประวัติศาสตร์นั้นจะมีบริเวณที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของระบบทุนนิยม เช่น ฮอลแลนด์ เป็นศูนย์กลางระบบทุนนิยมโลกในศตวรรษที่ 17 ก่อนที่อังกฤษจะขึ้นมาเป็นศูนย์กลางของระบบทุนนิยมแทน และในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปัจจุบัน มีสหรัฐอเมริกาเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ นักวิชาการคนสำคัญที่เสนอความคิดเรื่องศูนย์กลางระบบทุนนิยมโลกคือ แฟร์นอง โบรเดอ (Fernand Braudel) และต่อมาได้รับการพัฒนาโดย โรเบิร์ต ค็อกซ์ (Robert Cox) และลีโอ พานิช (Leo Panitch) รวมทั้งจิม กลาสแมน (Jim Glassman) โดยที่ค็อกซ์ได้ให้ความสำคัญกับการมีมหาอำนาจเป็นผู้ครองอำนาจนำ (hegemonic power) ในระเบียบโลก ซึ่งค็อกซ์เรียกว่า Pax เช่น Pax Britanica, Pax Americana ; 2) เมื่อเราพูดถึงระบบทุนนิยมโลกในเวลาใดเวลาหนึ่ง เราหมายความถึงอาณาบริเวณที่ศูนย์กลางนั้น ๆ มีปฏิสัมพันธ์ด้วย ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับเขตแดนของรัฐ และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กลางทุนนิยมโลกกับบริเวณต่างๆ นั้นเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ กล่าวคือศูนย์กลางมีบทบาทในการกำหนดให้บริเวณต่างๆ ทำหน้าที่บางประการเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของศูนย์กลาง บทบาทในการบังคับบัญชาเรียกว่า การทำให้เกิดการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศ (international division of labour) ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน กุลลดา เกษบุญชู มีดี, “รัฐไทยในกระแสโลกาภิวัตน์,” สังคมศาสตร์ ปีที่ 39, ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2551) หน้า 1-32.

พัฒนา” และผลทางปฏิบัติจากแนวคิดดังกล่าว ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของไทยในช่วงเวลาที่ศึกษา ล้วนเป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างไทย และสหรัฐอเมริกาบนพื้นฐานของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศ มหาอำนาจ (Hegemony) ในฐานะศูนย์กลางระบบทุนนิยมโลก กับประเทศเล็กๆ ในอาณาบริเวณที่ศูนย์กลางของระบบทุนนิยมมีปฏิสัมพันธ์ด้วย หรือที่เรียกว่าเป็นประเทศชายขอบ (periphery)^{*}

นัยสำคัญของมุมมองความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในลักษณะนี้ คือการที่สหรัฐฯ ในฐานะประเทศมหาอำนาจ สามารถเข้ามาบีบบังคับหรือบีบบังคับให้ประเทศในอาณาบริเวณ เพื่อให้ดำเนินนโยบายให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจเพื่อรักษาสถานะ ความเป็นมหาอำนาจของตนเอง ในแง่นี้ ไทยจึงได้ถูกกำหนดให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของ ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลก และนโยบายของสหรัฐฯ ในภาพรวม ตั้งแต่ช่วงสิ้นสุด สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมาจนถึงช่วงสงครามเวียดนาม⁴

ทั้งนี้ กุลลดา⁵ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ในช่วงที่สงครามเวียดนามยังคงดำเนินอยู่นั้น ไทยมีความสำคัญต่อสหรัฐฯ มาก ในฐานะที่เป็นประเทศหลักในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการดำเนินยุทธศาสตร์ทั้งในด้านการทหาร และด้านเศรษฐกิจ ทำให้สหรัฐฯ ในฐานะประเทศมหาอำนาจ จำเป็นต้องเข้ามาบีบบังคับแทรกแซงการเมืองไทย เพื่อให้มั่นใจ ได้ว่า ผู้นำของไทยจะต้องมีนโยบายต่างประเทศที่เป็นมิตรต่อสหรัฐฯ และรัฐบาลทหาร ของไทยก็ได้ให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯ ด้วยดีมาโดยตลอด^{**}

^{*} ตัวอย่างของความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ เช่น การที่สหรัฐฯ ในฐานะประเทศศูนย์กลางโครงสร้าง ระบบทุนนิยม ได้เริ่มนโยบายการสะสมยงพาราขึ้นในช่วงสงครามเกาหลี และได้มีบทบาทสำคัญในการดึง ภาครัฐของไทยให้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับระบบทุนนิยมโลก โดยการทำหน้าที่เป็นผู้ผลิตยงพาราให้แก่ตลาดโลก

⁴ กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์ – ถนอมภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, หน้า 1.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 417.

^{**} โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมในกุลลดา เกษบุญชู มีด, ความขัดแย้งทางการเมืองไทย: ข้ามไปให้ พันพลวัตภายใน (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลาฯ, 2552) และ Kullada Kesboonchoo Mead, “The Cold War and Thai Democratisation” (paper presented at the Inaugural Nicholas Tarling Conference on SEA Studies, Furama Waterfront Hotel, Singapore, November 9-10, 2009).

ประเทศไทยในยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา

กุลลดา เกษบุญชู มีด⁶ ได้อธิบายความสำคัญของประเทศไทยในยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 ว่า สหรัฐฯ ตระหนักถึงความสำคัญของไทยว่ามีทรัพยากรจำนวนมากที่เคยอยู่ใต้การบริหารจัดการของจักรวรรดิอังกฤษ จึงได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือไม่ให้ไทยตกเป็นผู้แพ้ในสงคราม วัตถุประสงค์ของสหรัฐฯ คือการดำเนินนโยบายเปิดประตูทางเศรษฐกิจ และสร้างอิทธิพลทางการเมืองเหนือไทย ด้วยการกำหนดให้ไทยทำหน้าที่ผลิตข้าวป้อนตลาดโลก การดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ เกิดจากการกำหนดทิศทางโดยประธานาธิบดี สภาความมั่นคงแห่งชาติ หน่วยสืบราชการลับ ซี.ไอ.เอ. (CIA) และกระทรวงการต่างประเทศ ไม่เพียงแต่เพื่อการมุ่งแสวงหาทรัพยากร และตลาดจากเอเชียอาคเนย์เพื่อฟื้นฟูญี่ปุ่นหลังสงครามเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการเตรียมการให้ภูมิภาคนี้รองรับการขยายตัวของทุนนิยมอุตสาหกรรมจากสหรัฐฯ อีกด้วย⁶

จะเห็นได้ว่า หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์มีความสำคัญเพิ่มขึ้นอย่างมากในสายตาของสหรัฐฯ ในด้านการรองรับการขยายตัวของทุนนิยมโลก นอกจากนี้ สหรัฐฯ ยังมองว่าภูมิภาคนี้สามารถตอบสนองการเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์การสกัดกั้นคอมมิวนิสต์อีกด้วย ความสำคัญที่เพิ่มขึ้นนี้ ทำให้สหรัฐฯ ในฐานะประเทศมหาอำนาจในระบบทุนนิยมโลก (Hegemony) ต้องเข้ามามีบทบาทในประเทศต่าง ๆ ของเอเชียอาคเนย์ ทั้งการให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ การทหาร และการป้องกันการลุกฮือของมวลชนจากกระแสคอมมิวนิสต์และชาตินิยม รวมถึงการมีบทบาทเข้าจัดวางทิศทางเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคตามทิศทางที่สหรัฐฯ มุ่งหวังด้วยการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจภายในของประเทศนั้น ๆ ให้สอดคล้องกับตัวแบบการพัฒนาที่สหรัฐฯ ต้องการ⁷

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶ กุลลดา เกษบุญชู มีด, ความขัดแย้งทางการเมืองของไทย: ข้ามไปให้พ้นพลวัตภายใน (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลา, 2552), หน้า 15.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

สำหรับประเทศไทยนั้น เมื่อรัฐบาลของไอเซนฮาวร์ได้ให้ความสำคัญกับการต่อต้านคอมมิวนิสต์มากยิ่งขึ้น อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงบริบทการเมืองระหว่างประเทศในช่วงทศวรรษที่ 2490 จากการปฏิวัติในจีน (2492) สงครามเกาหลี (2493) และสงครามในอินโดจีนของฝรั่งเศสและความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสที่เดียนเบียนฟู (2497) จึงได้กำหนดให้ไทยเป็นฐานปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในเอเชียอาคเนย์ด้านการทหาร และจิตวิทยา สิ่งที่สหรัฐฯ ต้องการจากประเทศไทยในขณะนั้น คือ ให้การเมืองไทยมีเสถียรภาพ และผูกพันกับโลกเสรี ด้วยการสนับสนุนทางการทหารให้ไทยอย่างเพียงพอ ควบคู่ไปกับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ เพื่อให้การดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ราบรื่น⁸

เมื่อสหรัฐฯ เข้าสู่สงครามเวียดนาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498 (ค.ศ 1955) เป็นต้นมา และใช้ประเทศไทยเป็นฐานปฏิบัติการ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสหรัฐฯ เป็นไปอย่างดียิ่ง เนื่องจากเกิดการสมประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย กล่าวคือ ผู้นำไทยได้ประโยชน์จากความช่วยเหลือทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการทหาร อีกทั้งยังได้รับผลประโยชน์จากธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสงครามเวียดนาม ในขณะที่ผู้นำสหรัฐฯ ก็ได้รับการเอื้อประโยชน์จากผู้นำทหารไทย อย่างที่สหรัฐฯ เองก็ตระหนักกว่ายากที่จะหาได้จากประเทศใด⁹

ดังนั้น เราจึงสามารถกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทย – สหรัฐฯ ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2516 (ค.ศ 1973) เป็นความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นเป็นอย่างยิ่ง โดยในช่วงสงครามเวียดนาม ประเทศไทยยินยอมให้สหรัฐฯ เข้ามาใช้ฐานปฏิบัติการทางอากาศในช่วงสงครามเวียดนาม และยังสามารถส่งกองกำลังเข้าไปร่วมปฏิบัติการในเวียดนาม ตลอดจนปฏิบัติการลับในลาว โดยผู้นำทหารของไทยในขณะนั้น ได้รับความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจและการทหารอย่างมากจากสหรัฐฯ ภายใต้เงื่อนไขว่า ประเทศไทยจะต้องเอื้อประโยชน์ให้แก่สหรัฐฯ ด้วยการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ รวมทั้งจะต้องสามารถรักษาเสถียรภาพทางการเมือง อันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเอื้อให้สหรัฐฯ สามารถดำเนินยุทธศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นคำอธิบายว่า เพราะเหตุใดสหรัฐฯ จึงต้องเข้ามาบีบบบาทแทรกแซงการเมืองไทย¹⁰

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 42-43.

¹⁰ กุลลดา เกษบุญชู มีค., “14 ตุลาฯ ในบริบทความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ,” ใน เดือนตุลาใต้เงาสงครามเย็น (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลาฯ, 2552) หน้า 14-15.

งานของกุลดาได้ชี้ให้เห็นถึงภาพของความเชื่อมโยงระหว่างการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ ในสงครามเวียดนาม และการที่สหรัฐฯ ต้องเข้ามาแทรกแซงการเมืองไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2512 -2514 เมื่อสหรัฐฯ ได้ให้การสนับสนุนการเลือกตั้งในประเทศไทย ในปี 2512 เพื่อให้ประเทศไทยมีรัฐบาลที่เป็นประชาธิปไตย ความต้องการของสหรัฐฯ ในขณะนั้น คือ ให้ประเทศไทยมีรัฐบาลที่มีเสถียรภาพ และสามารถให้ความร่วมมือยุทธศาสตร์ที่สหรัฐฯ ต้องการดำเนินการ คือการขยายแผนปฏิบัติการในอินโดจีน เพื่อกดดันให้สงครามยุติลงโดยเร็ว ผู้นำรัฐบาลไทยในรัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจรในขณะนั้น ก็ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ภายใต้เงื่อนไขว่าสหรัฐฯ จะต้องให้ความช่วยเหลือด้านความมั่นคงตามที่รัฐบาลไทยต้องการ¹¹

ในเดือนพฤษภาคม 2512 ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน ได้ประกาศนโยบายมอบภาระในการป้องกันตนเองให้แก่ชาวเวียดนาม (Vietnamization) และจะมอบภาระให้แก่คนเวียดนามในการต่อสู้กับภัยคอมมิวนิสต์ด้วยตนเอง อันหมายถึงการที่สหรัฐฯ จะดำเนินการถอนทหารอเมริกันและทหารต่างชาติออกจากเวียดนาม และในวันที่ 25 กรกฎาคม 2512 หลักการนิกสัน (Nixon Doctrine) ก็ระบุว่า สหรัฐฯ จะถอนตัวออกจากความขัดแย้งในเวียดนาม และมอบภาระด้านความมั่นคงให้แก่รัฐบาลในภูมิภาค แต่หากประเทศพันธมิตรของสหรัฐฯ ได้รับความภัยคุกคามในรูปแบบใด ๆ สหรัฐฯ ก็จะให้ความช่วยเหลือทางการเงินและการเงินเมื่อมีการร้องขอ หรือให้เป็นไปตามสนธิสัญญาที่สหรัฐฯ เคยทำไว้ แท้จริงแล้ว สหรัฐฯ ไม่ได้ต้องการถอนทหารและยุติสงครามเวียดนามอย่างแท้จริง หากแต่เป็นประกาศนโยบายค่อสาธารณชนเพื่อตอบรับกระแสกดดันจากขบวนการต่อต้านสงครามเวียดนามในสหรัฐฯ รวมทั้งการตั้งคำถามจากสภาองเกรสและสื่ออเมริกันเท่านั้นเอง เราได้จะเห็นได้ต่อไปในการดำเนินนโยบายสหรัฐฯ หลังจากการประกาศนโยบายดังกล่าว ว่ายังมียุทธศาสตร์จำนวนมากที่สะท้อนความต้องการความร่วมมือจากรัฐบาลไทยให้ปฏิบัติการต่อเนื่องในอินโดจีนโดยเฉพาะปฏิบัติการลับในลาว กระนั้น ขบวนการต่อต้านสงครามในสหรัฐฯ ก็ยังสังเกตเห็นว่า หลักการที่ประธานาธิบดีสหรัฐฯ ได้ประกาศออกไป และสิ่งที่ได้ดำเนินการจริงในภูมิภาคไม่ได้สอดคล้องกันแต่ประการใด โดยเฉพาะในประเทศไทยที่มีฐานทัพและกองกำลังอยู่จำนวนมาก และทำให้สหรัฐฯ ต้องหาทางลดกำลังพลในไทยบางส่วน

¹¹ กุลดา เกษบุญชู มีดี, “A Brief Period of Thai Democratization in the Cold War” (บทความนำเสนอในการสัมมนาวิชาการหัวข้อ “สงครามเย็นในประเทศไทย”, ห้อง 105 อาคารมหาจุฬาลงกรณ์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วันจันทร์ที่ 8 กุมภาพันธ์ 2553).

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยก็ยังมีผู้นำอีกกลุ่มหนึ่งในรัฐบาลไทย โดยเฉพาะ พอ.อ. (พิเศษ) ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยในขณะนั้น ที่ไม่พอใจกับคำวิพากษ์วิจารณ์ของสภาองเกรสเกี่ยวกับบทบาทของไทยในสงครามเวียดนาม และไม่ได้ต้องการที่จะร่วมมือปฏิบัติการด้านสงครามกับสหรัฐฯ แต่อย่างไรก็ตาม จึงได้ฉวยโอกาสในการกดดันให้สหรัฐฯ ถอนทหารออกจากประเทศไทย รวมทั้งเรียกร้องให้ถอนทหารอาสาในเวียดนามกลับประเทศไทย และเริ่มดำเนินนโยบายเปิดสัมพันธ์กับจีน ในขณะเดียวกันนั่นเอง ผู้นำทหารเห็นเป็นโอกาสที่จะขอความช่วยเหลือเพิ่มเติมจากสหรัฐฯ ทำให้สหรัฐฯ เกิดความวิตกกังวล และเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ที่ตึงเครียด¹²

เป็นที่น่าสังเกตว่า ช่วงเวลาแห่งความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดนี้ เป็นช่วงเวลาที่สหรัฐฯ ได้เตรียมการขยายปฏิบัติการในลาว และกัมพูชา ซึ่งต้องการความร่วมมือจากไทยเพิ่มขึ้นในหลายๆ ด้าน รวมทั้งการส่งเครื่องบิน B-52 เข้ามาในไทย และเพิ่มหน่วยพลร่ม 6 กองพัน นอกจากนี้ เนื่องจากลาวเป็นประเทศที่วางตัวเป็นกลาง สหรัฐฯ จึงไม่สามารถเข้าไปปฏิบัติการเองได้โดยตรง แต่ต้องการให้ไทยมีบทบาทใหม่เพิ่มขึ้นแทนที่สหรัฐฯ ในลาว ไม่ว่าจะเป็น การส่งทหารเข้าไปเสริมกำลังชาวม้ง ซึ่งมีจำนวนร้อยละ 70 มาจากการทำสงครามเป็นระยะเวลาอันยาวนานที่ทุ่งไหหิน การฝึกทหารติดบของลาว และการส่งกองกำลังจากไทยเข้าไปปฏิบัติการในยุทธภูมิล่องแจ้งในลาว ภายใต้ชื่อเรียกว่า กองกำลังพิเศษ (Special Guerrilla Units - SGUs) ซึ่งก็คือทหารกองประจำการของไทยที่ได้เขียนใบลาออกจากราชการ เพื่อให้รัฐบาลสหรัฐฯ สามารถอ้างกับรัฐสภาได้ว่า กองกำลังเหล่านี้อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของฝ่ายลาว จึงถือว่าเป็นกองทหารลาว ส่วนในกัมพูชานั้น ได้มีการส่งทหารไทยเข้าไปในกัมพูชา ภายใต้ชื่อว่า หน่วยไทย-เขมร (Thai-Khmer Units) และให้ไทยช่วยฝึกทหารติดบของกัมพูชาในโครงการแฟงก์ (FANK Student Program) จำนวนหลายหมื่นคน รวมทั้งส่งช่างเทคนิคจำนวน 361 คน เรือตรวจการจำนวน 9 ลำ เสื้อผ้าเครื่องอุปโภคบริโภคสำหรับทหารจำนวน 50,000 นาย ตลอดจนยุทโธปกรณ์ที่สหรัฐฯ มอบให้ไทย ไปให้กัมพูชา นอกจากนี้ ไทยยังส่งเครื่องบินไปลาดตระเวนเหนือน่านฟ้ากัมพูชา และที่สำคัญที่สุดคือ ยินยอมให้สหรัฐฯ ใช้ฐานปฏิบัติการจากไทยเป็นฐานปฏิบัติการทิ้งระเบิดในกัมพูชาอีกด้วย ปฏิบัติการต่างๆ เหล่านี้ แสดงให้เห็นว่า สหรัฐฯ ต้องการให้ไทยมีบทบาทอย่างเต็มตัวในลาว และกัมพูชา แทนที่สหรัฐฯ จะต้องออกตัวไปดำเนินการเอง¹³

¹² เรื่องเดียวกัน.

¹³ เรื่องเดียวกัน.

แม้ว่ารัฐบาลไทยจะยินดีให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯ เป็นอย่างดีในปฏิบัติการเหล่านี้ เนื่องจากสหรัฐฯ เป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด แต่พลังสังคมฝ่ายต่างๆ ในไทยกลับมีความต้องการต่างกันและขัดแย้งกันจนกลายเป็นปัญหาทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็น ระบบรัฐสภาของไทยที่ก่ออุปสรรคต่อยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ด้วยการตั้งงบประมาณทางทหาร และการอนุมัติงบประมาณที่ล่าช้า หรือผู้นำทหารของไทยที่มักนำเอาประเด็นการนำทหารไทยในเวียดนามกลับไทยเพื่อป้องกันความมั่นคงของประเทศมาเป็นข้ออ้างในการเรียกร้องงบประมาณช่วยเหลือเพิ่มเติมจากสหรัฐฯ และสุดท้าย จากการที่ถนอมได้ประกาศวางมือทางการเมืองในงานฉลองครบรอบวันเกิดอายุ 59 ปี ในวันที่ 11 สิงหาคม 2513 ทั้งหมดนี้ล้วนทำให้ผู้นำสหรัฐฯ หวั่นวิตกกับอนาคตทางการเมืองของรัฐบาล เพราะอาจจะเกิดการเมืองที่ไร้เสถียรภาพหรือควบคุมไม่ได้ ความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ก็อาจจะต้องเปลี่ยนไป กล่าวคือ หากจอมพลถนอมไม่ต่ออายุราชการออกไป สหรัฐฯ ก็จะต้องเผชิญปัญหาเมื่อจอมพลประกาศขึ้นมารับตำแหน่งแทน ในขณะที่การต่ออายุของจอมพลถนอมก็ได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจในกลุ่มทหารที่สูญเสียโอกาสเลื่อนตำแหน่งในกองทัพ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาความวุ่นวายในสภานานทำให้ต้องมีการปรับคณะรัฐมนตรี และการเลือกตั้งที่กำลังจะเกิดขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ 2516 ซึ่งแทบจะไม่มีโอกาสที่รัฐบาลขณะนั้นจะสามารถกลับมาทำหน้าที่ได้เลย¹⁴

บรรยากาศการเมืองไทยในลักษณะดังที่กล่าวมา นับว่าไม่เป็นผลดีต่อฝ่ายสหรัฐฯ ที่จำเป็นต้องมีปฏิบัติการในอินโดจีนโดยความร่วมมือจากไทยอย่างต่อเนื่องเลยแม้แต่น้อย ดังจะเห็นได้จากการที่ เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำกรุงเทพฯ ในขณะที่นั่นคือ นายเลียวนาร์ด อังเกอร์ ได้รายงานกลับไปยังกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ว่าระบบรัฐสภาไม่น่าจะสามารถดำเนินต่อไปได้ในประเทศไทย ในขณะที่งานวิจัยของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ก็ระบุว่า การเมืองไทยมาถึงจุดที่เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างรัฐสภา และฝ่ายบริหาร นอกจากนี้ ยังมีแนวโน้มของพลังสังคมต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษาและปัญญาชน ที่ต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น และเมื่อปัญหาเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดอุปสรรคโดยตรงกับการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ คือ การส่งทหารเอสจียูเข้าไปในลาว รัฐบาลไทยดำเนินการได้ช้ามาก ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ก็ตัดสินใจได้ว่าจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงบางอย่างเพื่อให้ระบอบการเมืองของไทยกลับมาเป็นระบอบที่เอื้อต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ซึ่งหลักฐานจากเอกสารชั้นต้นได้แสดงให้เห็น

¹⁴ เรื่องเดียวกัน.

ความเป็นไปได้ว่า แนวคิดของผู้นำสหรัฐฯ อาจเป็นที่มาของรัฐประหารล้มรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งของตนเองของจอมพลถนอม กิตติขจร ในวันที่ 14 พฤศจิกายน 2514 โดยเฉพาะเมื่อจอมพลถนอมได้ให้เหตุผล 3 ประการของรัฐประหาร ที่สอดคล้องกับความต้องการของสหรัฐฯ คือ การที่รัฐสภาเข้ามามีบทบาทแทรกแซงการดำเนินงานที่สำคัญของรัฐบาลด้านการต่างประเทศ ความล่าช้าในด้านงบประมาณ และการที่สมาชิกรัฐสภาบางคนได้แสดงให้เห็นถึงความฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ โดยการแสดงความพอใจที่จีนเป็นสมาชิกสหประชาชาติ และยืนยันให้รัฐบาลเปิดความสัมพันธ์กับจีนในทันที ซึ่งน่าจะหมายถึง หนัคคอมันตร์¹⁵

มีข้อบ่งชี้อีกประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า สหรัฐฯ อาจมีบทบาทเกี่ยวข้องกับรัฐประหารล้มรัฐบาลประชาธิปไตยในครั้งนี้ จากการที่คณะปฏิวัติ ในชื่อว่า สภการบริหารคณะปฏิวัติ (National Executive Council – NEC) ประกาศกฎอัยการศึก และเข้ายึดอำนาจการปกครองประเทศ ในวันที่ 20.00 น. และทันทีนั้น แกนนำการปฏิวัติ ได้แก่ ถนอม ประกาศพจน์ ทวี และเกรียงศักดิ์ ก็ได้เชิญเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย เข้าพบเป็นการส่วนตัวทันทีในเวลา 20.10 น. เพื่อชี้แจงว่า แนวนโยบายต่างประเทศของไทยต่อสหรัฐฯ จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ทั้งสิ้น นอกจากนี้ ยังเป็นที่สังเกตว่า คิสซิงเจอร์สามารถรายงานไปยังประธานาธิบดีสหรัฐฯ ได้ภายในเวลา 12 ชั่วโมงว่า หนัคจะถูกปลดออกจากรัฐบาล ในขณะที่ในฝ่ายไทยเองใช้เวลาถึง 1 สัปดาห์ จึงเป็นที่รับรู้ทั่วกันว่า หนัคถูกปลดออกจากบทบาทด้านการต่างประเทศของไทย¹⁶

งานของกุสตาวยังได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของสหรัฐฯ ในการให้คำแนะนำ และสนับสนุนแก่รัฐบาลใหม่ของจอมพลถนอม ในการสร้างภาพลักษณ์ที่เหมาะสมในสายตาสาธารณชนผ่านการประชาสัมพันธ์ และเสนอว่า การปฏิวัติตัวเองของรัฐบาลถนอมในวันที่ 14 พฤศจิกายน 2514 เป็นการยุติบทบาทของทั้งหนัค คอมันตร์ และรัฐสภาไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ทำให้อำนาจการเมืองหลังการปฏิวัติอยู่ในมือของคนกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จ และพร้อมที่จะทำให้ปฏิบัติการในอินโดจีนของสหรัฐฯ มีความต่อเนื่อง สอดคล้องกับความต้องการของสหรัฐฯ ที่ได้สนับสนุนไทยอย่างเต็มที่ในช่วงปี พ.ศ. 2515 ทั้งในเรื่องสิ่งทอ ความช่วยเหลือทางการเงิน การพัฒนาชนบท ยุทธปัจจัย ตลอดจนในห้วงประมาณแก่รัฐบาลไทย เป็นตัวเลขที่สูงที่สุดในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย –

¹⁵ เรื่องเดียวกัน.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน.

สหรัฐฯ คือ 92.2 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ในปี พ.ศ. 2515 ซึ่งถือเป็นจุดสูงสุดของปฏิบัติการในอินโดจีน และนำไปสู่การลงนามในข้อตกลงปารีส ในวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2516¹⁷

ยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ หลังการลงนามในข้อตกลงปารีส

ข้อตกลงสันติภาพที่ปารีส (Paris Peace Accords) ถือเป็นการยุติสงครามเวียดนามลงในปี พ.ศ. 2516 กระนั้น สถานการณ์สงครามในสนามรบก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด และสหรัฐฯ ก็ยังไม่มีวี่แวงที่จะถอนกำลังออกจากเวียดนาม พร้อมทั้งยุติการใช้อาวุธปฏิบัติการทั้งด้านการทหารและข่าวกรองในเวียดนามทั้งหมดตามข้อตกลงแต่อย่างใด กระนั้น เมื่อเกิดข้อตกลงสันติภาพที่ปารีสและการประกาศหลักการต่างๆ ต่อสาธารณะว่าจะยุติสงครามแล้ว สหรัฐฯ จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินยุทธศาสตร์เพื่อให้สงครามดำเนินต่อไปได้อย่างลับๆ โดยเฉพาะการปรับนโยบายต่างประเทศต่อไทย กล่าวคือ ในระยะแรกหลังการลงนามในข้อตกลงปารีส กองกำลังของสหรัฐฯ และฐานปฏิบัติการด้านทหารและข่าวกรองในประเทศไทยทวีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากสหรัฐฯ ยังคงจำเป็นต้องใช้กองกำลังและฐานปฏิบัติการเหล่านี้ต่อไป เพื่อประโยชน์ในการการป้องปรามในกรณีที่เวียดนามเหนือละเมิดข้อตกลงหยุดยิง

การที่ประเทศไทยมีบทบาทเพิ่มขึ้นหลังข้อตกลงปารีสนี้ เป็นสิ่งที่ผู้นำสหรัฐฯ ได้กำหนดไว้ก่อนหน้านี้อแล้ว ในปี พ.ศ. 2515 ซึ่งเป็นปีที่ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ มากที่สุดเป็นประวัติการณ์ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้นำสหรัฐฯ ได้ตกลงด้วยวาจา กับผู้นำทหารของไทย เกี่ยวกับการร่วมมือในการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ต่อไป ในช่วงหลังการลงนามในข้อตกลงปารีส ความร่วมมือที่สหรัฐฯ ต้องการจากไทยคือ การเพิ่มจำนวนของทหารอาสาสมัครไทยในลาว และฝึกองบรมทหารกัมพูชา รวมทั้งการเคลื่อนย้ายกองกำลังของสหรัฐฯ จากเวียดนามเข้ามาในไทย และคงกองกำลังในประเทศไทยไว้เพื่อขยายปฏิบัติการในกัมพูชา รวมทั้งเพื่อให้กองกำลังทางอากาศคอยป้องกันมิให้เวียดนามเหนือล่วงละเมิดข้อตกลง¹⁸

¹⁷ เรื่องเดียวกัน.

¹⁸ Kullada Kesboonchoo Mead, "1973: the 'Annus Horibilis' in the Thai- U.S. Relations," สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 41, ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2553), หน้า 78.

ดังนั้น เราจึงสามารถกล่าวได้ว่า สิ่งที่สหรัฐฯ ต้องการจากประเทศไทย หลังการลงนามในข้อตกลงปารีส ในระยะสั้นคือ คือ ความร่วมมือในการที่จะให้สหรัฐฯ สามารถใช้ฐานปฏิบัติการต่าง ๆ ทั้งในด้านการทหาร และด้านข่าวกรองในประเทศไทยได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นกองกำลังป้องปรามมิให้เวียดนามเหนือล่วงละเมิดสัญญา และเพื่อดำเนินปฏิบัติการของสหรัฐฯ ต่อไปในลาวและกัมพูชา ในขณะที่เดียวกัน สหรัฐฯ ก็ตระหนักถึงความจำเป็นในการกำหนดยุทธศาสตร์ในระยะยาว ได้แก่ การหาทางเลือกที่จะจัดตั้งฐานทัพแห่งใหม่นอกภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ คือ เกาะเคียวโก การ์เซีย ในมหาสมุทรอินเดีย รวมทั้งการมีฐานปฏิบัติการด้านข่าวกรองที่มีประสิทธิภาพ เพื่อยังคงติดตามความเคลื่อนไหวของประเทศต่างๆ ทั้งในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ และประเทศคอมมิวนิสต์คือ จีน และโซเวียต ฐานปฏิบัติการที่สหรัฐฯ มองว่าเหมาะสมที่สุด ได้แก่ ฐานปฏิบัติการรามสูรในประเทศไทย ในการนี้ สหรัฐฯ จึงต้องการที่จะมีสิทธิเหนือฐานปฏิบัติการ และกำลังพลของตนเองในประเทศไทยโดยที่มีต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย หรือข้อจำกัดใดๆ จากทางฝ่ายไทย

อย่างไรก็ตาม ช่วงหลังการลงนามในข้อตกลงปารีส ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในส่วน of สหรัฐฯ เอง คือ การที่สภาองเกรสได้มีบทบาทจำกัดงบประมาณความช่วยเหลือทางทหารที่รัฐบาลสหรัฐฯ จะสามารถอนุมัติให้แก่ประเทศไทยได้ ในปี 2516 ทำให้ตัวเลขงบประมาณความช่วยเหลือที่ประเทศไทยได้รับ ต่ำกว่าที่เคยได้รับในปี 2515 เป็นอย่างมาก และทำให้ผู้นำทหารของไทยผิดหวัง เนื่องจากคาดหวังสูงว่างบประมาณที่ประเทศไทยจะได้รับหลังการลงนามในข้อตกลงปารีสจะต้องสูงขึ้นอีกจากการที่ประเทศไทยมีความสำคัญมากขึ้นในยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ และมีความเสี่ยงต่อภัยคุกคามคอมมิวนิสต์เพิ่มมากขึ้นจากการที่สหรัฐฯ ถอนกำลังออกไปจากภูมิภาค ความผิดหวังดังกล่าว ทำให้รัฐบาลไทยเริ่มดำเนินการขัดแย้งต่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในขณะเดียวกัน การก่อตัวของพลังสังคมนิยมต่าง ๆ ในประเทศไทยในระยะนี้ โดยเฉพาะพลังนิสิต นักศึกษา ก็ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง อันเป็นจุดเริ่มต้นของบทบาทพลังสังคมนิยมในความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ ซึ่งจะได้อภิปรายในรายละเอียดในบทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ต่อไป

กรณีศึกษา: ความล้มเหลวของสหรัฐอเมริกาในฐานะประเทศมหาอำนาจ (Hegemony) ในการดำเนินยุทธศาสตร์ต่อประเทศไทยในฐานะประเทศชายขอบ (Periphery) ในช่วงปี พ.ศ. 2516-2519

สาระสำคัญในบทที่ 4-6 ของวิทยานิพนธ์นี้ จะเป็นการอภิปรายถึงบทบาทของประเทศไทย ในยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ช่วงปี พ.ศ. 2516 -2519 หรือ 4 ปีหลังการลงนามในข้อตกลงปารีส ซึ่งหลักฐานจากเอกสารชั้นต้น รวมทั้งงานวิจัยของกุลดา¹⁹ ได้แสดงให้เห็นว่า เป็นช่วงที่สหรัฐฯ ยังคงต้องการความร่วมมือจากประเทศไทยเป็นอย่างมาก ในการดำเนินยุทธศาสตร์หลัก 3 ประการดังที่ได้กล่าวมาแล้วคือ 1) การคงกำลังพลไว้ในประเทศไทย เพื่อป้องปรามมิให้เวียดนามเหนือละเมิดข้อตกลงปารีส รวมทั้งเพื่อสนับสนุนปฏิบัติการในลาว และกัมพูชา 2) การเข้าถึงฐานทัพ คลังอาวุธ และฐานปฏิบัติการด้านข่าวกรอง โดยเฉพาะค่ายรามสูรในไทย และ 3) การหาทางเลือกในการเคลื่อนย้ายฐานทัพจากประเทศไทยไปยังที่อื่นในระยะยาว ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2517 มีความชัดเจนขึ้นว่า สหรัฐฯ ต้องการที่จะย้ายฐานปฏิบัติการไปที่หมู่เกาะดิเอโก การ์เซีย (Diego Garcia) ในมหาสมุทรอินเดีย จึงจำเป็นต้องใช้ฐานทัพในประเทศไทยเพื่อบินลาดตระเวนไปยังบริเวณดังกล่าว รวมทั้งใช้ฐานทัพอุตะเกาในประเทศไทยเป็นจุดจอดพักเครื่องบินสำหรับเครื่องบินที่บินจากฐานทัพอื่น ๆ ของสหรัฐฯ เช่น คล้าก ฟิลด์ ในฟิลิปปินส์ ไปยังดิเอโก การ์เซีย อย่างไรก็ตาม พลังสังคมหลายๆ ฝ่ายในประเทศไทยช่วงเวลานี้ได้ลุกขึ้นมาเรียกร้องให้กองกำลังสหรัฐฯ ถอนทัพออกไปจากประเทศไทย จนในท้ายที่สุด สหรัฐฯ แม้จะเป็นมหาอำนาจของโลกก็ไม่สามารถต้านทานเสียงเรียกร้องเหล่านี้ได้ และต้องล้มเหลวในความพยายามที่จะให้ไทยปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ของตนในที่สุด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁹ Kullada Kesboonchoo Mead, "The Cold War and Thai Democratisation," (paper presented at the Inaugural Nicholas Tarling Conference on SEA Studies, Furama Waterfront Hotel, Singapore, November 9-10, 2009).

วิทยานิพนธ์นี้ จะได้อภิปรายถึงพลวัตความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย อันได้แก่ ความขัดแย้งในหมู่ผู้นำ และการก่อตัวของกลุ่มพลังสังคมในช่วงเหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 การมีรัฐบาลพลเรือนพระราชทาน (รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์, 14 ตุลาคม 2516 – 15 กุมภาพันธ์ 2518) และรัฐบาลพลเรือนจากการเลือกตั้ง (รัฐบาลเสนีย์ ปราโมช, 15 กุมภาพันธ์ – 14 มีนาคม 2518, รัฐบาลคึกฤทธิ์ ปราโมช, 14 มีนาคม 2518 – 12 มกราคม 2519 และรัฐบาลเสนีย์ ปราโมช, 20 เมษายน – 6 ตุลาคม 2519) การก่อตัว รวมทั้งการทำงานของกลุ่มพลังสังคมต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินนโยบายตามยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ทำให้สหรัฐฯ ประสบความล้มเหลวในการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ฯ จนกระทั่งต้องถอนกองกำลัง และฐานทัพทั้งหมดออกไปจากประเทศไทย ในปี 2519

คำถามหลักของวิทยานิพนธ์

วิทยานิพนธ์นี้ต้องการตอบคำถามว่า ในช่วงเวลาของความเปลี่ยนแปลงบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจากการยุติสงครามเวียดนาม จนถึงการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ในปี 2519 นั้น ประเทศไทยมีบทบาทอย่างไรในยุทธศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงของสหรัฐอเมริกา และสหรัฐอเมริกาในฐานะประเทศมหาอำนาจ ประสบปัญหาอย่างไรในการที่จะให้ประเทศไทยดำเนินนโยบายต่างประเทศตามที่ตนต้องการ ท่ามกลางพลวัตที่เปลี่ยนแปลงของการเมืองไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2516 – 2519

สมมติฐานของการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้มีสมมติฐานว่า ในช่วงเวลาของความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สหรัฐฯ ต้องการให้ไทยมีบทบาทสนับสนุนยุทธศาสตร์สนับสนุนยุทธศาสตร์ทั้งใน ระยะสั้น คือ การคงกำลังพลไว้ในประเทศไทย เพื่อให้สหรัฐฯ มีทางเลือกในการดำเนินนโยบายที่เกี่ยวกับอินโดจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการป้องปรามการละเมิดข้อตกลงปารีสของเวียดนามเหนือและ ระยะยาว ได้แก่ การเข้าถึงฐานทัพ คลังอาวุธ และฐานปฏิบัติการด้านข่าวกรอง โดยเฉพาะค่ายรามสูรในไทย และการหาทางเลือกในการเคลื่อนย้ายฐานทัพจากประเทศไทยไปยังที่อื่น คือ หมู่เกาะเคอโก การ์เซีย ในมหาสมุทรอินเดีย อย่างไรก็ตาม พลวัตที่เปลี่ยนแปลงของการเมืองไทยในช่วงการปกครองโดยรัฐบาล พลเรือน และการดำเนินการของกลุ่มพลังสังคมในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2516-2519 ทำให้สหรัฐฯ ไม่ประสบ

ความสำเร็จในการทำให้ประเทศไทยดำเนินนโยบายตามที่สหรัฐฯ ต้องการได้ และทำให้ต้องยอมถอนทหารออกไปในที่สุด

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1) เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ และการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ต่อประเทศไทย ในช่วงหลังการลงนามในข้อตกลงปารีส ในปี พ.ศ. 2516 จนถึงการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2519

2) เพื่อศึกษาอิทธิพลของบริบทที่เปลี่ยนแปลงในประเทศชายขอบ (periphery country) ที่ทำให้ประเทศมหาอำนาจ (hegemony) ไม่สามารถดำเนินยุทธศาสตร์ได้ตามต้องการ จากกรณีศึกษาของประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2516-2519

ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้กำหนดขอบเขตระยะเวลาในการศึกษาวิจัย คือ ตั้งแต่หลังการลงนามในข้อตกลงปารีส เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2516 จนถึงกำหนดเส้นตายการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ในวันที่ 20 กรกฎาคม 2519

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ได้รับความรู้เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ และการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ต่อประเทศไทย ในช่วงหลังการลงนามในข้อตกลงปารีส ในปี พ.ศ. 2516 จนถึงการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2519

2) ได้รับความรู้เกี่ยวกับอิทธิพลของบริบทที่เปลี่ยนแปลงในประเทศชายขอบ (Periphery) ที่ทำให้ประเทศมหาอำนาจ (Hegemony) ไม่สามารถดำเนินยุทธศาสตร์ได้ตามต้องการ จากกรณีศึกษาของประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2516-2519

วิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะเน้นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นที่ได้รับการเปิดเผยใหม่ (declassified document) ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2549 – 2550 เป็นต้นมา โดยสภาความมั่นคงแห่งชาติ (The National Security Council – NSC) ของสหรัฐอเมริกา ที่มีบทบาทในการกำหนดยุทธศาสตร์ และนโยบายของสหรัฐฯ ในฐานะประมุขแห่งอำนาจ รวมทั้งเอกสารติดต่อระหว่างสถานทูต และกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ที่ได้รับการเปิดเผยโดยหอจดหมายเหตุแห่งชาติสหรัฐฯ (The U.S. National Archives and Records Administration - NARA) ซึ่งเป็นเอกสารที่ยังมิได้มีผู้ศึกษาวิเคราะห์และใช้ประโยชน์ทางวิชาการในด้านนโยบาย และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยมาก่อน เพื่อให้ได้รับข้อมูล และมุมมองที่แตกต่าง ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้าง และต่อยอดจากงานศึกษาวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้ก่อนหน้านี้ในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวม และศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรองที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1) การศึกษาวิเคราะห์เอกสารชั้นต้นที่ได้รับการเปิดเผยใหม่ โดยการศึกษาเอกสารชั้นต้นจากฐานข้อมูลสภาความมั่นคงแห่งชาติสหรัฐฯ (The Digital National Security Archives - DNSA)^{*} หอจดหมายเหตุแห่งชาติสหรัฐฯ (The U.S. National Archives and Records Administration - NARA)^{**} และหอจดหมายเหตุแห่งชาติของอังกฤษ (The National Archives) ห้องสมุดเอกสารส่วนตัวของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาที่ดำรงตำแหน่งในช่วงปี พ.ศ. 2516 – 2519 ได้แก่ ห้องสมุดประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (The Richard Nixon Presidential Library) และห้องสมุดประธานาธิบดีเจอรัลด์ ฟอร์ด (The Gerald Ford Presidential Library) เอกสารชั้นต้นจาก กระทรวงการต่างประเทศ ห้องสมุด และหอจดหมายเหตุของไทย ซึ่งประกอบด้วยเอกสารราชการ จดหมาย บันทึกต่าง ๆ และ ข้อเขียนส่วนบุคคลของผู้ที่มีส่วนร่วมในการกำหนด และดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะระดับที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับประเทศไทยโดยตรงเช่น บันทึก และโทรสาร / โทรเลขติดต่อของสถานทูตสหรัฐฯ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย รวมทั้งข่าวหนังสือพิมพ์ และวารสารภาษาไทย – อังกฤษ ในช่วงปี พ.ศ.

^{*} เป็นฐานข้อมูลออนไลน์ที่สามารถเข้าถึงได้โดยห้องสมุดที่สมัครเป็นสมาชิกฐานข้อมูล ผ่านทางเว็บไซต์ <http://nsarchive.chadwyck.com/marketing/index.jsp>

^{**} เป็นฐานข้อมูลออนไลน์ที่สามารถเข้าถึง และเลือกชุดข้อมูล รวมทั้งสืบค้นข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องได้ โดยใช้คำค้น (key term) ทางเว็บไซต์ <http://www.archives.gov/>

2516 - 2519 เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อมโยง และความสอดคล้องในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย กับมุมมองการกำหนดนโยบายในระดับภูมิภาค และระดับโลก ซึ่งจะเป็นปัจจัยบ่งชี้ถึงการได้รับอิทธิพลในการกำหนดนโยบายต่างประเทศได้

2) เอกสารชั้นรอง หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ สิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ งานศึกษา หรือการตีความแนวคิดต่างๆ จากนักวิชาการทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการต่างประเทศ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเมืองไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2516 - 2519

องค์ประกอบของวิทยานิพนธ์

ผู้วิจัยได้กำหนดการแบ่งสาระสำคัญของวิทยานิพนธ์ ดังนี้

บทที่ 1	บทนำ
บทที่ 2	กรอบแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมปริทัศน์
บทที่ 3	ประเทศไทยในยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา หลังการลงนามในข้อตกลงปารีส
บทที่ 4	ประเทศไทยในยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ
บทที่ 5	ประเทศไทยในยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา ในช่วงรัฐบาล พลเรือเอกการเลือกตั้ง พ.ศ. 2518-2519
บทที่ 6	ความล้มเหลวในการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ต่อ ประเทศไทย: กรณีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยในปี พ.ศ. 2519
บทที่ 7	สรุป

บทที่ 2

กรอบแนวคิด และวรรณกรรมปริทัศน์

กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

ในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศมหาอำนาจ (hegemony) คือสหรัฐอเมริกาและประเทศไทยในฐานะประเทศชายขอบ (periphery ในสภาวะวิกฤต และการที่สหรัฐฯ ไม่สามารถกดดันให้ฝ่ายไทยดำเนินการตามความต้องการของสหรัฐฯ และผู้นำไทยที่ต้องการตอบสนองความต้องการของสหรัฐฯ ไม่สามารถกำหนดนโยบายตามความต้องการของสหรัฐฯ ได้ ระหว่างปี พ.ศ. 2516 -2519 ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิด ดังนี้

1) การพิจารณายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาในช่วงสิ้นสุดสงครามเวียดนาม

หลังจากที่ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน ของสหรัฐฯ ได้ประกาศหลักการนิกสัน (Nixon Doctrine) นับเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยสหรัฐฯ จะไม่ใช่กำลังพลของตนในภูมิภาคนี้อีกต่อไป อย่างไรก็ตาม สำหรับ **ยุทธศาสตร์ในระดับโลก** สหรัฐฯ ยังคงต้องการเป็นมหาอำนาจ ในระดับโลกทั้งด้านการเมือง/ การทหาร และเศรษฐกิจ และสำหรับ **ระดับภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้** นั้น สหรัฐฯ ยังต้องการรักษาอิทธิพลในภูมิภาคไว้แม้จะถอนกำลังออกไปแล้ว กล่าวคือ ต้องการที่จะคงฐานทัพ และฐานปฏิบัติการทั้งทางอากาศ และทางเรือ บางส่วนไว้ในประเทศไทย รวมทั้งต้องการคงฐานปฏิบัติการด้านข่าวกรองไว้เพื่อตรวจตราความเคลื่อนไหวประเทศคอมมิวนิสต์ของจีนและโซเวียต

ในการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ระดับโลก และระดับภูมิภาคดังกล่าว สหรัฐฯ ต้องการความร่วมมือจากประเทศไทยใน **ระยะสั้น** คือ การยังคงกำลังพลไว้ในประเทศไทย เพื่อให้สหรัฐฯ มีทางเลือกในการดำเนินนโยบายที่เกี่ยวกับอินโดจีน ในการป้องปรามมิให้เวียดนามเหนือละเมิดข้อตกลงปารีส หลังการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากเวียดนาม และ **ระยะยาว** ได้แก่ การเข้าถึงฐานทัพ คลังอาวุธ และฐานปฏิบัติการด้านข่าวกรอง โดยเฉพาะค่ายรามสูรในไทย และการหาทางเลือกในการเคลื่อนย้ายฐานทัพจากประเทศไทยไปยังที่อื่น คือ หมู่เกาะดิเอโก การ์เซีย ในมหาสมุทรอินเดีย ซึ่งจำเป็นต้องใช้การบินลาดตระเวนจากฐานทัพอยู่ตะเภาในประเทศไทย

การพิจารณายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในวิทยาลัยพณิชน์นี้จะแบ่งเป็น 2 ช่วงเวลา
ได้แก่

1.1) ช่วงการลงนามในข้อตกลงปารีส ในปี พ.ศ. 2516 - อินโดจีนล่มสลาย
ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2518 ซึ่งจะตรงกับช่วงเวลาที่ประเทศไทยมีการปกครองโดยรัฐบาลจอมพล
ถนอม กิตติขจร และรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ในบทที่ 3 และ 4 ของวิทยาลัยพณิชน์ ยุทธศาสตร์
ของสหรัฐฯ เน้นการรักษากองกำลังไว้ในภูมิภาค เพื่อป้องปรามให้เวียดนามเหนือปฏิบัติตาม
ข้อตกลงปารีส

1.2) ช่วงหลังจากอินโดจีนล่มสลาย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 ซึ่งจะตรงกับ
ช่วงเวลาที่ประเทศไทยมีการปกครองโดยรัฐบาลพลเรือนจากการเลือกตั้ง ได้แก่ รัฐบาล ม.ร.ว.
คึกฤทธิ์ ปราโมช และรัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ในบทที่ 5 และ 6 ของวิทยาลัยพณิชน์
ยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ เน้นการสามารถชงงานทัพ และชงงานปฏิบัติการบางแห่งไว้เพื่อ
ปฏิบัติการที่จำเป็น รวมทั้งปฏิบัติการด้านข่าวกรอง และการบินลาดตระเวนจากฐานทัพต่าง ๆ
ของสหรัฐฯ เช่น ฐานทัพคล้ากฟิลด์ ในฟิลิปปินส์ ไปยังมหาสมุทรอินเดียซึ่งเป็นที่ตั้งของ
ฐานทัพของสหรัฐฯ ที่ก่อสร้างขึ้นใหม่คือ ดิโอโก การ์เซีย โดยจอดพักเติมน้ำมันที่ฐานทัพอยู่
ตะเภาในไทย ตลอดจนการคงกำลังพลเพื่อปฏิบัติการในฐานทัพต่างๆ เหล่านี้

2) การพิจารณาการเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในช่วงสิ้นสุดสงคราม
เวียดนาม ซึ่งเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในบริบทความสัมพันธ์ระหว่าง
ประเทศ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และในประเทศของสหรัฐฯ เอง ความเปลี่ยนแปลง
เหล่านี้ส่งผลให้สหรัฐฯ ต้องเปลี่ยนแปลงทิศทางกำหนดยุทธศาสตร์ต่างประเทส เพื่อรักษา
อิทธิพลในภูมิภาคไว้เมื่อไม่มีทหารสหรัฐฯ และความช่วยเหลือของสหรัฐฯ ลดลง

3) การพิจารณาพลวัตความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย อันเนื่องมาจากความไม่
เป็นเอกภาพ ความขัดแย้งระหว่างผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ตั้งแต่ช่วงปี 2516 ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ
หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ช่วงการเลือกตั้งในปี 2518 และ 2519 และการปกครองโดยรัฐบาล
พลเรือนจากการเลือกตั้ง ในช่วงปี พ.ศ. 2518-2519 รวมทั้งการก่อตัว และการทำงานของ
กลุ่มพลังสังคมนิยมไทย ได้แก่ กลุ่มนิสิตนักศึกษาและปัญญาชน กลุ่มแรงงานและชาวนา
และกลุ่มฝ่ายขวาที่จัดตั้งโดยนักการเมืองฝ่ายขวาและทหาร เป็นต้น ในช่วงเวลาต่างๆ พลวัตที่
เปลี่ยนแปลงไปเหล่านี้ ได้เปลี่ยนบริบท สร้างเงื่อนไข และข้อจำกัดที่แตกต่างกันให้กับ
สหรัฐฯ ในการดำเนินยุทธศาสตร์และนโยบายต่างประเทสในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
และในประเทศไทย ทำให้สหรัฐฯ ไม่สามารถดำเนินยุทธศาสตร์และนโยบายตามที่ต้องการได้

พลวัตที่เปลี่ยนแปลงผันสูงของการเมืองไทยที่อภิปรายในวิทยานิพนธ์นี้ จะแบ่งเป็น 3 ช่วงเวลา ได้แก่

3.1) ช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ผู้นำทหารมีการแตกแยกกันเป็นฝักฝ่าย ระหว่างกลุ่มของจอมพลถนอม กิตติขจร -จอมพลประภาส จารุเสถียร ที่ครองอำนาจสูงสุดทางการเมืองและการทหาร และฝ่ายตรงข้าม นำโดยพลเอกกฤษณ์ สีวะรา เป็นหลัก ในขณะที่สังคมไทยเกิดกลุ่มพลังสังคมที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มนิสิต นักศึกษา และปัญญาชน ซึ่งมีบทบาทในการนำมวลชนประท้วงต่อต้านการดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐบาลที่เห็นว่าไม่ถูกต้อง รวมทั้งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ

3.2) ช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 หลังจากที่จอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ได้เดินทางออกไปจากประเทศไทย และนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้รับการแต่งตั้งโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทำหน้าที่นายกรัฐมนตรี แม้ว่าพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุด จะได้ทำหน้าที่ควบคุมดูแลมิให้ทหารทำการปฏิวัติ แต่ก็ยังมีความแตกแยกในกองทัพอยู่ ดังจะเห็นได้จากแนวคิดและการดำเนินการที่แตกต่างกันของกลุ่มต่างๆ ในการประสานงานกับสหรัฐฯ นอกจากนี้ การที่อำนาจที่เป็นทางการในการกำหนดนโยบายต่างประเทศมิได้อยู่ที่ตัวนายกรัฐมนตรีอีกต่อไป เป็นเงื่อนไขที่ทำให้ข้าราชการประจำในกระทรวงการต่างประเทศกลุ่มหนึ่ง ที่มีแนวคิดเชิงชาตินิยม และเห็นว่า ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ มากเกินไปในช่วงการปกครองโดยรัฐบาลทหาร ทำให้ประเทศไทยเสียเปรียบ รวมทั้งไม่เห็นด้วยกับแนวทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศในสมัยรัฐบาลทหาร ที่เป็นการติดต่อโดยตรงระหว่างผู้นำทหาร และผู้แทนของสหรัฐฯ โดยตรง โดยที่ในบางเรื่องกระทรวงการต่างประเทศมิได้มีโอกาสรู้เห็นด้วย ได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ

ในขณะเดียวกัน บรรยากาศการเมืองหลัง 14 ตุลาคม ได้เปิดโอกาสให้กลุ่มพลังสังคมต่างๆ ได้แสดงบทบาทมากขึ้น เช่น กลุ่มของนิสิต นักศึกษา และปัญญาชน ที่มีบทบาทต่อเนื่องมาตั้งแต่ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม และเป็นกลุ่มที่นายกรัฐมนตรีสัญญา ธรรมศักดิ์ ให้ความสำคัญ รวมทั้งกลุ่มของแรงงาน และชาวนา ที่เริ่มมีความตื่นตัวในการชุมนุมเรียกร้องค่าแรง และราคาพืชผล เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจ

3.3) ช่วงการปกครองโดยรัฐบาลพลเรือนจากการเลือกตั้ง หลังการเลือกตั้งในวันที่ 26 มกราคม 2518 โดยนายกรัฐมนตรีเสนีย์ ปราโมช (15 กุมภาพันธ์ – 13 มีนาคม 2518) นายกรัฐมนตรีถึกถุกดิ์ ปราโมช (14 มีนาคม 2518 – 12 มกราคม 2519) และนายกรัฐมนตรีเสนีย์ ปราโมช (20 เมษายน – 6 ตุลาคม 2519) ซึ่งสังคมโดยรวมในทุกระดับเกิดการแตกแยกและแบ่งเป็นฝักฝ่าย ซึ่งอาจแบ่งกว้างๆ ได้เป็น ฝ่ายที่มีแนวคิดสังคมนิยม ในระดับผู้นำได้แก่นักการเมืองบางส่วน รวมทั้ง ม.ร.ว. ถึกถุกดิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี และในระดับประชาชนทั่วไป ได้แก่ นิสิต นักศึกษา ปัญญาชน รวมทั้งแรงงานและชนวนาที่ต้องการความเป็นธรรม และฝ่ายที่มีแนวคิดอนุรักษนิยม ในระดับผู้นำได้แก่ ผู้นำทหาร นักการเมืองรุ่นเก่าและนักการเมืองสายทหาร ส่วนในระดับประชาชนทั่วไป ได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่หวาดกลัวภัยคอมมิวนิสต์ และกลุ่มจัดตั้งฝ่ายขวาต่าง ๆ เช่น กลุ่มนวพล กระทิงแดง และลูกเสือชาวบ้าน พลวัตที่เปลี่ยนแปลงของการเมืองไทย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ ได้สะท้อนออกมาในรูปของการให้ความหมายของความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ ที่เปลี่ยนแปลงไป และถูกนำมาใช้โดยกลุ่มพลังสังคมต่าง ๆ อย่างแตกต่างกัน ตามแต่แนวคิด /และอุดมการณ์ของแต่ละกลุ่ม เช่น มหามิตร และจักรวรรดินิยม เป็นต้น

4) การพิจารณาเงื่อนไขที่ทำให้กลุ่มหนึ่งกลุ่มใด หรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในกระบวนการกำหนดนโยบาย และสามารถผลักดันให้แนวทางนโยบาย (Policy Preference) ของฝ่ายตนเข้ามาเป็นนโยบายของรัฐฯ หรือมีการตกลงรอมชอมกันอย่างไร เป็นการอธิบายว่า จากความต้องการของสหรัฐฯ ในการดำเนินนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการต่างประเทศในเอเชียอาคเนย์ และประเทศไทย หลังการสิ้นสุดสงครามเวียดนาม ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว เมื่อต้องเผชิญกับกระแสความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ และในสหรัฐฯ เอง รวมทั้งพลวัตความผันเปลี่ยนสูงของการเมืองไทย ในช่วงปี 2516 – 2519 สิ่งที่สหรัฐฯ ต้องการ บรรลุเป้าหมายหรือไม่ อย่างไร ในการผลักดันแนวนโยบายที่ตนต้องการให้เป็นนโยบายต่างประเทศของไทย หรือมีการตกลงรอมชอมกับกลุ่มใด หรือฝ่ายใดในประเทศไทย เพื่อให้การดำเนินนโยบายบรรลุเป้าหมายตามที่ฝ่ายตนต้องการ

การพิจารณาพลวัตความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย พ.ศ. 2516 – 2519 โดยใช้แนวคิดกลุ่มพลังสังคม (Social Forces)

ในการพิจารณาพลวัตความผันเปลี่ยนสูงของการเมืองไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2516 – 2519 นั้น ผู้วิจัยจะได้นำแนวคิดเรื่องกลุ่มพลังสังคม (Social Forces) ของโรเบิร์ต ค็อกซ์ จากบทความเรื่อง Social forces, states, and world orders: beyond international relations theory (1981)¹ มาใช้ในการทำความเข้าใจลักษณะการก่อตัว รวมทั้งการทำงานของกลุ่มพลังต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อผลักดันแนวคิด และอุดมการณ์ของตน ผู้กระบวนกรในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2516 – 2519

ค็อกซ์ได้อธิบายถึงลักษณะของกลุ่มพลังสังคม หรือ โครงสร้างของพลังสังคมว่า เป็นโครงสร้าง หรือภาพของการรวมกลุ่มกันของพลังที่มีอำนาจในการจัดระเบียบ² กลุ่มพลังนี้มีได้มีบทบาทในการกำหนดการกระทำโดยตรง หรือเป็นกลไกกำกับการกระทำ หากแต่มีบทบาทในการสร้างแรงกดดัน และสร้างเงื่อนไข ให้แก่บุคคล หรือกลุ่มคนบางกลุ่มที่มีอำนาจหน้าที่ในการกระทำบางอย่าง ซึ่งในบริบทของวิทยานิพนธ์นี้คือ โครงสร้างอำนาจการเมืองภายในประเทศไทย ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการทำงานของพลังสังคมดังกล่าว อาจเคลื่อนไหว หรือดำเนินการไปตามแรงกดดันของกลุ่มพลังสังคม หรือต้านทาน หรือต่อต้านอิทธิพลของกลุ่มพลังสังคมเหล่านั้น แต่ไม่สามารถละเลยกลุ่มพลังเหล่านี้โดยสิ้นเชิงได้ ทั้งนี้ การที่กลุ่มเป้าหมายจะมีการต้านทาน หรือต่อต้านอิทธิพลของกลุ่มพลังสังคมได้สำเร็จ ก็จะต้องมีการรวบรวมพลังต่าง ๆ ที่จะก่อตัวขึ้นเป็นกลุ่มพลังทางเลือก (an alternative, emerging configuration of forces) หรือโครงสร้างต้าน (a rival structure) ด้วยเช่นกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Robert W. Cox. "Social forces, states, and world orders: beyond international relations theory (1981)" in *Approaches to World Order*. Edited by Robert W. Cox with Timothy J. Sinclair. (Cambridge: Cambridge University Press, 1996) pp. 85-123.

² Robert W. Cox. "Social forces, states, and world orders: beyond international relations theory (1981)" in *Approaches to World Order* p. 97.

กลุ่ม หรือ โครงสร้างของพลังสังคมเหล่านี้ จะประกอบด้วยพลังประเภทต่าง ๆ ที่จะแสดงออกมาในรูปของความสามารถ (potentials) ที่จะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และทำให้เกิดเป็นโครงสร้างของกลุ่มพลังสังคมขึ้นมาได้ ทั้งนี้ แต่ละกลุ่มจะประกอบด้วยพลัง 3 ประเภทคือ

1) **พลังในเชิงวัตถุ (material capabilities)** คือ พลัง หรือความสามารถในการสร้าง และการทำลาย เมื่ออยู่ในรูปแบบที่มีพลวัต (dynamic form) ความสามารถนี้จะแสดงออกมาในรูปของความสามารถในเชิงเทคโนโลยี และการจัดการองค์กร และเมื่ออยู่ในรูปแบบที่มีการสะสม (accumulated form) จะอยู่ในรูปของทรัพยากร ซึ่งเทคโนโลยีสามารถที่จะแปรสภาพสะสมในรูปของอุปกรณ์ต่างๆ (เช่น อุตสาหกรรมอาวุธ) และความมั่งคั่งที่จะสามารถบังคับสิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้

2) **พลังในเชิงความคิด (ideas)** อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท โดยประเภทแรกได้แก่ ความคิด หรือความเห็นที่คนในสังคมทั่วไปเห็นร่วมกัน (Intersubjective) และทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ ความคิดประเภทนี้ได้แก่ความคิดที่มีนัยยะถึงธรรมชาติของความสัมพันธ์ทางสังคมที่ทำให้ลักษณะนิสัย และความคาดหวังพฤติกรรมบางอย่างคงอยู่ต่อไป ตัวอย่างของความคิดประเภทนี้ ในการเมืองโลกปัจจุบัน คือ ความคิดที่ว่าคนถูกจัดระเบียบ และบังคับโดยรัฐ ซึ่งมีอำนาจเหนือพรหมแดนที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน และรัฐมีความสัมพันธ์ / เกี่ยวข้องต่อกันและกัน โดยผ่านเจ้าหน้าที่การทูต และมีกฎเกณฑ์บางประการที่คุ้มครองเจ้าหน้าที่การทูตเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างรัฐต่าง ๆ และมีการคาดหวังความประพฤติ / การกระทำบางอย่างเมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างรัฐ เช่น การเจรจา การเผชิญหน้า และสงคราม ความคิดเหล่านี้ แม้ว่าจะดำรงอยู่มาเป็นเวลานาน แต่ก็ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์อย่างไรก็ดี ความเป็นจริงของการเมืองโลกไม่ได้แสดงออกมาในลักษณะที่ชัดเจนเช่นนี้ทั้งหมด แต่เราก็สามารถจับเค้าของแนวคิดเช่นนี้ได้

ความคิดอีกประเภทหนึ่งคือ ความคิดที่คนในกลุ่มต่าง ๆ เห็นร่วมกันเกี่ยวกับระเบียบสังคม (Collective Images) ภาพเหล่านี้สะท้อนถึงมุมมองที่แตกต่างกันไปของแต่ละกลุ่ม ซึ่งขึ้นอยู่กับธรรมชาติและ ความชอบธรรมของอำนาจนำ/ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความหมายของความชอบธรรม และสิ่งที่ดีสำหรับมหาชน เป็นต้น ในขณะที่ความหมายแบบที่ผู้ให้ความหมายมีความเห็นตามกัน (intersubjective) นั้นมักจะเป็นที่เห็นพ้องกันทั่วไปในกลุ่ม และเป็นพื้นฐานของวาทกรรมทางสังคมร่วมกัน (รวมทั้งข้อขัดแย้ง) ของคนในกลุ่มนั้น ภาพที่คนในสังคมเห็นร่วมกัน (collective image) นั้นอาจมีความแตกต่าง และขัดแย้งกัน การปะทะกันของภาพที่ขัดแย้งกันเหล่านี้ เป็นหลักฐานที่ทำให้เกิดความเป็นไปได้ของเส้นทาง

ที่เป็นทางเลือกของการพัฒนา และตั้งคำถามเกี่ยวกับพื้นฐาน / รากฐานเชิงวัตถุ หรือเชิงสถาบัน สำหรับโครงสร้างที่เป็นทางเลือก

3) **พลัง / ความสามารถในการเชิงการสร้างสถาบัน (institutionalization)** คือวิธีการที่จะสร้างความมั่นคง หรือความต่อเนื่องให้กับโครงสร้างอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยสถาบันที่ถูกสร้างขึ้นจะสะท้อนถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่คงอยู่ตั้งแต่จุดกำเนิด และกระตุ้นให้เกิดภาพที่คนในสังคมเห็นร่วมกันที่สอดคล้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจเหล่านั้น สถาบันมีชีวิตเป็นของตัวเอง และสามารถเป็นสมรภูมิสำหรับแนวโน้มที่ขัดแย้งกัน หรือสถาบันที่เป็นคู่แข่งซึ่งกันและกันอาจจะสะท้อนถึงแนวโน้มที่แตกต่างกัน สถาบันเป็นที่ตกผลึกของความคิดบางอย่างที่มีผลต่อการพัฒนาแนวคิด และความสามารถในเชิงวัตถุ

สถาบันให้แนวทางในการจัดการกับความขัดแย้ง เพื่อที่จะลดการใช้กำลัง กล่าวคือ สักยภาพของการที่จะใช้พลังนั้นซ่อนอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเชิงวัตถุ กล่าวคือ ผู้ที่เข้มแข็งกว่าอาจทำลายผู้ที่อ่อนแอกว่าได้ถ้าจำเป็น แต่กำลังไม่จำเป็นที่จะต้องถูกใช้เพื่อที่จะใช้ผู้ที่เข้มแข็งกว่าได้ครองอำนาจ หากว่าผู้ที่อ่อนแอกว่ายอมรับว่าความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เป็นอยู่นั้นมีความชอบธรรมอยู่แล้ว ดังนั้น สถาบันอาจกลายเป็นหลักสำหรับยุทธศาสตร์ของประเทศมหาอำนาจในโครงสร้างอำนาจแบบต่าง ๆ เนื่องจากเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความสนใจที่แตกต่างกัน และการทำให้เป็นนโยบายเป็นสากล อย่างไรก็ตาม โครงสร้างประวัติศาสตร์ (historical structure) ที่เกิดจากการที่มหาอำนาจ / ผู้ครองอำนาจนำ (Hegemony) พลัดเปลี่ยนกันขึ้นมา มีบทบาทในฐานะผู้ครองอำนาจนำ หรือ ประเทศศูนย์กลางในโครงสร้างอำนาจนั้น ๆ ไม่ใช่โครงสร้างที่จะเป็นตัวแทนโลกทั้งโลก แต่เป็นเพียงแค่พื้นที่ส่วนหนึ่งที่กิจกรรมของมนุษย์เกิดขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างพลังประเภทต่าง ๆ เหล่านี้มิได้เป็นไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ต่างก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งจะต้องพิจารณาเป็นกรณี ๆ ไป

แนวคิดในเรื่องโครงสร้างอำนาจของ คีอ็อกซึ นั้น ได้รับการขยายความเพิ่มเติมโดย สตีเฟน กิลล์ (Stephen Gill) โดยที่ กิลล์³ ได้นำแนวคิดของ คีอ็อกซึ เกี่ยวกับการจำแนกพลังสังคมใน 3 รูปแบบนี้ ซึ่งได้แก่ พลังเชิงวัตถุ (Material capability) พลังในเชิงความคิด (idea) และพลังในเชิงสถาบัน (institution) มาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์กลุ่มชนชั้นนำที่มีบทบาทต่อการกำหนดนโยบายของสหรัฐอเมริกา ได้แก่ คณะกรรมการไตรภาคี (The Trilateral Commission)

กิลล์ ได้ให้ความหมายของพลังในเชิงวัตถุว่า หมายถึงการที่สมาชิกของกลุ่มซึ่งเป็นชนชั้นนำมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบรรษัทข้ามชาติ ที่มีการดำเนินการที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเศรษฐกิจและการเมืองในระดับโลก ในขณะที่สมาชิกอีกจำนวนหนึ่งเป็นผู้นำหน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจทางการเมือง และเศรษฐกิจ ในขณะที่พลังในเชิงสถาบัน หมายถึงปรากฏการณ์ที่ประกอบด้วยกิจกรรมทางการเมือง และเศรษฐกิจต่าง ๆ เพื่อเชื่อมโยงรัฐเข้าสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจในระดับสากล ซึ่งเป็นไปได้เนื่องจากสมาชิกจำนวนมากในองค์กรมีตำแหน่งระดับสูงในหน่วยงานราชการด้านการเงิน เศรษฐกิจ การต่างประเทศ และความมั่นคงของชาติ เช่นเดียวกับในองค์กรระหว่างประเทศ และพลังในเชิงความคิด หมายถึง เครื่องมือในเชิงอุดมการณ์ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับทั้ง 2 ประเภทแรก

สตีเฟน กิลล์⁴ ได้กล่าวถึงอิทธิพลของพลังในเชิงความคิดในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศว่า อุดมการณ์ แนวคิด เป็นเพียงองค์ประกอบส่วนหนึ่งเท่านั้นของการจัดระเบียบสังคม เนื่องจากการจัดระเบียบทางประวัติศาสตร์ (historical order) เกิดขึ้นจากการผสมผสานของแง่มุมของอำนาจในเชิงบังคับ (coercive) และเชิงสร้างความยอมรับร่วมกัน (consensual) ซึ่งเป็นส่วนประกอบของโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ชนชั้น กลุ่มพลังต่าง ๆ และกลุ่มการเคลื่อนไหวทางสังคม ทั้งนี้ ระเบียบบางอย่างอาจเอื้อประโยชน์ให้กับคนบางกลุ่มมากกว่า ในขณะที่กลุ่ม หรือผู้นำบางกลุ่มอาจเรียกระเบียบบางประเภทว่า “ผลประโยชน์ของชาติ” หรือชนชั้น หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

³ Stephen Gill. American Hegemony and the Trilateral Commission. (New York: Cambridge University Press, 1991) pp. 4-7.

⁴ Ibid.

สำหรับพลังในเชิงอุดมการณ์นั้น กิลล์ได้เลือกที่จะให้ความหมายว่า เป็นการแสดงออกถึงมุมมองของโลกของชนชั้น หรือบางกลุ่มในชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง ที่แสดงออกมาในรูปของอุดมการณ์ชาตินิยม อุดมการณ์จะพยายามให้ความหมาย และรักษาแนวคิดที่เกี่ยวกับ “ผลประโยชน์ที่แท้จริง” สำหรับชนชั้นที่แตกต่างกัน ซึ่งรวมถึงการสร้างทัศนคติ และค่านิยมในชนชั้น และชาติอื่น ๆ เพื่อบั่นทอนผลประโยชน์ของชนชั้นและชาตินั้น ๆ ดังนั้น การพัฒนาอุดมการณ์ จึงเป็นกระบวนการทางสังคมและการเมืองที่เกิดขึ้นในระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในระดับของกลุ่ม ชนชั้น ชาติ และระดับระเบียบโลก อุดมการณ์ที่แตกต่างกันไม่เพียงแต่อยู่ร่วมกัน ชัดแย้งกัน และกระทบกันเท่านั้น แต่ยังทับซ้อนกัน มีผลกระทบต่อกัน และปนเปื้อนซึ่งกันและกันอีกด้วย

วรรณกรรมปริทัศน์

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและการต่างประเทศของไทย ในช่วง พ.ศ. 2516 – 2519 ในลักษณะอื่น ๆ ซึ่งได้มีผู้ศึกษาวิจัยไว้ในบริบท และจุดเน้นที่แตกต่างกัน ซึ่งจะได้นำมากล่าวไว้ในที่นี้โดยสังเขป โดยอาจสามารถแบ่งได้เป็น

1) งานกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ตั้งแต่ช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ เป็นต้นมา และกลุ่มพลังสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ที่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังกล่าว เช่น งานของกุลลดา เกษบุญชู มีด⁵ ที่ได้อภิปรายถึงการที่ประเทศไทยเคยได้รับผลประโยชน์เป็นอย่างมาก จากสหรัฐอเมริกา ในช่วงการเข้าร่วมในสงครามเวียดนาม และนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งทำให้กลุ่มทหาร และราชสำนัก เกิดความขัดแย้งกันในด้านผลประโยชน์ จากระทั่งในช่วงปี 2516 สหรัฐฯ พบว่ารัฐบาลทหารเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศ จึงได้หันมาให้การสนับสนุนฝ่ายราชสำนัก / พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ต้องการเห็นจุดจบของการปกครองในระบอบทหาร อันเป็นชนวนที่นำไปสู่เหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ที่มักถูกเสนอภาพว่าเป็นผลจากความขัดแย้งของประชาชนกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะนักศึกษา อย่างไรก็ดี ความวุ่นวายที่เกิดขึ้น เป็นเพียงจากหน้าของความขัดแย้งผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจที่ต้องการจะ

⁵ Kullada Kesboonchoo Mead. “The Cold War and Thai Democratisation,” (paper presented at the Inaugural Nicholas Tarling Conference on SEA Studies, Furama Waterfront Hotel, Singapore. November 9-10, 2009)

ทำลายระบอบการปกครองโดยทหาร ได้แก่ ราชสำนัก นายทหารฝ่ายตรงข้าม และสหรัฐฯ ทั้งนี้ กุลลดา⁶ ได้กล่าวถึงพลัง 3 กลุ่มที่เกิดขึ้นเพื่อต่อต้านอำนาจนำของรัฐบาลทหารในช่วงนี้ได้แก่ กลุ่มผู้นำที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล ซึ่งมีการรวมตัวกันในช่วงปี พ.ศ. 2516 เห็นได้อย่างชัดเจนหลังการต่ออายุราชการของถนอม – ประภาส **ขบวนการนักศึกษา** ที่มีความไม่พอใจรัฐบาลในหลายประเด็น และได้ให้ความสนใจเป็นอย่างมากกับประเด็นสงครามเวียดนาม และความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ โดยทีนีสิต – นักศึกษาเหล่านี้ได้สะท้อนความคิดออกมาในบทความที่นำเสนอตามสื่อต่าง ๆ เช่น วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์⁷ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น งานสัปดาห์อินโดจีนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งให้เห็นถึงความไม่เหมาะสมในการที่รัฐบาลทหารมีการดำเนินนโยบายที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ มากเกินไป โดยเฉพาะการที่สหรัฐฯ เข้ามาใช้ไทยเป็นฐานปฏิบัติการทางการทหารโดยที่ฝ่ายไทยไม่มีอำนาจควบคุมใด ๆ เหนือปฏิบัติการของสหรัฐฯ นอกจากนี้ นักศึกษายังตั้งคำถามเชิงจริยธรรมกับการที่รัฐบาลไทยยอมให้สหรัฐฯ ใช้ไทยเป็นทางผ่านบินไปโจมตีประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งการที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์อาจใช้การที่กองกำลังของสหรัฐฯ ตั้งอยู่ในประเทศไทยเป็นเหตุผลในการเข้าโจมตีประเทศไทยได้ และปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการที่ทหารสหรัฐฯ จำนวนมากอยู่ในประเทศไทย ซึ่งเป็นอันตรายต่ออธิปไตยของชาติตามความคิดของนักศึกษาเหล่านี้ และมีส่วนในการส่งเสริมความรู้สึกราชาชาตินิยมที่เข้มข้นขึ้นในสังคม และ **พลังประชาชน** ที่ก่อตัวขึ้นจากความไม่พอใจรัฐบาลในกรณีทุ่งใหญ่นเรศวร การต่ออายุเกษียณของถนอม และประภาสในตำแหน่งเดิม และปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดจากการที่รัฐบาลไม่สามารถจัดการกับปัญหาเศรษฐกิจได้ ทั้งนี้ สิ่งที่สหรัฐฯ เป็นกังวลมากที่สุด คือ การที่ประเด็นกองกำลังของสหรัฐฯ ในไทย จะถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นสาธารณะ และเป็นเป้าหมายของความไม่พอใจในสังคม

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶ กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยยุคสฤษดิ์ – ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก. (งานวิจัยทุนปริทัศน์ พนมยงค์ มูลนิธิ 50 ปี ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2550) หน้า 291 -292.

⁷ เช่น สมดุล พลานุกาพ, “สื่อตัวใหม่ของอเมริกันในเวียดนามใต้” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 5 (พฤษภาคม 2516) หน้า 74-79 และ คลอเดีย รอสส์ และผู้สื่อข่าวของเรา, “ฐานทัพอเมริกันกับปัญหาผู้ก่อการร้าย,” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 5 (พฤษภาคม 2516) หน้า 46-54. เป็นต้น

งานอื่น ๆ ในกลุ่มนี้ ได้แก่ **งานของเสน่ห์ จามริก**⁷ ที่กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในสังคมไทย ที่เป็นผลมาจากการทุ่มเทพัฒนาเศรษฐกิจในยุค ‘เร่งรัดพัฒนา’ ภายใต้รัฐบาลสฤษดิ์ – ถนอม – ประภาส โดยการสนับสนุนของสหรัฐฯ ทำให้เกิดการแบ่งแยกระหว่างกลุ่มผู้ที่สามารถเข้าถึงทรัพยากร และอำนาจในการตัดสินใจได้มากกว่า หรือกลุ่ม ‘อภิสิทธิ์ชน’ กับกลุ่มคนชั้นกลางและชั้นล่าง ที่ได้รับความเดือดร้อนจากการที่ระบบการเมืองและระบบราชการไม่สามารถตอบสนองความต้องการในการเข้าถึงทรัพยากรและอำนาจได้ การรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมจากปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยของกลุ่ม ผู้เดือดร้อนเหล่านี้ จึงสะท้อนออกมาในรูปของขบวนการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในสังคมไทย เช่น กลุ่มชนชั้นแรงงาน และกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญในช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม; **งานของเบนเนдик แอนเดอร์สัน**⁸ ที่ได้อภิปรายถึงผลกระทบของอิทธิพลของการที่สหรัฐฯ ได้นำประเทศไทยเข้าสู่ระบบทุนนิยมโลก รวมทั้งการใช้ประเทศไทยเป็นฐานปฏิบัติการหลักในสงครามเวียดนาม ที่ส่งผลให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการศึกษานานใหญ่ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างชนชั้นในสังคมไทย กล่าวคือ ทำให้เกิดชนชั้นที่เรียกว่า ‘ชนชั้นกระฎุมพีใหม่ ๆ’⁹ ได้แก่ชนชั้นกลาง และนายทุนน้อย คือ ผู้มีโอกาสในการหารายได้จากอาชีพใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ การขยายตัวทางการศึกษา ซึ่งเป็นไปทั้งเพื่อ ‘สร้างความทันสมัย’ ตามนโยบายที่รัฐบาลรับมาจากสหรัฐฯ และเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มสังคมใหม่ๆ ที่ต้องการยกระดับตัวเอง ประกอบกับการที่จำนวนคนมีรายได้มากเพียงพอที่จะส่งเสียลูกหลานให้ได้รับการศึกษามากขึ้น ก็ทำให้จำนวนของนักเรียน นิสิต – นักศึกษา รวมทั้งนักเรียนอาชีวศึกษา เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากจนเป็นกลุ่มที่พลังที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งในสังคม และ **งานของประจักษ์ ก้องกีรติ**¹⁰ ที่อภิปรายถึงการเกิดและพัฒนาการของกลุ่มพลังนิสิต – นักศึกษาก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ว่าเป็นผลมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ที่

⁷ เสน่ห์ จามริก. “การเมืองไทยกับปฏิวัติตุลาคม” ใน จาก 14 – 6 ตุลา. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ชำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. บรรณาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 2544) หน้า 19.

⁸ เบนเนдик แอนเดอร์สัน. “บ้านเมืองของเราลงแดง.” แปลโดย เกษียร เตชะพีระ, ธนศ อภรณ์สุวรรณ และชาญวิทย์ เกษตรศิริ ใน จาก 14 – 6 ตุลา. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และชำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. บรรณาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 2544) หน้า 97-162.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 100-101.

¹⁰ ประจักษ์ ก้องกีรติ, และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรวนกฎ. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548) หน้า 43 – 47.

ทำให้รัฐบาลต้องมีนโยบายเร่งสร้างกำลังคนเพื่อตอบสนองต่อระบบ ในขณะที่ประชาชนเองก็มีความต้องการที่จะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยประจักษ์¹¹ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า นอกจากจำนวนที่เพิ่มขึ้นแล้ว การที่กลุ่มของนิสิต - นักศึกษามากได้รับการยอมรับจากสังคมในฐานะที่เป็นผู้นำทางความคิดและวัฒนธรรมใหม่ ๆ ในสังคม ทำให้กลุ่มพลังนิสิต - นักศึกษารับความสนใจและการสนับสนุนจากประชาชนทั่วไปในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น การรณรงค์ต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น การรวมกลุ่ม และจัดเวทีวิพากษ์วิจารณ์การเมือง รวมทั้งการจัดพิมพ์หนังสือและวารสารต่างๆ

2) งานกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับข้อตกลงปารีส และเหตุการณ์ 14 ตุลา ฯ ในฐานะที่เป็นจุดเปลี่ยนภูมิทัศน์ด้านการเมืองและต่างประเทศของไทย งานกลุ่มนี้มองว่า การลงนามในข้อตกลงปารีสของสหรัฐฯ เป็นสัญลักษณ์ของการถอนตัวของสหรัฐฯ ออกจากสงครามเวียดนาม และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากภูมิภาค ซึ่งดำเนินมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ก่อนการลงนามในข้อตกลงฯ ซึ่งทำให้ประเทศไทย ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสหรัฐฯ มาโดยตลอดในยุคของรัฐบาลทหาร มีความจำเป็นต้องหันมาเปิดความสัมพันธ์กับประเทศอื่น ๆ มากขึ้น เพื่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศในลักษณะที่สมดุล เช่น งานของเดวิด โอลด์ฟิลด์¹² ซึ่งได้กล่าวถึงที่มาของแนวคิดริเริ่มของรัฐบาลไทย ในการปรับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอินโดจีนว่า เป็นผลสืบเนื่องมาจากการถอนกำลังของสหรัฐฯ จากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ดำเนินไปอย่าง

¹¹ เรื่องเดียวกัน.

* ตัวอย่างที่สำคัญคือ วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ เป็นวารสารราย 3 เดือน ของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ซึ่งออกฉบับปฐมฤกษ์เมื่อเดือนมิถุนายน 2506 และในปี 2509 นับเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่สำคัญของนิสิต นักศึกษา และปัญญาชนในสังคมไทยในยุคนั้น โดยเฉพาะในส่วนของนักศึกษา ที่บรรณาธิการของสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ได้เชิญชวนชวนนิสิตนักศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ มาร่วมกันทำสังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับนิสิตนักศึกษา นำไปสู่การตั้งกลุ่ม “ปริทัศน์เสวนา” เพื่อพบปะพูดคุยกันถึงปัญหาสังคมและเรื่องราวที่น่าสนใจในสังคม เครือข่ายปัญญาชนที่ก่อตัวขึ้นจากสังคมศาสตร์ปริทัศน์ได้กระเจยออกไปสู่แวดวงสิ่งพิมพ์ของปัญญาชนฉบับอื่น ๆ เช่น นิตยสาร ชาวบ้าน จตุรัส ปาจารย์สารวรรณกรรมเพื่อชีวิต วิทยาสารปริทัศน์ ชัยพฤกษ์ หนุ่มหน้าสาวสวย ลอมฟาง อนาคต ศูนย์ศึกษา ทศนะ ฯลฯ เนื้อหาของนิตยสารเหล่านี้มีความทันสมัยและวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคมการเมืองอย่างตรงไปตรงมา กระตุ้นให้นักศึกษาในมหาวิทยาลัยเกิดความตื่นตัวทางปัญญา และเกิดการเชื่อมต่อทางปัญญาระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่

¹² เดวิด โอลด์ฟิลด์, ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและลาว. แปลและเรียบเรียงโดย มัทนา เกษกมล.

(ชลบุรี: ศูนย์อินโดจีนศึกษา วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2545) หน้า 14-15.

ต่อเนื่องในช่วงหลังการลงนามในข้อตกลงปารีสเป็นต้นมา ได้ส่งผลให้กำลังแห่งชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในเวียดนาม และกัมพูชาชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ ทำให้รัฐบาลไทยตระหนักว่า การมีนโยบายที่เป็นศัตรูกับประเทศคอมมิวนิสต์อาจไม่ใช่ผลประโยชน์ที่ดีที่สุดของประเทศ โดยได้ยกตัวอย่างการที่ประเทศไทยได้พยายามเริ่มต้นสานความสัมพันธ์กับลาว โดยการถอนกองกำลังอาสาสมัคร (volunteer forces – Special Guerrilla Units - SGUs) จำนวนประมาณ 4,000 คน ออกจากพรมแดนลาว ระหว่างวันที่ 4 เมษายน – 4 มิถุนายน 2517 การถอนกองกำลังเหล่านี้เกิดขึ้นสอดคล้องกับการลงนามในข้อตกลงหยุดยิง ซึ่งนำไปสู่การจัดตั้งรัฐบาลผสมในลาว ในวันที่ 5 เมษายน 2517 ซึ่งต่อมาในเดือนกันยายน 2517 ขบวนการปะเทดลาว ก็ได้ปล่อยตัวนักโทษสงครามไทยชุดสุดท้าย และในเดือนพฤศจิกายนปีเดียวกัน นายจรรยาพันธุ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทย ก็ได้เดินทางไปเยือนลาวอย่างเป็นทางการ ซึ่งเป็นการสานสัมพันธ์อย่างเป็นทางการครั้งแรก นับตั้งแต่มีการจัดตั้งรัฐบาลผสมเป็นต้นมา¹³ นอกจากนี้ งานของ **ฌอน แรนดอล์ฟ (R. Sean Randolph)**¹⁴ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การเปลี่ยนแปลงจากรัฐบาลทหาร เป็นรัฐบาลพลเรือนหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่เกิดขึ้นในกระบวนการกำหนด และดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย กล่าวคือ รัฐบาลพลเรือน หลัง 14 ตุลาคม ดูเหมือนว่าจะได้รับความกดดันจากกลุ่มพลังสังคมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากขบวนการนิสิต – นักศึกษา ในการกำหนด และดำเนินนโยบายในแนวทางที่ต่างจากรัฐบาลทหารเดิม รวมทั้ง นักการเมือง และนักวิชาการ ซึ่งในสมัยรัฐบาลก่อนหน้านี้นี้ไม่เคยเข้ามามีส่วนร่วมในกลไกที่รัฐบาลทหารสร้างขึ้นในการกำหนดนโยบายต่างประเทศมาก่อน ในขณะที่ **งานของนฤมิตร สอดสุข**¹⁵ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การกำหนดนโยบายต่างประเทศ ในสมัยของรัฐบาลพลเรือนยุคหลัง 14 ตุลาคม คือตั้งแต่รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นต้นมาว่า มีการคำนึงถึงการเปิดโอกาสให้กลุ่มต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น อันเนื่องมาจากบรรยากาศทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยขึ้น นอกจากนี้ ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การที่ กระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งเคยมีบทบาทเฉพาะในการสนับสนุนนโยบายต่างประเทศที่กำหนดโดยรัฐบาลทหาร ได้เข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้น

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14 -15

¹⁴ R. Sean Randolph, *The United States and Thailand : Alliance Dynamics, 1950-1985*. (California: Institute of East Asian Studies, University, 1986) pp. 168-169.

¹⁵ นฤมิตร สอดสุข, *สัมพันธ์ภาพทางการทูตระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน*. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2524) หน้า 36-37.

ในการต่างประเทศของไทย กล่าวคือ ในระหว่างปี พ.ศ. 2516-2519 กระทรวงการต่างประเทศได้ขึ้นมามีบทบาทนำในการกำหนดนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย – สหรัฐฯ เพื่อที่จะทำลายวงจรของการกำหนดนโยบายต่างประเทศโดยสถานทูต – กระทรวงกลาโหม และผู้นำระดับสูงสุดของรัฐบาลไทย

3) งานกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการลงนามในข้อตกลงปารีส และการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ ในช่วงสิ้นสุดสงครามเวียดนาม ว่าเป็นจุดเริ่มของความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ เช่น งานของ ฉอน แรนดอล์ฟ¹⁶ ซึ่งได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ นับว่าเข้าสู่ช่วงขาลง ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา เนื่องจากรัฐบาลทั้งสองฝ่ายต่างก็ต้องเผชิญกับความกดดันทั้งจากภายใน และภายนอกประเทศเกี่ยวกับสงครามเวียดนาม โดยหัวใจหลักของความขัดแย้งคือ ความต้องการทางการทหารในเอเชียในระยะสั้นของสหรัฐฯ และความต้องการทางการเมืองในระยะยาวของไทยที่สวนทางกัน โดยทั้งฝ่ายไทย และสหรัฐฯ ต่างก็พยายามหาหนทางในการรักษาผลประโยชน์ของชาติของตนเอง โดยการควบคุมการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ซึ่งทำให้เป็นการบั่นทอนความสามารถในการรับมือกับพลังสังคมทั้งภายในและภายนอกประเทศของรัฐบาลทั้งสองฝ่าย ทั้งนี้ ปัญหาเฉพาะหน้าที่สำคัญต่อประเทศไทยในการที่สหรัฐฯ จะถอนกำลังออกจากเวียดนามได้คือ การที่ประเทศไทยจะต้องตกอยู่ในความเสี่ยงอย่างมาก เนื่องจากได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ผูกพันใกล้ชิดกับสหรัฐฯ มาโดยตลอด ตั้งแต่ปี 2493 เป็นต้นมา โดยยึดมั่นตามสนธิสัญญาไมนิลา และข้อตกลงถนัด – รัศก์ ในปี 2505 และละทิ้งแนวทางการทูตแบบยึดหยุ่นที่ใช้มาแต่เดิม ไปใช้แนวทางการสร้างความร่วมมือกับสหรัฐฯ อย่างไม่ถูกต้องตามมาตรฐานทางการทูต เพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ในภูมิภาค สิ่งที่เกิดขึ้นทั้งในเวียดนาม และในการเมืองของสหรัฐฯ เอง จึงทำให้เกิดประเด็นว่า สหรัฐฯ จะยังมีความสามารถในการปกป้องประเทศไทยได้มากน้อยเพียงใด หากถูกคุกคามจากคอมมิวนิสต์¹⁷ งานของมากาตา มา (Makata Ma)¹⁸ เห็นว่า การล่มสลายของรัฐบาลประชาธิปไตยที่สหรัฐฯ สนับสนุนใน อินโดจีน นับเป็นปัจจัยบ่งชี้ที่ทำให้หลายฝ่าย รวมทั้งรัฐบาลไทย มองว่า การปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ในช่วงนี้เป็นการดำเนินนโยบายที่ล้มเหลว ทำให้ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

¹⁶ R. Sean Randolph, *The United States and Thailand : Alliance Dynamics, 1950 – 1985*. p.129.

¹⁷ Ibid, p.130.

¹⁸ Makata Ma. *Consequence of the Vietnam War on Thai Foreign Policy*. (A Thesis presented to the Department of Political Science, California State University, Long Beach, 1980) p. 18.

ต่างก็ต้องการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศ พันธสัญญา และการเลือกข้างด้วยเช่นกัน โดยจากการที่ฝ่ายไทยมองว่า สหรัฐไม่สามารถรักษาประเทศในอินโดจีนไว้ให้เป็นประชาธิปไตยได้ ทำให้ความสามารถของสหรัฐที่จะปกป้องคุ้มครองประเทศไทยได้จึงถูกตั้งคำถามจากหลาย ๆ ฝ่ายในประเทศไทย ทศนคติของคนไทยในสังคมโดยทั่ว ๆ ไป ที่มีต่ออเมริกาเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในทางลบมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในหมู่นิสิต – นักศึกษาและนักการเมืองบางกลุ่ม นำไปสู่เสียงเรียกร้องอย่างต่อเนื่อง ให้สหรัฐ ๆ ถอนทหารออกจากประเทศไทย ซึ่งอาจปัจจัยสำคัญที่ทำให้รัฐบาลพลเรือนของไทยจำเป็นต้องมีการพิจารณาปรับแนวนโยบาย และทบทวนท่าทีของตนต่อสหรัฐฯ สอดคล้องกับที่ **สุรชาติ บำรุงสุข**¹⁹ เห็นว่านับเป็นปีแห่งความเสื่อมถอยแห่งความสัมพันธ์ ไทย – สหรัฐอย่างแท้จริง ได้แก่ พ.ศ. 2518 โดยความพยายามของรัฐบาลพลเรือนของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่จะปรับความสัมพันธ์กับประเทศคอมมิวนิสต์ ได้แก่ จีนแผ่นดินใหญ่ และประเทศในอินโดจีน รวมทั้งทบทวนความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ ด้วยการทบทวนและแก้ไขข้อตกลงระหว่างไทย – สหรัฐฯ ที่มีและเคยใช้มาตั้งแต่สมัยรัฐบาลทหารทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังเหตุการณ์ที่พบว่า สหรัฐฯ ได้อาศัยช่องว่างความหยาบหลวมของข้อตกลงเหล่านี้ในการปฏิบัติการต่าง ๆ จากฐานทัพ และโดยใช้อุทโธปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทย และที่สำคัญที่สุดคือ การกำหนดเส้นตายการถอนทหารสหรัฐฯ ในวันที่ 20 มีนาคม 2519

4) งานที่ตั้งคำถามเกี่ยวกับประเด็นการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย และปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น งานของ พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธุ์²⁰ ซึ่งได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความพยายามของไทยในการปรับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีน ทั้งในส่วนของเวียดนาม ลาว และกัมพูชา นั้นเป็นไปด้วยความเชื่องช้า และเต็มไปด้วยอุปสรรค โดยอุปสรรคที่สำคัญที่สุดคือ ปัญหาฐานทัพ และทหารอเมริกันในไทย กล่าวคือ แม้ว่ารัฐบาลพลเรือนภายหลัง 14 ตุลาฯ จะแถลงว่า ต้องการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้านแม้ว่าจะมีระบบการเมืองที่แตกต่างกัน แต่เมื่อกำลังพลบางส่วน และอุทโธปกรณ์ที่ไม่ทราบจำนวนแน่ชัดอยู่ในประเทศไทย ก็ย่อมเป็นการยากที่ประเทศอินโดจีนจะไว้นับถือเชื่อใจประเทศไทยได้อย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้อง

¹⁹ Surachart Bumrungsuk, *United States Foreign Policy and Thai Military Rule 1947 – 1977*. p.179.

²⁰ พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธุ์, *สงครามเวียดนาม สงครามกับความจริงของ “รัฐไทย”* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คบไฟ, 2549) หน้า 120.

กับ งานของเกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์นิข²¹ ที่ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวมักมีข่าวของการพบเห็นว่ามีเครื่องบินของสหรัฐฯ บินจากฐานทัพอากาศในประเทศไทยไปยังกัมพูชา โดยเฉพาะจากฐานทัพอู่ตะเภาอยู่เสมอ ๆ และมีรายงานข่าวว่า สัมภาระส่วนใหญ่ที่เครื่องบินเหล่านั้นขนส่งคือ อาวุธ และกระสุน เพื่อให้การสนับสนุนรัฐบาลลอนนอล อย่างไรก็ตาม สหรัฐฯ ได้พยายามชี้แจงว่า เครื่องบินเหล่านั้นใช้ในการขนส่งอาหาร และยารักษาโรค และการวางแผนพัฒนาด้านเกษตรกรรมหลังจากที่กัมพูชามีสันติภาพแล้วเป็นหลัก และรัฐบาลไทยก็ทราบเรื่องดี²² งานของ พวงทอง²³ ได้ให้ความชัดเจนในส่วนนี้ว่า เครื่องบินเหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการของสหรัฐฯ ในการใช้ฐานทัพอู่ตะเภาในการขนส่งอาวุธ และกระสุนให้แก่รัฐบาลลอนนอลของกัมพูชาอย่างต่อเนื่อง โดยที่มิได้มีการแจ้งให้ฝ่ายไทยทราบเมื่อมีการรณรงค์ต่อต้านฐานทัพอู่ตะเภาในประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2518 นอกจากนี้ สหรัฐฯ ยังได้ว่าจ้างรถบรรทุกจากองค์กรรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (รสพ.) ของไทย ให้ขนส่งอาวุธข้ามพรมแดนจากอำเภอรัฐประศาสตร์ของประเทศไทย เข้าไปยังจังหวัดพระตะบองในกัมพูชา นอกจากกรณีดังกล่าวแล้ว ความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา ยังมีปัญหาอันเนื่องมาจากกรณีพิพาทเกี่ยวกับปัญหาพรมแดน เช่น กรณีที่กัมพูชากล่าวหาว่าไทยทำการสำรวจแหล่งน้ำมันในทะเลที่บริเวณเกาะ Poulo Wei ในอ่าวไทย ซึ่งอยู่นอกเขตพรมแดนทางทะเลของไทยโดยมิได้หารือกับกัมพูชา²⁴

²¹ NARA (National Archives and Records Administration), AAD (Access to Archival Databases). Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, subject “Contingency Statement: US Support of Cambodia from Thailand.”, Masters to SecState WashDC, December 12, 1974.

²² เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์นิข. “ลำดับเหตุการณ์จากหนังสือพิมพ์ประชาชาติรายสัปดาห์ ปี 2516 – 2519” ใน จาก 14 – 6 ตุลาคม. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และดำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. บรรณาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 2544. หน้า 239.

²³ Puangthong Rungswasdisab. “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide” in Genocide in Cambodia and Rwanda: New Perspectives. Edited by Susan E. Cook. London: Transaction Publishers, 2006. pp. 74- 75.

²⁴ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, subject “Thai Embassy Communique on GVN-GKR Oil Dispute in Gulf of Siam.”, Dean to SecState WashDC, September 24, 1974.

บทที่ 3

ประเทศไทยในยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา หลังการลงนามในข้อตกลงปารีส

สาระสำคัญของบทนี้ จะเป็นการอภิปรายถึงยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาต่อประเทศไทย ในช่วงสิ้นสุดสงครามเวียดนาม คือหลังการลงนามในข้อตกลงปารีส เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2516 ในขณะนั้น ประเทศไทยยังคงมีการปกครองโดยรัฐบาลทหารซึ่งนำโดยจอมพลถนอม กิตติขจร ที่ได้ให้ความร่วมมือกับในการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา ด้วยดีมาโดยตลอด โดยอำนวยความสะดวกให้ในทุก ๆ ด้านในช่วงสงครามเวียดนาม รวมทั้งได้มีการตกลงกับผู้นำสหรัฐฯ ก่อนการลงนามในข้อตกลงปารีสว่า จะให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯ ในลักษณะดังกล่าวต่อไป อย่างไรก็ตาม บทบาทของประเทศไทยที่ยังคงมีความสำคัญในยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ หลังการลงนามในข้อตกลงปารีส ประกอบกับความหวาดวิตกของผู้นำทหารต่อภัยคุกคามจากประเทศคอมมิวนิสต์ที่เพิ่มมากขึ้นจากการที่กองกำลังของสหรัฐฯ ได้ถอนตัวออกจากเวียดนาม ทำให้ผู้นำทหารของไทยคาดหวังว่า สหรัฐฯ จะเพิ่มงบประมาณความช่วยเหลือทางทหารให้แก่ไทย แต่เมื่อสหรัฐฯ ประกาศตัวเลขงบประมาณความช่วยเหลือต่อไทยในปี พ.ศ. 2516 ที่น้อยลงจากที่ผ่านมา ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ และไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่ความไม่ราบรื่นอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน

ความสัมพันธ์ที่ไม่ราบรื่นระหว่างไทย - สหรัฐฯ ในขณะนั้น ในปี พ.ศ. 2516 ได้ดำเนินไปท่ามกลางพลวัตที่เปลี่ยนแปลงของการเมืองไทย ช่วงก่อนเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 กล่าวคือ ข้อเรียกร้องที่จะมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่สหรัฐฯ ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการให้มีการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2512 เพื่อให้รัฐบาลจอมพลถนอม - จอมพลประภาส สามารถรักษาอำนาจของตนได้ต่อไปภายใต้ระบอบการเมืองใหม่ที่ดูเป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น ได้ทำให้เกิดการก่อตัวของพลังสังคมอื่น ๆ ที่ได้มีบทบาทในการตั้งคำถามต่อความชอบธรรมของรัฐบาลทหาร และการเรียกร้องประชาธิปไตยมากขึ้น อันได้แก่ ขบวนการนิสิตนักศึกษา ปัญญาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐบาลถนอมได้ทำรัฐประหารตัวเอง ในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2514¹ นอกจากนั้น ในระยะเวลาดังกล่าวได้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจและกฎหมายที่รุนแรงจนทำให้รัฐบาลทหารหมดความชอบธรรมโดยสิ้นเชิง

¹ ฤทธดา เกษบุญชู มีด. “14 ตุลาฯ ในบริบทความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ” ใน เดือนตุลาใต้เงาสงครามเย็น (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลาฯ) หน้า 15.

ยุทธศาสตร์ และการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ก่อนการลงนามในข้อตกลงปารีส

ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสันขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีในปี พ.ศ. 2512 (1969) นั้น ด้วยคำสัญญาที่จะถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากเวียดนาม ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อกระแสกดดันจากขบวนการต่อต้านสงครามเวียดนามในสหรัฐฯ อย่างไรก็ตาม งานของกุลลดาเสนอว่า ความตั้งใจที่แท้จริงของนิกสันคือ การขยายปฏิบัติการในลาว และกัมพูชา เพื่อกดดันให้เวียดนามเข้าสู่โต๊ะเจรจา ในการนี้ ประเทศไทย ซึ่งเคยมีบทบาทหลักในการสนับสนุนปฏิบัติการของสหรัฐฯ ในสงครามเวียดนาม ดังที่ได้อภิปรายไว้ก่อนหน้านี้ในส่วนของบทนำ ก็ได้มีบทบาทที่สำคัญยิ่งขึ้นในการสนับสนุนยุทธศาสตร์ดังกล่าว²

งานของกุลลดาได้อภิปรายถึงบทบาทของประเทศไทยที่ทวีความสำคัญยิ่งขึ้นในยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในสมัยประธานาธิบดีนิกสันว่า นิกสันได้วางบทบาทของไทยไว้ให้มีส่วนร่วมในการขยายปฏิบัติการของสหรัฐฯ ในลาวและกัมพูชา ตั้งแต่ก่อนหน้าที่ประธานาธิบดีนิกสันจะประกาศนโยบายการให้ชาวเวียดนามรับผิดชอบในการทำสงคราม (Vietnamization) และหลักการนิกสัน (Nixon Doctrine) บทบาทนี้เป็นบทบาทที่ต่อเนื่องจากสมัยของประธานาธิบดีจอห์นสัน ซึ่ง ประเทศไทยทำหน้าที่เป็นฐานให้การสนับสนุนให้สหรัฐฯ ดำเนินปฏิบัติการทางทหารในสงครามเวียดนาม โดยเป็นที่ตั้งของฐานทัพอากาศจำนวนมาก และยังสามารถส่งกองกำลังเข้าไปร่วมปฏิบัติการในเวียดนาม ตลอดจนการปฏิบัติการลับในลาว ผู้นำประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจและการทหารอย่างมากจากสหรัฐฯ ภายใต้เงื่อนไขว่า ประเทศไทยจะต้องเอื้อประโยชน์ให้แก่สหรัฐฯ ด้วยการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ รวมทั้งจะต้องสามารถรักษาเสถียรภาพทางการเมือง อันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเอื้อให้สหรัฐฯ สามารถดำเนินยุทธศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ³

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² Kullada Kesboonchoo Mead. "1973 : the 'Annus Horibilis' in the Thai- U.S. Relations,"

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 41 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2553) หน้า 76 – 77.

³ กุลลดา เกษบุญชู มีด. "14 ตุลาคม ในบริบทความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ" ใน เดือนตุลาใต้เงาสงครามเย็น (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลาคม) หน้า 14-15.

ความร่วมมือทางทหารระหว่างรัฐบาลไทยและสหรัฐฯ ในช่วงสงครามเวียดนาม ยังรวมถึงความร่วมมือในการพัฒนาหน่วยงานวิจัยระบบการสื่อสาร และศูนย์รวมข้อมูลการสื่อสารทั่วโลกที่มีการป้อนข้อมูลเป็นรหัสส่งไปยังสหรัฐฯ ซึ่งมีประโยชน์อย่างยิ่งในช่วงสงครามเวียดนาม หลายแห่งในประเทศไทย ที่สำคัญเช่น ค่ายเกะกาที่จังหวัดลำปาง และค่ายรามสูร จังหวัดอุดรธานี โดยเฉพาะในส่วนของโครงการระบบการสื่อสารที่ค่ายรามสูรนั้น เกิดจากข้อตกลงที่เรียกว่า ข้อตกลงการวิจัยค้นคว้าวิทยุสนาม (Radio Field Research Agreements) ที่ประกอบด้วยเอกสาร 2 ฉบับคือ Agreement Respecting Radio Communication Research and Development Activities by the United States in Thailand, 24 June 1964 และ Agreement Respecting the Establishment Conduct and Support of Radio Communication Research and Development Activities in Thailand, 19 January 1965 ที่จัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2507 และ 2508 ตามลำดับ ภายใต้โครงการนี้ สหรัฐฯ เป็นฝ่ายจัดสรรงบประมาณค่าก่อสร้างและดำเนินการต่างๆ⁴ ผลประโยชน์ส่วนใหญ่จากการดำเนินงาน ได้แก่ การดักฟังข่าวสารจากคอมมิวนิสต์ การติดตามและควบคุมการเคลื่อนไหวของการทดลองจีปนาวูธ การโจรสลัดของดาวเทียม และการทดลองอาวุธนิวเคลียร์บนพื้นดิน⁵ ฐานปฏิบัติการแห่งนี้ นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ซึ่งเราจะได้เห็นต่อไป โดยเฉพาะในยุทธศาสตร์ช่วงหลังการลงนามในข้อตกลงปารีส ที่ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ตระหนักว่า ค่ายรามสูรจะเป็นฐานปฏิบัติการด้านข่าวกรองของสหรัฐฯ ที่ดีที่สุดแห่งเดียว ในอินโดจีน

ศูนย์วิทยุทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* โปรดดูข้อมูลเพิ่มเติมจาก พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภัวศรพันธ์. สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของ "รัฐไทย" (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549)

⁴ กระทรวงการต่างประเทศ. "ความร่วมมือกับสหรัฐฯ ในการวิจัยระบบสื่อสาร โทรคมนาคม". ชาติชาย ชุมพะวัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึง นายกรัฐมนตรี. [จดหมายราชการ] 22 ธันวาคม 2518. (ที่ กต 10132/53711)

⁵ "คำชี้แจงของ รมต. ต่างประเทศโดยละเอียด," ประชาธิปไตย (20 มีนาคม 2519) : 4.

ท่ามกลางกระแสกดดันจากขบวนการต่อต้านสงครามเวียดนามในสหรัฐฯ ในช่วงปี 2512 – 2513 (ต้นทศวรรษที่ 1970) ประธานาธิบดีนิกสันได้ขยายปฏิบัติการในลาว และ กัมพูชาอย่างลับๆ เพื่อกดดันให้เวียดนามเหนือยอมยุติการสู้รบ ก็ได้ก่อให้เกิดการตั้งคำถามใน สังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการตั้งคำถามจากสภาองเกรสและสื่ออเมริกัน เกี่ยวกับความ สอดคล้องกันระหว่างหลักการที่ประธานาธิบดีสหรัฐฯ ได้ประกาศออกไป และสิ่งที่ได้ ดำเนินการจริงในภูมิภาค⁶ ความกดดันของสาธารณชนและสื่อมวลชน ได้นำไปสู่การ ประกาศนโยบาย การมอบภาระในการป้องกันตนเองให้กับชาวเวียดนาม (Vietnamization) ซึ่ง เป็นคำที่ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน ใช้เรียกรวมๆ ถึงนโยบายต่างๆ ที่ได้ดำเนินการเพื่อ นำไปสู่การถอนกำลังทหารสหรัฐฯ ออก ประกอบด้วย 1) การเจรจากับรัสเซีย และจีน โดย คาดหวังว่า ประเทศคอมมิวนิสต์ทั้ง 2 ประเทศจะสามารถชักจูงให้เวียดนามเหนือยอมเจรจา สันติภาพได้ และ 2) การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากเวียดนาม และผลักดันให้กองทัพเวียดนาม ได้รับภาระในการต่อสู้เอง ในขณะที่สหรัฐฯ หันมาใช้การโจมตีทางอากาศอย่างหนัก นอกจากนี้ ยังมีการแถลงหลักการนิกสัน (Nixon Doctrine) เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2512 และได้เน้นย้ำอีกครั้งในถ้อยแถลงต่อประชาชนชาวอเมริกัน ในวันที่ 3 พฤศจิกายน 2512⁷ สาระสำคัญได้เน้นย้ำว่าประเทศที่ถูกคุกคามโดยคอมมิวนิสต์ จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการ ป้องกันตนเอง ซึ่งมีได้หมายความว่า สหรัฐฯ จะไม่มีบทบาททางการทหารเลย หากแต่ หมายความว่า ประเทศนั้น ๆ จะต้องใช้กำลังพลของตนเองในการต่อสู้⁸

⁶ กุลลดา เกษบุญชู มีด. “A Brief Period of Thai Democratization in the Cold War,” (บทความ นำเสนอในการสัมมนาวิชาการหัวข้อ “สงครามเย็นในประเทศไทย”, ห้อง 105 อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วันจันทร์ที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553).

⁷ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก Williams, William Appleman et al. *America in Vietnam: A Documentary History*. (New York : W.W Norton & Company, 1989) Part IV The Rise and Fall of American Power

⁷ Ibid.

⁸ United States Government, *Public Papers of the Presidents of the United States: Richard M. Nixon, 1969*. [Washington, 1971] cited in *American in Vietnam : A Documentary History* edited by William Appleman Williams, Thomas McCormic, Lloyd Gardner and Walter Lafeber (New York : W.W. Norton & Company, 1989)

เพื่อให้สาธารณชนและสื่อชาวอเมริกัน รวมทั้งสภาองเกรสของสหรัฐฯ เห็นภาพความสอดคล้องของนโยบายที่ได้ประกาศไว้ และการดำเนินการจริงในภูมิภาค ทำให้สหรัฐฯ จำเป็นต้องหาทางลดกำลังพลในไทยบางส่วนในช่วงแรกของการดำเนินนโยบาย โดยเริ่มมีการถอนทหารสหรัฐฯ หน่วยแรกออกจากประเทศไทยในปี พ.ศ. 2512 และการปิดฐานทัพที่อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ ในปี 2513⁹ ซึ่งกูลดากกล่าวว่าเป็นเพียงการดำเนินการเพื่อลดความกดดันในประเทศของสหรัฐฯ เท่านั้น¹⁰ ในความเป็นจริงนั้น จำนวนทหารไทยในกัมพูชา ได้เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากหลังจากการประกาศถอนทหารของสหรัฐฯ โดยเฉพาะในช่วงปี 2514 เมื่อเจ้านโรดม สีหนุ ถูกขับออกจากตำแหน่ง ในขณะที่ปฏิบัติการทางอากาศในลาวในช่วงปี 2513 – 2514 ได้เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากเช่นกัน และกว่า 47% เป็นปฏิบัติการจากประเทศไทย ทั้งนี้ ฐานทัพที่จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดนครพนม เป็นฐานทัพหลักสำหรับปฏิบัติการในลาว และเป็นศูนย์ช่วยเหลือทหารสหรัฐฯ ไทย และลาว ที่ได้รับบาดเจ็บจากปฏิบัติการ นอกจากนี้ ฐานทัพที่อุดรธานี ยังเป็นศูนย์บัญชาการหลักของกองกำลังที่ 7/13 ของสหรัฐฯ อีกด้วย ส่วนนครพนมนั้น นอกจากจะเป็นสถานที่จอดเครื่องบินจำนวนมากแล้ว ก็ยังเป็นศูนย์กลางของระบบการทิ้งระเบิดอิเล็กทรอนิกส์อีกด้วย การหันมาใช้ปฏิบัติการทางอากาศ และเครื่องกลแทนที่จะเป็นมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการให้ชาวเวียดนามรับผิดชอบในสงคราม (Vietnamization) ซึ่ง แรนดอล์ฟ¹¹ ได้ตั้งข้อสังเกตว่าปฏิบัติการเหล่านี้ของสหรัฐฯ จะเป็นไปได้เลยถ้าไม่มีการใช้ทรัพยากรในไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹ น. นิรมล. “อเมริกากับไทย” *สยามมิตร* (29 มีนาคม 2519): 4-5.

¹⁰ Kullada Kesboonchoo Mead. “1973 : the ‘Annus Horibilis’ in the Thai- U.S. Relations,” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* หน้า 77.

¹¹ R. Sean. Randolph, *The United States and Thailand : Alliance Dynamics, 1950-1985*. pp. 147 – 149.

ในช่วงปี พ.ศ. 2515 เมื่อรัฐบาลนิคสันตัดสินใจที่จะเพิ่มปฏิบัติการในเวียดนามเพื่อกดดันให้เวียดนามเหนือยอมลงนามในข้อตกลงหยุดยิง ก็ได้มีการนำกองกำลังของสหรัฐฯ ที่ได้เคยถอนออกไปจากไทยในช่วงปี 2513 กลับเข้ามาอีกครั้ง โดยที่ผู้นำสหรัฐฯ ได้มีการตกลงด้วยวาจา กับผู้นำทหารของไทย เกี่ยวกับการให้ความร่วมมือในการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ต่อไปภายหลังการลงนามในข้อตกลงปารีส ในเดือนธันวาคม 2515 หลังจากที่สหรัฐฯ ได้มีปฏิบัติการทิ้งระเบิดในกัมพูชา ที่เรียกว่า Linebacker II ผู้แทนของสหรัฐฯ ในขณะนั้น คือ นายพลอเล็กซานเดอร์ เฮก ตกลงด้วยวาจา กับผู้นำทหารของไทย คือจอมพลถนอม กิตติขจร ว่า ความร่วมมือที่สหรัฐฯ ต้องการจากไทยคือ การเพิ่มจำนวนของทหารอาสาสมัครไทยในลาว และฝึกองบรมทหารกัมพูชา

หลังจากที่มีการลงนามในข้อตกลงหยุดยิงที่ปารีสแล้ว จะได้เคลื่อนย้ายกองกำลังทางอากาศของสหรัฐฯ จากไซ่ง่อนมายังประเทศไทย และคงกองกำลังในประเทศไทยไว้เพื่อขยายปฏิบัติการในกัมพูชา รวมทั้งเพื่อให้กองกำลังทางอากาศคอยป้องกันมิให้เวียดนามเหนือล่วงละเมิดข้อตกลง ในการนี้ สหรัฐฯ ได้ให้เงินช่วยเหลือแก่ไทยเป็นจำนวนมากโดยได้ให้เหตุผลว่า เพื่อให้ไทยสามารถพัฒนาความสามารถในการป้องกันประเทศจากภัยคอมมิวนิสต์ และสัญญาว่าจะเพิ่มเงินช่วยเหลือในอนาคต หากไทยยังคงดำเนินนโยบายเช่นนี้ต่อไป ซึ่งการเพิ่มงบประมาณด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้นำไทยมีความคาดหวังสูงว่า จะได้รับงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมขึ้นอีกจากสหรัฐฯ หลังการลงนามในข้อตกลงปารีส ในปี 2516¹²

บทบาทและความสำคัญที่เพิ่มมากขึ้นของประเทศไทยต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในฐานะฐานปฏิบัติการหลักสำหรับปฏิบัติการทางทหารสหรัฐฯ ในอินโดจีน เพื่อป้องกันมิให้มีการล่วงละเมิดข้อตกลงปารีส ได้มีการระบุไว้ในรายงานงบประมาณประจำปีของสหรัฐฯ ว่า หลังจากการลงนามในข้อตกลงปารีส สหรัฐฯ จะยังคงอยู่ในเวียดนามต่อไปในรูปแบบของการทำสงครามลับ โดยกองบัญชาการของสหรัฐฯ ในเวียดนาม ได้ย้ายมาตั้งอยู่ที่จังหวัดนครพนมในประเทศไทย เพื่อที่ทางสหรัฐฯ จะสามารถส่งทหารเข้าปฏิบัติการในเวียดนามใต้ได้ นอกจากนี้ ยังเป็นฐานปฏิบัติการของหน่วยรบบลูเบอเลย์ของกองทัพอากาศสหรัฐฯ ที่ทำหน้าที่ปฏิบัติการส่งสายลับข้ามแดน ช่วยนักบินที่ถูกยิงตกโจมตี และทำการรบแบบพิเศษ รวมทั้งองค์การสืบราชการลับซีไอเอ จะปฏิบัติการต่อไป

¹² กุลลดา เกษบุญชู มีดี. ความขัดแย้งทางการเมืองไทย: ข้ามไปให้พ้นพลวัตภายใน (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลา, 2552) หน้า 45.

โดยใช้กองกำลังพลเรือนที่มีชื่อย่อว่า CIDGES (Civilian irregular Defense Group) ประมาณ 100,000 คน โดยมีฐานปฏิบัติการเกือบทุกประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยกเว้นพม่าและมาเลเซีย และเป็นที่คาดกันว่า หลังการถอนทหารในวันที่ 1 เมษายน จะมีการใช้กองกำลังนี้ เพื่อปฏิบัติการในเวียดนามใต้ ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วยกองทัพชาวเขา และทหารอาสาสมัครไทย และสายการบินแอร์ อเมริกา¹³

นอกจากนี้ สหรัฐฯ ยังต้องการใช้ประโยชน์จากฐานปฏิบัติการด้านข่าวกรองในไทย ได้แก่ ค่าयरามสูตร ซึ่งเชื่อกันว่าสร้างเพื่อประกอบการปฏิบัติงานร่วมกัน ระหว่างรามสูตร กับ ฐานทัพที่นครพนม เพื่อปฏิบัติงานสงครามในเวียดนามและลาว ภายใต้ข้อตกลงการวิจัยค้นคว้าวิทยุสนาม (Radio Field Research Agreement) ซึ่งทำขึ้นระหว่างกองบัญชาการทหารสูงสุด และจัสแม็ค¹⁴ อย่างไรก็ตาม ประชาชนไทยโดยทั่วไป หรือแม้แต่ผู้นำไทยที่สหรัฐฯ มักติดต่อด้วย ก็มีได้ตระหนักถึงข้อมูลใด ๆ เกี่ยวกับความสำคัญของฐานปฏิบัติการแห่งนี้ นอกจากนี้ พ.อ. (พิเศษ) ถนัด คอมันตร์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศได้ให้สัมภาษณ์ว่า สหรัฐอเมริกามีศูนย์อิเล็กทรอนิกส์ที่ทันสมัยในประเทศไทย ที่ใช้รับฟังข่าวสารด้านการทหารและการเมืองจากเวียดนามเหนือ รัสเซีย และจีนแดง โดยเฉพาะที่ค่ายรามสูตร จังหวัดอุดรธานี¹⁵

ดังนั้น หลังจากที่สหรัฐฯ ถอนกองกำลังภาคพื้นดินและอากาศออกจากเวียดนามใต้แล้ว จึงได้มีการเคลื่อนย้ายกองกำลังเหล่านี้เข้ามาในไทยเป็นจำนวนมาก ทำให้กำลังทหารสหรัฐฯ ในประเทศไทย ในปี 2516 มีมากเกือบจะเท่ากับก่อนการประกาศถอนทหาร และทำให้ต้องมีการเปิดฐานทัพขึ้นใหม่ที่อำเภอหนองแก้ว จังหวัดขอนแก่น รวมทั้งเปิดฐานทัพที่ตาดลีซึ่งได้ประกาศปิดไปเมื่อปี 2513 ขึ้นมาอีกครั้ง จำนวนเครื่องบินในฐานทัพทั้งสองแห่งนี้ รวมกับฐานทัพที่มีอยู่แล้วอีก 5 แห่งในประเทศไทย ได้ทำหน้าที่ในปฏิบัติการทิ้งระเบิดที่เรียกว่า Linebacker I ในเดือนพฤษภาคม และ Linebacker II ในเดือนธันวาคม 2515 หรือที่รู้จักกันในนามของ Christmas bombings ดังที่ได้กล่าวถึงมาแล้วในข้างต้น นอกจากนี้ ผู้นำไทยก็ยินดีที่จะให้มีการเพิ่มจำนวนทหารอาสาสมัครไทยในลาว ที่เรียกว่า กองกำลังพิเศษ

¹³ เพรด บรานฟีแมน, “ใครบอกว่าอเมริกาถอนตัวจากอินโดจีน” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 5 (พฤษภาคม 2516) หน้า 88-96.

¹⁴ “รายงาน ‘เรดาร์’,” ประชาธิปไตย (20 มีนาคม 2519) : 4.

¹⁵ “ถนัดศรีสหรัฐตั้งฐานทัพในไทย ต้องการข่าวรัสเซีย - จีนแดง,” ประชาธิปไตย (20 เมษายน 2518):1.

(Special Guerrilla Units – SGUs) หลังจากที่กำลังทหารมั้งร่อยหรือลง* รวมทั้งทำหน้าที่ช่วยฝึกทหารให้กัมพูชา ในโครงการแฟงก์ (FANK student program)¹⁶ ซึ่งกุลลดาได้ตั้งข้อสังเกตว่า การที่ผู้นำไทยยอมรับบทบาทที่เพิ่มขึ้น และเต็มใจเป็นอย่างยิ่งในการให้การสนับสนุนยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ เป็นผลมาจากการที่สหรัฐฯ ได้ให้งบประมาณสนับสนุนแก่ไทย ในปี 2515 เป็นจำนวนเงินสูงถึง 92.2 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ซึ่งนับว่ามากที่สุดในปีประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ¹⁷ งบประมาณที่เพิ่มขึ้นอย่างมากมายนี้ ยังได้สร้างความคาดหวังให้แก่ผู้นำไทยว่าสหรัฐฯ จะต้องเป็นพันธมิตรที่พร้อมจะเอื้อประโยชน์ให้แก่ตน โดยการให้งบประมาณสนับสนุนในปีต่อ ๆ ไป เพื่อเป็นทรัพยากรในการดำรงรักษาอำนาจของฝ่ายตนเอาไว้ และเพื่อรับมือกับภัยคุกคามจากประเทศคอมมิวนิสต์ในภูมิภาค ได้แก่ จีน และเวียดนามเหนือ ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มมากขึ้น เมื่อกำลังพลของสหรัฐฯ ถอนตัวออกไปจากเวียดนาม¹⁸

ข้อตกลงปารีสกับการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในประเทศไทย

ในช่วงต้นเดือนมกราคม 2516 ก่อนที่จะมีการลงนามในข้อตกลงปารีส ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ได้พยายามที่จะทำความเข้าใจกับผู้นำประเทศในอินโดจีนและไทย เกี่ยวกับการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ หลังการหยุดยิง เห็นได้จากบันทึกการสนทนาของเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสหรัฐฯ รวมทั้งเฮนรี คิสซิงเจอร์ ที่ปรึกษาด้านความมั่นคงของประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน ซึ่งได้เดินทางมาเยือนผู้นำประเทศต่าง ๆ เพื่อหารือ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์หลังการหยุดยิง เช่น ในส่วนของประเทศลาว คิสซิงเจอร์ได้ทำความเข้าใจกับเจ้าสุวรรณภูมาว่า หลังการลงนามในข้อตกลงปารีส สหรัฐฯ ยังคงจะต้องมีการหารือต่อไปหากจะต้องมีการถอนกำลังพลออกจากอินโดจีน เนื่องจากในขณะนั้น สหรัฐฯ ยังไม่มีความตั้งใจที่จะถอนกำลังพลที่มีอยู่ รวมถึงกองกำลังทหารพิเศษของไทยในลาว¹⁹

* กองกำลังทหารพิเศษ (Special Guerrilla Unit – SGUs) คือ หน่วยทหารไทยที่สหรัฐฯ สนับสนุนให้ตั้งขึ้น เพื่อทำหน้าที่ปฏิบัติการในสงครามลับในประเทศลาว ส่วนหนึ่งประกอบด้วยทหารกองประจำการของไทยที่จะได้เขียนใบลาออกไว้ก่อนที่จะเข้าร่วมกองกำลังพิเศษนี้ และอีกส่วนหนึ่งเป็นทหารอาสาสมัคร โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมจาก กุลลดา เกษบุญชู มีด. “A Brief Period of Thai Democratization in the Cold War.”

¹⁶ กุลลดา เกษบุญชู มีด. “A Brief Period of Thai Democratization in the Cold War.”

¹⁷ Kullada Kesboonchoo Mead. “1973 : the ‘Annus Horibilis’ in the Thai- U.S. Relations.” p. 77.

¹⁸ กุลลดา เกษบุญชู มีด. “A Brief Period of Thai Democratization in the Cold War.”

¹⁹ Nixon Presidential Library Document, Henry A. Kissinger Trip Files Box 30. “Talking Points for Meeting with Prime Minister Souvanna Phuma,” NDSM Box H242 NDSM 230. January 1973.

นอกจากนี้ คิสซิงเจอร์ยังได้หารือกับเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา ประจำประเทศไทยในขณะนั้นคือ นายเลียวนาร์ดี อังเกอร์ (Leonard Unger) ว่า สหรัฐฯ ยังคงมีความจำเป็นที่จะคงกำลังทหาร พิเศษของไทยในลาวไว้เพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน*

ในการส่งผู้แทน ซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ในสภาความมั่นคง และรัฐบาล ผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ มาเยือนผู้นำประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทย เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ที่สหรัฐฯ จะดำเนินต่อไป ในภูมิภาคนี้ หลังการลงนามในข้อตกลงปารีส ผู้แทนสหรัฐฯ ได้รายงานว่ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น อินโดนีเซีย และไทย มีแนวคิดเชิงชาตินิยมที่เพิ่มขึ้น แต่ยังคงต้องการให้สหรัฐฯ อยู่ในภูมิภาค ซึ่งบางครั้งผู้นำในประเทศเหล่านี้ ถึงกับบอกว่า แม้ว่าในบางกรณี สถานการณ์ในประเทศจะสร้างความกดดันที่ทำให้ต้องประกาศกับสาธารณชนว่า จะให้มีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ต่างก็ต้องการที่จะให้กองกำลังของสหรัฐฯ ยังคงอยู่ในภูมิภาคอยู่ต่อไป เช่น ในกรณีของ ไทย และสิงคโปร์ ที่เชื่อว่าเวียดนามเหนือจะละเมิดข้อตกลงหยุดยิง จึงยังคงต้องการให้สหรัฐฯ ยังคงอยู่ในภูมิภาค รวมทั้งต้องการความสนับสนุนจากสหรัฐฯ เพื่อที่จะป้องกันตนเอง²⁰

ส่วนบทบาทของประเทศไทยหลังการลงนามในข้อตกลงปารีส นั้น กระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่กำหนดนโยบายต่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เตรียมข้อมูลในเบื้องต้นให้กับคิสซิงเจอร์ในการหารือกับประเทศต่าง ๆ เห็นว่า ประเทศไทยมีอุปการต่อสหรัฐฯ โดยเฉพาะในเรื่องฐานทัพอากาศ และกำลังพลของไทยในเวียดนามและลาว อีกทั้งสหรัฐฯ ยังมีความจำเป็นที่จะต้องให้กองกำลังพิเศษของไทยอยู่ในลาวต่อไปให้นานที่สุดหลังการหยุดยิงเพื่อที่จะช่วยให้มั่นใจได้ว่า เวียดนามเหนือจะถอนทหารจริง และเพื่อรักษาเสถียรภาพความมั่นคงในลาว ทหารกองกำลังพิเศษของไทยควรจะถอนออกเมื่อกองกำลังเวียดนามเหนือออกไปจากลาวหมดแล้วเท่านั้น จึงเห็นว่า รัฐบาลสหรัฐฯ ควรขอให้สภาองเกรสสนับสนุนงบประมาณแก่ไทยในด้านการทหาร

* Nixon Presidential Library Document, Henry A.Kissinger Trip Files Box 30. Talking Points for Your Conversation with Ambassador Unger,” Henry A.Kissinger Trip Files Box 30. No date given. ทั้งนี้ ข้อมูลในส่วนของารเยือนประเทศอื่น ๆ ได้แก่ กัมพูชา และไทย ยังไม่ได้รับอนุญาตให้เปิดเผย

²⁰ Nixon Presidential Library. NDSM Box H242 NDSM230_ H.A. Kissinger. Letter to general Haig. Subject:” General Haig’s Visit with Thai Leader,” January 16, 1973.

และเศรษฐกิจ โดยได้เสนอตัวเลขเท่ากับในปี 2515 คือ 60 ล้านเหรียญสหรัฐ สำหรับด้านการทหาร และ 25 ล้านเหรียญสหรัฐ สำหรับด้านเศรษฐกิจ²¹

ในขณะเดียวกัน สภาความมั่นคงแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (The National Security Councils) ซึ่งได้ศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในประเทศไทย เพื่อกำหนดนโยบายที่เหมาะสมในช่วงหลังยุคสงครามเวียดนามก็ได้ประเมินว่า การที่สหรัฐฯ จะสามารถรักษาผลประโยชน์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้นั้น สหรัฐฯ มีความจำเป็นที่จะต้องรักษาความมั่นคงในไทยไว้อย่างน้อยอีก 4 ปี เพื่อให้ประเทศไทยเป็นฐานสนับสนุนของสหรัฐฯ สำหรับการเฝ้าระวังสถานการณ์ในอินโดจีน ให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คงความเป็นอิสระจากการปกครองของคอมมิวนิสต์ และให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางสำหรับประสานงานในการบริหารจัดการด้านความมั่นคงในภูมิภาค²²

เพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์ดังกล่าว สหรัฐฯ จึงจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการต่อต้านการก่อการร้ายในประเทศไทยต่อไป นอกจากนี้เพื่อประโยชน์ด้านการป้องกันการก่อการร้ายโดยตรงแล้ว ประเด็นนี้ยังเชื่อมโยงกับการที่สหรัฐฯ จะสามารถเข้าถึงฐานทัพอากาศในประเทศไทย ตลอดจนสามารถดูแลฐานทัพเหล่านี้ได้อย่างต่อเนื่องในช่วงหลังการลงนามในข้อตกลงหยุดยิง รวมทั้งยังเป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่รัฐบาลไทยว่า สหรัฐฯ ยังคงมองเห็นถึงความสำคัญของความมั่นคงของไทย อันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ไทยยังคงต้อนรับสหรัฐฯ และยินยอมให้สหรัฐฯ ใช้ประโยชน์จากฐานทัพและยุทธโศปกรณ์ต่างๆ ในประเทศไทยได้โดยไม่มีข้อจำกัด แม้ว่าจะมีการลงนามในข้อตกลงหยุดยิงในเวียดนามแล้ว²³

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²¹ Nixon Presidential Library. Henry A. Kissinger Trip Files Box 30. “Thailand: Talking Points for Your Conversations with Thai Leaders” No date given.

²² DNSA, PR 01122. “NSSM 159 – U.S. Counterinsurgency Support for Thailand,” January 12, 1973.

²³ Ibid.

นอกจากนี้ เอกสารนโยบาย NSSM 159 – U.S. Counterinsurgency Support for Thailand²⁴ ในช่วงต้นปี 2516 ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการให้การสนับสนุนรัฐบาลไทยในการต่อต้านการก่อการร้าย และการปราบปรามยาเสพติด ยังได้กล่าวถึงผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในการยังคงให้การสนับสนุนรัฐบาลไทยในการต่อต้านการก่อการร้ายต่อไปอีก 2 – 3 ปี เนื่องจากความจำเป็นที่จะต้องใช้เวลาในประเศไทยต่อไปในระยะหลังยุคสังคราม (immediate post settlement period) ว่าความช่วยเหลือของสหรัฐฯ จะทำให้สหรัฐฯ คุณเลฐานะทัพเหล่านั้นได้ และให้ความมั่นใจแก่รัฐบาลไทย ว่าสหรัฐฯ ยังคงห่วงใยความมั่นคงของไทย เพื่อให้รัฐบาลไทยยินดีให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯ ต่อไป ทั้งนี้ ความต้องการของสหรัฐฯ รวมถึงการรักษาความมั่นคงของไทยไว้อย่างน้อย 4 ปี ในฐานะที่เป็นฐานสนับสนุน (support base) ในช่วงการฟื้นฟูอินโดจีนหลังสงคราม และเป็นศูนย์กลางของการจัดการด้านความมั่นคงภายในภูมิภาค สหรัฐฯ ต้องการให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นประเทศเอกราชที่ไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของคอมมิวนิสต์อีกอย่างน้อย 4 ปี ซึ่งการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย จะสนับสนุนปฏิบัติการดังกล่าว

จากเอกสารแนวนโยบายเหล่านี้ ทำให้เราสามารถสรุปได้ว่า การให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ แก่ไทยในระยะก่อนและหลังการลงนามในข้อตกลงปารีสนั้น มิได้เป็นการให้ความช่วยเหลือเนื่องจากสหรัฐฯ มีความห่วงใยในปัญหาเหล่านี้ รวมทั้งภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ในไทย โดยตรง หากแต่ต้องการช่วยเหลือเพื่อให้ผู้นำไทยมีความรู้สึกที่ดีต่อสหรัฐฯ และยินดีให้ความร่วมมือตามยุทธศาสตร์ที่สหรัฐฯ ต้องการดำเนินการต่อไปอย่างน้อย 4 ปี หลังการลงนามในข้อตกลงปารีสมากกว่า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁴ DNSA, NSSM 159 – U.S. Counterinsurgency Support for Thailand. January 12, 1973.

เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2516 สหรัฐอเมริกาและเวียดนามเหนือได้มีการลงนามร่วมกันใน **ข้อตกลงสันติภาพปารีส (Paris Peace Accords)** เพื่อยุติสงครามเวียดนาม มีสาระสำคัญโดยสรุปใน 4 ข้อ ได้แก่ 1) การหยุดยิง (ceasefire) ในเวียดนามใต้ หรือไซ่ง่อน (Saigon) ตั้งแต่วันที่ 27 มกราคม 2516 ; 2) การถอนตัวของกองกำลังทหารสหรัฐ ฯ และทหารต่างชาติอื่น ๆ ออกจากเวียดนามภายใน 60 วัน พร้อมกับการปล่อยตัวนักโทษการเมืองของสหรัฐ ฯ ; 3) การเจรจาร่วมกันระหว่างรัฐบาลของเวียดนามใต้ และฝ่ายเวียดกง เพื่อนำไปสู่การกำหนดอนาคตทางการเมืองของเวียดนามใต้ ด้วยการเลือกตั้งที่เป็นประชาธิปไตย และ 4) การรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของเวียดนาม โดยจะดำเนินการไปที่ละขั้น ด้วยวิธีการอันเป็นประชาธิปไตย ทั้งนี้ นัยยะสำคัญประการแรกของข้อตกลงปารีส คือ ทำให้ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน สามารถถอนทหารอเมริกันออกจากเวียดนาม โดยมอบภาระป้องกันตนเองให้แก่ชาวเวียดนามและประชาชนของภูมิภาคอินโดจีน ตามหลักการนิกสัน และนโยบายการให้ชาวเวียดนามรับผิดชอบในสงคราม ตามที่ได้ประกาศไว้ ประธานาธิบดีนิกสันได้เรียกการหยุดยิงที่เกิดขึ้นหลังข้อตกลงปารีสว่าเป็น “การแสวงหาสันติภาพที่จะไม่ทำให้สหรัฐ ฯ ต้องเสียเกียรติภูมิ” หรือ ‘สันติภาพอันทรงเกียรติ’ (honorable peace)²⁵ และได้กล่าวถึงสาระของข้อตกลงปารีสว่าเป็น “... ข้อตกลงอันทรงเกียรติ และควรภาคภูมิใจว่า อเมริกาไม่ได้ทำการตกลงสันติภาพโดยการหลอกลวงพันธมิตรของเรา ที่จะเป็นการละทิ้งนักโทษสงคราม หรือเป็นข้อตกลงยุติสงครามสำหรับสหรัฐ ฯ แต่ทำให้สงครามยังคงดำเนินอยู่ต่อไปสำหรับประชากรกว่า 50 ล้านคนใน อินโดจีน” (“Now that we have achieved an honorable agreement, let us be proud that American did not settle for a peace that would have betrayed our allies, that would have abandoned our prisoners of war, or would have ended the war for us, but would have continued the war for the 50 million people of Indochina”)²⁶

สามารถศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับข้อกำหนด กระบวนการในการเจรจาสันติภาพ และสาระสำคัญโดยละเอียดของข้อตกลงได้จาก Henry Kissinger. *Ending the Vietnam war : a history of America's involvement in and extrication from the Vietnam War* (New York : Simon & Schuster, 2003); Allan E. Goodman. *The Lost peace : America's search for a negotiated settlement of the Vietnam War*. (Stanford, California: Hoover Institution Press, 1978) และ Morton A Kaplan et al. eds. *Vietnam settlement : Why 1973, not 1969?* (Washington, D.C. : American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1973) เป็นต้น

²⁵ Larry Berman. “Prologue” in *No Peace No Honor*. (New York: The Free Press, 2001)

²⁶ Ibid.

โดยทั่วไปแล้ว นักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีมุมมองเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในอินโดจีน หลังการลงนามในข้อตกลงปารีสเป็น 2 แนวทาง โดย ลาร์รี เบอร์แมน (Larry Berman)²⁷ เสนอว่า สหรัฐฯ ยังคงต้องการที่จะรักษาสถานะความเป็นมหาอำนาจในเอเชียแปซิฟิกไว้ ดังจะเห็นได้จากการที่มีการเคลื่อนย้ายหน่วยบัญชาการกองทัพอากาศของสหรัฐฯ จากไซ่ง่อนมาที่นครพนม และการคงกองทัพอากาศภาคที่ 7 (The 7th air fleet) ไว้ในภูมิภาค ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สหรัฐฯ ยังคงต้องการอยู่ในภูมิภาคนี้ต่อไป ในขณะที่เจฟฟรีย์ คิมบัล (Jeffrey Kimball)²⁸ เสนอว่า ประธานาธิบดีนิกสันต้องการเพียงแค่ว่าทางถอนตัวออกจากภูมิภาคที่จะไม่ทำให้สหรัฐฯ เสื่อมเสียเกียรติภูมิ (Decent Interval) ก่อนที่เวียดนามใต้จะตกเป็นคอมมิวนิสต์

กุลลดา เกษบุญชู มีด ได้เสนอแนวทางในการมองยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลังสิ้นสุดสงครามเวียดนาม ที่สอดคล้องกับแนวคิดของคิมบัล คือนิกสันและคิสซิงเจอร์ไม่คิดว่าสหรัฐฯ จะสามารถป้องกันประเทศอินโดจีนไว้จากการคุกคามของคอมมิวนิสต์ได้ ดังนั้น จึงน่าเชื่อว่า สหรัฐฯ จะต้องหาวิธีในการถอนตัวออกจากอินโดจีนโดยไม่เสื่อมเสียเกียรติภูมิ อย่างไรก็ตาม สหรัฐฯ ยังคงต้องการที่จะทดสอบว่า จะสามารถรักษาอินโดจีนไว้ได้จนถึงที่สุดแค่ไหน นี่คือเหตุผลที่สหรัฐฯ ได้ทุ่มเทงบประมาณในการปกป้องลาว และกัมพูชา และการฟื้นฟูอินโดจีน²⁹

²⁷ Larry Berman, *No Peace, No Honor: Nixon, Kissinger, and Betrayal in Vietnam*. (New York: The Free Press, 2001) cited in Kullada Kesboonchoo Mead. “1973 : the ‘Annus Horibilis’ in the Thai- U.S. Relations,” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 41 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2553) หน้า 76.

²⁸ Jeffrey Kimball. *Nixon’s Vietnam War* (Kansas : University Press of Kansas, 1998) cited in Kullada Kesboonchoo Mead. “1973 : the ‘Annus Horibilis’ in the Thai- U.S. Relations,” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ หน้า 76.

²⁹ Kullada Kesboonchoo Mead. “1973: The ‘Annus Horibilis’ in Thai-U.S. Relation”. สังคมศาสตร์ปริทัศน์ หน้า 76.

นัยยะสำคัญอีกประการหนึ่งของข้อตกลงปารีส คือ ข้อตกลงดังกล่าว เกิดขึ้นในสถานะที่กองกำลังของเวียดนามเหนือยังอยู่ในเวียดนามใต้ กัมพูชา และลาว ทำให้สหรัฐฯ ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ประเทศไทยเป็นฐานปฏิบัติการทางอากาศเพื่อปฏิบัติการในลาวและกัมพูชาต่อไป และเพื่อการป้องปรามมิให้เวียดนามเหนือละเมิดข้อตกลง รวมทั้งเพื่อความจำเป็นที่ต้องใช้กองกำลังในระยะยาวหรือไม่ ดังนั้น กองกำลังสหรัฐฯ ในประเทศไทยจึงยังคงมีบทบาทสำคัญในยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ นอกจากนี้ การที่เวียดนามเหนือได้ส่งกองกำลังที่เหลื่ออยู่เข้าไปในเวียดนามใต้ ซึ่งเป็นการละเมิดข้อตกลง ทำให้สหรัฐฯ มีความจำเป็นที่จะต้องแสดงออกถึงความไม่พอใจ และความพร้อมที่จะตอบโต้ ซึ่งจำเป็นจะต้องปฏิบัติการจากฐานทัพในประเทศไทย³⁰

เอกสารชั้นต้นของสหรัฐฯ ที่ระบุถึงความต้องการในการดำเนินยุทธศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระยะนี้ ได้กล่าวถึงความสนใจของฝ่ายสหรัฐฯ ที่ต้องการให้การดำเนินงานด้านการทหารในประเทศไทยดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และมีความเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด และให้มีการย้ายกองบัญชาการของสหรัฐฯ จากไซ่ง่อนมายังนครพนมหลังการประกาศหยุดยิง โดยให้มีผลกระทบกระเทือนน้อยที่สุดต่อปฏิบัติการของสหรัฐฯ ในอินโดจีน ฐานปฏิบัติการดังกล่าว จะเป็นฐานปฏิบัติการที่รองรับการดำเนินงานในหลายรูปแบบ (Multi-service integrated headquarters) เพื่อสนับสนุนปฏิบัติการของกองทัพอากาศภาคที่ 7 (Seventh Air Force) ของสหรัฐฯ มีหน้าที่ในการวางแผน และเตรียมการดำเนินปฏิบัติการทางอากาศของสหรัฐฯ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายใต้คำสั่งของ CINPAC ทั้งนี้ กองทัพอากาศของสหรัฐฯ จะควบคุมการสนับสนุนทรัพยากรด้านการทหาร และจะทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับด้านพลาธิการและข่าวกรอง รวมทั้งนำเสนอรายงานไปยังกระทรวงกลาโหมของสหรัฐฯ ผ่านช่องทางทางการทหาร เพื่อให้มีความต่อเนื่องในกระบวนการให้ชาวเวียดนามรับผิดชอบในสงคราม (Vietnamization) ในช่วงระยะเปลี่ยนผ่าน โดยสหรัฐฯ ได้มีการประเมินระดับที่พึงประสงค์ของกองกำลังในประเทศไทย ในช่วง 90 วัน หลังการประกาศหยุดยิง และก่อนที่จะมีการวางแผนในการลดกำลังอย่างชัดเจนต่อไป ว่า จะต้องมีกำลังทหารอย่างน้อย 36,000 คน ใน ฐานทัพ 6 แห่งในประเทศไทย โดยการจํานวนกำลังพลที่แน่นอนหลังการลดระดับกำลังทหารนั้น จะต้องขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในอินโดจีน³¹

³⁰ กุลดดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยยุคศตวรรษที่ 20 - กบฏภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, หน้า 254-257.

³¹ DNSA, DEF15THAI-US/ 212452 Subject: DOD Ceasefire Contingency Planning for Thailand.

For Ambassador Unger from U. Alexis Johnson, dated November 22, 1972.

จากข้อมูลเหล่านี้ ทำให้เราเห็นได้ถึงมุมมองของสหรัฐฯ ต่อบทบาทของไทยในยุทธศาสตร์ในระยะหลังการลงนามในข้อตกลงปารีส ว่า ประเทศไทยจะมีความสำคัญมากขึ้นต่อยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในอินโดจีนอย่างน้อยอีก 4 ปี ซึ่งสอดคล้องกับที่ เฮนรี คิสซิงเจอร์ ได้มีหนังสือถึงประธานาธิบดีนิกสันเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในอินโดจีน หลังการลงนามในข้อตกลงปารีสเพียง 1 วัน ว่า ประธานาธิบดีสหรัฐฯ จะต้องยืนยันในการดำเนินการตามข้อตกลงอย่างเคร่งครัด โดยจะต้องยังคงรักษากองกำลังในภูมิภาคไว้เพื่อบังคับมิให้มีการล่วงละเมิดข้อตกลง ฯ และเพื่อให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจหลังยุติสงคราม อย่างไรก็ดี สงครามยังคงดำเนินต่อไปในลาว และกัมพูชา ที่ยังคงจะต้องมีการเจรจาต่อไปเนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย คิสซิงเจอร์ยังได้เน้นว่า ในการได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีเป็นสมัยที่ 2 นิกสันจะต้องแสดงความตั้งใจมั่นที่จะเป็นผู้นำโลกต่อไปอีกใน 4 ปีข้างหน้า ซึ่งจะเป็นการให้ความมั่นใจกับมิตรประเทศ และเป็นผลดีต่อการสานสัมพันธ์กับจีน³²

ความสำคัญของประเทศไทยต่อยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ หลังการลงนามในข้อตกลงปารีส ยังได้สะท้อนออกมาในรายงานข่าวของสื่อมวลชนของสหรัฐฯ ที่ระบุว่า ภายใต้ข้อตกลงสันติภาพที่เวียดนาม กองกำลังของสหรัฐฯ ที่จะยังมีประโยชน์ต่อการปฏิบัติการ ในอินโดจีน ก็จะมีเพียงแค่นาวิกโยธินในอ่าวตังเกี๋ย และกองกำลังของสหรัฐฯ ในประเทศไทยเท่านั้น โดย เฮนรี คิสซิงเจอร์ ที่ปรึกษาของประธานาธิบดีสหรัฐฯ กล่าวว่า ในร่างข้อตกลงที่เสนอนั้น มิได้มีการจำกัดอัตราของกองกำลังในประเทศไทย หรือหน่วยนาวิกโยธิน ทั้งนี้ รายงานข่าวดังกล่าวยังได้ระบุว่า ในช่วงปลายปี 2515 มีเครื่องบินรบของสหรัฐฯ ประมาณ 500 ลำอยู่ในประเทศไทย ซึ่งรวมทั้งเครื่องบิน B52 จำนวน 50 ลำ กระจายอยู่ในฐานทัพ 7 แห่งทั่วประเทศไทย และเนื่องจากกองกำลังของสหรัฐฯ ในไทย จะทวีความสำคัญขึ้นหลังจากการลงนามในข้อตกลงยุติสงครามเวียดนามดังกล่าว ทำให้สหรัฐฯ ได้แสดงความห่วงใยในท่าทีที่อาจเปลี่ยนแปลงไปของฝ่ายไทย จากการที่ประธานาธิบดีนิกสันของสหรัฐฯ ได้เดินทางไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีน ข้อมูลเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า การที่

³² DNSA, 2220/546505. Memorandum for the President from Henry Kissinger. Subject "My Asian Trip". February 27, 1973.

สหรัฐฯ ใช้ทรัพยากรในไทย ทำให้ไทยถูกดึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในอินโดจีนมากยิ่งขึ้น³³

สื่อมวลชนของสหรัฐฯ ยังได้รายงานถึงกองกำลังของสหรัฐฯ ที่นครพนมว่า กองบัญชาการของสหรัฐฯ ที่จะตั้งอยู่ในประเทศไทย หลังการลงนามในข้อตกลงฯ ที่จังหวัดนครพนม โดยพลเอกจอห์น วอกท์ (John Vogt) ซึ่งเคยเป็นผู้บัญชาการกองทัพอากาศภาคที่ 7 ในเวียดนาม เป็นผู้บัญชาการ จะมีหน้าที่ประสานงานการโจมตีทางอากาศหากมีการล่องละเมิดข้อตกลง ไม่ว่าจะเป็ในเวียดนามได้ หรือในลาว ทั้งนี้ การคงกองกำลังทางอากาศในประเทศไทยไว้ เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ของประธานาธิบดีนิกสัน ในการดำเนินการให้ เป็นไปตามข้อตกลงปารีส โดยจะต้องมีกำลังทหารประมาณ 45,000 คน ซึ่งสองในสามจะเป็น ทหารอากาศ กองทัพบกส่วนใหญ่เป็นฝ่ายพลาธิการ และนาวิกโยธินมีกองกำลังทางอากาศอยู่ที่ฐานทัพแห่งหนึ่ง โดย นาวิกโยธินสหรัฐฯ จะมีบทบาทในการให้คำปรึกษาแก่กองทัพเรือของไทเเท่านั้น³⁴

ปัญหาความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ ในปี 2516

ในขณะที่สหรัฐฯ กำลังต้องการความร่วมมือจากประเทศไทยเป็นอย่างมากในช่วง หลังการลงนามในข้อตกลงปารีส กุลลดาได้อภิปรายถึงการดำเนินนโยบายของกลุ่มผู้นำทหารของไทเ ซึ่งเป็นผู้ตัดสินใจที่สำคัญที่สุดเกี่ยวกับบทบาทของไทเในการให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯ รวมทั้งเรื่องของกองกำลังสหรัฐฯ ในประเทศไทยในระยะนั้นว่า ผู้นำทหารมองการที่สหรัฐฯ กำหนดให้ไทเเป็นฐานปฏิบัติการของสหรัฐฯ หลังสิ้นสุดสงครามเวียดนาม เป็นผลประโยชน์ด้านความมั่นคงร่วมกันของไทเและสหรัฐฯ เนื่องจากหลังการหยุดยิง หากสถานการณ์ในลาว และกัมพูชาเลวร้ายลง ประเทศไทยซึ่งมีพรมแดนติดกับลาว และกัมพูชา โดยตรงย่อมได้รับผลกระทบจากขบวนการก่อการร้ายในภาคเหนือและภาค

³³ Wilson, George C. "7th Fleet, GIs in Thailand to Stay under Terms of Peace Accord," *The Washington Post, Time Herald* (1953 1973). October 27, 1972; ProQuest Historical Newspapers The Washington Post (1877 1992)

³⁴ Jack Foisie. "U.S. Planes in Thailand Kept Ready". *Los Angeles Times* (1886 – Current File) Mar 14, 1973. ProQuest Historical Newspapers Los Angeles Times (1881 – 1986)

ตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเวียดนามเหนือให้ความร่วมมือกับลาว และ กัมพูชา และหันมาสนับสนุนการก่อการร้ายในไทย³⁵

แม้ว่าผู้นำทหารของไทยจะได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีกับสหรัฐฯ แต่ความร่วมมือดังกล่าว ก็ตั้งอยู่บนเงื่อนไขของความคาดหวังว่าจะได้รับงบประมาณความช่วยเหลือที่เพิ่มขึ้น ตามบทบาทของไทยที่เพิ่มมากขึ้นหลังการลงนามในข้อตกลงปารีส รวมทั้งสถานะความเสี่ยง ต่อภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ ที่เพิ่มมากขึ้นจากการที่ข้อตกลงปารีสยังยอมให้กองกำลังเวียดนาม เหนืออยู่ในเวียดนามใต้ ซึ่งจะทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงเมื่อถอนทหารสหรัฐฯ ออกไปแล้ว ประกอบกับการที่จีนมีการสร้างถนนเข้ามาในประเทศลาว ทำให้ผู้นำทหารมีความคาดหวังสูง มากกว่า สหรัฐฯ จะเพิ่มงบประมาณความช่วยเหลือที่ให้กับประเทศไทยในปี 2516 อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงภายในประเทศของสหรัฐฯ ภายหลังจากการลงนามในข้อตกลงปารีสฯ ได้แก่ การที่จำนวนเงินช่วยเหลือที่สหรัฐฯ ให้กับรัฐบาลไทย หรือรัฐบาลใด ๆ ในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับการจัดสรรงบประมาณของสภาองเกรส ซึ่งกำลัง เข้มงวดกับค่าใช้จ่ายทางทหารของรัฐบาลมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศของ สหรัฐฯ ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้นำไทยได้ ในขณะเดียวกัน รัฐบาลสหรัฐฯ ก็ มีความจำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมหาศาลเพื่อพยุงฐานะของรัฐบาลลอนดอนในกัมพูชา และการบูรณะอินโดจีน ซึ่งประเทศไทยไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการนี้ การสนับสนุน ตามที่ประเทศไทยต้องการจึงเป็นไปได้ยาก³⁶ ข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น ได้สะท้อนให้เห็นถึง ความตระหนักของผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ในจุดนี้ และระบุว่า การที่สหรัฐฯ ใ้ งบประมาณสนับสนุนไทยได้จำกัด ประกอบกับการที่ไทยขาดผู้นำที่มีความสามารถ อาจ ทำให้ยากที่จะควบคุมสถานการณ์ในประเทศไทยให้ปลอดภัยจากภาวะวิกฤต ซึ่ง ผลประโยชน์ของสหรัฐฯ จะถูกกระทบอย่างมาก หากไม่มีการควบคุมการจลาจลใน ประเทศไทย³⁷

³⁵ กุลลดา เกษบุญชู มีดี. การเมืองไทยยุคสุญญัตติ – ถอนอม ภายใต้อาณัติโลก หน้า 254 -257.

³⁶ เรื่องเดียวกัน.

³⁷ DNSA, PR 01124. “NSSM159 – U.S. Counterinsurgency Support for Thailand,” March 12, 1973.

เอกสารฉบับเดียวกันนี้ ยังได้แสดงให้เห็นว่า ผู้นำของสหรัฐฯ ตระหนักถึงผลกระทบของงบประมาณช่วยเหลือที่จำกัดลง เนื่องจากความคาดหวังของผู้นำไทยว่าสหรัฐฯ จะตอบสนองต่อข้อเรียกร้องด้านเศรษฐกิจและการทหารของไทยที่เพิ่มมากขึ้นหลังการลงนามในข้อตกลงหยุดยิง อย่างไรก็ตาม สหรัฐฯ มีความจำเป็นที่จะต้องลดการสนับสนุนการดำเนินการของกองทัพอากาศไทยเพื่อต่อต้านการก่อการร้าย รวมทั้งการฝึกอบรมพิเศษ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านการก่อการร้ายของตำรวจ ในปี 2517 เนื่องจากการจำกัดงบประมาณโดยสภาองเกรส และจะต้องลดความช่วยเหลือลงเรื่อยๆ และยุติเมื่อสิ้นสุดปี 2519 รวมทั้งมีความเป็นไปได้ว่า ตั้งแต่ปี 2517 เป็นต้นไป งบประมาณที่สภาองเกรสจัดสรรให้ประเทศไทย จะลดลงอย่างมาก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในไทยเป็นอย่างยิ่ง³⁸

แม้ว่าจะไม่สามารถอนุมัติงบประมาณสนับสนุนให้แก่ประเทศไทยได้มากเท่าเดิม แต่ผู้นำสหรัฐฯ ก็ยังเห็นความสำคัญของประเทศไทยต่อยุทธศาสตร์ของตน และตระหนักว่าอาจต้องเปลี่ยนแปลงแนวทางในการดำเนินยุทธศาสตร์เพื่อรักษาความร่วมมือของประเทศไทยไว้ ดังจะเห็นได้จากการสนทนากันระหว่างประธานาธิบดีนิกสัน และรองประธานาธิบดีแอกนิว เกี่ยวกับการเยือนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของแอกนิวในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2516 หลังการลงนามในข้อตกลงปารีสไม่นานนัก ซึ่งนิกสันกล่าวว่าผู้นำในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะ ผู้นำลาว และประเทศไทย มีความหวัดก้อย่างมากกับการแถลงนโยบายของสหรัฐฯ ตามลัทธินิกสัน โดยประธานาธิบดีลี กวน ยู ของสิงคโปร์ จะปรับตัวได้ดีที่สุดในขณะที่สำหรับประเทศไทยนั้น จอมพลถนอมได้แสดงท่าทีหวัดก้อย่างมากอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน เนื่องจากกลัวว่าสหรัฐฯ จะทอดทิ้งประเทศไทย ทั้งยังมีความหวัดกังวลเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวในรัฐบาลของเขาเอง ทั้งนี้ ลีกล่าวว่า ถ้าสหรัฐฯ เสียประเทศไทยไป ก็เท่ากับเสียเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมด และแอกนิวเห็นว่า ประเทศไทยนั้นคุ้มค่าที่จะรักษาไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ากัมพูชากลายเป็นคอมมิวนิสต์³⁹

³⁸ Ibid.

³⁹ DNSA, 036600044/1/February 10, 1973 – Nixon, Vice President Agnew. Memorandum of Conversation. Subject “Vice President Trip to Southeast Asia”. February 10, 1973.

เฮนรี คิสซิงเจอร์ ซึ่งได้เดินทางมาเยือนประเทศไทยในเดือนกุมภาพันธ์ 2516 ได้ตั้งข้อสังเกตว่า รัฐบาลไทยจะมีท่าทีที่ลังเลเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ โดยในแง่หนึ่งนั้น ถนอม และผู้นำคนอื่น ๆ ในรัฐบาลมีความหวาดวิตกในท่าทีของเวียดนามเหนือ และปักกิ่ง รวมทั้งห้วงโยสสถานการณ์ในลาว และกัมพูชา จึงยินดีที่จะให้มีการย้ายกองกำลังของสหรัฐฯ เข้ามาไว้ในประเทศไทย แต่ในอีกแง่หนึ่ง พวกเขา ก็รู้สึกถึงความกดดันในประเทศ ที่ต่อต้านการคงอยู่ของฐานทัพในสหรัฐฯ ที่ถูกมองว่าเป็นแม่เหล็กดึงดูดความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ของเวียดนามเหนือและจีนต่อไทย และเน้นว่า ไทยต้องการความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ เพิ่มขึ้นเพื่อรับมือกับภัยคอมมิวนิสต์ และแรงต่อต้านกองกำลังของสหรัฐฯ ในประเทศ ซึ่งคิสซิงเจอร์ก็ได้ให้ความมั่นใจกับผู้นำไทยว่า หากสหรัฐฯ จะให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามเหนือซึ่งเป็นศัตรูแล้ว สหรัฐฯ ก็ย่อมต้องให้ความช่วยเหลือแก่มิตรเก่าเช่นไทยอย่างไม่ต้องสงสัย ซึ่งยังทำให้ผู้นำไทยมีความคาดหวังต่อความช่วยเหลือที่คาดว่าจะได้รับมากยิ่งขึ้น⁴⁰

ในการพบปะครั้งนี้ คิสซิงเจอร์ยังได้เน้นย้ำถึงเจตนารมณ์ของประธานาธิบดีสหรัฐฯ ในการดูแลสถานการณ์ในเวียดนามหลังยุคสังคราม และความจำเป็นที่จะต้องคงกองกำลังที่สหรัฐฯ จะต้องใช้ในการตอบโต้หากมีการถ่วงละเมิดข้อตกลง (retaliation) ในไทย และเชื่อว่านโยบายการคงกองกำลังเพื่อการป้องปรามเอาไว้ พร้อม ๆ กับการให้แรงจูงใจด้วยความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ (The combination of the stick of deterrence and the carrot of economic aid) น่าจะทำให้เวียดนามเหนือสามารถกลับมาคืนสภาพได้ในไม่ช้า⁴¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁰ Kullada Kesboonchoo Mead. "The Cold War and Thai Democratisation," (paper presented at the Inaugural Nicholas Tarling Conference on SEA Studies, Furama Waterfront Hotel, Singapore, November 9-10, 2009).

⁴¹ DNSA, 2220/546505. Memorandum for the President from Henry Kissinger. Subject "My Asian Trip". February 27, 1973.

เมื่อสหรัฐฯ ได้มีการประกาศตัวเลขความช่วยเหลือแก่ประเทศไทยอย่างเป็นทางการในปี 2516 คือ 38.8 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งต่ำกว่างบประมาณที่ไทยได้รับปี 2515 เป็นอย่างมาก ได้ทำให้ผู้นำทหารของไทยไม่พอใจเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากคำพูดของจอมพลถนอมที่ได้แจ้งกับผู้นำทหารว่า ในขณะที่ไทยต้องเสี่ยงมากขึ้น ถ้าหากสหรัฐฯ ให้ความช่วยเหลือน้อยลงเรื่อย ๆ ไทยก็จะหยุดรับความช่วยเหลือ และแสดงท่าทีให้เห็นอย่างชัดเจนว่าไม่อยากจะพูดถึงเรื่องนี้อีกต่อไป ในขณะที่จอมพลประกาศกล่าวว่า แม้ว่าผู้นำไทยจะเข้าใจถึงสถานการณ์ของสหรัฐฯ แต่รัฐบาลกำลังถูกวิจารณ์จากฝ่ายต่อต้านว่า การช่วยเหลือของสหรัฐฯ มิได้มีผลดีใด ๆ ต่อไทย ทั้งยังเป็นการสร้างศัตรูให้กับประเทศ ในขณะที่ทหารจำนวนมากก็เริ่มตั้งคำถามกับการที่สหรัฐฯ ให้ความช่วยเหลือแก่ฝ่ายไทยน้อยกว่าที่ให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามเหนือที่เป็นศัตรู ซึ่งประกาศกล่าวว่ายากที่จะควบคุมเสียงวิพากษ์วิจารณ์เหล่านี้ได้⁴²

เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้นำไทยว่า ประเทศไทยยังคงมีความสำคัญต่อยุทธศาสตร์หลังสงครามเวียดนามของสหรัฐฯ แม้ว่างบประมาณสนับสนุนประเทศไทยจำนวนมากจะถูกตัดไป ประธานาธิบดีนิกสันได้เลือกที่จะเน้นย้ำความสำคัญของประเทศไทยด้วยวิธีการเชิงสัญลักษณ์ คือ การทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จเยือนสหรัฐฯ ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความสนใจเป็นพิเศษของประธานาธิบดีสหรัฐฯ ต่อไทย และความต้องการที่จะรักษาความสัมพันธ์ที่เป็นพิเศษระหว่างสหรัฐฯ และไทย โดยไม่พูดถึงประเด็นที่เป็นปัญหา อย่่างไรก็ตาม สำนักเลขาธิการพระราชวังได้ให้คำตอบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถไม่มีพระราชประสงค์ที่จะเดินทางออกนอกประเทศในขณะนี้ และได้เน้นย้ำแก่เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทยว่า ประเด็นที่ทรงห่วงใย ได้แก่ แหล่งทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาและปัญญาชน ซึ่งมากขึ้นอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน⁴³

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴² กุลลดา เกษบุญชู มีด. “14 ตุลาฯ ในบริบทความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ” ใน เดือนตุลาใต้เงาสงครามเย็น หน้า 17 - 18.

⁴³ Kullada Kesboonchoo Mead. “The Annus Horribilis” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ หน้า 82.

ในการทำงานเดียวกัน เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทยในขณะนั้นคือ นาย เลียนวาร์ด อังเกอร์ ก็รู้สึกได้ถึงความไม่พอใจของชนชั้นนำของไทย จึงได้ผลักดันให้ กระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงกลาโหมของสหรัฐฯ จัดชุดยุทธโศภรณ์ให้ไทย ในเดือนมีนาคม ซึ่งทำให้มูลค่างบประมาณความช่วยเหลือที่สหรัฐฯ ให้แก่ไทย โดยรวม เพิ่มขึ้นเป็น 55 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และได้เพิ่มงบประมาณความช่วยเหลือในการป้องกัน ภัยคอมมิวนิสต์อีก 3 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ทำให้งบประมาณในภาพรวมปี 2516 ใกล้เคียงกับ งบประมาณความช่วยเหลือทางทหารที่ไทยได้รับตามปกติ ประมาณ 60 ล้านดอลลาร์ฯ นอกจากนี้ อังเกอร์ยังได้พยายามที่จะปรับปรุงความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ โดยเสนอให้มีการปิดฐานทัพที่น้ำพอง ซึ่งไม่จำเป็นต่อปฏิบัติการของสหรัฐฯ เพื่อผลด้านการเมืองและ จิตวิทยา และลดปัญหาด้านงบประมาณ อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงกลาโหมของสหรัฐฯ จะเห็นด้วย แต่สภาความมั่นคงของสหรัฐฯ มีความ คิดเห็นที่แตกแยกกัน และในที่สุดประธานาธิบดีนิกสันได้ตัดสินใจว่า จะยังไม่มี การถอนทหารในขณะนั้น เนื่องจากเวียดนามเหนือได้มีการล่องละเมิดข้อตกลงปารีส⁴⁴

อย่างไรก็ดี การดำเนินการต่าง ๆ เหล่านี้ของผู้กำหนดนโยบายสหรัฐฯ มิได้ก่อให้เกิด ผลดีใด ๆ ต่อการปรับความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ เมื่อผู้นำทหารของไทยไม่อาจทำใจยอมรับ ได้กับตัวเลขงบประมาณความช่วยเหลือที่ลดลงอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากข้อสังเกตของนาย พลอเล็กซานเดอร์ เฮก (Alexander Haig) ของสหรัฐฯ ซึ่งได้เดินทางมาเยือนประเทศในเอเชีย รวมทั้งประเทศไทย ในช่วงเดือนเมษายน 2516 หลังจากที่ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคต่างก็ได้ รับทราบตัวเลขงบประมาณสนับสนุนที่สหรัฐฯ จะสามารถให้ได้แล้ว เฮกได้ประเมินท่าที ของผู้นำไทย และเห็นว่า ผู้นำไทยผิดหวังเป็นอย่างมากกับการดำเนินการของสภาองเกรสของ สหรัฐฯ ซึ่งทำให้ถึงแม้ว่าประธานาธิบดีสหรัฐฯ จะให้คำมั่นว่า จะรักษา พันธสัญญาต่อ ประเทศไทย แต่ในทัศนะของผู้นำไทยก็ไม่น่าจะสามารถทำตามคำสัญญาที่ให้ไว้ได้ สำหรับ ผู้นำไทยนั้น การรักษาสัญญาของสหรัฐฯ ขึ้นอยู่กับเงินช่วยเหลือ และการดำเนินการของ สหรัฐฯ ในการสนับสนุนลาว กัมพูชา และเวียดนาม ซึ่งแม้ว่าไทยไม่กังวลใจกับสถานการณ์ ในลาวมากนัก แต่ยังคงห่วงใยสถานการณ์ในกัมพูชา และเห็นความจำเป็นของการคงกอง กำลังพิเศษในลาวไว้ เพื่อป้องกันภัยคอมมิวนิสต์⁴⁵

⁴⁴ Ibid. p. 83

⁴⁵ DNSA, VW 01240. "Trip to Southeast Asia," April 11, 1973.

กุลลดาได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความไม่พอใจของผู้นำทหารในระยะนี้ เป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสหรัฐฯ ที่มีปัญหามากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเป็นไปตามการคาดการณ์ของเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทยว่า ผู้นำไทยน่าจะได้มีการหยิบยกเอาประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกองกำลังของสหรัฐฯ ในประเทศไทย มาเป็นประเด็นเรียกร้อง และก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคกับการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ รวมทั้งตั้งแง่กับการอนุมัติกิจกรรมใหม่ ๆ ของสหรัฐฯ ที่มีได้เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของไทยโดยตรง⁴⁶

การแสดงออกถึงความไม่พอใจของฝ่ายไทย เริ่มจากข้อเรียกร้องสิทธิประโยชน์ให้แก่ธุรกิจไทยในการรับงานจ้างจากอเมริกันของเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ซึ่งเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ เห็นว่าควรให้ความสำคัญ เนื่องจากเกรียงศักดิ์เป็นบุคคลที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่สหรัฐฯ ได้ ในการดำเนินการตามข้อเรียกร้องต่าง ๆ แม้กระนั้น กระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงกลาโหมของสหรัฐฯ ก็ไม่อาจยินยอมตามข้อเรียกร้องนี้ ทำให้อังกฤษต้องแข่งกับเกรียงศักดิ์ว่า สิ่งที่จะดำเนินการได้คือ การเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันระหว่างบริษัทไทยและอเมริกันในการรับงานจ้าง ซึ่งตัวเขาเองตระหนักดีว่า เป็นการยากที่บริษัทไทยจะแข่งขันกับสหรัฐฯ ได้⁴⁷

ในเดือนเมษายน 2516 เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ก็ต้องเผชิญปัญหาจากฝ่ายไทยอีกครั้ง เมื่อจอมพลถนอม และผู้นำทหารได้เรียกตัวเข้าพบ เพื่อหารือเกี่ยวกับเครื่องบินของสหรัฐฯ ที่บินเหนือ่านอากาศไทยโดยมิได้มีการแจ้งให้รัฐบาลทราบ โดยกล่าวว่า การบินดังกล่าวเกิดขึ้นทั่วทุกหนทุกแห่งในประเทศไทย และมีมากเกินกว่า 130 ครั้ง ในปี 2515 การเรียกเข้าหารือดังกล่าว ทำให้ทูตอังกฤษตระหนักถึงสถานการณ์ที่ตึงเครียดยิ่งขึ้น แต่ก็ไม่สามารถทำอะไรได้ นอกจากรับปากกับผู้นำไทยว่า จะปฏิบัติตามข้อตกลงที่ให้ไว้กับไทยในเรื่องนี้อย่างเคร่งครัด⁴⁸

⁴⁶ Kullada Kesboonchoo Mead. "The Annus Horribilis" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ หน้า 84.

⁴⁷ Ibid, p. 85.

⁴⁸ Ibid, p. 86.

ในเวลาเดียวกัน ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ภายใต้การนำของ ธีรยุทธ บุญมี ได้ออกมารณรงค์ต่อต้านการคงอยู่ของสหรัฐฯ ในประเทศไทย โดยได้ให้ เหตุผล 4 ข้อ คือ 1) การที่สหรัฐฯ บังคับให้พันธมิตรต้องคิดตามสหรัฐฯ และถ้าไม่เช่นนั้นก็ อาจจะต้องเจอชะตากรรมเช่นซีหนุ (2) สหรัฐฯ เรียกร้องให้ได้รับสิทธิพิเศษ ไม่ต้องถูก บังคับโดยกฎหมาย 2 ฉบับที่ว่าด้วยคนต่างด้าว และการทำธุรกิจของคนต่างด้าว (3) การที่ สหรัฐฯ ถือเสมือนประเทศไทยอยู่ในอาณัติของสหรัฐฯ ตัวอย่างเช่นเรื่อง สิทธิค้าปลอดภาษี (4) การที่สหรัฐฯ ขู่ว่าจะตัดเงินช่วยเหลือ และ (5) การใช้ฐานทัพซึ่งเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของ สหรัฐฯ เพียงฝ่ายเดียว และยังสร้างปัญหาการก่อการร้ายให้แก่ประเทศไทย นอกจากนี้ยังทำให้ เวียดนามเหนือสงสัยในท่าทีของไทย เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย ยังได้ตั้ง ข้อสังเกตว่า เหตุผลที่ธีรยุทธนำมาอ้าง เป็นเหตุผลที่สอดคล้องกับเหตุผลที่รัฐบาลได้เคยยกมา อ้างกับสหรัฐฯ มาก่อน และมีได้สะท้อนถึงมุมมองของนิสิตนักศึกษา ปัญญาชนแต่อย่างใด⁴⁹

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลจอมพลถนอม และฝ่ายทหารในไทยที่ต้องการกดดันให้ สหรัฐฯ เพิ่มเงินช่วยเหลือ กับสหรัฐฯ ที่อึดอัดกับท่าทีกดดันของฝ่ายไทย ได้ดำเนินมาถึงจุด วิกฤต เมื่อสภาองเกรสประกาศให้มีการหยุดยิงในกัมพูชา และห้ามมิให้รัฐบาลสหรัฐฯ ให้ ความช่วยเหลือใดๆ แก่ลาวและกัมพูชา ตั้งแต่วันที่ 15 สิงหาคม 2516 เป็นต้นไป ผู้มีบทบาท หลักในกำหนดนโยบายของสหรัฐฯ คือ เฮนรี คิสซิงเจอร์ ยังคงต้องการรักษากัมพูชาไว้มิให้ ตกเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งกองกำลังสหรัฐฯ ในประเทศไทย จะต้องมียุทธศาสตร์สำคัญ ดังนั้น ความ ต้องการของสหรัฐฯ คือ ไม่ต้องการให้มีการถอนกำลังทหารของสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย แต่สำหรับฝ่ายไทยนั้น การหยุดยิงดังกล่าวทำให้เกิดคำถามขึ้นมาทันทีว่า กองกำลังขนาดใหญ่ ของสหรัฐฯ ที่มีอยู่ในประเทศไทยนั้น จะมีอยู่ไปเพื่ออะไร ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการนำเอา ประเด็นนี้มาใช้ในการท้าทายการคงอยู่ของกองกำลังสหรัฐฯ ในประเทศไทย ของผู้นำทหารที่ ต้องการเรียกร้องงบประมาณช่วยเหลือเพิ่มเติมจากสหรัฐฯ และก่อให้เกิดปฏิกิริยาที่แตกต่างกัน ในหมู่ผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศของไทย กล่าวคือ กระทรวงการต่างประเทศเห็นเป็น โอกาสที่จะปรับเปลี่ยนแนวนโยบายต่างประเทศที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ และ เรียกร้องให้มีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ในขณะที่ผู้นำทหารมองเห็นถึงภัย คุกคามคอมมิวนิสต์ต่อประเทศไทยที่เพิ่มมากขึ้น และได้นำมาเป็นประเด็นเรียกร้องความ สนับสนุนเพิ่มเติม⁵⁰

⁴⁹ กุลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสุญญัตติ - ถนนภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, หน้า 262 - 263.

⁵⁰ Kullada Kesboonchoo Mead. "The Annus Horribilis" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ หน้า 90.

หลังจากการประกาศยุติการให้ความช่วยเหลือแก่ลาวและกัมพูชา จอมพลถนอมได้ออกมาให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับอนาคตของฐานทัพสหรัฐฯ ในประเทศไทย โดยระบุว่า ไทยต้องการที่จะทบทวนสถานะของฐานทัพ และกองกำลังของสหรัฐฯ เนื่องจากสถานการณ์ในภูมิภาคที่เปลี่ยนแปลงไป และในวันที่ 18 กรกฎาคม 2516 ก็ได้ให้สัมภาษณ์อีกว่า สหรัฐฯ น่าจะถอนเครื่องบิน B52 ออกจากประเทศไทย หลังวันที่ 15 สิงหาคม 2516 และขอให้กองบัญชาการทหารสูงสุดของไทย และกระทรวงการต่างประเทศของไทย ได้พิจารณาร่วมกันในประเด็นการปรับลดกำลังทหารสหรัฐฯ ในประเทศไทยให้เหลือน้อยที่สุด และในวันเดียวกันนั้น จอมพลถนอมได้สั่งให้พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทย เชิญอุปทูตสหรัฐฯ เข้าพบ เพื่อขอข้อมูลใน 3 ประเด็นสำคัญ คือ เจตนาของสหรัฐฯ เกี่ยวกับกัมพูชา หลังจากการยุติความช่วยเหลือแก่ลาวและกัมพูชา ในวันที่ 15 สิงหาคม 2516 เจตนาของสหรัฐฯ ในการใช้ฐานทัพอากาศในประเทศไทยต่อไป และแผนของสหรัฐฯ ในการเสริมกำลังให้แก่กองทัพไทย⁵¹

การดำเนินการของฝ่ายไทยดังกล่าว ทำให้หน่วยงานของสหรัฐฯ ในประเทศไทย คือสถานทูตสหรัฐฯ และซี.ไอ.เอ. ไม่สบายใจนักเกี่ยวกับอนาคตของกองกำลังสหรัฐฯ ในประเทศไทย และเห็นว่าผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ควรให้ความสำคัญกับประเด็นนี้ เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ เห็นว่า สหรัฐฯ ควรให้ความสำคัญกับท่าทีของฝ่ายไทย เพราะหากปราศจากการสนับสนุนของไทยแล้ว ก็ยากที่สหรัฐฯ จะสามารถปกป้องผลประโยชน์ในภูมิภาคนี้ได้⁵² ในขณะที่ซี.ไอ.เอ. เห็นว่า ท่าทีของชาติชาย และถนอม เป็นการแสดงความต้องการของฝ่ายไทยที่จะให้มีการเจรจาตั้งแต่เนิ่น ๆ เกี่ยวกับการลดกำลังทหารในประเทศไทย ซึ่งเริ่มไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม กล่าวคือ ผู้นำไทยเห็นว่า หากไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินการด้านการถอนกำลังของสหรัฐฯ ในไทย เรื่องนี้ก็อาจกลายเป็นประเด็นวิพากษ์ในวงสังคม และอาจนำไปสู่การประท้วงอย่างกว้างขวางของนิสิตนักศึกษาได้ ในขณะเดียวกันก็เห็นว่า เป็นโอกาสที่ดีที่จะขอให้สหรัฐฯ เพิ่มงบประมาณสนับสนุนด้านการทหารแก่ไทย เนื่องจากมีความหวาดวิตกในสถานการณ์ที่เลวร้ายลงในกัมพูชา รวมทั้งเพื่อแสดงความไม่พอใจที่ได้มีการปรับลดงบประมาณสนับสนุนด้านการทหารแก่ไทยในช่วงที่ผ่านมา⁵³

⁵¹ Ibid, pp. 91 – 92.

⁵² Ibid.

⁵³ CIA3RDP79T00975A02490006002-8. Central Intelligence Bulletin. “Thailand – US: Bangkok’s Current Review of Policy Toward the US could eventually lead to decisions affecting the continued operation of some US facilities in Thailand”. July 21, 1973.

ความวิตกกังวลต่อภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ที่เพิ่มมากขึ้น และการเรียกร้องของผู้นำไทย สะท้อนออกมาในการพบปะกับเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ในช่วงเดือนสิงหาคม 2516 ซึ่งผู้นำทหารได้แสดงความวิตกว่า สภากองเกรสของสหรัฐฯ อาจมีมติให้ถอนฐานทัพออกจากประเทศไทยหลังการยุติปฏิบัติการในกัมพูชา ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของไทย ซึ่งทูตอังกฤษก็ได้ให้ความมั่นใจว่า กองกำลังสหรัฐฯ จะยังคงอยู่ในประเทศไทยต่อไป และสหรัฐฯ จะยังคงมีปฏิบัติการอย่างลับ ๆ ในกัมพูชาต่อไป ซึ่งรวมถึงการซื้อข้าวจากไทยเพื่อส่งให้กัมพูชา อย่างไรก็ตาม ข้อเรียกร้องของฝ่ายไทยคือ ให้สหรัฐฯ สนับสนุนในการปรับปรุงกองทัพไทยให้ทันสมัย เพื่อพร้อมรับมือกับภัยคุกคามคอมมิวนิสต์เมื่อสหรัฐฯ ถอนกำลังออกไป⁵⁴

อย่างไรก็ตาม คิสซิงเจอร์ได้ย้ำว่า กองกำลังของสหรัฐฯ จะยังคงอยู่ในไทยต่อไป ซึ่งก็ทำให้ผู้นำทหารเปิดประเด็นเรื่องงบประมาณช่วยเหลือทางทหารขึ้นอีก ในการพบปะวันที่ 14 สิงหาคม 2516 จอมพลถนอมได้กล่าวถึงความเป็นไปได้ของการโจมตีจากเวียดนามเหนือ ในขณะที่ผู้นำคนอื่น ๆ เช่น ชาติชาย และประภาส กล่าวว่ วอชิงตัน ไม่ได้ให้ความสำคัญกับไทยเท่าที่ควรจะเป็น ทั้งที่ไทยได้ให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯ ด้วยดีมาโดยตลอด แม้ว่าเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ จะได้พยายามชี้ให้เห็นถึงโครงการต่าง ๆ ที่สหรัฐฯ ได้ให้การสนับสนุนไทยในช่วง 4 ปีที่ผ่านมา แต่จอมพลประภาสก็ได้สรุปว่า จากนี้ไป ไทยจะต้องพึ่งพาตัวเอง⁵⁵

ความกดดันจากผู้นำไทย ทำให้คิสซิงเจอร์ตัดสินใจที่จะถอนกำลังในส่วนที่ไม่จำเป็นออกไปบ้าง รวมทั้งได้สั่งการให้กระทรวงกลาโหมของสหรัฐฯ ศึกษาเกี่ยวกับความต้องการทางด้านอาหารในประเทศไทย เพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดยุทธศาสตร์ในประเทศไทยต่อไป เพื่อดำเนินการตามนโยบายนี้ สถานทูตสหรัฐฯ และผู้นำไทยได้มีการหารือในวันที่ 24 สิงหาคม 2516 เพื่อแถลงข่าวเกี่ยวกับการถอนทหารสหรัฐฯ บางส่วนออกจากประเทศไทย ซึ่งฝ่ายไทยได้แสดงท่าทีในการกดดันให้สหรัฐฯ ให้เพิ่มจำนวนกำลังพลที่จะถอนออกไปอีก 50 คน จากจำนวนที่ได้มีการตกลงไว้ก่อนหน้านี้คือ 3,500 คน รวมทั้งให้สหรัฐฯ ระบุถึงการทยอยถอนกำลังออกไปอีกในอนาคต รวมทั้งระบุรายละเอียดเกี่ยวกับการถอนเครื่องบินประเภทต่าง ๆ ประเด็นนี้เป็นสิ่งที่สาธารณชน และสื่อมวลชนไทยให้ความสนใจ ว่ามีการถอน

⁵⁴ Kullada Kesboonchoo Mead. "The Annus Horribilis" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ หน้า 93.

⁵⁵ Ibid, p. 94.

เครื่องบินมากกว่า 100 ลำ แม้ว่าในความเป็นจริงทั้งสหรัฐฯ และไทยจะรับรู้ร่วมกันว่า จะไม่มี การถอนเครื่องบินดังกล่าวออกไปจริง⁵⁶

ภายหลังการแถลงข่าวเรื่องการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยดังกล่าว สหรัฐฯ ได้แสดงท่าทีว่า ไม่ต้องการให้มีการแถลงในลักษณะนี้อีก เนื่องจากสหรัฐฯ ยังมิได้มีการเตรียมการที่จะถอนกำลังออกจากไทยอีกต่อไป อย่างไรก็ตาม จอมพลถนอมได้แสดงท่าที ในการกดดันสหรัฐฯ ด้วยการให้สัมภาษณ์ว่า ไทยต้องการให้มีกองกำลังของสหรัฐฯ อยู่ใน ประเทศน้อยที่สุด แต่จะต้องคงเหลือไว้เพียงพอกับการป้องปรามฝ่ายคอมมิวนิสต์ รวมทั้ง กล่าวถึงประเด็นเครื่องบิน B52 ว่า จะได้หยิบยกขึ้นมาหารือกับสหรัฐฯ ในช่วงสัปดาห์แรก ของเดือนกันยายน การให้สัมภาษณ์ของถนอมครั้งนี้ ให้ความรู้สึกที่ รัฐบาลไทยเป็นฝ่าย ควบคุมเกมการถอนทหาร และหลังจากนั้นก็ได้กดดันให้มีการพบปะระหว่างสถานทูตสหรัฐฯ และผู้นำไทยอีกในวันที่ 4 กันยายน 2516 ซึ่งในการพบปะครั้งนี้ ทูตอังกฤษได้แสดงท่าทีที่ ชัดเจนว่า 1) สหรัฐฯ มิได้เตรียมที่จะหารือเรื่องการถอนทหารอีกในขณะนี้ 2) การหารือครั้งนี้ จะจำกัดประเด็นอยู่ที่การรายงานสถานการณ์การถอนกำลังที่ได้ถอนออกไปแล้ว และ ผลกระทบทางเศรษฐกิจเท่านั้น 3) จะไม่มีการแถลงข่าวสำหรับการพบปะครั้งนี้ แต่ นายกรัฐมนตรีอาจนำผลการหารือไปนำเสนอในการแถลงข่าวประจำสัปดาห์ในวันพุธถัดไป และ 4) จะไม่มีการหารือในเรื่องนี้อีกเป็นเวลาอย่างน้อย 2 สัปดาห์⁵⁷

แม้ว่าทูตสหรัฐฯ จะได้แสดงท่าทีไว้อย่างชัดเจนเช่นนั้น แต่ผู้นำไทยก็ยังคงดำเนินการ กดดันสหรัฐฯ ต่อไป พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้เปิดประเด็นเรื่องเครื่องบิน B-52 และ KC-135 ที่สหรัฐฯ ได้นำเข้ามาในประเทศไทย เมื่อปี 2515 ขึ้นมาอีก ในขณะที่ฝ่ายกระทรวง การต่างประเทศ นายอานันท์ ปันยารชุน เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ก็ได้แจ้งท่าที ของกระทรวงฯ ต่อเจ้าหน้าที่กระทรวงกลาโหมของสหรัฐฯ ในโอกาสที่คลีเมนต์ (Clements) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหมของสหรัฐฯ จะเดินทางมาเยือนไทยว่า กระทรวงการ ต่างประเทศของไทยต้องการให้สหรัฐฯ ลดกำลังพลในประเทศไทยลงเหลือ 32,000 คน เท่ากับก่อนที่จะเพิ่มขึ้นในปี 2515 เนื่องจากไม่มีประโยชน์ที่สหรัฐฯ จะคงกำลังที่ไม่มีบทบาท ใดๆ ไว้ นอกจากนี้ อานันท์ยังได้ระบุถึงจำนวนทหารสหรัฐฯ ในประเทศไทย ที่เขาเห็นว่าควร จะเป็น คือ 26,000 คน หรือน้อยกว่านั้น รวมทั้งให้ถอนเครื่องบิน B-52 ออกจากประเทศไทย

⁵⁶ Ibid, p. 95.

⁵⁷ Ibid, pp. 96 -97.

รวมทั้งกล่าวว่า การประเมินว่าการถอนทหารสหรัฐฯ จะก่อให้เกิดผลเสียอย่างมากต่อเศรษฐกิจไทยนั้นเป็นการพูดเกินจริง⁵⁸

ในการพบปะระหว่างคลีเมนต์และจอมพลถนอม ในวันที่ 17 กันยายน 2517 จอมพลถนอมได้ถามถึงยุทธโศปกรณ์ต่าง ๆ ที่สหรัฐฯ จะสามารถให้แก่ฝ่ายไทยได้ แต่คลีเมนต์ก็กล่าวว่า เขาไม่มีอำนาจตัดสินใจในเรื่องนี้ และเสนอให้ชาติชาย ซึ่งถนอมกล่าวว่า กำลังจะเดินทางไปวอชิงตัน ได้หารือกับคิสซิงเจอร์โดยตรง⁵⁹ หลังจากนั้น ชาติชายได้เดินทางไปยังกรุงวอชิงตันเพื่อพบกับคิสซิงเจอร์ในเดือนตุลาคม แม้ว่าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพบปะครั้งนี้จะยังไม่ได้รับการเปิดเผย แต่กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ก็รายงานว่า ชาติชายมีท่าทีพอใจกับการพบปะครั้งนี้ และไม่ได้กล่าวถึงการถอนทหาร หรือเงินช่วยเหลือแต่อย่างใด นอกจากพบกับคิสซิงเจอร์แล้ว ชาติชายยังได้พบปะหารือกับผู้ช่วยการซี.ไอ.เอ. อีกด้วย ทั้งนี้ กุลลดา ตั้งข้อสังเกตว่า การพบปะระหว่างชาติชายและคิสซิงเจอร์เกิดขึ้นไม่นานนักก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม⁶⁰

ปัญหาการเมือง และการก่อตัวของพลังสังคมนิยมไทย

ท่ามกลางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย – สหรัฐฯ ที่กำลังประสบปัญหาอย่างหนัก ภายในประเทศไทยเองนั้น รัฐบาลทหารของไทย ก็อยู่ในระหว่างการเผชิญกับปัญหาการขาดเสถียรภาพทางการเมือง และการสูญเสียความชอบธรรมอย่างรุนแรง โดยเฉพาะตั้งแต่หลังรัฐประหารในปี พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา จนถึงช่วงก่อนเหตุการณ์ในวันที่ 14 ตุลาคม 2516

ปัญหาเสถียรภาพการเมืองไทยที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2514- 2516 นั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการ ‘พัฒนา’ เข้าสู่ระบบทุนนิยมที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นศูนย์กลางในยุคการปกครองโดยรัฐบาลทหาร ซึ่งได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเชิงเศรษฐกิจและสังคมในระดับฐานรากของสังคมไทยหลายประการ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างชนชั้นในสังคมไทย ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญได้แก่ การขยายตัวทางการศึกษา ทำให้เกิดกลุ่มปัญญาชน และการขยายตัวของจำนวนนิสิต นักศึกษาในมหาวิทยาลัย และอาชีพะ

⁵⁸ Ibid, p. 99.

⁵⁹ Ibid, p.101.

⁶⁰ Ibid, p.102.

ศึกษา ซึ่งในแง่หนึ่งได้ก่อให้เกิดความพลิกผันปั่นป่วนทางอุดมการณ์ในหมู่ปัญญาชนไทย และนำมาสู่การก่อตัวของกลุ่มพลังสังคมที่จะมาตั้งคำถามต่ออำนาจ และการเรียกร้องสิทธิที่พึงมีพึงได้ของชนต่อรัฐบาล ในรูปของการชุมนุมประท้วงในรูปแบบต่าง ๆ และการพัฒนาทำให้เกิดชนชั้นใหม่ ๆ ได้แก่ชนชั้นกลาง และนายทุนน้อย คือ กลุ่มนักธุรกิจที่ได้ประโยชน์จากการเข้าไปหาความคุ้มครองจากระบบเผด็จการ ในขณะเดียวกัน ก็ทำให้เกิดกลุ่มคนในสังคมที่ถูกแสวงหาประโยชน์โดยระบบเผด็จการ ได้แก่ชนชั้นล่าง เช่น แรงงาน กรรมกร และชาวไร่ชาวนา ที่ในเวลาต่อมาได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มพลังสังคมที่มีความตื่นตัว และเคลื่อนไหวเรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมในสังคม *

ความเหลื่อมล้ำอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นนำไปสู่ความแตกแยกขัดแย้งอย่างลึกซึ้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในช่วงปี พ.ศ. 2516 ทำให้เสถียรภาพทางการเมือง และความชอบธรรมของรัฐบาลเสื่อมลงอย่างรวดเร็วในช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลา ฯ⁶¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐบาลถูกตั้งคำถามอย่างต่อเนื่องโดยกลุ่มนักศึกษากลุ่มใหญ่ที่สนใจปัญหาการเมืองและสังคม ได้แก่ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย และกลุ่มนักศึกษาอิสระ ซึ่งเกิดจากแนวคิดของอาจารย์มหาวิทยาลัย และนักศึกษาที่ไปศึกษาต่อต่างประเทศ ที่ได้จับกลุ่มและทำกิจกรรมกันเองโดยไม่ร่วมอยู่ในสโมสรนักศึกษา **

* โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมจาก David Morell and Chai-anan Samudavanija. Political Conflicts in Thailand: Reform, Reaction and Revolution. (Cambridge, Massachusetta : Oegeschlager, Gunne & Hain, Publishers. Inc, 1981) Chapter 7-8.

⁶¹ เสน่ห์ จามริก. “การเมืองไทยกับปฏิวัติตุลาคม” ใน จาก 14 – 6 ตุลา. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. บรรณาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 2544) หน้า 10 – 13

** กลุ่มอิสระเหล่านี้ เช่น กลุ่มสภาหน้าโดม กลุ่มเศรษฐกรรม ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กลุ่มฟื้นฟูชาติใหม่ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มสภาเทพของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ชมรมคนรุ่นใหม่ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง กลุ่มวลัญชทัศน์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กลุ่มศิลปะ-วรรณกรรม ชมรมพระจันทร์เสี้ยว และกลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิต เป็นต้น

งานของประจักษ์ ก้องกีรติ ได้อภิปรายถึงบทบาทของกลุ่มพลังนิสิต นักศึกษา และปัญญาชนเหล่านี้ ที่ได้มีการศึกษาแนวคิด และข้อมูลใหม่ ๆ ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ วารสาร ตำราวิชาการ และข้อเขียนของปัญญาชนสหรัฐฯ และมีสาระสำคัญเกี่ยวกับเสรีภาพ สันติภาพ และประชาธิปไตย รวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสหรัฐฯ และไทย ในสงครามเวียดนาม ที่เกิดจากการตกลงกันระหว่างสหรัฐฯ และผู้นำทหารของไทย โดยที่ประชาชนทั่วไปมิได้รับรู้ข้อมูลเหล่านี้ ได้ทำให้กลุ่มนิสิตนักศึกษาและปัญญาชนต้นตอที่จะตั้งคำถามกับสิ่งที่อยู่ในสังคมไทย เกิดแนวคิดชาตินิยม และเริ่มมีความรู้สึกต่อต้านระบอบถนอม - ประภาส มากขึ้นเรื่อย ๆ⁶² ซึ่งทั้งกลุ่มผู้นำ และสหรัฐฯ เองก็ตระหนักถึงขบวนการนิสิตนักศึกษา ในฐานะที่เป็นพลังสังคมที่เป็นฝ่ายต่อต้านโครงสร้างอำนาจของระบอบถนอม- ประภาส⁶³

ช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลา ๆ ประเด็นหนึ่งที่นิสิต นักศึกษา ได้หันมาให้ความสนใจ ได้แก่ ปัญหาสงครามเวียดนาม และประเด็นความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปแบบของบทความในวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ซึ่งการลงนามในข้อตกลงหยุดยิงที่ปารีส นับเป็นปัจจัยเร่งที่สำคัญที่ทำให้นิสิตนักศึกษาหันมาให้ความสนใจกับประเด็นความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ มากขึ้น เนื่องจากมองเห็นถึงประเด็นปัญหาจากการยังคงกองกำลังของสหรัฐฯ ไว้ในประเทศไทย หลังจากที่สงครามเวียดนามได้ยุติลงแล้ว บทความหลายบทความในวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ได้สะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของนักศึกษาที่เห็นว่า การดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ มากเกินไปนั้น ไม่เหมาะสม และเห็นว่า อำนาจอธิปไตยของไทยถูกระทบกระเทือนจากการปล่อยให้สหรัฐฯ เข้ามาใช้ฐานปฏิบัติการ โดยที่รัฐบาลไทยไม่มีอำนาจใด ๆ เหนือปฏิบัติการของสหรัฐฯ นอกจากนี้ นักศึกษายังตั้งคำถามเชิงจริยธรรมกับการที่ผู้นำทหารปล่อยให้ทหารต่างชาติใช้ไทยเป็นทางผ่านไปโจมตีประเทศ เพื่อนบ้านในอินโดจีน

⁶² ประจักษ์ ก้องกีรติ. และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ... (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548)

⁶³ กุลดดา เกษบุญชู มีด. ความขัดแย้งทางการเมืองไทย: ข้ามไปให้พ้นพลวัตภายใน หน้า 55.

* ตัวอย่างบทความเหล่านี้ได้แก่ ฉันทิมา อ่องสุริภักย์. “อนาคตของสันติภาพในเวียดนาม” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2516) หน้า 58 - 70, ฉันทิมา อ่องสุริภักย์. “เมืองไทยไม่ใช่กรุงเทพฯ: หลักประกันอันอ่อนแอของโครงสร้างใหม่เพื่อสันติภาพอันถาวร” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ 3 ปีที่ 11 (มีนาคม 2516) หน้า 17 - 23, ถนัด คอมันตร์. “ปัญหาทหารต่างด้าวในประเทศไทยและนโยบายต่างประเทศของไทย,” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ 5 ปีที่ 11 (พฤษภาคม 2516) หน้า 27 - 38.

ในขณะเดียวกัน การที่อำนาจการเมืองและการบริหารถูกจำกัดอยู่ในแวดวงผู้นำกลุ่มเล็ก ๆ ก็เป็นที่มาของความขัดแย้งอย่างรุนแรงในเชิงของการแก่งแย่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและอำนาจในหมู่ผู้นำไทยด้วยกันเอง ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนในช่วงมีรัฐธรรมนูญ และรัฐสภาในช่วงปี พ.ศ. 2512-2514 ซึ่งงานของกุลลดา⁶⁴ ได้อธิบายถึงความขัดแย้งกลุ่มผู้นำที่แบ่งได้เป็น 2 ฝ่าย คือ สถาบันกษัตริย์และกลุ่มรอยัลลิสต์ กับ กลุ่มผู้นำทหาร หรือกลุ่มขุนศึก ซึ่งแก่งแย่งกันสร้างฐานอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ การที่สหรัฐฯ เข้ามามีบทบาทแทรกแซงการพัฒนาในประเทศไทย ได้เปิดโอกาสให้ทั้งสองกลุ่มนี้มีการสะสมทุนเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก อันนำมาซึ่งความขัดแย้ง⁶⁵

ในขณะเดียวกัน ความขัดแย้งในบรรดาผู้นำทหารที่สำคัญที่สุดคือ ในช่วงปี พ.ศ. 2514 ซึ่งเป็นปีที่จอมพลถนอม กิตติขจรจะต้องเกษียณอายุราชการ และกลุ่มผู้นำที่มีได้อยู่ในโครงสร้างอำนาจสมัยสุดท้าย ต่างก็รอคอยที่จะได้ขึ้นสู่อำนาจหลังจากการเกษียณอายุราชการของจอมพลถนอม และรู้สึกผิดหวังเป็นอย่างมาก เมื่อได้มีการประกาศต่ออายุราชการของจอมพลถนอมในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุดไปอีก 1 ปี ความผิดหวังของผู้นำกลุ่มนี้ ได้เปลี่ยนเป็นความไม่พอใจ เมื่อถนอมได้มีการต่ออายุราชการออกไปอีกเป็นปีที่ 2 และปีที่ 3 และได้นำไปสู่จุดวิกฤตในปี 2516 ซึ่งเป็นปีที่จอมพลประภาส จารุเสถียร ครบกำหนดเกษียณอายุราชการ เมื่อเกิดคำถามว่า จะมีการต่ออายุราชการให้แก่จอมพลถนอม หรือจอมพลประภาส หรือทั้งสองคน การตัดสินใจที่จะต่ออายุจอมพลทั้งสอง เป็นการปิดกั้นโอกาสของพลเอกกฤษณ์ สีวะรา รองผู้บัญชาการทหารสูงสุด ที่จะก้าวขึ้นมาเป็นผู้บัญชาการ ซึ่งทำให้กฤษณ์ สีวะรา และทวี จุลละทรัพย์ เริ่มมีการวางแผนที่จะทำให้ผู้นำทหารที่ครองอำนาจอยู่ในขณะนั้น ได้แก่ จอมพลถนอม จอมพลประภาส และณรงค์ กิตติขจร พ้นจากอำนาจ และทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลทหารในขณะนั้น อยู่ในภาวะที่ไม่มั่นคงอย่างยิ่ง⁶⁶

และ “จดหมายเปิดผนึกถึง ฯพณฯ ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา,” สังคมนิยมปริทัศน์ ฉบับที่ 5 ปีที่ 11 (พฤษภาคม 2516) หน้า 8 – 12. เป็นต้น

⁶⁴ กุลลดา เกษบุญชู มีด. ความขัดแย้งทางการเมืองไทย: ข้ามไปให้พ้นพลวัติภายใน หน้า 49 – 72.

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 52-53.

⁶⁶ Kullada Kesboonchoo Mead. “The Cold War and Thai Democratization,” (paper presented at the Inaugural Nicholas Tarling Conference on SEA Studies, Furama Waterfront Hotel, Singapore, November 9-10, 2009).

งานของกุลลดา^๑ ได้วิเคราะห์มุมมองกล่าวถึงสถานการณ์การเมืองภายในประเทศไทย ช่วงก่อน 14 ตุลาฯ สืบเนื่องมาจากการทำรัฐประหารตัวเองของจอมพลถนอม กิตติขจร เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2514 ว่า เหตุการณ์รัฐประหารดังกล่าว เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ อันเป็นประเด็นเรียกร้องที่สำคัญในเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ กล่าวคือ ในช่วงเวลาที่สหรัฐฯ ได้เข้ามาบีบบทบาทจัดการให้ไทยมีการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตย ช่วงปี พ.ศ. 2512 – 2515 นั้น การที่รัฐบาลถนอมได้ให้มีกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญ เป็นการให้ความหวังแก่ประชาชน และเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญในเวลาต่อมา ประชาชนก็มีความหวังมากยิ่งขึ้นว่า จะมีการปกครองในระบบที่มีตัวแทนของประชาชนเข้าไปทำหน้าที่ในสภา รวมทั้งได้รับการรับรองสิทธิเสรีภาพโดยรัฐธรรมนูญ ดังนั้น เหตุการณ์รัฐประหารในวันที่ 14 พฤศจิกายน 2514 จึงเปรียบเสมือนการทำให้ความคาดหวังทั้งหมดพังทลาย และทำให้ความไม่พอใจในรัฐบาลเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ

หลังจากการเคลื่อนไหวของนักศึกษาในประเด็นปัญหาสงครามเวียดนาม ได้เกิดปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดแคลนข้าว และราคาข้าวที่สูงขึ้น ทำให้ประชาชนสูญเสียความเชื่อมั่นต่อรัฐบาลในการบริหารจัดการปัญหาเศรษฐกิจ ในขณะที่ปัญหาทุ่งใหญ่นเรศวร^๒ ได้รื้อฟื้นข้อกล่าวหาเกี่ยวกับกรณีการคอร์รัปชันในระดับสูง และการ

^๑ โปรดดูรายละเอียดใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสมัย - ถนอมภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก บทที่ 8 ปัญหาเสถียรภาพทางการเมือง และบทที่ 9 พลังสังคมกับเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ. และ กุลลดา เกษบุญชู มีด, “14 ตุลาฯ ในบริบทความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ” ใน เดือนตุลาใต้เงาสงครามเย็น.

^๒ กรณีทุ่งใหญ่นเรศวร เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 29 เมษายน 2516 เมื่อมีรายงานข่าวทางหนังสือพิมพ์ว่า เครื่องบินเฮลิคอปเตอร์ของทหาร หมายเลข ทบ. 6102 เกิดอุบัติเหตุตกที่อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีผู้เสียชีวิต 6 คน และพบซากสัตว์ป่าปะปนอยู่กับซากเครื่องเฮลิคอปเตอร์ ทำให้มีผู้เชื่อมโยงไปถึงกรณีที่ล้อมวลชน และนิสิตนักศึกษากลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติได้พบว่ามีผู้ล่าสัตว์ป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร จังหวัดกาญจนบุรี อย่างไม่เกรงกลัวเจ้าหน้าที่ โดยกล่าวว่า ขณะที่ล่าสัตว์และเฮลิคอปเตอร์ตก เป็นคนกลุ่มเดียวกัน จึงเกิดเป็นกรณีอื้อฉาวที่สร้างความไม่พอใจให้ในหมู่นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไปเป็นอย่างมาก

กรณีทุ่งใหญ่นเรศวรยังมีความเชื่อมโยงกับการลอบซื้อนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงจำนวน 9 คน ออกเนื่องจากได้รวมตัวกันออกหนังสือชื่อ มหาวิทยาลัยยังไม่มีคำตอบ ที่มีสาระสำคัญวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล กรณีทุ่งใหญ่นเรศวรและการต่ออายุราชการของจอมพลถนอม ในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุด และจอมพลประภาส ในฐานะผู้บัญชาการทหารบกอีกคนละ 1 ปี การลอบซื้อออกนี้ได้ทำให้นักศึกษารวมตัวกันประท้วงคำสั่งของ ดร. สักดิ์ ฝาสุนทรินทร์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหงในขณะนั้น และศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่ง

ให้คำอธิบายของจอมพลถนอมว่า ผู้ที่ไปล่าสัตว์นั้นอยู่ในระหว่างการปฏิบัติภารกิจลับ ก็ยิ่งทำให้ประชาชนไม่พอใจมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเห็นว่าเป็นการดูถูก การที่ประชาชนขาดช่องทางที่จะสามารถมีสิทธิมีเสียงต่อนโยบายของรัฐบาล ตลอดจนแสดงความไม่พอใจต่อรัฐบาลได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย รวมทั้งการใช้มาตรา 17 ตามรัฐธรรมนูญชั่วคราวของนายกรัฐมนตรี⁶⁷ ได้ทำให้เกิดการสั่งสมของความรู้สึกไม่พอใจ และเกลียดชังอย่างรุนแรงต่อผู้นำทหาร คือ จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และพันเอกณรงค์ กิตติขจร ที่ถูกเรียกว่าเป็น “สามทรราช” โดยเฉพาะอย่างยิ่งจอมพลประภาสผู้มีภาพลักษณ์ที่ไม่ดีอยู่แล้วในสายตาของประชาชน และพันเอกณรงค์ ที่เป็นบุตรชายของจอมพลถนอม และบุตรเขยของจอมพลประภาส การที่ณรงค์ได้ออกมาแสดงความคิดเห็นในเกือบทุกเรื่องที่เป็นประเด็นสาธารณะและความเชื่อว่า จอมพลถนอม และจอมพลประภาส กำลังโอบอุ้มให้เขาขึ้นมาเป็นผู้สืบอำนาจก็ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกในหมู่ประชาชนว่า รัฐบาลของจอมพลถนอมปกครองเพื่อประโยชน์ของตนเองมากกว่าที่จะทำเพื่อประชาชน⁶⁷

ประเทศไทยได้ร่วมสนับสนุน เกิดการประท้วงที่มีนิสิตนักศึกษาหลายสถาบันเข้าร่วมเดินขบวนประท้วงจากมหาวิทยาลัยไปยังอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ระหว่างวันที่ 21 – 22 มิถุนายน 2516

หมายถึงมาตรา 17 ในธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2502 ที่ได้บังคับใช้ในสมัย และได้ถูกนำมาปรับใช้อีกครั้ง หลังรัฐประหารในวันที่ 14 พฤศจิกายน 2514 มีสาระสำคัญคือ การให้อำนาจพิเศษแก่นายกรัฐมนตรี โดยมติคณะรัฐมนตรี มีอำนาจสั่งการ หรือกระทำการใด ๆ โดยถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย ดังความบัญญัติว่า "ในระหว่างที่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการระงับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักรหรือราชบัลลังก์ หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลาย ก่อวินหรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายในหรือมาจากภายนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรี มีอำนาจสั่งการ หรือกระทำการใด ๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำเช่นว่านั้น เป็นคำสั่งหรือการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย เมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งการหรือกระทำการใดไปตามความในวรรคก่อนแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีแจ้งให้สภาทราบ"

⁶⁷ กุลลดา เกษบุญชู มีด. “14 ตุลาฯ ในบริบทความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ” ใน เดือนตุลาแห่งาสงครามเย็น หน้า 20 – 21.

ในระยะนี้ ขบวนการนิสิตนักศึกษานับได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการหยิบยกเอาประเด็นต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความไม่ชอบธรรมของรัฐบาล รวมทั้งกรณีการครอบงำทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น* การขาดแคลนข้าว และกรณีทุ่งใหญ่นมาเป็นประเด็นกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างมากจากประชาชน ในเวลาต่อมา เมื่อนิสิตนักศึกษา มีการประท้วงเรียกร้องกรณีการคัดค้านักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงที่ได้ออกหนังสือวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลในกรณีทุ่งใหญ่ และอธิการบดีได้มีคำสั่งคัดค้านออก ก็ได้รับแรงสนับสนุนจากประชาชนอย่างกว้างขวาง การประท้วงครั้งนี้เกิดขึ้นระหว่างวันที่ 21 – 22 มิถุนายน 2516 โดยนิสิต นักศึกษาจากหลายสถาบันจำนวนนับหมื่นคนได้ร่วมกันเดินขบวนประท้วงจากทบวงมหาวิทยาลัย ไปยังอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ประเด็นการเรียกร้องในระยะแรก คือ ให้มหาวิทยาลัยรามคำแหงรับนักศึกษาทั้ง 9 คนกลับเข้าเรียนตามเดิม และให้อธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหงลาออก แต่ในระยะเวลาคต่อมาได้มีการเพิ่มประเด็นการให้รัฐบาลคืนอำนาจการปกครองให้แก่ประชาชน และประกาศใช้รัฐธรรมนูญใน 6 เดือน⁶⁸

ผลของการประท้วงดังกล่าวคือ นักศึกษาทั้ง 9 คน ได้เข้าเรียนตามเดิม ดร. ศักดิ์ ผาสุขนิรันดร์ ลาออกจากตำแหน่งอธิการบดี และรัฐบาลสัญญาว่าจะให้รัฐธรรมนูญในเร็ววัน แม้ว่ารัฐบาลจะยินยอมตามข้อเรียกร้องของนักศึกษา แต่ความไม่ไว้วางใจของนิสิต นักศึกษา และประชาชน ต่อรัฐบาลก็เพิ่มมากขึ้น มีการจัดตั้ง “กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ” ขึ้นในหมู่ผู้นำนักศึกษา อาจารย์มหาวิทยาลัย นักการเมือง นักหนังสือพิมพ์ และประชาชนผู้สนใจ มีการร่วมลงชื่อในคำประกาศเรียกร้องรัฐธรรมนูญ 100 คน ในวันที่ 6 ตุลาคม 2516 สมาชิกกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญได้มีการรณรงค์ แจกใบปลิว และหนังสือเรียกร้องรัฐธรรมนูญ และรัฐบาลได้ดำเนินการจับกุม เหตุการณ์นี้นับเป็นขบวนการสำคัญที่นำไปสู่การชุมนุมครั้งใหญ่ของนิสิตนักศึกษาและประชาชนในวันที่ 14 ตุลาคม 2516⁶⁹

* เป็นการรณรงค์ของขบวนการนิสิตนักศึกษา ในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2515 เนื่องจากเห็นว่า รัฐบาลทำให้ประเทศไทยขาดดุลการค้าและถูกครอบงำทางเศรษฐกิจโดยญี่ปุ่น จึงหันมารณรงค์ให้คนใช้สินค้าไทย ต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น และยื่นข้อเสนอให้รัฐบาลลดความเสียหายเปรียบเทียบกับญี่ปุ่นในทุกวิถีทาง และถือเอาวันที่ 20 – 30 พฤศจิกายน เป็น “สัปดาห์ไม่ซื้อสินค้าญี่ปุ่น”

⁶⁸ ขบวนการนิสิตนักศึกษาก่อน 14 ตุลา [ออนไลน์] 2553. เข้าถึงได้ที่

http://www.14tula.com/before/before_sub2-3.htm [5 พฤษภาคม 2554]

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน.

จะเห็นได้ว่า ในช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ รัฐบาลทหารของจอมพลถนอม กิตติขจร ในขณะนั้น ต้องเผชิญปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองอย่างหนัก จากความไม่พอใจ และการเรียกร้องของนิสิตนักศึกษา และปัญญาชน ที่ได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชนในวงกว้าง ที่เกิดความไม่พอใจที่รัฐบาลไม่สามารถจัดการกับปัญหาทางเศรษฐกิจได้ ในขณะเดียวกัน ในระดับผู้นำ จากความไม่พอใจของผู้นำฝ่ายตรงกันข้ามกับรัฐบาลที่ถูกกีดกันออกจากอำนาจสูงสุด จากการต่ออายุเกษียณราชการของจอมพลถนอม กิตติขจร รวมทั้งความไม่พอใจในระดับสูงคือ ราชสำนัก ต่อจอมพลประกาศ จารุเสถียร กลุ่มและฝ่ายต่าง ๆ ที่อยู่ในขั้วตรงกันข้ามกับรัฐบาลจอมพลถนอม ได้หันมาให้การสนับสนุนกลุ่มพลังสังคมใหม่ ๆ ที่จะมาท้าทายความชอบธรรมของรัฐบาล ได้แก่ ขบวนการนักศึกษา และประชาชน พลังต่าง ๆ เหล่านี้ได้รวมตัวกัน และก่อให้เกิดการสั่นคลอนเสถียรภาพของรัฐบาลทหารของไทยอย่างรุนแรง⁷⁰

เหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ในความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ

กุลลดา ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับสาเหตุของเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ โดยได้ให้ความสำคัญกับความขัดแย้งในหมู่ชนชั้นนำไทย ระหว่างสถาบันกษัตริย์กับกลุ่มรอยัลลิสต์ และกลุ่มขุนศึก และเมื่อได้เกิดความขัดแย้งขึ้นอย่างชัดเจนระหว่างกลุ่มถนอม-ประกาศ – ณรงค์ และกลุ่มที่ต่อต้าน “ระบอบถนอม – ประกาศ” คือ กฤษณ์ สีวะรา ประจวบ สุนทรางกูร และวิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นกลุ่มผู้นำทหารที่ถูกกีดกันออกจากโครงสร้างอำนาจและผลประโยชน์ กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ได้รวมตัวกันเป็นพันธมิตรทางการเมืองเพื่อต่อต้านระบอบถนอม – ประกาศ โดยจากคำสัมภาษณ์ของพลโทวิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ เหตุการณ์ 14 ตุลาฯ เป็นการปะทะกันระหว่างระบอบถนอม – ประกาศ – ณรงค์ กับฝ่ายตรงกันข้ามที่ประกอบด้วย กฤษณ์ ประจวบ และตัวเอง⁷¹

⁷⁰ Kullada Kesboonchoo Mead. “The Cold War and Thai Democratization” (paper presented at the Inaugural Nicholas Tarling Conference on SEA Studies, Furama Waterfront Hotel, Singapore, November 9-10, 2009)

⁷¹ กุลลดา เกษบุญชู มีด. ความขัดแย้งทางการเมืองไทย: ข้ามไปให้พ้นพลวัตภายใน หน้า 67-72.

ส่วนบทบาทนิตินักศึกษา จากการวิเคราะห์ของสหรัฐฯ เอกสารสถานทูตสหรัฐฯ ที่ได้รับการเปิดเผยในขณะนี้ มีบันทึกแต่เพียงว่า ในวันที่ 12 ตุลาคม 2516 ได้มีการหารือระหว่างสถานทูต และเจ้าหน้าที่ระดับสูงของ CINCPAC (Commander in Chief, Pacific Command) ได้มีการประเมินถึงสาเหตุและผลของการประท้วงของนักศึกษา แต่มิได้มีบันทึกของการวิเคราะห์ในส่วนนี้ มีเพียงแต่ข้อสังเกตของเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ทั้งสองคนเกี่ยวกับเหตุการณ์ดังกล่าว คือ ทูตอังกฤษ เห็นว่า หากฝ่ายรัฐบาลไม่ได้เริ่มด้วยการยิงนักศึกษา ในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 รัฐบาลถนอม - ประภาส ก็น่าจะยังคงอยู่ต่อไปได้ การนำเอากองทัพมารับมือกับสถานการณ์ เป็นการเพิ่มการใช้ความรุนแรง และทำให้ประชาชนเกลียดชังรัฐบาล อันเป็นสาเหตุโดยตรงที่นำไปสู่การล่มสลายของรัฐบาลในที่สุด ในขณะที่การวิเคราะห์ของทูตคินท์เนอร์ได้ขยายความว่า นักศึกษาเป็นตัวแทนของความไม่พอใจในสังคม ในขณะที่รัฐบาลมิได้วางแผนไว้ล่วงหน้าว่าจะรับมือกับการจลาจลอย่างไร ซึ่งสาเหตุสำคัญของการล่มสลายของรัฐบาลก็คือ ความล้มเหลวของรัฐบาลในการรับมือกับนิตินักศึกษา⁷²

การประชุมของนักศึกษาในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 นั้น มิได้เรียกร้องในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านสหรัฐฯ หรือกองทัพของสหรัฐฯ โทรเลขของเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ที่รายงานไปยังกระทรวงการต่างประเทศนั้นระบุว่า ความรู้สึกต่อต้านสหรัฐฯ ในหมู่นักศึกษาที่ประท้วงนั้นมีน้อยมาก (The anti - U.S. element among radical students was very small.)⁷³ อาจเป็นเพราะได้มีการถอนทหารออกไปก่อนหน้านี้แล้ว หรืออาจเกิดจากการที่สถานทูตได้ร่วมมือกับผู้นำนักศึกษาบางคนในการควบคุมไม่ให้เรื่องชุลนลุกสหรัฐฯ เป็นประเด็นในการประท้วง⁷⁴ อย่างไรก็ตาม งานของกูดคาได้ชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของความเชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ กับความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ กล่าวคือ การขาดเสถียรภาพทาง

* เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย ในขณะที่เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ขึ้น คือ นายเลียวนาร์ด อังเกอร์ (Leonard S. Unger) ดำรงตำแหน่งระหว่างวันที่ 4 ตุลาคม 2510 และครบวาระในวันที่ 19 พฤศจิกายน 2516 ผู้ที่มารับตำแหน่งต่อจากนั้นคือ นายวิลเลียม คินท์เนอร์ (William R. Kintner) ดำรงตำแหน่งระหว่างวันที่ 29 กันยายน 2516 และครบวาระในวันที่ 15 มีนาคม 2518 ซึ่งทั้งสองคนต่างก็ได้มีการวิเคราะห์เกี่ยวกับเหตุการณ์นี้

⁷² กูดคา เกษบุญชู มีด. “14 ตุลาฯ ในบริบทความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ” ใน เดือนตุลาใต้เงาสงครามเย็น. หน้า 21 -22.

⁷³ DNSA, KT 00847, October 15, 1973.

⁷⁴ กูดคา เกษบุญชู มีด. “14 ตุลาฯ ในบริบทความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ” ใน เดือนตุลาใต้เงาสงครามเย็น. หน้า 24.

การเมืองของไทย ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สหรัฐฯ ต้องการ ในการที่จะใช้ประเทศไทยเป็นฐานปฏิบัติการทางทหาร ประกอบกับการที่รัฐบาลทหารของไทยมีการดำเนินนโยบายที่สหรัฐฯ ประเมินว่า เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยการนำเอาประเด็นการถอนทหารสหรัฐฯ ขึ้นมาเป็นประเด็นสาธารณะ ทำให้ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ประเมินว่า อาจมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการบางอย่างกับผู้นำทหารของไทย เพื่อให้ประเทศไทยมีรัฐบาลที่สามารถดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ⁷⁵

แม้ว่าเอกสารชิ้นต้นที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม จะยังไม่เปิดเผยออกมาทั้งหมด แต่เราก็พอจะประเมินมุมมองของสหรัฐฯ ต่อเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญของไทยครั้งนี้ ในแง่ที่จะส่งผลกระทบต่อการค้าในยุทธศาสตร์ในประเทศไทยว่า สหรัฐฯ พอใจกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยมองว่า การที่จอมพลถนอม และจอมพลประภาสเดินทางออกจากประเทศไป น่าจะทำให้การเมืองไทยมีเสถียรภาพมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จาก การให้สัมภาษณ์ของนายจอห์น เด็กซ์เตอร์ เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ที่ได้แสดงความคิดเห็นในวันที่ 15 ตุลาคม 2516 ว่า วอชิงตันมองว่าการเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ควรจะเกิดขึ้นนานแล้ว รวมทั้งมองว่า หากทุกอย่างดำเนินไปด้วยดี สถานการณ์ใหม่น่าจะดีต่อประเทศไทย และต่อความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ มากกว่าที่เป็นมา⁷⁶ และในที่ประชุมกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ในวันที่ 15 ตุลาคม 2516 ซึ่งมีการหารือเกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ในประเทศไทย ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ก็เห็นพ้องกันว่า ประเทศไทยน่าจะยังคงไม่ละทิ้งความต้องการที่จะให้สหรัฐฯ ยังคงอยู่ในประเทศ เพื่อสนับสนุนรัฐบาลหลัง 14 ตุลาคม ต่อไป⁷⁷

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷⁵ Kullada Kesboonchoo Mead. "The Cold War and Thai Democratisation."

⁷⁶ กุลลดา เกษบุญชู มีด. "14 ตุลาคม ในบริบทความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ" ใน เดือนตุลาใต้เงาสงครามเย็น. หน้า 45 – 46.

⁷⁷ DNSA, KT 00847, October 15, 1973.

สรุป

จะเห็นได้ว่า ภายหลังจากการลงนามในข้อตกลงปารีส ยุทธศาสตร์ที่สหรัฐฯ ต้องการให้ประเทศไทยดำเนินการ เพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของสหรัฐฯ คือ การยินยอมให้สหรัฐฯ คงกองกำลังไว้ในประเทศไทย รวมทั้งให้ฐานปฏิบัติการต่าง ๆ ได้ตามที่ต้องการ เพื่อการป้องปรามมิให้เวียดนามเหนือละเมิดข้อตกลงปารีส รวมทั้งเพื่อขยายปฏิบัติการในลาว และกัมพูชา อย่างไรก็ตาม การที่ผู้นำทหารที่ไม่พอใจกับตัวเลขงบประมาณช่วยเหลือที่ลดลง ได้พยายามนำเอาประเด็นเรื่องการถอนทหารสหรัฐฯ มาเป็นประเด็นต่อรอง โดยนำเอาประเด็นนี้ออกมาเป็นประเด็นสาธารณะ เพื่อให้สหรัฐฯ เพิ่มงบประมาณช่วยเหลือด้านการทหาร ประกอบกับบริบทการเมืองไทยในช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ซึ่งเป็นภาพของความแตกแยกขัดแย้ง และการแบ่งเป็นฝักฝ่ายที่มีความเห็นแตกต่างกันอย่างชัดเจนในทุกระดับของสังคมไทย ก็ทำให้มีความเป็นไปได้ว่า สหรัฐฯ อาจมีบทบาทในการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองของไทยในช่วงนี้ คือ เหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ซึ่งจากเอกสารชั้นต้นของสถานทูตอังกฤษที่ได้วิเคราะห์เหตุการณ์ดังกล่าว เห็นว่าเป็นเพียงการเปลี่ยนมือของอำนาจจากผู้นำกลุ่มหนึ่งมาสู่อีกกลุ่มหนึ่งเท่านั้น”

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

** โปรดดูรายละเอียดใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, ความขัดแย้งทางการเมืองไทย : ข้ามไปให้พ้นพลวัตภายใน และ Kullada Kesboonchoo Mead. “The Cold War and Thai Democratization,” (paper presented at the Inaugural Nicholas Tarling Conference on SEA Studies, Furama Waterfront Hotel, Singapore, November 9-10, 2009).

บทที่ 4

ประเทศไทยในยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ

สาระสำคัญของบทนี้ จะเป็นการอภิปรายถึงยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา ต่อเนื่องจากบทที่ผ่านมา คือ ช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญของประเทศไทย ในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแต่งตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นนายกรัฐมนตรี มีการแต่งตั้งสภานิติบัญญัติขึ้นเพื่อร่างรัฐธรรมนูญ และรัฐบาลพลเรือนขึ้นมาทำหน้าที่บริหารประเทศ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ ได้เปิดโอกาสให้กลุ่มพลังสังคมต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มนิสิตนักศึกษาที่มีบทบาทในช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ และชนชั้นล่างที่เริ่มมีการรวมตัวกันเป็นองค์กร อาทิ สหภาพแรงงาน และสหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย ที่มีความตื่นตัวและออกมาชุมนุมเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม ปัญหาความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐฯ ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว ทำให้เกิดการตั้งคำถามกับบทบาทของกองกำลังสหรัฐฯ ในประเทศไทย

ยุทธศาสตร์สหรัฐฯ ในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ก็ยังเป็นยุทธศาสตร์ที่ต่อเนื่องมาจากหลังการลงนามในข้อตกลงที่ปารีสของสหรัฐฯ ได้แก่ การรักษากองกำลังทางอากาศที่นครพนมซึ่งย้ายมาจากเวียงคานมได้ การรักษากองกำลังและฐานทัพอากาศส่วนใหญ่ในประเทศไทยไว้ เพื่อป้องกันการละเมิดข้อตกลงปารีสของเวียงคานมเหนือ เวียงคานมได้ และเพื่อทำการปฏิบัติการในลาว และกัมพูชา ในขณะที่ในระยะยาว สหรัฐฯ ต้องการรักษาการเข้าถึงฐานทัพ คลังอาวุธ และฐานปฏิบัติการด้านข่าวกรอง โดยเฉพาะค่ายรามสูรในไทย รวมทั้งต้องการหาทางเลือกหากมีการเคลื่อนย้ายฐานทัพอากาศจากประเทศไทยในกรณีที่อินโดจีนล่มสลาย เพื่อคงความสามารถในการบินลาดตระเวนในภูมิภาคไว้ ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2517 มีความชัดเจนขึ้นว่า สหรัฐฯ ต้องการใช้พื้นที่เกาะ ดิเอโก การ์เซีย (Diego Garcia) ในมหาสมุทรอินเดีย ซึ่งเป็นอาณานิคมของสหราชอาณาจักรสร้างฐานทัพอากาศเพื่อเชื่อมกับฐานทัพของสหรัฐฯ ในฟิลิปปินส์ ดังจะเห็นได้จากการที่สหรัฐฯ ได้ขออนุญาตจากสหราชอาณาจักร ในเดือนกุมภาพันธ์ 2517 ในการเริ่มก่อสร้างฐานปฏิบัติการทางทหาร (military support facility) และได้รับอนุมัติให้ดำเนินการได้ ในเดือนธันวาคม 2517¹

¹ Direk Blackmax.US – UK- Diego Garcia (1770 -2004). 2011. [Online] available from http://www.historycommons.org/timeline.jsp?timeline=diego_garcia [31 March 2011]

มุมมองของสหรัฐฯ ต่อรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงลงนามในพระปรมาภิไธยแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีคณะที่ 33 ของประเทศไทย โดยมีนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ภาพลักษณ์ของรัฐบาลที่มีอดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นผู้นำคือ รัฐบาลที่กองทัพถูกผลักดันออกไปจากเวทีการเมือง หลังจากที่ยอมพลถนอมได้เดินทางออกนอกประเทศไป พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ผู้นำกองทัพก็ปฏิเสธที่จะรับบทบาทใดๆ ในรัฐบาล ซึ่งเป็นการแสดงให้สาธารณชนเข้าใจได้ว่า กองทัพได้ยุติบทบาททางการเมือง และแม้ว่ารัฐบาลชุดนี้จะยังคงมีผู้นำทหาร เช่น พลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ รัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม และพลตำรวจโทประจวบ สุนทรางกูร รัฐมนตรีช่วยกระทรวงมหาดไทย แต่นั่นก็คือการทำให้สหรัฐฯ มั่นใจได้ในระดับหนึ่งว่า รัฐบาลพลเรือนของไทยชุดนี้ จะยังคงมีนโยบายที่เป็นมิตรกับสหรัฐฯ จากงานที่ศึกษาเอกสารชั้นต้นเกี่ยวกับท่าทีของสหรัฐฯ ต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลัง 14 ตุลา ก็เห็นว่า ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ แสดงความพอใจกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งพอใจกับโครงสร้างของรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีที่มีลักษณะเป็นอนุรักษนิยม ไม่น่าจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในนโยบายต่างประเทศ อีกทั้งผู้นำคนอื่น ๆ ที่สหรัฐฯ เคยมีความร่วมมือด้วยมาก่อน ก็ยังคงอยู่ร่วมในรัฐบาลใหม่ จึงทำให้สหรัฐฯ มั่นใจได้ในระดับหนึ่งว่า ประเทศไทยจะไม่มี การปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศในระยะนี้²

มุมมองของผู้กำหนดนโยบายสหรัฐฯ เกี่ยวกับโครงสร้างรัฐบาลไทยหลัง 14 ตุลาคม นั้น นับว่าสอดคล้องกับการประเมินของหน่วยงานของสหรัฐฯ ในประเทศไทย คือ สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ มองว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยที่เกิดขึ้นหลัง 14 ตุลาคม เป็นเพียงการที่ผู้นำทหารที่เคยครองอำนาจสูงสุด ได้แก่ จอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ได้พ้นจากอำนาจไป และเกิดโครงสร้างอำนาจใหม่ ที่มองได้ว่าเป็นความเข้าใจกันระหว่าง 3 ฝ่ายคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และนายสัญญา ธรรมศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่ง

² กุลลดา เกษบุญชู มีด, ความขัดแย้งทางการเมืองไทย: ข้ามไปให้พ้นพลวัตภายใน (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลาฯ, 2552) หน้า 109.

เป็นบุคคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้วางพระทัยให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยที่คณะรัฐบาลส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เคยดำรงตำแหน่งในรัฐบาลทหารเดิมเกือบทั้งหมด³

เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ยังได้แสดงความเห็นว่า ประเทศไทยไม่น่าจะมีการเปลี่ยนแปลงแนวทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศในระยะนี้ เนื่องจากรัฐบาลมิได้มีการกำหนดเป้าหมายใดๆ ที่จะต้องดำเนินการให้บรรลุ อีกทั้งนายกรัฐมนตรีสัญญาจะได้ประกาศอย่างชัดเจนแต่แรกว่า รัฐบาลชุดนี้จะเป็นเพียงรัฐบาลชั่วคราว ที่จะทำหน้าที่ในการบริหารประเทศไปจนกว่าจะมีการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ในขณะที่ในส่วนของกองทัพ พลเอกฤษณี สีวะรา ได้แสดงออกอย่างเปิดเผยว่าสนับสนุนรัฐบาลสัญญา ทำให้บรรดาผู้นำทหารไม่กล้าที่จะออกมาดำเนินการใด ๆ และในขณะเดียวกัน ฤษณีก็ได้ให้อำนาจแก่ทหารและตำรวจในการรักษาความสงบเรียบร้อยในกรณีที่มีการประท้วงต่างๆ ซึ่งทำให้สถานการณ์ในภาพรวมของประเทศอยู่ในความสงบเรียบร้อย⁴

นอกจากสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทยแล้ว หน่วยสืบราชการลับ ซี.ไอ.เอ. ในประเทศไทย ก็เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่ประเมินว่า รัฐบาลไทยหลัง 14 ตุลาฯ ไม่น่าจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อการค้าดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ดังจะเห็นได้จากรายงานของ ซี.ไอ.เอ.⁵ ที่ได้กล่าวถึงนายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรีของไทย หลัง 14 ตุลาฯ ว่า มีภูมิหลังด้านกฎหมายที่ดี และเคยเป็นหัวหน้าผู้พิพากษาศาลฎีกาของไทยมาก่อน นอกจากนี้ การที่สัญญาเป็นที่ชื่นชอบในหมู่นิสิตนักศึกษา น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เขาได้รับเลือกโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้ การแต่งตั้งสัญญาเป็นนายกรัฐมนตรี น่าจะเป็นการแต่งตั้งชั่วคราวเพื่อให้ นิสิตนักศึกษา มีความสงบ อย่างไรก็ตาม ซี.ไอ.เอ. ไม่แน่ใจว่า กองทัพมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการแต่งตั้งสัญญา โดยกองทัพอาจให้การยอมรับเป็นการชั่วคราวเพื่อให้สถานการณ์มีความสงบ จากนั้นก็อาจจะแสวงหาสายสัมพันธ์ทางการเมืองกับกลุ่มผู้นำอื่นๆ ต่อไป ซี.ไอ.เอ. ยังไม่มีข้อมูลของฝ่ายผู้นำทหารเดิมคือ ถนอมและประภาส นอกจากข้อมูลเบื้องต้นว่า มีทหารอยู่หลายกลุ่มที่สนับสนุนผู้นำในรัฐบาลเดิมนั้นคือ นอกจากกลุ่มของถนอม – ประภาสแล้ว ก็มีกลุ่มของ ณรงค์ กิตติขจร บุตรชายของ

³ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject “The Internal Political Situation in Thailand after Eight Weeks of the Sanya Government,” Kintner to SECSTATE WASHDC, December 13, 1973.

⁴ Ibid.

⁵ CIA-RDP85T0087T00875R00110160022-5. Intelligence Memorandum. “Thailand :Situation Report as of 1630 EDT”. October 14, 1973.

ถนน ซึ่งออกมามีบทบาทในการประท้วงช่วงแรกๆ และอาจจะมียุทธศาสตร์มากขึ้นเมื่อกองพันที่ 11 ของเขาได้เข้ามาอยู่ในเมือง ส่วนฝ่ายที่อยู่ตรงกันข้ามคือ กลุ่มของผู้บัญชาการทหารสูงสุดคือพลเอกกฤษณ์ สีวะรา⁶

ประเด็นสำคัญในรายงานฉบับนี้คือ ซี.ไอ.เอ. มองว่า นายกรัฐมนตรีสัญญาเป็นผู้สนับสนุนสหรัฐฯ (pro-US) อย่างเปิดเผย และผู้ซึ่งได้เคยกล่าวไว้ว่า การมีฐานทัพสหรัฐฯ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความสำคัญต่อการปกป้องประเทศไทยจากอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ ซึ่งสอดคล้องกับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ดังนั้น ซี.ไอ.เอ. จึงคาดว่าสัญญาจะสนับสนุนนโยบายต่างประเทศพื้นฐานของไทยที่ใช้มากกว่า 20 ปีต่อไป อย่างไรก็ตาม ซี.ไอ.เอ. ได้ตั้งข้อสังเกตว่า สัญญาอาจต้องทำงานภายใต้แรงกดดันในประเทศ ได้แก่ กระทรวงการต่างประเทศ สื่อมวลชน รวมทั้งปัญญาชนและนิสิต – นักศึกษา ที่จะกดดันให้มีการถอนกำลังสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยเร็วขึ้น⁷

นอกจากโครงสร้างของรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ที่ยังคงประกอบด้วยกลุ่มผู้นำในรัฐบาลชุดก่อน 14 ตุลาคม ที่เป็นมิตรกับสหรัฐฯ ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้หน่วยงานของสหรัฐฯ ในประเทศไทย ทั้งสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ และซี.ไอ.เอ. ประเมินว่า โครงสร้างการเมืองไทยหลัง 14 ตุลาคม จะไม่มีผลต่อเสถียรภาพทางการเมือง และไม่ใช่อุปสรรคต่อการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ คือการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังคงดำรงตำแหน่งประมุขของประเทศ และได้ทรงเข้ามามีบทบาทในการเมืองไทยหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม โดยเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีสัญญาฯ โดยได้ทรงออกประกาศทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจด้วยพระองค์เอง เป็นการแสดงถึงการมีบทบาททางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างชัดเจน⁸ ในขณะที่ ซี.ไอ.เอ. ได้ให้ความสำคัญกับการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งประกาศแต่งตั้งสมัชชาแห่งชาติ (National General Assembly) ประกอบด้วยสมาชิกทั้ง 2,346 คน จากทุกสาขาอาชีพ รวมทั้งทหาร ซึ่งสหรัฐฯ มองว่า เป็นความพยายามที่จะกระจายการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเมือง

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

⁸ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject “The Internal Political Situation in Thailand after Eight Weeks of the Sanya Government,” Kintner to SECSTATE WASHDC, December 13, 1973.

ระบอบพลเรือน ขึ้นมาซ้อนทับสถานิติบัญญัติเดิมที่แต่งตั้งโดยรัฐบาลทหาร ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2515 และยังมีได้มีวาระสิ้นสุด อาจมองได้ว่าเป็นความพยายามที่จะกระจายการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเมืองระบอบพลเรือน และทรงมีพระราชกฤษฎีกายุบสภา เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2516 การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในการแต่งตั้ง เป็นสิ่งที่แม้แต่นายกรัฐมนตรีสัญญา ธรรมศักดิ์ ก็ไม่ทราบมาก่อน อย่งไรก็ดี การที่พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ได้ออกมาให้คำแนะนำก่อนหน้านั้นเป็นเวลา 1 วันว่า สมาชิกทหารของสถานิติบัญญัติเดิมควรลาออกเพื่อแสดงถึงความรักชาติ แสดงว่า เขาน่าจะรู้ล่วงหน้า และสนับสนุนแผนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว⁹

ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ทำให้เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ มองว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดที่จะมีอำนาจในการตัดสินใจ กองทัพควรจะเข้ามามีบทบาททางการเมืองหรือไม่ โดยหากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแสดงความไม่มั่นใจในตัวนายกรัฐมนตรีสัญญาขึ้นมาเมื่อใดก็ตาม ก็จะเป็นการส่งสัญญาณในแก่กฤษณ์ทันที อย่งไรก็ดี การที่กฤษณ์ได้แสดงท่าทีที่ชัดเจนในการให้การสนับสนุนรัฐบาลสัญญา และกำกับดูแลกองทัพมิให้เข้ามามีบทบาทแทรกแซงการเมือง ในขณะที่ตัวเขาเองก็ได้แสดงเจตจำนงอย่างชัดเจนที่จะไม่เข้ามามีบทบาททางการเมือง ก็เป็นการแสดงให้เห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้มีพระประสงค์ให้ทหารเข้ามามีบทบาทในรัฐบาลพลเรือนชุดนี้¹⁰

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹ Central Intelligence Bulletin. CIA-RDP79T00975A025800110001-3. "Thailand: The King's appointment on December 10 of a broadly based assembly that will choose a new national legislature should solidify public support for the Sanya government," December 17, 1973.

¹⁰ Ibid.

ยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในช่วงหลัง 14 ตุลาคม

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในส่วนนำของบทนี้ ยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ต่อประเทศไทย ในช่วงหลัง 14 ตุลาคม ยังคงเป็นยุทธศาสตร์ที่ต่อเนื่องจากช่วงหลังการลงนามในข้อตกลงปารีส คือ การรักษากองกำลังสหรัฐฯ ในประเทศไทย และกองกำลังทางอากาศที่ย้ายมาจากไซ่ง่อนมา อยู่นครพนมไว้เพื่อการป้องปรามการละเมิดข้อตกลงปารีส และรักษาบทบาทของตนในฐานะ มหาอำนาจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้ต่อไป ตลอดจนรักษาการเข้าถึงฐานทัพในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งฐานทัพอุตะเกาเพื่อดำเนินปฏิบัติการต่างๆ รวมทั้งการบินลาดตระเวน และการใช้ประโยชน์จากค่ายรามสูร ซึ่งเป็นสถานีส่งและรับข่าวสารทางทหารที่สำคัญของสหรัฐฯ ในเอเชีย ทั้งนี้ ในส่วนของฐานทัพ อุตะเกา สหรัฐฯ ต้องการใช้เพื่อสนับสนุนการขยายฐานทัพที่กำลังก่อสร้างอยู่ ณ หมู่เกาะดิเอโก การ์เซีย ในมหาสมุทรอินเดีย ซึ่งจะเป็นการเชื่อมเส้นทางคมนาคมทางอากาศระหว่าง คลีฟฟิลด์ (Clark Field) กับดิเอโก การ์เซีย (Diago Garcia) กล่าวคือ ในการขนส่งกองกำลังทางอากาศและปฏิบัติการลาดตระเวน จากฐานทัพของสหรัฐฯ ในฟิลิปปินส์ ไปยังดิเอโก การ์เซีย นั้น จำเป็นจะต้องหยุดพักเติมน้ำมัน ระหว่างทาง ซึ่งฐานทัพอุตะเกาเป็นสถานที่ที่เหมาะสมที่สุด¹¹

ถึงแม้ว่าสหรัฐฯ จะไว้วางใจกับรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ในระดับหนึ่ง แต่ในอีกแง่หนึ่ง ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ก็มองเห็นถึงบทบาทของพลังสังคมใหม่ ๆ ที่เข้ามา มีบทบาทในการเมืองไทย ซึ่งจะมีผลกระทบต่อเนื่องในระยะยาว และอาจทำให้สหรัฐฯ จำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนแนวทางในการดำเนินยุทธศาสตร์ สิ่งที่สหรัฐฯ วิตกคือ การที่กลุ่มนิสิตนักศึกษา โดยศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนท.) มีความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการกับรัฐบาล และได้รับเชิญจากรัฐบาลให้ร่วมให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญที่กำลังร่างขึ้น ผู้กำหนดนโยบายที่วอชิงตันมองว่านี่เป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประเทศไทย และอาจจัดการได้ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกลุ่มนักศึกษาหัวก้าวหน้าเริ่มได้รับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่นำไปสู่ความรู้สึกต่อต้านสหรัฐฯ มากขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไรก็ตาม พวกเขายังพอเบาใจจากข้อเท็จจริงที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีความสัมพันธ์อันดีกับนิสิตนักศึกษา กระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ประเมินว่า น่าจะสามารถควบคุมสถานการณ์ได้¹²

¹¹ “ฐานทัพสหรัฐฯ จะยังอยู่ในไทย เตรียมต่อรองรัฐบาลใหม่,” ประชาธิปไตย (10 กุมภาพันธ์ 2519): 4.

¹² DNSA, KT 00858. October 19, 1973.

นอกจากพลังสังคมนหลัง 14 ตุลาคม แล้ว ผู้กำหนดนโยบายสหรัฐฯ ยังได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับอำนาจในการกำหนดนโยบายต่างประเทศในรัฐบาลพลเรือนของไทยว่า การที่ผู้นำทหารที่เป็นทั้งผู้นำรัฐบาล และกองทัพ ต้องพ้นจากอำนาจ และอำนาจในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศอาจถูกเปลี่ยนมือมาสู่ผู้นำในรัฐบาลพลเรือนนั้น ทำให้กระทรวงการต่างประเทศของไทยมีโอกาสมากขึ้นในการเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ และอาจส่งผลให้ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงแนวนโยบายต่างประเทศเป็นแนวทางที่เป็นกลางในระยะยาว ปฏิกริยาของคิสซิงเจอร์เมื่อได้รับรายงานเกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม คือ ในที่สุดแล้ว รัฐบาลไทยจะดำเนินนโยบายที่เป็นกลาง¹³ ทว่า เราอาจมองได้ว่านี่คือการคาดการณ์ถึงอนาคตในระยะยาว อย่างไรก็ตาม สำหรับในระยะเฉพาะหน้า คือช่วงปี พ.ศ. 2516 -2518 นี้ ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ยังคงมองว่า ประเทศไทยจะไม่เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ และสหรัฐฯ จะสามารถทำงานกับรัฐบาลชุดใหม่ของไทยได้ โดยใช้ช่องทางในการติดต่อหลักที่สหรัฐฯ เคยใช้มาแต่เดิม คือ กองบัญชาการทหารสูงสุด ดังจะเห็นได้จากรายงานการประชุมของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ที่มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ได้แก่ เฮนรี คิสซิงเจอร์ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ภายหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ไม่นานนัก ได้มีการกล่าวถึงผู้หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการติดต่อสื่อสารระหว่างสหรัฐฯ และกองทัพไทย ได้แก่ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เสนาธิการทหารบก¹⁴ เขาเป็น ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการประสานการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ ในประเทศไทย คือ เอกอัครราชทูตวิลเลียม คินท์เนอร์ ก็มักใช้วิธีเข้าหารือกับเกรียงศักดิ์โดยตรง หรือในบางครั้งเกรียงศักดิ์ได้เข้าไปพบเจ้าหน้าที่ในสถานทูตสหรัฐฯ เพื่อรายงานสถานการณ์ต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม เมื่อ เกรียงศักดิ์ ได้เข้ามาหารือกับสหรัฐฯ ในวันที่ 25 ตุลาคม 2516 ต่อสถานการณ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และบทบาทของสหรัฐฯ ในภูมิภาค (American presence) เกรียงศักดิ์ได้แสดงท่าทีอย่างชัดเจนว่า ต้องการให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรมของการเจรจาที่สามารถนำเสนอต่อสาธารณะ เกรียงศักดิ์ได้แจ้งแก่สหรัฐฯ ว่า ในขณะที่ช่วงเวลานั้น ฝ่ายไทยจะไม่กดดันให้สหรัฐฯ ถอนทหารออกจากประเทศไทยมากไปกว่านี้ แต่อยากให้ทางสหรัฐฯ ส่งรายงานสถานการณ์ในกัมพูชาและลาวให้แก่ไทย เพื่อที่รัฐบาลจะสามารถสื่อสารกับสาธารณชนไทยได้ว่า การที่กองกำลังทหารสหรัฐฯ ยังคงต้องอยู่ในประเทศไทยต่อไปนั้น เป็นเพราะสถานการณ์ในประเทศเหล่านี้ยังไม่เป็นที่น่าไว้วางใจ รวมทั้งเพื่อให้

¹³Ibid.

¹⁴ DNSA, KT 00847. "Secretary's Staff Meeting, October 15, 1973," October 16, 1973.

สามารถกล่าวได้ว่า สหรัฐฯ และไทย ได้หารือและแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอย่างต่อเนื่องในประเด็นนี้¹⁵

การประเมินสถานการณ์ของสถานทูตสหรัฐฯ ที่ได้เสนอรายงานกลับไปยังกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ สำหรับช่วงปี พ.ศ. 2517- 2518 นั้น สะท้อนให้เห็นว่า กำลังทหารสหรัฐฯ ในประเทศไทย ยังคงมีความสำคัญอย่างมากในการรักษาเสถียรภาพในอินโดจีน ดังนั้น สหรัฐฯ จึงมีความจำเป็นต้องรักษากำลังพลโจมตีทางอากาศไว้ในระดับปัจจุบัน จนพ้นช่วงฤดูแล้ง หรือหลังเดือนมีนาคม 2518 หลังจากนั้น เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ เสนอให้ ทบทวนสถานะ และความต้องการกำลังพลในประเทศไทย ก่อนเดือนพฤษภาคม 2517 และแจ้งต่อกระทรวงการต่างประเทศว่า รัฐบาลไทยประสงค์จะหารือเรื่องนี้กับสหรัฐฯ อย่างต่อเนื่อง โดยควรมีการหารือในลักษณะของแผนระยะยาว ทั้งนี้ ในเรื่องการจัดการกำลังทหารสหรัฐฯ ในประเทศไทย ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ สนใจนั้น ทูตสหรัฐฯ เห็นว่า เป็นเรื่องของผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ที่จะต้องหยิบยกประเด็นเรื่องการถอนทหารขึ้นมาพูดก่อน เพื่อมิให้ดูเหมือนว่า สหรัฐฯ ถูกไทยเชิญออกไป ซึ่งจะเป็นการเสื่อมเสียเกียรติภูมิ และจะทำให้เวียตนามเหนือเข้าใจผิด¹⁶

กรณีผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ในประเทศไทย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ เห็นว่า แม้ว่าในขณะนี้จะมีไม่มากนัก แต่ก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อย่างรวดเร็วกว่าในภูมิภาคอื่นๆ ทำให้สหรัฐฯ ยังคงต้องรักษาการเข้าถึงทรัพยากรในภูมิภาคนี้ รวมทั้งเส้นทางการขนส่งในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก และมหาสมุทรอินเดีย ตลอดจนอ่าวเปอร์เซียเอาไว้ ดังนั้น สหรัฐฯ จึงควรให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ไทย โดยผ่านธนาคารโลก (World Bank หรือ International Bank for Reconstruction and Development) และธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank) เพิ่มขึ้นด้วย¹⁷

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁵ DNSA, KT 00409. October 25, 1973. Cited in Kullada Kesboonchoo Mead. "The Cold War and Thai Democratisation," (paper presented at the Inaugural Nicholas Tarling Conference on SLA Studies, Furama Waterfront Hotel, Singapore, November 9-10, 2009.

¹⁶ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, no subject, Kintner to SECSTATE WASHDC, January 30, 1974.

¹⁷ Ibid.

จะเห็นได้ว่า สหรัฐฯ จำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากไทยในทางยุทธศาสตร์ ทั้งในระยะใกล้ คือการคงกองกำลังในประเทศไทยต่อไป ส่วนในระยะยาวนั้น สหรัฐฯ ต้องการคงค่ายรามสูร และการใช้อู่ตะเภาเพื่อรักษาบทบาทในภูมิภาคต่อไป สหรัฐฯ ไม่เห็นอุปสรรคต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ดังกล่าวในเวลานั้น นอกเหนือไปจากบทบาทกระทรวงต่างประเทศของไทยที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก

บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในทัศนะของสหรัฐฯ

บทบาทของกระทรวงการต่างประเทศของไทยในมุมมองของสหรัฐฯ

การเปลี่ยนแปลงบริบทความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ ที่สำคัญ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงบทบาทของกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ได้พยายามเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศบางประการ โดยอ้างว่า เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในอินโดจีน เช่น การดำเนินการให้สหรัฐฯ ถอนกำลังออกจากประเทศไทย และการปรับความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน¹⁸ นี่คือนมมมองผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ต่อบทบาทของกระทรวงการต่างประเทศของไทยที่สะท้อนในเอกสารการประชุมของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ในระยะเวลาต่อมา ซึ่งได้ประเมินท่าทีของกระทรวงการต่างประเทศไทยในลักษณะนี้ว่า อาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากขุ่นเคืองที่ถูกผู้นำทหารลดบทบาทลงในสมัยของรัฐบาลทหาร การที่ผู้นำทหารมีบทบาทเหนือกว่ากระทรวงฯ ในการดำเนินความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ กระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลพลเรือน จึงต้องการเปลี่ยนแปลงแนวทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศให้เหมาะสมยิ่งขึ้น กับสถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งนี้ สหรัฐฯ มองว่าการดำเนินการในลักษณะนี้ของกระทรวงการต่างประเทศของไทย เป็นความพยายามที่จะช่วงชิงอำนาจในการกำหนดนโยบายต่างประเทศมาจากทหาร โดยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มผู้มีแนวคิดชาตินิยมในประเทศไทย แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล หรือข้าราชการ จึงไม่น่าจะสามารถแทนที่อิทธิพลของทหารในกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศได้เร็วนัก¹⁹

¹⁸ DNSA, KT 01869, April 1, 1974.

¹⁹ DNSA, KT 01515. Memorandum of Conversation. March 4, 1975.

ท่าทีของกระทรวงการต่างประเทศ ที่ต้องการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ ได้แก่ การที่นายจอร์จ พินช์ อิศรางกูร ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้ออกมาแถลงในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2517 เกี่ยวกับฐานทัพสหรัฐฯ ที่ยังคงมีอยู่ในประเทศไทยว่า มีไว้เพื่อให้เวียดนามเหนือเห็นว่าไม่ควรล่วงละเมิดข้อตกลงปารีสเท่านั้น และไทยจะไม่ยินยอมให้สหรัฐฯ ใช้ฐานทัพโดยพลการอีกต่อไปโดยไม่ขออนุญาตจากคณะรัฐมนตรีไทยก่อน ไม่ว่าในอดีตจะเคยทำมาอย่างไร ผู้สื่อข่าวได้สอบถามเจ้าหน้าที่ทหารเกี่ยวกับการปฏิบัติของสหรัฐฯ ก่อน 14 ตุลาคม และได้รับคำตอบว่า สหรัฐฯ จะใช้วิธีการติดต่อมายังสถานทูตสหรัฐฯ ในประเทศไทย ซึ่งจะแจ้งมายังกองบัญชาการทหารสูงสุดของไทยก่อน จากนั้นจึงออกคำสั่งทิ้งระเบิดไปยังสนามบินอู่ตะเภาหรือฐานทัพอื่น ๆ²⁰ อีกกรณีหนึ่ง ในช่วงเดือนกรกฎาคม 2517 ซึ่งมีผู้พบเห็นว่า สหรัฐฯ ได้มีการนำเครื่องบินจากฐานทัพที่อู่ตะเภาไปบินลาดตระเวนที่มหาสมุทรอินเดีย กระทรวงการต่างประเทศได้เสนอให้นายกรัฐมนตรีเรียกเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ เข้าพบเกี่ยวกับกรณีดังกล่าว เพราะถือว่าเป็นการละเมิดข้อตกลงปารีสที่ระบุให้สหรัฐฯ ใช้ฐานทัพในประเทศไทย เพื่อปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับสงครามอินโดจีนเท่านั้น²¹ ภายหลังการพบปะดังกล่าว รัฐบาลสัตตยาธรรมศักดิ์ ก็ได้มีแถลงการณ์สั่งห้ามมิให้เครื่องบินสหรัฐฯ บินจากฐานทัพอู่ตะเภา ไปสู่มหาสมุทรอินเดีย โดยให้เหตุผลว่า การบินดังกล่าวขัดกับหลักการความเป็นกลาง และสันติภาพในมหาสมุทรอินเดีย และด้วยเหตุผลทางการเมืองเพื่อลดคำวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการใช้ฐานทัพสหรัฐฯ สำหรับโจมตีในอินโดจีน นี่คือนโยบายที่ทำให้เจ้าหน้าที่ระดับสูงในสภาความมั่นคงของสหรัฐฯ ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับแนวโน้มที่บ่งบอกว่า ประเทศไทยน่าจะกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่แนวนโยบายต่างประเทศที่เป็นกลางมากยิ่งขึ้นหรือไม่ ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่สหรัฐฯ ได้หารือกับกระทรวงกลาโหมแล้ว และเห็นว่าควรส่งโทรเลขถึงฝ่ายไทยเพื่อเป็นการทดสอบเจตนาว่า จะมีความยืดหยุ่นในเรื่องปฏิบัติการของสหรัฐฯ ในแง่ของการบินลาดตระเวนจากสนามบินคลาร์กฟิลด์ (Clark Field) ในฟิลิปปินส์ ไปยังฐานทัพของสหรัฐฯ บนเกาะดิเอโก การ์เซีย (Diago Garcia) ในมหาสมุทรอินเดีย โดยจอดเติมน้ำมัน แต่ไม่จอดประจำ ที่สนามบินอู่ตะเภา ซึ่งมีตำแหน่งที่ตั้งอยู่ระหว่างฐานทัพทั้งสอง โดยเห็นว่า ถ้าสหรัฐฯ

²⁰ “ไทยไม่ให้สหรัฐฯ ใช้ฐานทัพโดยพลการอีกต่อไป ทิ้งระเบิดอินโดจีนต้องขออนุญาต คร.ม. ก่อน,” ประชาธิปไตย (23 กุมภาพันธ์ 2517) : 1.

²¹ “สหรัฐฯ ผิดข้อตกลง ไทยไม่พอใจ เรียกทูตต่อว่า,” ประชาธิปไตย (14 กรกฎาคม 2517) : 1.

กดดันประเทศไทยมากขึ้นไป ประเทศไทยก็จะแข็งข้อต่อสหรัฐฯ เกี่ยวกับปฏิบัติการในอินโดจีน แต่ถ้าไม่ดำเนินการตอบโต้อะไรเลย ก็จะกลายเป็นว่าสหรัฐฯ มีท่าทีที่อ่อนเกินไปต่อไทย²²

เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย ได้รายงานในเรื่องนี้ว่า การสั่งห้ามบินลาดตระเวนดังกล่าว เป็นข้อเสนอของกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งได้ดำเนินการในเรื่องนี้ร่วมกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม นายกรัฐมนตรี และพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ โดยมีได้หรือกับกองทัพ และพลเอกฤษณ์ สีวะรา รวมทั้งหัวหน้าเหล่าทัพอื่น ๆ และไม่ได้รับการนำมาหารือกับคณะรัฐมนตรี หรือสภาความมั่นคงแห่งชาติก่อน ทำให้นายทหารระดับสูงหลายคน โดยเฉพาะกฤษณ์ ไม่พอใจอย่างมากที่มีการดำเนินการเช่นนี้โดยที่ไม่ได้รับการหารือ ในขณะที่กระทรวงการต่างประเทศ ให้ความสำคัญแก่การประกาศครั้งนี้มาก โดยถือว่าการประกาศอิสรภาพ (“declaration of independence”) จากสหรัฐฯ ซึ่งได้ครอบงำประเทศไทยมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2²³

แน่นอนว่าท่าที และการดำเนินการที่ขัดกับยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ของกระทรวงการต่างประเทศของไทย จะเป็นที่จับตามองของหน่วยงานผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ซึ่งมุมมองของที่ประชุมกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ เห็นว่า การดำเนินนโยบายในลักษณะนี้ของกระทรวงการต่างประเทศของไทย เป็นการสะท้อนถึงแนวคิดเชิงชาตินิยม ที่เป็นไปในทางเดียวกันกับการแสดงออกของนิสิตนักศึกษา และสื่อมวลชนในประเทศไทย แต่สวนทางกันกับแนวคิดของผู้นำทหารที่สหรัฐฯ มีความสัมพันธ์ด้วยในระยะที่ผ่านมา²⁴

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²² DNSA, KT01251, July 16, 1974.

²³ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject “US Indian Ocean Patrols from Utapao,” Kintners to SECSTATE WASHDC, July 23, 1974.

²⁴ DNSA, KT 01869, April 1, 1974.

ที่ประชุมกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ มองว่า การดำเนินการของกระทรวงการต่างประเทศของไทย เป็นผลมาจากความพยายามปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป และความรู้สึกไม่สบายใจกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศในลักษณะพึ่งพิงกับสหรัฐฯ ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ดังนั้น ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ควรต้องมีความตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงนี้ ซึ่งน่าจะดำเนินไปอีกในระยะเวลาอย่างน้อย 3-5 ปี แม้ว่าฝ่ายไทยน่าจะพยายามรักษาความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐฯ แต่เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่แตกต่างจากในอดีต โดยพยายามดำเนินนโยบายต่อประเทศต่าง ๆ ในลักษณะที่เป็นกลาง และสร้างความเชื่อมั่นในตนเองในระดับภูมิภาค (a sense of regional self-confidence)²⁵

อย่างไรก็ดี ประเทศไทยน่าจะดำเนินนโยบายในลักษณะที่ยึดโยงกับผลประโยชน์ของชาติในลักษณะนี้ต่อไป ซึ่งเป็นผลมาจากวุฒิภาวะที่เพิ่มขึ้นในภาวะหลังสงคราม (the fruits of maturity in the post war era) ที่ทำให้ไทยมีความคิดว่าจะสามารถมองโลก และตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ซึ่งคิสซิงเจอร์มองว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นจากมุมมองในลักษณะนี้คือการมองดังกล่าวไม่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ²⁶ อย่างไรก็ตาม ทั้งคิสซิงเจอร์ และเจ้าหน้าที่ระดับสูงของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ต่างก็เห็นพ้องกันในแง่ที่ว่า การเปลี่ยนแปลงนโยบายเป็นแนวทางที่เป็นกลางของประเทศไทยนั้น เป็นผลมาจากความหวาดระแวงในความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ และความพยายามที่จะผูกสัมพันธ์กับประเทศอื่นก่อนที่จะตัดความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ อย่างไรก็ตาม ในที่สุดแล้ว ผู้นำของสหรัฐฯ ก็ได้แสดงออกอย่างชัดเจนว่า สหรัฐฯ ไม่ได้มีผลประโยชน์ใด ๆ ในการที่จะคงกำลังไว้ในประเทศไทยในระยะยาว²⁷

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

สำหรับมุมมองของหน่วยงานของสหรัฐฯ ในประเทศไทย สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย ได้ให้ความเห็นว่า สหรัฐฯ ไม่ควรมีปฏิกิริยาโต้ตอบที่รุนแรงเกินไปต่อการดำเนินการของไทย ซึ่งจะทำให้เกิดการต่อต้านกิจกรรมอื่น ๆ ของสหรัฐฯ ในประเทศไทยเพื่อสนับสนุนนโยบายที่สหรัฐฯ จะดำเนินการในมหาสมุทรอินเดีย โดยนักศึกษาและสื่อมวลชนในประเทศไทย อาจมีการออกมาประท้วงว่าธงชาติของไทยถูกล่วงละเมิด ซึ่งจะทำให้รัฐบาลไทยอาจออกมาประกาศว่า ไม่สามารถนิ่งเฉยต่อกระแสสังคมได้ และสหรัฐฯ ก็อาจไม่ได้รับอนุญาตให้ทำการบินในมหาสมุทรอินเดียอีก นอกจากนี้ เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ยังคงเห็นว่า ในการติดต่อกับฝ่ายไทย สหรัฐฯ ไม่สามารถละทิ้งฝ่ายทหารหรือพลเรือนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ เนื่องจากทั้งสองฝ่ายต่างก็มีความสำคัญกับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ และหากสหรัฐฯ จำเป็นต้องใช้ฐานทัพในประเทศไทยในการดำเนินยุทธศาสตร์ในมหาสมุทรอินเดีย ก็จะต้องพยายามทำให้ฝ่ายไทยเข้าใจว่า การบินไปมหาสมุทรอินเดียของสหรัฐฯ จะเป็นประโยชน์ต่อความมั่นคงของไทย²⁸

อย่างไรก็ตาม หน่วยงานอื่นของสหรัฐฯ ได้แก่ สภาความมั่นคงแห่งชาติ และกระทรวงกลาโหมมิได้มีท่าทีเป็นมิตร สภาความมั่นคงของสหรัฐฯ เห็นว่า การดำเนินนโยบายต่างประเทศในลักษณะนี้ของประเทศไทย และหลาย ๆ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นการดำเนินนโยบายในลักษณะเอาแต่ใจตัวเอง (“spoiled brat”) ของประเทศที่เคยอยู่ภายใต้การดูแลของสหรัฐฯ ซึ่ง สหรัฐฯ ได้ให้พันธสัญญากับประเทศเหล่านี้ไว้ และหากดำเนินการใดๆ ที่ไม่เป็นไปตามพันธสัญญาเหล่านั้นแม้เพียงเล็กน้อย ประเทศเหล่านี้ก็จะออกมาเรียกร้องว่าไม่ได้รับการดูแลจากสหรัฐฯ ซึ่งในบางส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่ประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ตีความพันธสัญญาของสหรัฐฯ ในแง่มุมที่แคบเกินไป โดยมุ่งแต่มูลค่าของตัวเงินงบประมาณสนับสนุนที่สหรัฐฯ ให้ต่อประเทศของตน มากกว่าที่จะมองยุทธศาสตร์ในภาพกว้าง การที่ประเทศต่าง ๆ เหล่านี้รวมทั้งประเทศไทย มีมุมมองที่คับแคบเช่นนี้เกี่ยวกับผลประโยชน์ของชาติของตนเอง จะนำไปสู่การดำเนินนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาอย่างมาก

²⁸ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject “US Indian Ocean Patrols from Utapao,” Kintners to SECSTATE WASHDC, July 23, 1974.

นอกจากบริบทความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ ที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว สหรัฐฯ ยังได้มีการประเมินประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อการรักษาเสถียรภาพทางการเมืองในประเทศไทย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในประเทศไทยนั้น ปัญหาเหล่านี้ได้แก่ ปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ที่ดินทำกินกำลังจะหมดไป และเกษตรกรไทยก็ไม่ได้มีเทคโนโลยีในการเกษตรที่ก้าวหน้าเพียงพอ อุตสาหกรรมป่าไม้ก็ได้ผลน้อยลง ในขณะที่แรงงานในเมืองก็เริ่มมีความต้องการ และข้อเรียกร้องเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตมากขึ้น ซึ่งรัฐบาลไม่น่าจะสามารถตอบสนองได้ ดังนั้นจึงเป็นที่คาดการณ์ว่า น่าจะมีการประท้วงเกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจในประเทศไทยช่วงปี พ.ศ. 2517 -2518 โดยเฉพาะเกี่ยวข้องกับกรเรียกร้องของแรงงาน ที่เริ่มตระหนักถึงผลดีของการดำเนินการเรียกร้องในรูปแบบของสหภาพเป็นครั้งแรก²⁹ ประเด็นเหล่านี้อาจไม่ส่งผลต่อนโยบายต่างประเทศโดยตรง แต่การที่รัฐบาลพลเรือนหลัง 14 ตุลาฯ มีความจำเป็นต้องจัดการกับปัญหาในประเทศหลายประการ ก็เป็นปัจจัยที่ทำให้นายกรัฐมนตรีสัญญา ธรรมศักดิ์ มีแนวโน้มที่จะดำเนินนโยบายต่างประเทศไปตามข้อเสนอแนะของกระทรวงการต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสหรัฐฯ จะต้องจับตามองข้อเสนอในหลาย ๆ ประเด็นที่อาจไม่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ³⁰

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁹ CIA-RDP79B01737A002400040001-1. No date given.

³⁰ Central Intelligence Bulletin. CIA-RDP79T00975A02550009001-9. “Thailand : The new government’s foreign policy statements do not portend any early sharp departures in Thailand’s relationship with the US,” November 2,73.

ขบวนการนิสิตนักศึกษา

สำหรับพลังสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการตั้งคำถามต่อบทบาทของสหรัฐฯ ในระยะนี้ได้แก่ ขบวนการนิสิตนักศึกษานั้น สหรัฐฯ มิได้มองว่าจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงที่จะส่งผลกระทบต่อการค้าขายยุทธศาสตร์ของตนได้ในระยะนี้ เนื่องจากความขัดแย้งภายในขบวนการฯ เอง และการสนับสนุนของประชาชนที่ลดน้อยลง รายงานของ ซี.ไอ.เอ.ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2518³¹ ได้วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของขบวนการนักศึกษาในประเทศไทย และระบุว่า พลัง และอิทธิพลของนิสิตนักศึกษาไทยอยู่ที่จุดสูงสุด ในช่วงปี พ.ศ. 2515 – ปลายปี พ.ศ. 2516 และมีชื่อเสียงไปทั่วโลก จากการที่ทำให้รัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจร พ้นจากอำนาจไปเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 จนทำให้ผู้สังเกตการณ์ทั้งหลายต่างมองว่า นิสิตนักศึกษาที่ไม่เคยมีบทบาททางการเมืองมาก่อนนั้น จะเป็นตัวแสดงใหม่ที่สำคัญในฉากการเมืองไทย อย่างไรก็ตาม การประเมินดังกล่าวเป็นความจริงเฉพาะในช่วงแรก ๆ ของรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ เนื่องจากเมื่อมองในแง่ของการกำหนดและดำเนินนโยบายแล้ว ปรากฏว่า แม้ตัวนายกรัฐมนตรีสัญญา เอง จะให้ความสนใจกับความคิดเห็นของนักศึกษาเป็นอย่างมาก แต่ด้วยศักยภาพของรัฐบาลที่ถูกจำกัดด้วยปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ และข้อจำกัดของกระบวนการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างๆ ที่ต้องขึ้นอยู่กับรัฐมนตรีเจ้ากระทรวง และข้าราชการ ทำให้ข้อเสนอของนิสิตนักศึกษาไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐบาลอย่างเป็นรูปธรรมมากนัก ในขณะที่ในระดับประชาชนทั่วไปก็สนับสนุนนิสิตนักศึกษาน้อยลง

รายงานของซี.ไอ.เอ.ฉบับนี้ยังได้วิเคราะห์ถึงสถานการณ์ของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นองค์กรหลักของการเคลื่อนไหวของนิสิตนักศึกษา ว่าได้ก้าวมาสู่ยุคตกต่ำ จนกระทั่งไม่สามารถเลือกเลขานุการคนใหม่ได้ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2517 โดยหมู่ผู้นำนักศึกษาที่เคยนำฝูงชนนับพันบนท้องถนน เกิดความขัดแย้งกันในเชิงอุดมการณ์อย่างแหลมคม และแม้ว่าจะได้มีการกำหนดวันเลือกตั้งแล้วคือวันที่ 12 มกราคม 2518 แต่ก็ไม่มีผู้สมัครลงรับเลือกตั้ง อีกเรื่องหนึ่งที่น่าอับอายเช่นกัน คือข่าวที่ออกมาเมื่อเดือนธันวาคม 2517 ว่าเหรียญทองของ สนท. ได้ยกยอกเงินจำนวนกว่า 28,000 เหรียญสหรัฐฯ (ประมาณ 644,000 บาท ที่อัตราแลกเปลี่ยน 1 เหรียญสหรัฐฯ = 23 บาท ในปี พ.ศ. 2517) ซึ่งเป็นข่าวลงหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ และทำให้ขบวนการนิสิตนักศึกษาถูกวิพากษ์วิจารณ์ไปทั่ว³²

³¹“The Thai Student Movement – A Current Assessment,” CIA-RDP79T00865A000100280001-

1. Approved for release 2005/08/01. January 13, 1975.

³² Ibid.

อย่างไรก็ตาม สาเหตุที่ขบวนการนักศึกษาเสื่อมอิทธิพลลงนั้นมีมากกว่าการ
 น้อโกง แต่เกิดจากการที่สังคมไม่มีความเห็นอกเห็นใจให้กับขบวนการนิสิตนักศึกษาอีก
 ต่อไป เพราะเห็นว่า ข้อเสนอของนิสิตนักศึกษาไม่สามารถให้ทางเลือกที่จะมาแทนที่
 ระบอบการเมืองเก่าที่ถูกล้มไปได้ กล่าวคือ ประชาชนไทยต้องการให้นิสิต นักศึกษา และ
 ปัญญาชนในมหาวิทยาลัยเสนอแนะแนวทางในการนำการเมืองให้แก่ประเทศ แต่กลับมีแต่
 การประท้วงของนิสิตนักศึกษาที่เพิ่มขึ้น และบางครั้งมีความรุนแรงจนทำให้กรุงเทพอยู่ใน
 สถานการณ์ตึงเครียดเกือบจะตลอดปี พ.ศ. 2517 ซึ่งเป็นการสะสมความรู้สึกไม่พอใจของ
 สาธารณชน ทำให้รู้สึกว่าคุณสมบัติไม่ได้มากขึ้นเรื่อย ๆ กับการเคลื่อนไหวของนิสิตนักศึกษา
 อย่างไรก็ตาม ซี.ไอ.เอ.ยังคงมองว่ากลุ่มนิสิต นักศึกษา ยังคงเป็นกลุ่มพลังสังคมขนาดใหญ่ที่
 ไม่อาจละเลยได้โดยสิ้นเชิง และหากมีปัจจัยใดที่จะทำให้นักศึกษารวมกันเป็นหนึ่งได้ อีก พวก
 เขาก็จะเป็นพลังสำคัญในการเมืองภายในประเทศ และถ้าได้รับการสนับสนุนจากชาวนา และ
 สหภาพแรงงาน การเคลื่อนไหวนี้ก็อาจจะเป็นภัยต่อรัฐบาลได้³³ อย่างไรก็ตาม การที่
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นบุคคลที่สหรัฐฯ มองว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการให้
 การสนับสนุนพลังที่จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงได้ มิได้มีที่ทำว่าจะให้การสนับสนุนข้อ
 เรียกร้องของนักศึกษา ดังจะเห็นได้จากการกล่าวถ้อยแถลงของสัญญา ซึ่งในหลาย ๆ ครั้งมีการ
 อ้างอิงถึงความคิดเห็นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต่อสถานการณ์การประท้วงของนิสิต
 นักศึกษาด้วย พระองค์ทรงพระราชดำริว่า นิสิตนักศึกษาควรจะยุติการประท้วงบนท้องถนน
 และกลับไปทำหน้าที่ของตนเองในชั้นเรียน ก็น่าจะทำให้สหรัฐฯ สามารถวางใจได้ในระดับ
 หนึ่งว่า นิสิตนักศึกษายังไม่ใช่กลุ่มพลังสังคมที่จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงได้มากนัก³⁴

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³³ "Thailand : Students are again causing political tension to rise in Bangkok," CIA-
 RDP79T00975A028000010014-5 Approved for release 2006/03/1," January 13, 1975.

³⁴ Central Intelligence Bulletin. CIA-RDP79T00975A026000150001-6 Approved for Release
 2004/07/08. January 23, 1974.

การวิเคราะห์ของสหรัฐฯ สอดคล้องกับนักวิชาการชัยอนันต์ สมุทรวานิช และเดวิด มอแรลล์³⁵ เขาทั้งสองตั้งข้อสังเกตว่า การที่เกิดความขัดแย้งขึ้นในหมู่ผู้นำ ศนท. ซึ่งประกอบด้วยสถาบันการศึกษา 9 สถาบัน ภายในระยะเวลาเพียง 3 สัปดาห์ หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ โดยคณะผู้บริหาร ศนท. ได้ลาออก ในขณะที่กลุ่มนิสิต นักศึกษาอื่น ๆ ก็ได้แตกแยกกันออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ อีกหลายกลุ่ม ทำให้นิสิต - นักศึกษา อาจไม่ใช่กลุ่มพลังสังคมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงดังเช่นที่เคยทำมาในช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ได้อีก แม้กระนั้น นิสิตนักศึกษาก็นับเป็นกลุ่มพลังสังคมที่สำคัญที่มีบทบาทในการตั้งคำถามต่อการดำเนินงานของรัฐบาล และหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะในแง่ที่เกี่ยวข้องกับการเปิดโอกาสให้สหรัฐฯ เข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของไทย ดังจะเห็นได้จากกรณีจดหมายปลอมของซี.ไอ.เอ เป็นกรณีที่ทำให้นักศึกษาและประชาชนโดยทั่วไปหันมาให้ความสนใจแก่บทบาทของสหรัฐฯ และกองทัพในประเทศไทย รวมทั้งในการกระตุ้นพลังสังคมกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมไทย ได้แก่ กลุ่มแรงงาน และชาวนา ซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาเศรษฐกิจ และเริ่มตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องออกมาเรียกร้องความเป็นธรรมทางสังคม โดยการสนับสนุนของกลุ่มนิสิต นักศึกษา ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เป็นที่สนใจของคนในสังคม เช่น กรณีวินาศกรรมบ้านนาทราย กรณีถังแดง และกรณีจลาจลแยกพลับพลาไชย

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁵ Morell, David and Samudavanija, Chai-anan. Political Conflicts in Thailand: Reform, Reaction and Revolution. (Cambridge, Massachusetta : Oegeschlager, Gunne & Hain, Publishers. Inc, 1981) pp. 150 – 152.

ปัญหาความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ

แม้ว่าภาพรวมของผู้นำไทย และยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ จะยังคงเป็นภาพของความต่อเนื่องจากช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลา ๆ แต่บทบาทของพลังสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มของนิสิต นักศึกษา และปัญญาชน ที่ได้หันมาให้ความสนใจกับประเด็นความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ โดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการแทรกแซงของสหรัฐฯ ในการเมืองไทย และปัญหาของกำลังสหรัฐฯ ในประเทศไทย รวมทั้งการที่กระทรวงการต่างประเทศของไทย ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการกลุ่มหนึ่งที่ไม่พอใจแนวทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของผู้นำทหาร ที่มีความใกล้ชิดกับสหรัฐฯ มากเกินไป ได้พยายามเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศมากขึ้น ก็ได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ซึ่งทำให้ผู้กำหนดนโยบายสหรัฐฯ ไม่สามารถละเลยได้

กรณีจดหมายปลอมของซี.ไอ.เอ.

กรณีสำคัญกรณีแรกในสมัยรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ที่เป็นการกระตุ้นให้สังคมไทยหันมาให้ความสนใจกับบทบาทของสหรัฐฯ ในการแทรกแซงการเมืองไทยนั้น เกิดขึ้นหลังจากที่รัฐบาลสัญญาเข้าบริหารประเทศได้ไม่ถึง 1 เดือน คือ กรณีที่หน่วยสืบราชการลับ ซี.ไอ.เอ. ได้หยั่งท่าทีรัฐบาลไทย ด้วยการอ้างชื่อผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ระดับหัวหน้า ติดต่อขอหยุดยิงกับรัฐบาล โดยได้ส่งจดหมายถึงรัฐบาล รวมทั้งส่งเวียนไปที่หนังสือพิมพ์ 5 ฉบับ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ คือ ประชาธิปไตย บางกอกโพสต์ บางกอกเวิร์ล สยามรัฐ และเดอะ เนชั่น จดหมายดังกล่าวลงวันที่ 5 ธันวาคม 2516 และประทับตราไปรษณีย์ต้นทางจังหวัดสกลนคร มีข้อความทำนองเสนอเงื่อนไขขอเจรจาทำการหยุดยิงกับรัฐบาลชุดใหม่ของไทย และลงนามนายจาร์ส (ไม่แจ้งนามสกุล) ซึ่งในภายหลัง ทางหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยได้ทำการตรวจสอบจนปรากฏความจริงว่า จดหมายดังกล่าวถูกส่งมาจากบ้านเลขที่ที่เป็นสถานที่ทำงานของซี.ไอ.เอ.³⁶

³⁶ “หน่วยสืบราชการลับสหรัฐฯ “ลวง” ไทย – ทูตแถลง “เสียใจ”, ประชาธิปไตย (6 มกราคม 2517) : 1.

สื่อมวลชนไทยยังได้ตั้งคำถามกับหน่วยราชการที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสหรัฐฯ คือกองกำลังป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ (กอ. รมน.) ซึ่ง พลเอกสายหยุด เกิดผล ผู้อำนวยการ ก็ได้ออกมาให้ข่าวว่า การดำเนินการดังกล่าวของ ซี.ไอ.เอ. เป็นการละเมิดข้อตกลง และจะเสนอต่อหัวหน้าซี.ไอ.เอ. ให้เลิกดำเนินการในลักษณะนี้ ในขณะที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของไทยในขณะนั้นคือ ทวี จุลละทรัพย์ ได้ออกมาแก้ต่างให้กับสหรัฐฯ ว่า การกระทำดังกล่าวของซี.ไอ.เอ. เป็นการกระทำเฉพาะบุคคล³⁷ และนายกรัฐมนตรีสัญญา ธรรมศักดิ์ ของไทย ได้เชิญเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ เข้าพบ เพื่อขอให้ยุติการดำเนินการใด ๆ ที่เรียกได้ว่าเป็นการแทรกแซงกิจการภายในของไทยทั้งหมด³⁸

ส่วนนิสิตนักศึกษานั้น ธีรยุทธ บุญมี ได้นำขบวนนิสิต นักศึกษา และประชาชนจำนวนนับหมื่นคน ไปประท้วงที่สถานทูตสหรัฐฯ เพื่อเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนตัวเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ คือนายวิลเลียม คินท์เนอร์ ซึ่งเคยเป็นอดีตทหารอเมริกันในซี.ไอ.เอ. และได้มีการนำพวงหรีดไปวางที่สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย เพื่อประณามการแทรกแซงไทยของ ซี.ไอ.เอ.³⁹ นอกจากนี้ กลุ่มนิสิต นักศึกษา ยังได้ยื่นแถลงการณ์ต่อนายกรัฐมนตรีสัญญา ธรรมศักดิ์ เพื่อให้ดำเนินการในเรื่องดังกล่าว⁴⁰ ในขณะที่ที่จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มนิสิต นักศึกษา ก็ได้ประท้วงขับไล่เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ในงานเลี้ยงรับรองที่ทางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่จัดขึ้น⁴¹ ทุกร็ก็ตาม เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ กล่าวว่าไม่สามารถทำตามข้อเรียกร้องดังกล่าวได้ เนื่องจากต้องเป็นผลจากการเจรจาระหว่างรัฐบาลไทยกับสหรัฐฯ เท่านั้น และพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ได้ออกมาวิพากษ์ในการใกล้เคียงโดยเสนอว่า จะได้หารือกับเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ เป็นการส่วนตัวในภายหลัง⁴²

³⁷ “ทวิเชื่อว่าซี.ไอ.เอ. ไม่แทรกแซงไทย,” ประชาธิปไตย (12 มกราคม 2517) : 1.

³⁸ “นายกฯ เชิญทูตสหรัฐฯ พบให้ซี.ไอ.เอ. ยุติการแทรกแซง,” ประชาธิปไตย (18 มกราคม 2517) : 1.

³⁹ “สายหยุดว่า ซีไอ เอ ผิดข้อตกลง – จะเสนอให้เลิก ศูนย์นิสิตฯ ร่วม ปช. ปช. แถลงการณ์ให้รัฐบาลจัดการ,” ประชาธิปไตย (7 มกราคม 2517) : 1.

⁴⁰ “นศ. – อาจารย์ทุกกลุ่มพบนายกให้จัดการ ซี.ไอ.เอ. ว่าสหรัฐฯ และคนอเมริกันในไทยต้องรับผิดชอบ,” ประชาธิปไตย (8 มกราคม 2517) : 1.

⁴¹ “น.ศ. เชียงใหม่เผาธงชาติสหรัฐฯ ไล่ทูต – ซี.ไอ.เอ. – ทหารอเมริกัน,” ประชาธิปไตย (11 มกราคม 2517) : 1.

⁴² “ธีรยุทธนำขบวนนับหมื่นประท้วงซี.ไอ.เอ. โทรเลขถึงรัฐสภาสหรัฐฯ ให้เปลี่ยนทูตวันนี้,” ประชาธิปไตย (10 มกราคม 2517) : 1.

การเปิดเผยข้อเท็จจริงกรณีจดหมายปลอมดังกล่าวโดยสื่อมวลชนไทย ได้ก่อให้เกิดกระแสความตื่นตัวในหมู่สื่อมวลชน และกลุ่มนิสิต นักศึกษา ปัญญาชน ที่ได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างสหรัฐฯ และไทย โดยที่เจ้าหน้าที่ระดับสูงของไทย ได้รับผลประโยชน์จากซี.ไอ.เอ. จึงได้เอื้อให้สหรัฐฯ เข้ามาแสวงประโยชน์และแทรกแซงกิจการภายในของไทยมาโดยตลอด สื่อมวลชนได้รายงานกรณีดังกล่าว และอ้างว่า นายทหารชั้นผู้ใหญ่ได้ให้สัมภาษณ์ว่าซี.ไอ.เอ. ได้เข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของไทยมาโดยตลอด⁴³ ในขณะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจระดับสูงก็ได้ออกมาให้ข่าวว่า ตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) ก็เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนนับสิบล้านจากซี.ไอ.เอ. เพื่อการฝึกสอนวิชาการรบให้ทหารลาว⁴⁴

กรณีวินาศกรรมบ้านนาทราย

กรณีที่สำคัญอีกกรณีหนึ่งที่เกิดขึ้นในระยะแรกของการทำงานของรัฐบาลสัญญา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของนิสิตนักศึกษา ในการตั้งคำถามต่อการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐฯ ที่ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา คือ กอ. รমন. รวมทั้งการกระตุ้นและสนับสนุนประชาชนในชนบทให้ออกมาเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ตนเอง ได้แก่ กรณีการก่อวินาศกรรมที่หมู่บ้านนาทราย ต. ชุมพูน อ. บึงกาฬ จ. หนองคาย เมื่อเช้าวันที่ 24 มกราคม 2517 ซึ่ง กอ. รমন. แกล้งว่าเป็นปฏิบัติการกวาดล้างผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตาม เมื่อนายธีรยุทธ บุญมี ในฐานะผู้ประสานงานกลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (ปช. ปช.) ได้ลงพื้นที่ไปตรวจสอบข้อเท็จจริง ก็พบว่าการเผาทำลายหมู่บ้านดังกล่าวเป็นการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ภาครัฐฯ โดยชาวบ้าน นาทรายหลายสิบคนยืนยันว่า เป็นฝีมือของเจ้าหน้าที่ อ.ส. และตำรวจตระเวนชายแดน ที่เผาบ้านเรือนของชาวบ้านจำนวนกว่า 106 หลังคาเรือน⁴⁵

⁴³ “แจกขบวนการสืบราชการลับสหรัฐฯ ในไทย เจ้าหน้าที่ชั้นสูงไทย 9 คน รายงานนายกฯ,”

ประชาธิปไตย (9 มกราคม 2517) : 1.

⁴⁴ “ตำรวจชั้นผู้ใหญ่ไทยทำงานให้ซี.ไอ.เอ. ใช้อำนาจแย่งผลประโยชน์นับสิบล้าน,”

ประชาธิปไตย (18 มกราคม 2517) : 1.

⁴⁵ “แฉเบื้องหลัง โจมตี – เผาหมู่บ้านนาทราย ปช.ปช. ยืนยัน,” ประชาธิปไตย (14 มกราคม 2517) : 1.

ในเวลาต่อมากระทรวงมหาดไทยได้ออกมาแถลงแก้ไขข่าวว่า กรณีวินาศกรรมบ้านนาทราย เป็นการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่ กับผู้ก่อการร้าย⁴⁶ ในขณะเดียวกัน พลเอกสายหยุด เกิดผล ผอ. กอ. รমন. ได้เดินทางไปดูสถานที่เกิดเหตุ และเห็นว่าอาจเป็นการกระทำเกินกว่าเหตุของเจ้าหน้าที่ และเจ้าหน้าที่ที่ถูกกระทำว่าเป็นผู้เผาหมู่บ้านได้พยายามขอความเห็นใจ ว่าต้องทำงานปราบคอมมิวนิสต์อย่างโดดเดี่ยว ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือรวมทั้งได้พยายามชี้ให้เห็นหลักฐานว่าชาวบ้านนาทรายเป็นคอมมิวนิสต์จริง และยังคงสู้กับเจ้าหน้าที่ ทำให้จำเป็นต้องดำเนินการปราบปรามดังกล่าวโดยการชี้ให้นักข่าวเห็นหลุมและร่องดินที่ชาวบ้านขุดไว้ว่า เป็นบังเกอร์ที่ขุดไว้เพื่อยิงต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ และบ้านที่ยังไม่ถูกเผาว่าเป็นบ้านของผู้ก่อการร้าย⁴⁷

ในส่วน of ชาวบ้านนาทราย ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากการก่อวินาศกรรมเผาหมู่บ้านนั้น พช. ปช. ได้นำชาวบ้านจำนวน 64 คน มาชุมนุมที่ห้องสนามหลวงเพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น⁴⁸ ซึ่งต่อมาปรากฏว่า ชาวบ้านนาทรายที่ลงมาให้ปากคำที่กรุงเทพฯ ไม่ยอมกลับไปอยู่บ้านชั่วคราวที่เจ้าหน้าที่สร้างให้ เนื่องจากกลัวว่าเจ้าหน้าที่จะกลั่นแกล้ง พร้อมทั้งให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า เจ้าหน้าที่เคยสังหารชาวบ้านเพียงเพราะสงสัยว่าเป็นผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์⁴⁹

หลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า กรณีบ้านนาทรายได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกรุงเทพฯ กับชนบทอย่างรุนแรง คือ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับกรณีบ้านนาทรายที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างฝ่ายเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และคนกรุงเทพฯ บางกลุ่มที่หวาดกลัวภัยคอมมิวนิสต์ รวมทั้งสมาชิกบางส่วน of สถานิติบัญญัติ ที่เห็นด้วยกับการสังหารชาวบ้านนาทรายถ้าเป็น ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์จริง กับชาวบ้าน ทำให้ธีรยุทธ บุญมี ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับกรณีบ้านนาทรายว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงการแบ่งฝักฝ่ายในสังคมไทย ระหว่างกลุ่มที่ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง หรือกลุ่มอนุรักษ์นิยม ซึ่งทุกครั้งที่มีความพยายามจะแสวงหา

⁴⁶ วิชา คัญทัฬ. “นาทราย : แผนอุบารห์ of ทรราชยุคใหม่,” ประชาธิปไตย (16 กุมภาพันธ์ 2517) : 4.

⁴⁷ “บันทึกจากนาทรายของ “ประชาธิปไตย,” ประชาธิปไตย (14 มกราคม 2517) : 3.

⁴⁸ “ชาวบ้านนาทราย 64 คน เปิดโปงผู้เผาหมู่บ้านต่อหน้าประชาชนนับหมื่นที่สนามหลวง,” ประชาธิปไตย (21 กุมภาพันธ์ 2517) : 1.

⁴⁹ “ชาวบ้านไม่ยอมกลับไปอยู่บ้านนาทรายอีก เจ้าหน้าที่เคยสังหารชาวบ้านเพียงแค่สงสัย,” ประชาธิปไตย (2 มีนาคม 2517) : 1.

ความจริงเกี่ยวกับกรณีใด ๆ ที่เกิดขึ้น ก็จะยึดยึดข้อหาคอมมิวนิสต์ให้เสมอไป กับกลุ่มที่เชื่อว่า ความเปลี่ยนแปลง และการลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้น⁵⁰

กรณีบ้านนาทรายนี้ นับว่ามีความคล้ายคลึงกับ **กรณีดังแดง** ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2515 เมื่อปรากฏหลักฐานว่า ในการปราบปรามผู้ก่อการร้ายในเขตจังหวัดพัทลุง ที่เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2509 และปะทุหนักเมื่อครั้งเหตุการณ์ที่จอมพลถนอม กิตติขจร ทำรัฐประหารตัวเอง คำว่า ‘ดังแดง’ นั้นหมายถึงวิธีการที่เจ้าหน้าที่ กอ.รมน. ใช้ในการสังหารชาวบ้านที่สงสัยว่าเป็นคอมมิวนิสต์ด้วยการจับเผาทั้งเป็นในดังแดง ผู้ที่ถูกสังหารด้วยวิธีนี้ ในช่วงเดือนตุลาคม 2515 เท่าที่นักศึกษาได้ลงพื้นที่สอบถามเป็นระยะเวลา 4 วัน มีประมาณ 34 คน ซึ่งยังคงเป็นประเด็นที่นักศึกษายังคงตั้งคำถามต่อรัฐบาลอยู่เช่นกัน⁵¹

กรณีจลาจลแยกพลับพลายไทย

อีกกรณีหนึ่งที่น่าสนใจได้เกี่ยวข้องกับสหรัฐฯ โดยตรง แต่สะท้อนให้เห็นถึงความระแวงแคลงใจของสื่อมวลชน และปัญญาชนไทยเกี่ยวกับการแทรกแซงของสหรัฐฯ โดยเฉพาะในแง่ของการก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในสังคมไทย เพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐฯ คือ ตำรวจ จำเป็นต้องใช้ความรุนแรงในการปราบปราม จนอาจเป็นเหตุให้รัฐบาลสูญเสียความชอบธรรม และสหรัฐฯ จะได้ฉวยโอกาสเข้ามาแทรกแซงการเมืองไทยเพื่อให้ได้รัฐบาลที่ตนเองต้องการ ได้แก่ **กรณีจลาจลแยกพลับพลายไทย** เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2517 ซึ่งตรงกับวันชาติของสหรัฐฯ

กรณีจลาจลดังกล่าว เกิดจากการปะทะกันระหว่าง ประชาชน และเจ้าหน้าที่สถานีตำรวจพลับพลายไทย เวลาประมาณ 24.00 น. ของวันที่ 4 กรกฎาคม 2517 ประชาชนได้เฝ้ารถตำรวจ และพยายามทำลายโรงพัก โดยที่เจ้าหน้าที่ได้ใช้อาวุธในการยับยั้ง ทำให้มีผู้เสียชีวิต 27 คน สาเหตุคาดว่าเกิดจากแท็กซี่คันหนึ่งได้จอดรถในที่ห้ามจอด เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าไปไล่ให้ไปจอดที่อื่น แท็กซี่คันดังกล่าวไม่ยอม จึงเกิดการต่อล้อต่อเถียงกัน ขึ้น เจ้าหน้าที่ตำรวจสองคนได้กระชากคอนขับแท็กซี่คันดังกล่าวลงจากรถ และเกิดการต่อสู้กันขึ้น เพื่อนคนขับแท็กซี่ที่เห็นว่าตำรวจกระทำเกินกว่าเหตุ จึงได้ไปเรียกรถที่สถานีตำรวจให้ลงโทษเจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งสอง แต่ทางตำรวจที่สถานีมีท่าทีนิ่งเฉย ทำให้กลุ่มคนขับแท็กซี่ไม่พอใจ และบุกเข้าพัง

⁵⁰ ชิริยุทธ บุญมี. “ไปดูคราบน้ำตาที่นาทรายกันอีกครั้ง,” *ประชาธิปไตย* (17 มีนาคม 2517) : 2.

⁵¹ เรืองยศ จันทรศิริ. “ถึบลงเขา เมาลงดังแดง,” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2518) หน้า 41 -71.

โรงพัก⁵² ทำให้เกิดเหตุจลาจลลุกลาม จนทำให้รัฐบาลสัญญาต้องประกาศภาวะฉุกเฉิน⁵³ พลเอกกฤษณ์ สีวะรา และนายกรัฐมนตรีสัญญา ธรรมศักดิ์ ต้องเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเหตุการณ์ความวุ่นวายที่เกิดขึ้น⁵⁴

บทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับกรณีจลาจลดังกล่าวว่า สะท้อนถึงสภาพอนาธิปไตย ไร้กฎระเบียบ และช่องว่างระหว่างคนในกรุงเทพฯ คนต่างจังหวัด และระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาล กับประชาชน ซึ่งไม่เป็นมิตรต่อกัน⁵⁵ ในขณะเดียวกัน บทความจำนวนมากที่ลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยในช่วงหลังจากที่เหตุการณ์ดังกล่าวขึ้น ได้มีการตั้งคำถามเกี่ยวกับบทบาทของกลุ่มนิสิต นักศึกษา เนื่องจากได้มีการระดม แท้ก็ค้นต้นเหตุเป็นสมาชิกของ ปช. ปช. และกลุ่มนักศึกษาที่ได้เข้ามาช่วยคลี่คลายสถานการณ์ มาถึงที่เกิดเหตุเร็วเกินไป ทำให้มีผู้มองว่าเป็นแผนของนักศึกษาที่จะก่อให้เกิดความวุ่นวาย⁵⁶ เช่นบทความโดย ค้อน มาลี⁵⁷ และนายกาพย์ ที่ได้ตั้งข้อสังเกตว่า นิสิต นักศึกษามาได้เร็ว น่าจะเป็นการช่วยุให้เกิดจลาจล เพื่อเป็นเหตุผลให้ตำรวจออกมาปราบปราม ด้วยวิธีรุนแรง ต้องยิงต้องฆ่า และต้องมีคนที่สังขย จึงคาดว่าจะเป็นแผนของสหรัฐฯ เพื่อให้ได้รัฐบาลที่ตนเองต้องการ⁵⁸ ในขณะที่ทางฝ่ายรัฐบาลสัญญานั้น ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีและอธิบดีกรมตำรวจ มองว่ากรณีที่เกิดขึ้นว่าเป็นการกระทำของกลุ่มอันธพาล ซึ่งต้องมีการปราบปราม⁵⁹ ในการตั้งกรรมการขึ้นมาพิจารณาข้อเท็จจริงในเรื่องดังกล่าว ได้มีข้อสรุปว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้กระทำเกินกว่าเหตุ แต่เหตุการณ์ที่ลุกลามวุ่นวายเกิดจากอันธพาลที่อยู่ในบริเวณนั้นเข้าผสมโรง และยุยงให้ประชาชนเดือดแค้น โดยไม่ยอมฟังคำชี้แจงของตำรวจ⁶⁰

⁵² ไม่มีหัวข้อข่าว. ประชาธิปไตย (4 กรกฎาคม 2517) : 1.

⁵³ “รัฐบาลประกาศภาวะฉุกเฉิน,” ประชาธิปไตย (5 กรกฎาคม 2517) : 1.

⁵⁴ “รายงานข่าวของเจ้าหน้าที่,” ประชาธิปไตย (6 กรกฎาคม 2517) : 1.

⁵⁵ “การจลาจลและลักษณะอนาธิปไตย,” ประชาธิปไตย (7 กรกฎาคม 2517) : 3.

⁵⁶ “นน. ปช. ได้ขอหาเตรียมก่อจลาจล ระบุน ‘แท้ก็ค้นต้นเหตุ’ เป็นสมาชิก ปช.ปช.,”

ประชาธิปไตย (8 กรกฎาคม 2517) : 1.

⁵⁷ ค้อน มาลี. “อเมริกากับเบื้องหลังความวุ่นวายที่พลับพลาไชย,” ประชาธิปไตย (8 กรกฎาคม 2517):4.

⁵⁸ นายกาพย์. “สถานการณ์ตั้งเครียด เล่ห์กลเก่าของกลุ่มชายชาติ และจักรพรรดินิยมสหรัฐฯ,” ประชาธิปไตย (8 กรกฎาคม 2517):4.

⁵⁹ “รัฐบาลหนักใจเหตุวุ่นวาย มีมติให้ปราบ ‘ไม่ไว้หน้า,’” ประชาธิปไตย (10 กรกฎาคม 2517):1

⁶⁰ “ค.ร.ม. เห็นชอบตามรายงานกรณีพลับพลาไชย ‘ตร. ไม่ผิด,’” ประชาธิปไตย (16 สิงหาคม 2517):1 .

สิ่งที่เราอาจตั้งข้อสังเกตได้เกี่ยวกับกรณีต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ เหล่านี้ ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ที่ต้องการคงกองกำลังไว้ในประเทศไทย โดยเฉพาะในแง่ที่มักมีผู้เชื่อมโยงกรณีความวุ่นวายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมกับสหรัฐฯ ทำให้เกิดบรรยากาศของความหวาดระแวง (nervous uncertainty)⁶¹ อย่างไรก็ตาม ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ก็ยังคงมั่นใจว่า การสนับสนุนของกองทัพ จะทำให้รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ยังคงทำหน้าที่บริหารประเทศต่อไปได้ ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดได้แก่ พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ที่เป็นผู้สนับสนุนคนสำคัญทั้งต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และรัฐบาลสัญญา ทั้งนี้ สหรัฐฯ ตั้งข้อสังเกตว่า การสนับสนุนของกฤษณ์ อาจจะขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ คือ การร่างและจัดทำรัฐธรรมนูญให้ทันการณ์ การจัดตั้งรัฐสภาที่มีความรับผิดชอบ และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ และรัฐสภาใหม่จะต้องไม่เข้ามาก้าวท้าวกิจการของทหาร⁶²

การเมืองเรื่องการถอนทหาร

ประเด็นที่สหรัฐฯ สนใจเป็นพิเศษ เนื่องจากเกี่ยวข้องโดยตรงกับความต้องการเชิงยุทธศาสตร์ของตน ได้แก่ การเรียกร้องให้ทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ในช่วงต้นปี 2517 ซึ่งถือว่ายังอยู่ในระยะเริ่มต้นการทำงานของรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ รัฐบาลรวมทั้งตัวนายกรัฐมนตรีเอง ยังมีได้ออกมาแสดงท่าทีว่าจะมีนโยบาย หรือการดำเนินการที่ชัดเจนอย่างไร แต่ปัญหาความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐฯ และกระแสกดดันในสังคมไทย ให้ถอนทหารสหรัฐฯ ก็ทำให้ทั้งฝ่ายสหรัฐฯ และไทยเห็นพ้องกันว่า ควรจะต้องมีการนำเสนอต่อสาธารณชนไทยว่าจะมีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกไป และจะต้องนำเสนอให้ดูดีในสายตาสาธารณชน สถานทูตสหรัฐฯ ได้ประสานงานกับ กองทัพ ผ่านทาง พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากบันทึกการหารือร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ทหารของสหรัฐฯ ได้แก่ พลตรีเมลเลน (Mellen) และเอ็มบอฟ (Emboff) กับเกรียงศักดิ์ เกี่ยวกับแผนการถอนทหารกองกำลังพิเศษ (US Special Army Forces) หรือหน่วยรบกรีน เบเรต (Green Beret) ของสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ภายในวันที่ 31 มีนาคม 2517 การที่สหรัฐฯ ถอนกำลังบางส่วน ออกจากประเทศไทย ตามนโยบายของ เฮนรี คิสซิงเจอร์ ที่ยินยอมให้มีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยบางส่วนในช่วงปี 2517 เพื่อลดความกดดันในประเทศไทย

⁶¹ CIA-RDP80B01495R00050022-1 Approved for Release 2005/11/23. "Thailand – September 1974"

⁶² Ibid.

นอกจากกำลังพลแล้ว ยังมีการถอนเครื่องบิน EC-121 ที่ไม่ได้ใช้ในการโจมตี และเครื่องบิน C130 ออกจากประเทศไทย ภายใน 1 มิถุนายน 2517 และการดำเนินการถอนกำลังรบของสหรัฐฯ ในช่วงเดือนพฤษภาคม - ธันวาคม 2517 อย่างไรก็ตาม คิสซิงเจอร์เน้นย้ำว่า สหรัฐฯ จะต้องหารือกับฝ่ายไทยเกี่ยวกับแผนการถอนทหาร และให้หน่วยงานต่าง ๆ ของสหรัฐฯ ที่เกี่ยวข้องกับกองกำลังในประเทศไทย ร่วมกันจัดทำแผนกองกำลังสหรัฐฯ ในไทย ในระยะยาวต่อไป⁶³ เกรียงศักดิ์ในฐานะตัวแทนของฝ่ายไทยได้ตอบรับตามความต้องการของสหรัฐฯ และในขณะเดียวกัน ก็ได้นำเสนอแนวทางที่จะทำให้การดำเนินการดังกล่าว ‘ดูดี’ ในสายตาของสาธารณชนไทย และเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ของรัฐบาล กล่าวคือ เกรียงศักดิ์เสนอว่า รัฐบาลไทยจะได้แสดงต่อสื่อมวลชน และสาธารณชนไทย เกี่ยวกับการทยอยถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2517 ว่า เป็นหลักฐานอย่างเป็นทางการที่รัฐบาลไทย และสหรัฐฯ ได้มีการหารือร่วมกันแล้ว โดยคำนึงถึงสถานการณ์ในอินโดจีนที่ยังมีความไม่แน่นอนสูง รวมทั้งภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ในประเทศที่ยังคงมีอยู่ และอาจทวีความรุนแรงขึ้นหากคอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะในประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้เป็นการเหมาะสมกว่าที่จะทยอยถอนทหารออกไปทีละน้อยแทนที่จะถอนออกไปทั้งหมดในคราวเดียว⁶⁴

จากการหารือดังกล่าวซึ่งเกิดขึ้น ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2517 เราจะเห็นได้ถึงความสามารถ และความพยายามของเกรียงศักดิ์ในการประสานประโยชน์ระหว่างสหรัฐฯ และฝ่ายไทย ซึ่งทำให้เขาได้รับความไว้วางใจให้ทำหน้าที่นี้ ดังจะเห็นได้จากการหารือและตกลงกันเกี่ยวกับการที่สหรัฐฯ และไทย จะต้องร่วมกันนำเสนอเรื่องกองกำลังต่อสาธารณชน ซึ่งเกรียงศักดิ์ได้นำเสนอแนวทางที่จะสามารถประสานความต้องการระหว่างสหรัฐฯ และไทยได้ในทันที การแสดงต่อสื่อมวลชนเรื่องการถอนทหารสหรัฐฯ ของรัฐบาลไทย สอดคล้องกับภาพกว้าง ๆ ของนโยบายของรัฐบาลไทยในเรื่องการจัดการกองกำลังของสหรัฐฯ การเห็นด้วยในหลักการที่จะให้ถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยโดยเร็วหลังจากที่สงครามเวียดนามยุติ เพื่อที่จะได้เร่งฟื้นฟูความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีน ในระยะแรกนั้น ได้มีการลดขนาดของกองกำลังทหารอเมริกันในไทยที่มีอยู่จำนวน 35,000 คน และเครื่องบิน

⁶³ H.A. Kissinger. National Security Decision Memorandum 249 to the Secretary of Defense, the Director of Central Intelligence and the Deputy Secretary of State. Subject “U.S. Deployment in Thailand,” March 23, 1974.

⁶⁴ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject “Withdrawal of US Army Special Forces Thailand,” Kintner to SECSTATE WASHDC 888, February 23, 1974.

รบ 600 ลำ ลดขนาดลงเหลือเพียง 25,000 คน และเครื่องบินรบ 350 ลำ โดยที่นายจรรยาพันธุ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลสัญญา ได้แถลงอย่างชัดเจนว่า ฐานทัพ และทหารอเมริกันจำนวนหนึ่งยังจำเป็นต้องประเทศไทย เพื่อป้องกันไม่ให้เวียดนามเหนือละเมิดข้อตกลงหยุดยิง ในขณะที่พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีช่วยฯ ก็ได้แสดงความเห็นที่สอดคล้องกันว่า กำลังทหารสหรัฐฯ และฐานทัพในประเทศไทย ยังคงมีความจำเป็นต้องการป้องกันประเทศจากภัยคุกคามของคอมมิวนิสต์ ดังจะเห็นได้จากการให้สัมภาษณ์กับ นสพ. บางกอกโพสต์ฉบับวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2517 ว่า ไทยจะขอให้สหรัฐฯ ถอนทหารออกจากประเทศทันทีที่แน่ใจในความปลอดภัยในสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะในกัมพูชา⁶⁵

ในขณะที่ในฝ่ายของสหรัฐฯ นั้น คิสซิงเจอร์ก็ได้แจ้งต่อสถานทูต และสถานกงสุลของสหรัฐฯ ในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชียแปซิฟิก เกี่ยวกับ แผนการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยว่า อยู่ในระหว่างการเจรจากับรัฐบาลไทย ฝ่ายไทยได้มีข้อเรียกร้องให้สหรัฐฯ เริ่มต้นถอนทหารอีกครั้งในวันที่ 15 พฤษภาคม 2517 และให้ดำเนินการจนแล้วเสร็จในปี 2517 อย่างไรก็ดี สหรัฐฯ จะยังไม่ถอนทหารตามข้อเรียกร้องดังกล่าวจนกว่า รัฐบาลไทย และรัฐบาลสหรัฐฯ จะได้หารือกันอีกครั้ง โดยที่จะต้องคำนึงถึงสถานการณ์ในอินโดจีนเป็นหลัก รวมทั้งคำนึงถึงความเป็นไปได้ที่จะมีการแจ้งข้อของเวียดนามเหนือในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งทำให้จำเป็นต้องเลื่อนการถอนเครื่องบินรบออกไป ทั้งนี้ สหรัฐฯ ยังวางแผนเกี่ยวกับการถอนกำลังหลังจากปี พ.ศ. 2517 เนื่องจากยังคงจะต้องประเมินสถานการณ์ในภูมิภาคต่อไป⁶⁶

ศูนย์วิทยพัชการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶⁵ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Chartchai on U.S. Withdrawals and Thai Relations with Communist Countries," Kintner to SECSTATE WASHDC, February 13, 1974.

⁶⁶ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "US Force Reduction in Thailand," Kissinger to All East Asian and Pacific Diplomatic Posts, March 30, 1974.

เราสามารถมองได้ว่า บทบาทในระยะนี้ของเกรียงศักดิ์ น่าจะต่อเนื่องมาจากบทบาทของเขาในการติดต่อกับสหรัฐฯ มาโดยตลอดตั้งแต่ก่อน 14 ตุลาคม ในฐานะประธานคณะกรรมการความร่วมมือไทย - สหรัฐฯ ที่แต่งตั้งโดยกองบัญชาการทหารสูงสุด ด้วยความสามารถในการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ นำเสนอข้อเสนอที่เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายไทย และช่วยให้ภาพลักษณ์ของสหรัฐฯ ในไทยดีขึ้นด้วย นอกเหนือจากเรื่องของกองกำลังสหรัฐฯ และการถอนทหารโดยตรงแล้ว เกรียงศักดิ์ยังรับหน้าที่เป็นผู้นำมติจากที่ประชุมคณะกรรมการฯ ในประเด็นอื่น ๆ ไปแจ้งต่อสถานทูตสหรัฐฯ ด้วย เช่น กรณีการจ้างงานในฐานปฏิบัติการต่างๆ ของสหรัฐฯ ในประเทศไทย ฝ่ายไทยต้องการให้สหรัฐฯ เปลี่ยนมาทำสัญญาจ้างกับบริษัทจดทะเบียนของไทยแทนหลังจากที่บริษัทของสหรัฐฯ ที่ดำเนินการอยู่หมดสัญญา โดยอ้างว่า เพื่อให้บริษัท และแรงงานไทยได้รับประโยชน์จากการที่มีฐานปฏิบัติการของสหรัฐฯ อยู่ในประเทศไทย ซึ่งจะทำให้สาธารณชนไทยมองเห็นว่า การคงอยู่ของกองกำลังสหรัฐฯ ในประเทศไทย เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายไทยมากยิ่งขึ้น⁶⁷ และเมื่อปี พ.ศ. 2518 กองบัญชาการทหารสูงสุดได้เสนอให้บริษัทไทยเข้าทำงานแทนบริษัทสหรัฐฯ ในค่าขรามสูตรในการดูแลรักษาเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ ใดๆ ก็ตาม ทางสหรัฐฯ ไม่ยอมให้ฝ่ายไทยเข้าไป เนื่องจากถือว่าเป็นความลับสุดยอด⁶⁸

ศูนย์วิทยพัชการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶⁷ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Military Contracts : Proposed Transfer of Base Maintenance and Service," Kintner to SECSTATE WASHDC, March 29 , 1974.

⁶⁸ "รายงาน "เรดาร์";" ประชาธิปไตย (20 มีนาคม 2519) : 4.

ผู้รับข้อเสนอของเกรียงศักดิ์ในเบื้องต้นคือ เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย ผู้ซึ่งรายงานกลับไปยังกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ว่า แม้ว่าข้อเสนอดังกล่าวของเกรียงศักดิ์น่าจะส่งผลดีต่อภาพลักษณ์ของสหรัฐฯ ในประเทศไทย แต่สหรัฐฯ อาจตอบสนองความต้องการในจุดนี้ของไทยได้ยาก เนื่องจากในปี พ.ศ. 2517 หน่วยบัญชาการความช่วยเหลือทางการทหารของสหรัฐฯ ในประเทศไทย (Military Assistance Command Thailand – MACTHAI) ได้รับคำขอจากบริษัทของสหรัฐฯ ล่วงหน้าในการที่จะทำสัญญาการลงทุนในประเทศไทยสำหรับปี พ.ศ. 2518 รวมทั้งการทำงานกับกองทัพ และกองทัพอากาศของสหรัฐฯ งานด้านวิศวกรรม การดูแลรักษา และการใช้งานระบบการสื่อสารของสหรัฐฯ แล้วประมาณ 100 คำขอ รวมทั้งการต่อสัญญาในปีต่อ ๆ ไป⁶⁹

การหารือร่วมกันระหว่างเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย และเกรียงศักดิ์ ได้นำไปสู่ข้อสรุปในที่สุดว่า จะได้ดำเนินการในลักษณะที่คล้ายกับที่ได้ดำเนินการไปแล้วในกรณีสัญญาของบริษัทรักษาความปลอดภัยไทย (Thai Security Guard Contract) คือ ให้ผู้ทำสัญญาของสหรัฐฯ จ้างลูกจ้างที่เป็นคนไทย และจำกัดสัญญาจ้างเฉพาะที่เกี่ยวกับการดูแลรักษา และดำเนินระบบการจัดการน้ำ ถนน การก่อสร้างตึก และรั้ว เท่านั้น แต่จะขยายไปสู่ระบบอื่นๆ รวมทั้งระบบการสื่อสารในเวลาต่อไปด้วย⁷⁰

จากความตกลงร่วมกันระหว่างสหรัฐฯ และผู้นำไทย โดยการประสานของเกรียงศักดิ์ดังกล่าว ทำให้เรามองเห็นภาพการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยในปี พ.ศ. 2517 ซึ่งมีความคืบหน้าที่น่าพอใจในระดับหนึ่งในสายตาของสาธารณชนไทย คือ สหรัฐฯ ได้ถอนกำลังในบางส่วนออกไป อย่างไรก็ตามผู้นำทหารก็ได้พยายามทำให้สาธารณชนรับทราบถึงความสำคัญที่สหรัฐฯ ยังคงต้องรักษากองกำลังบางส่วนในไทยไว้ เช่น พลเอก กฤษณ์ สีวะรา ได้แสดงความไม่เห็นด้วยกับการถอนทหารสหรัฐฯ เนื่องจากสถานการณ์ที่วิกฤตในกัมพูชา ทำให้อันตรายเข้ามาใกล้ประเทศไทยมากขึ้น และเมื่อสถานการณ์ในกัมพูชามีที่ท่าว่าฝ่ายคอมมิวนิสต์จะมีชัย รัฐบาลไทย และสหรัฐฯ ก็ได้ตกลงให้ยุติการถอนทหาร

⁶⁹ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject “Military Contracts : Proposed Transfer of Base Maintenance and Service,” Kintner to SECSTATE WASHDC, March 29, 1974.

⁷⁰ Ibid.

สหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยไว้ก่อน⁷¹ และรัฐบาลไทยก็ยังคงยินยอมให้สหรัฐฯ มีปฏิบัติการต่าง ๆ จากฐานทัพในประเทศไทยได้ต่อไปได้ในช่วงปี พ.ศ. 2517 อย่างไรก็ตาม กระทรวงการต่างประเทศของไทยได้พยายามเน้นย้ำหลักการที่ว่า กองกำลังทหารสหรัฐฯ ในประเทศไทยนั้น ทำหน้าที่ด้านความมั่นคงในภูมิภาค และเนื่องจากประเทศไทยเป็นเจ้าของฐานทัพเหล่านี้ หากฐานทัพจะถูกนำไปใช้ในลักษณะอื่นในอนาคต สหรัฐฯ จะต้องหารือ และได้รับการยอมรับจากประเทศไทยเสียก่อน⁷² นี่คือการกระทำที่แตกต่างระหว่างกระทรวงต่างประเทศกับกองทัพซึ่งเพิ่มความรุนแรงขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป

จากรายงานสถานการณ์ และการดำเนินการเบื้องต้นของหน่วยงานของสหรัฐฯ ในประเทศไทยในกรณีการจ้างงาน ในฐานะปฏิบัติการสหรัฐฯ ดังกล่าว ซึ่งทูตสหรัฐฯ จำเป็นต้องยินยอมประนีประนอมกับฝ่ายไทย เจ้าหน้าที่ระดับสูงของสหรัฐฯ จากกระทรวงต่างๆ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ได้ประชุมหารือร่วมกันเกี่ยวกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงในการต่างประเทศของไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2517 และเห็นว่าโดยทั่วไป สหรัฐฯ ยังคงสามารถรักษาผลประโยชน์ของตนในประเทศไทยเกี่ยวกับกองกำลังทหารไว้ได้ โดยการติดต่อผ่านทางเกรียงศักดิ์

กระทรวงกลาโหมของสหรัฐฯ ได้แสดงทัศนคติว่า การลดกำลังของสหรัฐฯ ในประเทศไทย จะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ ประการ รวมทั้งปัจจัยการเมืองภายในของไทย สถานการณ์ในอินโดจีน รวมทั้งปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สวัสดิการ และขวัญกำลังใจของกำลังพล สหรัฐฯ ควรหารือกับฝ่ายไทยก่อนวันที่ 1 พฤษภาคม 2517 และขอให้รัฐบาลไทยร่วมมือโดยไม่แถลงรายละเอียดการถอนทหารทั้งหมดในขณะนี้ สหรัฐฯ จะได้จัดให้มีการแถลงข่าวร่วมกันระหว่างสหรัฐฯ และไทยต่อไปก่อนที่จะมีการถอนทหารในแต่ละครั้ง และปิดค่ายทหารแต่ละค่ายทั้งนี้ กำหนดการในการถอนทหารสหรัฐฯ มีความยืดหยุ่นและยังอาจเปลี่ยนแปลงได้⁷³ ในขณะที่สภาความมั่นคงของสหรัฐฯ ได้เสนอให้คงกองกำลังจำนวนหนึ่งไว้ในประเทศไทยจนถึงเดือนตุลาคม เพื่อให้รัฐบาลซึ่งกำลังจะเข้ามารับตำแหน่งของไทยสามารถอ้างได้ว่า

⁷¹ พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธ์, สงครามเวียดนาม สงครามกับความจริงของ "รัฐไทย". (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คบไฟ, 2549) หน้า 120 -121.

⁷² NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review , June 30, 2005, subject "Thai Foreign Office Statement on B 52 and Consultations," Kintner to SECSTATE WASHDC Priority 1941, March 29, 1974.

⁷³ Nixon Presidential Library. NDSM Box H242 NDSM230. State/Defense. Letter to Bangkok/CINCPAC for information. Subject "U.S. Force Reduction in Thailand," April 21, 1974.

ประสบความสำเร็จในการผลักดันให้ถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศ ทั้งนี้ สภาพความมั่นคงเห็นว่า กระทบวงกลาโหมน่าจะยินดีกับข้อเรียกร้องของฝ่ายไทยให้ถอนทหารมากขึ้นในปี พ.ศ. 2517 สิ่งที่สำคัญคือ สหรัฐฯ จะต้องไม่ทำให้เกิดความตระหนกตกใจในประเทศไทย และจะต้องไม่กระทำการใด ๆ ที่จะเป็นการส่งสัญญาณให้เวียดนามเหนือเข้าใจผิดว่า สหรัฐฯ จะถอนตัวจากภูมิภาค⁷⁴

ในขณะเดียวกัน เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย ได้รายงานมายังกระทรวงการต่างประเทศว่า ได้เข้าหารือกับนายกรัฐมนตรี และผู้บัญชาการทหารสูงสุดของไทยเกี่ยวกับการถอนทหารสหรัฐฯ ทั้งคู่ต่างก็ได้ขอให้สหรัฐฯ ให้ความสำคัญเป็นทางการเมืองภายในประเทศไทยที่จะต้องคงกองกำลังอยู่ในไทย ซึ่ง คินท์เนอร์ได้ชี้แจงตอบไปในเบื้องต้นว่า เขายังคงต้องรอนโยบายจากทาง สหรัฐฯ ซึ่งจะได้เจรจากับรัฐบาลไทย แต่อาจจำเป็นต้องอนุญาตให้รัฐบาลไทยประกาศว่าจะมีการถอนทหารในบางกองกำลังออกไปก่อน ทั้งนี้ คินท์เนอร์ได้แจ้งต่อกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ว่า เขาจะได้นำเรื่องนี้ไปหารือกับเกรียงศักดิ์อีกครั้ง⁷⁵

จะเห็นได้ว่า การตัดสินใจดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ เกี่ยวกับการถอนทหารออกจากประเทศไทย ช่วงปี พ.ศ. 2517-2518 ได้ออกมาในรูปของการกระจายการถอนทหารอย่างต่อเนื่องไปทั้งปีนั้น นับว่าเป็นนโยบายที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของสหรัฐฯ ต่างก็เห็นว่เหมาะสม และสอดคล้องกับสถานการณ์การเมืองในประเทศไทยที่กำลังจะมีการเลือกตั้งขึ้น หากประธานาธิบดีนixonตัดสินใจให้มีการถอนกำลังจำนวนมากทั้งหมดในคราวเดียว ก็จะไม่สอดคล้องกับข้อเรียกร้องของฝ่ายไทย โดยเฉพาะกระทรวงการต่างประเทศ ที่คาดว่าจะเรียกร้องให้ถอนทหารเพิ่มขึ้นอีกในปี 2517-2518 ในทางกลับกัน การทยอยถอนทหารจะทำให้รัฐบาลใหม่ของไทยมีผลงานจากการลดจำนวนทหารสหรัฐฯ ในประเทศไทย ในขณะเดียวกัน ก็จะไม่สร้างความตระหนกตกใจให้แก่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และบรรเทาผลกระทบทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นกับประเทศไทยจากการถอนทหาร รวมทั้งไม่เป็น

⁷⁴Nixon Presidential Library. NDSM Box H242 NDSM230. W.R Smyser. Memorandum for Brent Scowcroft. Subject "Proposed Schedule for Withdrawal of USAF Units from Thailand During 1974," April 26, 1974

⁷⁵NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Air Craft Redeployments," Kintner to SECSTATE WASHDC Immediate 2332, April 11, 1974.

การส่งสัญญาณที่ผิดให้เวียดนามเหนือรู้สึกว่สหรัฐอเมริกา จะถอนกำลังทั้งหมดกลับ โดยไม่สนใจอีกต่อไปว่าอะไรจะเกิดขึ้นกับอิน โดจิ้น⁷⁶

ส่วนรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ได้ออกมาประกาศในเดือนมีนาคม 2517 แก่สาธารณชนว่า จะให้ถอนทหารสหรัฐฯ ก่อนสิ้นปี 2517 ซึ่งเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ มองว่า เป็นเพียงการประกาศเพื่อลดความกดดันในประเทศ อันเป็นความกดดันที่เกิดขึ้นจากนิสิต นักศึกษา ที่ยังคงตั้งคำถามในเรื่องของกองกำลัง และฐานทัพสหรัฐฯ ในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง และความกดดันภายในรัฐบาลเองจากกระทรวงการต่างประเทศ การประกาศถอนทหารสหรัฐฯ ครั้งนี้เป็นการแถลงเพื่อให้ประชาชนไทยได้รับรู้ว่า รัฐบาลไทยริเริ่มที่จะให้ถอนทหารสหรัฐฯ เช่นกัน ทั้งนี้ การถอนทหารสหรัฐฯ ตามความตั้งใจของรัฐบาลไทยนั้น จะลดกำลังทหารประมาณ 10,000 คน โดยจะดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไปในช่วงระยะเวลาหลายเดือน เพื่อให้เห็นภาพความก้าวหน้าในการถอนทหาร⁷⁷

แม้ว่ารัฐบาลสัญญาจะได้แถลงเรื่องของการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย แต่สถานทูตสหรัฐฯ ก็สามารถเห็นได้ว่า ไม่ใช่นโยบายที่รัฐบาลสัญญาถือว่าเป็นความจำเป็นเร่งด่วนมากเท่ากับ การตอบสนองความต้องการของประชาชนในการร่างรัฐธรรมนูญ และนำพาประเทศไปสู่การเลือกตั้ง สถานทูตสหรัฐฯ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า รัฐบาลนี้ให้ความสำคัญแก่ความคิดเห็นของประชาชนมาก การที่สัญญาปรับคณะรัฐมนตรีแต่ละครั้ง หรือลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก็เป็นเพราะเห็นว่าไม่ได้รับเสียงสนับสนุนจากประชาชน และแม้ว่าจะมีรัฐบาลเผด็จการทหารขึ้นมาในตอนี้ ก็จะต้องรับฟังเสียงของประชาชน นอกจากนี้ การที่อำนาจในการตัดสินใจของรัฐบาลสัญญาไม่ได้รวมศูนย์เหมือนรัฐบาลทหาร เนื่องจากกองบัญชาการทหารสูงสุด กระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงมหาดไทยอยู่แยกกัน ทำให้ภาพของการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศ เป็นภาพของการขาดเสถียรภาพ และการแบ่งฝักฝ่ายเป็นกลุ่มต่าง ๆ ที่แข่งขันกัน⁷⁸

⁷⁶ National Security Council. Memorandum for Secretary Kissinger. Subject "U.S. Force Withdrawal from Thailand," April 22, 1974.

⁷⁷ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Quarterly Analysis of Developments and Trends in Thailand," Masters to SECSTATE WASHDC, May 1, 1974.

⁷⁸ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Thailand Has Changed Since October 1973," Kintner to SECSTATE WASHDC, July 23, 1974.

เอกสารติดต่อระหว่างสถานทูตสหรัฐฯ ในประเทศไทย และกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ในช่วงกลางปี 2517 สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของเอกอัครราชทูตคินท์เนอร์ ในการประสานประโยชน์ระหว่างสหรัฐฯ และไทย ทั้งนี้ คินท์เนอร์ตระหนักดีว่า แม้ว่ารัฐบาลสัญญาว่าได้ต้องการจะกดดันให้มีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศ แต่ก็จำเป็นที่จะต้องแสดงให้เห็นภาพของการถอนทหาร เพื่อลดความกดดันทั้งจากภายนอกและภายในรัฐบาล ดังนั้น สถานทูตสหรัฐฯ จึงได้หารือกับเกรียงศักดิ์ในเรื่องการที่จะต้องแถลงข่าวอย่างกว้าง ๆ โดยไม่ลงรายละเอียด (broad brush) เกี่ยวกับการถอนทหารสหรัฐฯ โดยประกาศในวันที่ 29 พฤษภาคม 2517 ว่า จะมีการถอนเครื่องบินรบออกจากกองทัพอากาศ และกองทัพเรือของไทยที่อยู่พื้นฐานทัพอยู่ตะเภางานบางส่วนออกไป ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม และจะประกาศให้ทราบเกี่ยวกับการดำเนินการต่อไป นอกจากนี้ จะมีการลดกำลังพลในส่วนของ JUSMAG/MACTHAI และกองกำลังสนับสนุน ทั้งนี้ จะมีการเปิดให้สื่อมวลชนจำนวนจำกัดเยี่ยมชมสนามบินอยู่ตะเภา และการถอนเครื่องบิน B52 ชุดแรกออกไปด้วย⁷⁹

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงบริบทความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ ที่เกิดขึ้นในยุคของรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ เราจะเห็นได้ว่า สหรัฐฯ ยังคงประสบความสำเร็จในการดำเนินยุทธศาสตร์ ในแง่ของการรักษากองกำลังไว้ในระดับที่รับได้ในประเทศไทย ด้วยการประสานความร่วมมือกับกองทัพ ผ่านทางพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ แม้ว่าจะต้องเผชิญกับการตั้งคำถามจากกลุ่มพลังสังคม และการดำเนินนโยบายบางประการของกระทรวงการต่างประเทศของไทย แต่ประเด็นเกี่ยวกับการคงอยู่ของกองกำลังสหรัฐฯ ในประเทศไทย มิใช่ปัญหาที่สำคัญที่สุดสำหรับรัฐบาลสัญญา และถึงแม้ว่าจะมีการประกาศการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ก็มีได้มีที่มาจากความตั้งใจของรัฐบาลทั้งในฝ่ายไทย และฝ่ายสหรัฐฯ หากแต่มาจากความจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดนโยบาย และทำให้สาธารณชนเห็นภาพของการถอนกำลังของสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดความกดดันทางการเมืองในประเทศไทย จากการเรียกร้องของนิสิตนักศึกษา และการนำเสนอของสื่อมวลชนไทยบางส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกำหนดการเลือกตั้งในต้นปี 2518 ใกล้เข้ามา ดังจะเห็นได้จากการที่ ทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย ได้มีหนังสือถึงกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ

⁷⁹ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "US Force Reduction in Thailand," Kintner to SFCSTATE WASHDC Priority 3140, May 9, 1974.

เสนอให้ถอนทหารสหรัฐฯ อีก 3,000 คนออกจากประเทศไทย เพื่อให้สอดคล้องกับการเลือกตั้งในช่วงต้นปี 2518 รวมทั้งเสนอให้ลดกำลังทหารลงเหลือ 7,000 คน ในปลายปี 2519 และให้หารือกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในมหาสมุทรอินเดียในระยะยาว ซึ่งมีความจำเป็นต้องใช้ฐานทัพในประเทศไทย⁸⁰

ส่วนผู้กำหนดนโยบายในระดับสูงสุดของสหรัฐฯ นั้น ประธานาธิบดีสหรัฐฯ ในขณะนั้น คือ ประธานาธิบดีเจอร์รี ฟอร์ด ต้องการให้คงกองกำลังจำนวน 27,000 คนไว้ในประเทศไทยในปี 2517 และคงกองกำลังในปริมาณที่เหมาะสมไว้ในประเทศไทยต่อไป⁸¹ ในขณะที่กระทรวงกลาโหม และกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ไม่เชื่อว่ากองกำลังรบของสหรัฐฯ ที่มีอยู่ในประเทศไทย จะพอเพียงพอต่อการป้องปรามฮานอย อย่างไรก็ดี ซี.ไอ.เอ. เห็นว่า กองกำลังในประเทศไทยในปี 2517 น่าจะยังคงเพียงพอที่จะทำให้เวียดนามตระหนักในศักยภาพของสหรัฐฯ และความสามารถที่จะโจมตีได้อีกหากมีความจำเป็น⁸² อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินยุทธศาสตร์เรื่องกองกำลังของสหรัฐฯ ในรัฐบาลไทยได้เกิดความขัดแย้งระหว่างส่วนต่างๆ ในรัฐบาลสหรัฐฯ นั่นคือ กระทรวงกลาโหมของสหรัฐฯ มีความเห็นว่าการลดกองกำลังที่ล่าช้าลงกว่ากำหนดการที่วางไว้ จะเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณ กล่าวคือ กำลังทหารที่เหลืออยู่ 16,000 คน จะทำให้ต้องเสียบงบประมาณเพิ่มเติม 51 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ รวมทั้งทำให้ต้องปรับการดำเนินการโครงการต่าง ๆ ใหม่ทั้งหมด ซึ่งจะทำให้การดำเนินการถอนทหารจากอินโดจีนในภาพรวมเกิดความล่าช้า⁸³

⁸⁰ J.A. Froebe, Jr., Memorandum for General Scowcroft. Subject "U.S. Force Level in Thailand,"

September 30, 1974.

⁸¹ H.A. Kissinger. Memorandum for the Secretary of Defense. Subject "Long Term US military Force Levels in Thailand (FY 1976 and Beyond)," November 14, 1974.

⁸² Ibid.

⁸³ H.P. Clement. Memorandum for Dr. Henry A. Kissinger. Subject: "Overseas Bases Realignment Package," December 9, 1974

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในสายตาสหรัฐฯ

โดยทั่วไปแล้ว สหรัฐฯ ประเมินนโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงรัฐบาลสัญญาว่า อยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านเช่นเดียวกับการเมืองไทย แม้ว่าอนาคตของระบอบรัฐสภาในประเทศไทยจะไม่สดใสนัก แต่จากบทบาทของกลุ่มข้าราชการในกระทรวงการต่างประเทศ ที่ได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศ ก็เป็นที่ชัดเจนว่า นโยบายต่างประเทศของไทย น่าจะมีแนวโน้มไปในทางชาตินิยม และมีความเป็นอิสระจากสหรัฐฯ มากกว่าช่วงเวลาใด ๆ นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา⁸⁴ บทบาทของข้าราชการกลุ่มนี้ในการเปลี่ยนแปลงแนวนโยบายต่างประเทศของไทย เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยปีท้าย ๆ ของยุคจอมพลถนอม จากความเชื่อของข้าราชการระดับสูงกลุ่มหนึ่งในกระทรวงฯ ที่มองว่า สหรัฐฯ ไม่สนใจที่จะมีบทบาทสำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกต่อไป ข้าราชการเหล่านี้เห็นว่า ประเทศไทยสนับสนุนนโยบายของสหรัฐฯ ในอินโดจีนมากเกินไป ทำให้ประเทศเป็นศัตรูกับเวียดนามและจีน เมื่อมองว่าสหรัฐฯ ไม่น่าจะเล่นบทผู้สนับสนุนความมั่นคงของไทยอีกต่อไป จึงเริ่มผลักดันนโยบายฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านที่เคยถูกมองว่าขัดกับผลประโยชน์ของไทยมาเป็นเวลานาน รวมทั้งได้พยายามริเริ่มความสัมพันธ์กับพม่าและลาว อย่างไม่รีไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มพลังสังคมนิยมจะต้องการมีนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระ แต่ไม่ถึงขั้นที่จะทำลายความสัมพันธ์อันใกล้ชิดที่มีมาแต่เดิมกับสหรัฐฯ⁸⁵

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸⁴ "Thailand – In Search of a Foreign Policy," CIA-RDP86T00608R000300110002-6. Approved for released 2005/07/01. January 27, 1975

⁸⁵ CIA-RDP79B01737A002400040001-1. (No date given)

ในขณะที่รัฐบาลพลเรือนของไทยมีความจำเป็นต้องแสดงท่าทีในการกดดันให้ สหรัฐฯ ถอนทหารออกจากประเทศไทยตามกระแสเรียกร้องของสาธารณชน และกระทรวงการต่างประเทศของไทยได้แสดงท่าทีที่บ่งชี้ว่าต้องการจะดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างอิสระ มากกว่าที่จะคำนึงถึงผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในประเทศไทย **กองทัพไทย** ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ได้ทำหน้าที่โดยตรงในการติดต่อประสานงานกับสหรัฐฯ เกี่ยวกับกำลังพล และฐานปฏิบัติการต่าง ๆ ของสหรัฐฯ มาโดยตลอด ได้แสดงออกอย่างชัดเจนว่า เต็มใจที่จะให้ กองกำลังทหาร และฐานปฏิบัติการของสหรัฐฯ ยังคงดำเนินการในประเทศไทยได้ แม้ว่า ผู้นำทหารหลายๆ คนก็ได้แสดงความเป็นห่วงเกี่ยวกับเงินช่วยเหลือด้านการทหาร (Military Assistance Programme – MAP) ที่สหรัฐฯ ให้แก่ประเทศไทย ซึ่งลดลงเป็นอย่างมาก และมีแนวโน้มว่าจะลดลงไปอีก ดังเช่น พลเอกสุรกีจ มัยลาภ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม ได้แสดงความห่วงใยว่า งบประมาณความช่วยเหลือทางทหาร ที่สหรัฐฯ ให้แก่ไทยเพียง 6 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 2517 จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของไทย ทั้งนี้ เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า สุรกีจ ซึ่งเป็นมิตรที่ดีกับสหรัฐฯ และเกรียงศักดิ์ ซึ่งเป็นบุคคลที่สหรัฐฯ ต้องพึ่งพาอย่างมากในการสนับสนุนที่เกี่ยวกับกองกำลังของสหรัฐฯ ในประเทศไทย ล้วนแต่มีความเห็นที่สอดคล้องกันในเรื่องนี้ ดังนั้น หากสหรัฐฯ จะต้องการให้ไทยเป็นที่พักพิงของกองกำลัง และกิจกรรมด้านข่าวกรองต่อไป สหรัฐฯ จะต้องช่วยเหลือให้ไทยสามารถตอบสนองความต้องการด้านต่างๆ ของตนเองได้ และมีโครงการให้ความช่วยเหลือแก่ไทยอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอเพื่อให้มิตรของสหรัฐฯ ในรัฐบาลไทยรู้สถานะของตนเองในเรื่อง เงินช่วยเหลือทางทหารและเรื่องอื่น ๆ หากไม่ทำเช่นนี้ก็จะเสี่ยงต่อการสูญเสียความร่วมมือของไทย ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ⁸⁶

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸⁶ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "General Surakit Concerned About USG Changing the Rules of the Game on MAP," Master to SECSTATE WASHDC, May 14, 1974.

ส่วนพลังสังคมที่อาจก่อให้เกิดกระแสต่อต้านสหรัฐฯ นั้น แม้ว่ารายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ของซี.ไอ.เอ. จะได้แสดงความหวังโยว่า พลังสังคมที่ให้ความสนใจ และตั้งคำถามเกี่ยวกับกองกำลัง และฐานทัพของสหรัฐฯ อาจทำให้ประเด็นนี้เป็นปัญหาสำคัญในการเลือกตั้งที่จะมาถึง แต่สหรัฐฯ ก็ยังคงเชื่อมั่นกับชนชั้นนำของไทยที่ยึดมั่นกับความคิดแนวอนุรักษนิยม และสนับสนุนการคงอยู่ของกองกำลังสหรัฐฯ ในไทยมาเป็นเวลานาน อย่างไรก็ตาม รายงานฉบับดังกล่าวได้สะท้อนความตระหนักว่า ในอนาคตสหรัฐฯ อาจไม่สามารถมั่นใจได้อีกต่อไป เนื่องจากผู้นำไทยบางกลุ่มเริ่มขาดความเชื่อมั่นใน พันธสัญญาของสหรัฐฯ ต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และอาจจะไม่ต่อต้านฝ่ายที่ต้องการถอนกองกำลังสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย⁸⁷ ดังนั้น หากสหรัฐฯ ยังคงต้องการที่จะรักษากองกำลังไว้ในประเทศไทยในอนาคต ก็จะต้องทำให้ประเทศไทยให้ความสำคัญกับประเด็นนี้ และตัดสินใจว่า อะไรคือสิ่งที่ประเทศไทยต้องการสำหรับอนาคต เพื่อป้องกันมิให้การตัดสินใจดำเนินนโยบายในประเด็นนี้ของไทยถูกผลักดันโดยสถานการณ์การเมืองในประเทศในขณะนั้น ซึ่งอาจทำให้กลายเป็นการตัดสินใจที่ไม่ดีที่สุดสำหรับผลประโยชน์ของชาติ ทั้งนี้ สหรัฐฯ เห็นว่า แนวทางที่ดีที่สุด คือการประกาศต่อสาธารณชนว่า จะดำเนินการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ในอัตราที่ไม่เร่งรีบจนเกินไป⁸⁸

สรุป

เราได้เห็นว่า ผู้กำหนด และดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ได้มีการประเมินท่าทีของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายต่างประเทศของไทยที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ อยู่ตลอดเวลา และพยายามหาช่องทางที่ทำให้การดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ในประเทศไทย เป็นไปได้อย่างราบรื่นที่สุด และถึงแม้ว่ากระทรวงการต่างประเทศของไทย จะถูกมองว่าเป็นลูกค้าเชิงนโยบายที่ไม่ดีนักของสหรัฐฯ เนื่องจากมักจะมีการแสดงท่าทีที่ขัดกับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ อยู่เนือง ๆ ในขณะที่รัฐบาลพลเรือนสัญญา ธรรมศักดิ์ ก็มีได้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายที่สำคัญ นอกเหนือจากการบริหารราชการแผ่นดินให้ดำเนินไปจนถึงการเลือกตั้ง อย่างไรก็ตาม ก็มีการคาดการณ์ว่า ประเด็นกองกำลังสหรัฐฯ ในประเทศไทยจะเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจในการหาเสียงเลือกตั้งซึ่งกำลังจะเกิดขึ้น

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ CIA-RDP80B01495R00050022-1 Approved for Release 2005/11/23. "Thailand – September 1974."

ในเดือนมกราคม 2518 ทูตสหรัฐฯ เห็นว่า ปัญหาของรัฐบาลสัญญาคือการที่รัฐบาลมิได้อยู่เหนือสภานิติบัญญัติ และมีได้มีอิทธิพลในการให้คำแนะนำใด ๆ ต่อสภานิติบัญญัติ จึงไม่อาจเรียกได้ว่า เป็นผู้กำหนดนโยบายอย่างแท้จริง⁸⁹

อย่างไรก็ตาม สหรัฐฯ ไม่เชื่อว่ารัฐมนตรีต่างประเทศของไทย หรือผู้นำของรัฐบาลไทยคนใดจะมีความประสงค์ให้สหรัฐฯ ถอนกำลังออกจากประเทศไทยในขณะนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยคือ จรูญพันธุ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งเป็นรัฐมนตรีช่วย ได้ออกมาแถลงหลายครั้งว่า การคงอยู่ของทหารสหรัฐฯ ในไทย ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในภูมิภาค โดยเฉพาะชาติชาตินั้นบอกแก่ทูตสหรัฐฯ ว่าเขาได้ให้สัมภาษณ์แก่นิวออร์ค ไทม์ว่า ข้อเรียกร้องของเวียดนามให้มีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากไทยนั้น ขอให้เวียดนามเหนือดำเนินการเหมือนกันคือ ให้ถอนทหารเวียดนามออกจากลาว และกัมพูชาเสียก่อน แล้วไทยจึงจะขอให้สหรัฐฯ ถอนทหารออกจากไทยบ้าง (“All right, let do the same thing. You withdraw your troop from Lao and Cambodia and we will ask the Americans to withdraw from Thailand”) ซึ่งสถานทูตสหรัฐฯ เห็นว่าแถลงการณ์ของทางฝ่ายไทยที่ออกมานั้น สะท้อนถึงความเข้าใจเป็นอย่างดีของเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย เกี่ยวกับหลักการในการคงกองกำลังสหรัฐฯ ในไทยไว้เพื่อสถานการณ์อื่น โดจีนในภาพรวม⁹⁰

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸⁹ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject “Government Stability and the Trio Assets,” Kintner to SECSTATE WASHDC, August 1, 1974.

⁹⁰ NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject “Relationship of NVN Forces in Cambodia and Laos ,” Kintner to SECSTATE WASHDC 5226, July 20, 1974.

บทที่ 5

ประเทศไทยในยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา ในช่วงรัฐบาลพลเรือนจากการเลือกตั้ง

พ.ศ. 2518- 2519

ในบทที่ผ่านมา เราได้พิจารณาถึงบทบาทของประเทศไทยในยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในช่วงรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งจะเห็นได้ว่า รัฐบาลสัญญามีได้ดำเนินการใด ๆ ที่ขัดกับยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ แต่กระนั้นก็ได้สนใจการถอนทหารสหรัฐฯ มากนัก เนื่องจากจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาอื่น ๆ มากกว่าการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งของรัฐบาลสัญญาคือการเอาใส่ใจความรู้สึกของสาธารณชน ดังจะเห็นได้ว่า การประกาศถอนทหารสหรัฐฯ อย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยคำนึงถึงสถานการณ์ในอินโดจีน ในช่วงรัฐบาลสัญญา ก็เป็นการตอบสนองต่อการเรียกร้องของพลังสังคม ได้แก่ กลุ่มนิสิต นักศึกษา ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากพลังมวลชนในระดับล่างของสังคมและกระทรวงการต่างประเทศ มากกว่าที่จะเป็นความต้องการของรัฐบาลเองที่จะผลักดันให้มีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ทั้งนี้ เราอาจมองได้ว่า รัฐบาลสัญญาได้จำกัดบทบาทของตนเองไว้เป็นเพียงรัฐบาลชั่วคราว ที่ไม่ควรริเริ่มดำเนินการเปลี่ยนแปลงแนวนโยบายใด ๆ แต่ต้องการให้รัฐบาลพลเรือนจากการเลือกตั้งเป็นผู้กำหนด หรือเปลี่ยนแปลงแนวทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยมากกว่า

สาระสำคัญของบทนี้ จะเป็นการอภิปรายถึงยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาในยุคต่อมา ซึ่งเกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งในระดับประเทศไทย และในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ **ในระดับประเทศไทย** ได้มีการเลือกตั้งครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ในวันที่ 26 มกราคม 2518 การจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนหลังจากนั้นนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงบริบททางการเมือง ซึ่งเชื่อมโยงกับบริบทความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเรียกร้องในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเศรษฐกิจ และความเป็นธรรมทางสังคม อันสืบเนื่องมาจากสมัยรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งยังไม่สามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ให้เป็นที่พอใจแก่กลุ่มพลังสังคมต่างๆ ที่มีความต้องการและอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน ส่วนประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ คือ การที่สหรัฐฯ ได้เข้ามาลงทุนในประเทศไทยในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งการคงอยู่ของฐานทัพสหรัฐฯ ได้ทำให้คนบางกลุ่มได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น ผู้ที่ทำงานในบริษัท หรือฐานทัพของสหรัฐฯ ในขณะที่คนบางกลุ่มไม่ได้หรือสูญเสียประโยชน์ เช่น แรงงานที่ถูกเอาเปรียบหรือเลิกจ้าง ที่ได้มีการชุมนุมประท้วงเพื่อ

เรียกเรื่องความเป็นธรรมดังที่ได้กล่าวถึงในบทที่ผ่านมา ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่มีผลประโยชน์แตกต่างกันเหล่านี้ ได้ปะทุขึ้นอย่างชัดเจนในสมัยรัฐบาลพลเรือนของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (14 มีนาคม 2518 - 12 มกราคม 2519) แสดงให้เห็นถึงความแตกแยกขัดแย้งอย่างชัดเจนทั้งในระดับผู้นำ และประชาชนทั่วไป บ่อยครั้งที่กลุ่มพลังสังคมต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีการปะทะกันอย่างรุนแรง เมื่อมีการกระตุ้นโดยประเด็นสำคัญในสังคม รวมทั้งเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ เช่น กรณีทหารจากค่ายรามสูรของสหรัฐฯ ทำร้ายคนไทยและอ้างเอกสิทธิ์ทางการทูตเพื่อที่จะไม่ขึ้นศาลไทย กรณีมายาเกษ เป็นต้น พลวัตที่ผันเปลี่ยนของการเมืองและสังคมไทยในระบอบนี้ นับว่าเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ ในประเทศไทย และทำให้ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ประสบปัญหาอย่างรุนแรงในการที่จะดำเนินนโยบายให้ประสบผลตามที่ต้องการ

ส่วนในระดับภูมิภาค ชัยชนะของกองกำลังคอมมิวนิสต์ ได้ทำให้ประเทศในอินโดจีน ได้แก่ กัมพูชา เวียดนาม และลาว เปลี่ยนเป็นคอมมิวนิสต์ตามลำดับ ตั้งแต่ช่วงเดือนเมษายน 2518 เป็นต้นมา ทำให้สหรัฐฯ มีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงแนวยุทธศาสตร์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กล่าวคือ สหรัฐฯ ไม่มีจำเป็นที่จะรักษากองกำลังไว้เพื่อป้องปรามมิให้มีการละเมิดข้อตกลงปารีสอีกต่อไป ในขณะที่จำเป็นต้องใช้ฐานทัพ และฐานปฏิบัติการด้านข่าวกรองในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะฐานทัพอยู่ตะเภา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการผ่องถ่ายอาวุธยุทธโศปกรณ์ รวมทั้งเครื่องบินรบต่าง ๆ ออกจากอินโดจีนในช่วงสงครามยุติ และเป็นจุดจอดพักเติมน้ำมันสำหรับเครื่องบินของสหรัฐฯ ที่จะบินผ่านไปยังฐานทัพดิเอโก การ์เซีย ที่อยู่ในระหว่างการดำเนินการก่อสร้าง และค่ายรามสูร ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการรวบรวมและให้ข้อมูลข่าวกรองเกี่ยวกับการดำเนินการของจีน และรัสเซีย ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเมืองไทยก่อนการล่มสลายของอินโดจีน

การเลือกตั้งวันที่ 26 มกราคม 2518 และรัฐบาลเสนีย์ ปราโมช

ในขณะที่อินโดจีนกำลังจะล่มสลายช่วงต้นปี พ.ศ. 2518 นั้น ภายในประเทศไทย ก็มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 และการเลือกตั้งครั้งที่ 12 ของประเทศไทย เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2518 การเลือกตั้งครั้งนี้ แสดงให้เห็นถึงความแตกแยกในสังคมไทยออกเป็นฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา และความแตกแยกขัดแย้งอย่างรุนแรงในหมู่ผู้นำของไทย มีการใช้ความรุนแรงต่อนักการเมืองฝ่ายซ้าย เช่น ผู้สมัครพรรคสังคมนิยมถูกกลั่นแกล้งโดยเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ซึ่งมักเรียกประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ระหว่างการหาเสียง โดยกล่าวหาว่า พรรคสังคมนิยมเป็นพรรคคอมมิวนิสต์¹ ในช่วงก่อนการเลือกตั้ง กระทบมหาดไทยได้แถลงข่าวการถูกฆาตกรรม และถึงแก่ความตายของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ในหลายจังหวัด อย่างน้อย 4 คน² และในวันเลือกตั้ง ก็มีเหตุการณ์จับหัวคะแนน การก่อความรุนแรงในหน่วยเลือกตั้ง และทำร้ายเจ้าหน้าที่ถึงแก่ชีวิตในบางจังหวัด³

เดวิด มอแรล และชัยอนันต์ สมุทวณิช⁴ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า มีกลุ่มพลังสังคมทางการเมืองต่าง ๆ หลายกลุ่มเกิดขึ้นใหม่ระหว่างเตรียมการเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **กลุ่มของนักการเมือง** ซึ่งมีทั้งนักการเมืองกลุ่มเก่าที่อยู่ในโครงสร้างอำนาจนำยุคก่อน 14 ตุลาฯ ซึ่งส่วนใหญ่มีที่มาจากกองทัพ หรือเกี่ยวข้องเชื่อมโยงทางใดทางหนึ่งกับผู้นำทหาร และนักการเมืองกลุ่มใหม่ทั้งนี้ การที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ได้กำหนดให้นักการเมืองที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎร จะต้องสังกัดพรรคการเมือง ทำให้มีพรรคการเมืองใหม่ ๆ เกิดขึ้นจำนวนมาก ในขณะที่ในพรรคการเมืองเก่า เช่น พรรคประชาธิปัตย์ ก็ได้กลุ่มต่าง ๆ ขึ้นมาหลายกลุ่ม ที่สำคัญได้แก่ กลุ่มของชุมพล มณีเนตร กลุ่มของคุณหญิงเลขา อภัยวงศ์ และใหญ่ ศวิตชาติ ซึ่งต่อมาได้ไปเข้าร่วมกับพรรคกิจสังคมของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และกลุ่มของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ซึ่งรวมเอานักการเมืองที่มีประสบการณ์ในการได้รับเลือกตั้งหลายสมัย

¹ “สังคมนิยมระบอบถูกกลั่นแกล้ง เจ้าหน้าที่ว่าเป็นคอมมิวนิสต์,” ประชาธิปไตย (4 มกราคม 2518):1.

² “ผู้สมัคร ศ.ส. ตายแล้ว 4 คน ล้วนแต่ถูกฆาตกรรมทั้งนั้น,” ประชาธิปไตย (19 มกราคม 2518):1.

³ “เลือกตั้งนอกกรุงคูเคียด เจ้าหน้าที่ถูกทำร้ายถึงตาย,” ประชาธิปไตย (21 มกราคม 2518):1.

⁴ David Morell and Chai-anan Samudavanija, Political Conflicts in Thailand: Reform, Reaction and Revolution (Cambridge, Massachusetta : Oegeschlager, Gunne & Hain, Publishers. Inc., 1981) pp.

อยู่หลายคน เช่น ชวน หลีกภัย ดำรง ลัทธพิพัฒน์ พิชัย รัตตกุล สุรินทร์ มาศดิตถ์ และธรรมบุญเทียนเงิน

ส่วนสมาชิกพรรคการเมืองทหารเดิมก็ได้กลับเข้าสู่การเมือง โดยแบ่งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ส่วนใหญ่ยังยึดมั่นกับความคิดเดิม ๆ ว่า รัฐสภาไทยเป็นสถาบันที่สามารถซื้อได้ด้วยเงิน และล้มได้ด้วยการปฏิวัติ พรรคการเมืองอย่างน้อย 4 พรรค ที่ตั้งขึ้นจากกลุ่มนี้ ได้แก่ พรรคชาติไทย นำโดย พลตรี ประमाण อติเรกสาร ประธานสมาคมผู้ผลิตสิ่งทอแห่งประเทศไทย และอดีตรัฐมนตรีคมนาคม โดยมีพลตรีศิริ ศิริโยธิน เป็นรองหัวหน้าพรรค และพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นเลขาธิการพรรค พรรคสังคมนิยม นำโดย ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ นายธนาคาร และนักธุรกิจ ซึ่งกล่าวกันว่าอยู่เบื้องหลังประกาศ พรรคธรรมสังคมนำโดย ทวิช กลิ่นประทุม ซึ่งเป็นกลุ่มของ ทวี จุลทรัพย์ และพรรคเกษตรสังคมนำโดยเสวต เปี่ยมพงสานต์

กลุ่มนักรการเมืองกลุ่มสำคัญที่เกิดขึ้นใหม่ซึ่งอาจเรียกได้ว่า เป็นกลุ่มกลางซ้าย (Center – Left Spectrum)⁵ ได้แก่ กลุ่มพรรคกิจสังคม ของศักดิ์สิทธิ์ ปราโมช ผู้มีชื่อเสียงที่อยู่ในกลุ่มนี้ เช่น บุญชู โรจนเสถียร รองประธานธนาคารกรุงเทพ พงษ์ สารสิน นักธุรกิจและบุตรชายของอดีตนายกรัฐมนตรีพจน์ สารสิน โกศล ไกรฤกษ์ อดีตรัฐมนตรี และหัวหน้าพรรคอิสระ อีกกลุ่มหนึ่งที่สำคัญคือ กลุ่มพลังใหม่ ซึ่งตั้งขึ้นโดยกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัย และปัญญาชน มีเลขาธิการพรรคคือ ดร. ปราโมทย์ นาครทรรพ อาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งมีบทบาททางการเมืองมาตั้งแต่สมัย 14 ตุลาฯ และหัวหน้าพรรคคือ ดร. กระแส ชนะวงส์ นายแพทย์รางวัลแมกไซไซ ส่วนกลุ่มสังคมนิยม หรือกลุ่มฝ่ายซ้าย ได้แก่กลุ่มแนวร่วมสังคมนิยม ซึ่งมีฐานอยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีผู้นำคือ แคล้ว นรปติ สส. ขอนแก่น และพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย นำโดยสมคิด ศรีสังคม หรือกลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตยของธีรยุทธ บุญมี อดีตนายกรัฐมนตรี.⁶

⁵ Morell, David and Samudavanija, Chai-anan. Political Conflicts in Thailand: Reform, Reaction and Revolution 110 – 111.

⁶ Ibid, 112.

การที่นักการเมืองแบ่งเป็นฝักฝ่ายและกลุ่มย่อย ๆ จำนวนมากดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เราสามารถมองภาพได้ว่า กลุ่มนักการเมืองไทยนั้นมีมากมายหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มต่างก็มีนโยบายแตกต่างกันไป จึงไม่น่าแปลกใจที่ในการเลือกตั้งครั้งแรกภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ในวันที่ 26 มกราคม 2518 มีพรรคการเมืองได้รับการเลือกตั้งเข้ามาในสภาถึง 22 พรรค แต่ไม่มีพรรคการเมืองใดที่มีจำนวนผู้ได้รับเลือกตั้งมากเพียงพอที่จะเป็นเสียงส่วนใหญ่ในรัฐบาล ซึ่งต้องการคะแนนเสียง 135 เสียง พรรคที่มีที่นั่งมากที่สุดคือพรรคประชาธิปัตย์ มี 72 ที่นั่ง ส่วนพรรคการเมืองที่มีความเกี่ยวข้องกับสายทหาร ซึ่งแบ่งเป็นหลาย ๆ พรรค และได้รับแรงสนับสนุนจากพลเอกกฤษณ์ สีวะรา⁷ มีที่นั่งรวมแล้วกว่า 100 ที่นั่ง ก็ไม่เพียงพอต่อการเป็นเสียงส่วนใหญ่ในการจัดตั้งรัฐบาลเช่นกัน แต่ก็พลังที่เข้มแข็งที่สุดในการกำหนดทิศทางการเมือง และเมื่อมองว่า ทั้งหมดนี้เป็นกลุ่มนักการเมืองที่ได้รับการสนับสนุนจากกฤษณ์ทั้งหมด ก็นับว่าเป็นจำนวนที่มากเพียงพอที่จะทำให้สามารถกำหนดตัวนายกรัฐมนตรีได้ แม้ว่าจะไม่ใช่ในทันทีภายหลังจากการเลือกตั้ง⁸

รายงานของสถานทูตอังกฤษต่อกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ ได้กล่าวถึงการจัดตั้งรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งครั้งนี้ว่า พรรคการเมืองต่างๆ ต่างก็จับกลุ่มกันจัดตั้งรัฐบาลของตนเอง และมีโพรายชื่อคณะรัฐมนตรีที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ในบางครั้งก็มีออกมาถึง 2-3 โฟในคราวเดียว ทำให้สถานทูตทั้งหลายต่างก็ไม่รู้ว่าจะแสดงความยินดีกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศคนใดดีและอาจกล่าวได้ว่า รัฐบาลไทยที่ได้จัดตั้งขึ้นหลังการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 26 มกราคม 2518 นั้นเป็นรัฐบาลที่ “ไม่ต้องใช้หมอดูที่ไหนมาทำนาย ก็รู้ได้เลยว่า จะมีอนาคตที่ไม่มั่นคง” (It was a government to which one did not need an astrologer to predict an uncertain future.)⁹

ศูนย์วิทยพัทยาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷ เช่น พรรคเกษตรสังคม พรรคชาติไทย และพรรคสังคมนิยม เป็นต้น

⁸ National Archives, FCO 15/2106. Subject “Thailand : The Formation of a New Government,”

D. L. Cole to the Right Honorable James Callaghan MP. March 22, 1975.

⁹ Ibid..

เอกสารของสถานทูตอังกฤษที่รายงานเกี่ยวกับการเลือกตั้งครั้งนี้ได้ระบุว่า พรรคการเมืองสายทหารใช้การวิ่งเต้น และการลงคะแนนลับจนกระทั่งประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ อดีตรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดที่แล้วและหัวหน้าพรรคสังคมนิยมได้รับเลือกตั้งเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรแทนผู้สมัครของพรรคประชาธิปัตย์ อย่างไรก็ตาม ความพ่ายแพ้ในการเลือกตั้งประธานสภา ทำให้พรรคประชาธิปัตย์เสนอให้ใช้การลงคะแนนแบบเปิดเผยในการเลือกตั้ง นายกรัฐมนตรี ส่งผลให้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรีด้วยคะแนนเสียง 133 เสียง ต่อ 52 เสียงของผู้สมัครฝ่ายตรงข้าม คือ พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ และมีผู้งดออกเสียง 84 เสียง¹¹

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ลงนามในพระปรมาภิไธยแต่งตั้ง ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 18 ของประเทศไทย ในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2518 ต่อมา คณะรัฐมนตรีได้แถลงนโยบายในวันที่ 6 มีนาคม 2518 ประเด็นที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยนั้นมีว่า

“รัฐบาลนี้จะดำเนินการให้หน่วยรบต่างชาติ ซึ่งได้เข้ามาประจำอยู่ในประเทศตามพันธกรณีให้ออกไปจากประเทศภายในระยะเวลาเร็วที่สุด โดยจะกำหนดขั้นตอนนี้เป็นที่แน่นอน และคำนึงถึงประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ภายในกำหนดไม่เกิน 18 เดือน”¹²

เอกสารของสถานทูตสหรัฐฯ ที่รายงานกลับไปยังกระทรวงการต่างประเทศหลังการแถลงนโยบายของรัฐบาลเสนีย์ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การที่เสนีย์จำเป็นต้องระบุระยะเวลาที่แน่นอนในการถอนกำลังทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยภายใน 18 เดือนนั้น น่าจะเป็นผลมาจากแรงกดดันของหัวหน้าพรรคการเมืองฝ่ายตรงข้าม เช่น พันเอกสมคิด ศรีสังคม หัวหน้าพรรคสังคมนิยม และเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักจากสื่อมวลชนเกี่ยวกับท่าทีของรัฐบาลต่อกองกำลังทหารสหรัฐฯ ในประเทศไทย มากกว่าที่จะเป็นความตั้งใจที่จะดำเนินการเช่นนั้นจริงดังจะเห็นได้จากกรณีที่ นายพิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ปฏิเสธที่จะระบุวันที่ที่แน่นอนในการถอนทหารสหรัฐฯ ในขณะที่พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ รองผู้บัญชาการทหารสูงสุด กล่าวว่า นโยบายของเสนีย์ในการถอนทหารสหรัฐฯ นั้น ไม่น่าจะมี

¹¹ National Archives, FCO15/2106. Subject “Thailand : The Formation of a New Government”
D. L. Cole to the Right Honorable James Callaghan MP. 22 March 1975

¹² รุ่งฤทัย ศยามานนท์. (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) นโยบายรัฐบาลไทย พ.ศ. 2475 – 2519. กรุงเทพฯ : แผนกตำราและการบรรยาย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 172

ปัญหา เนื่องจากเสนีย์น่าจะกำหนดเวลาถอนทหาร โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม อนุทูตสหรัฐฯ ได้แสดงความหวังไขว่ การระบุกำหนดการที่ชัดเจนเกี่ยวกับถอนทหารสหรัฐฯ ในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลอาจก่อให้เกิดปัญหาได้ใน 2 ทาง คือ หากมีการดำเนินการตามนโยบายจริง ก็จะเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ ในอินโดจีน และหากรัฐบาลเสนีย์ไม่ผ่านการอภิปรายไว้วางใจในสภา หรือรัฐบาลเสนีย์มีอายุอยู่ได้เพียงไม่กี่เดือน สหรัฐฯ ก็เสี่ยงต่อการที่จะถูกกล่าวหาว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการล้มรัฐบาลเสนีย์¹³ เอกสารฉบับเดียวกันนี้ยังได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับมุมมองที่ขัดแย้งกันในคณะรัฐมนตรีของเสนีย์เกี่ยวกับประเด็นการถอนทหารสหรัฐฯ ด้วย เช่น ประมาณ อติเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทย กล่าวว่า เห็นด้วยกับการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย แต่รัฐบาลควรจะให้เวลาแก่สหรัฐฯ ในการเตรียมตัวอย่างน้อย 1 ปี ในขณะที่ชาติชาย ชุณหะวัณ เลขานุการพรรค ให้สัมภาษณ์แก่นสพ. เดอะเนชั่น ว่า ทหารสหรัฐฯ ควรจะออกจากประเทศไทยไปภายในระยะเวลา 1 ปี ส่วนพรรคการเมืองฝ่ายซ้าย เช่น พรรคพลังใหม่นั้น ดร. ประสาน ตันไชย รองหัวหน้าพรรค ได้ออกมากล่าวว่า กองกำลังของสหรัฐฯ ไม่มีความจำเป็นต่อประเทศไทยอีกต่อไป และหากจะอนุญาตให้มีการคงกองกำลังทหารต่างชาติไว้ในประเทศไทยในอนาคต ก็ควรจะต้องผ่านการพิจารณาจากสภา¹⁴

ความคิดเห็นที่แตกต่างกันในสภาเกี่ยวกับประเด็นการถอนทหารสหรัฐฯ เป็นภาพสะท้อนความสนใจของคนในสังคมในขณะนั้นต่อประเด็นดังกล่าว ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากการเรียกร้องของภาคประชาสังคมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนิสิตนักศึกษาและสื่อมวลชน ตั้งแต่หลัง 14 ตุลาคม ดังจะเห็นได้จากการนำเสนอตามหน้าหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ในช่วงของการจัดตั้งรัฐบาล เช่น บทบรรณาธิการของ นสพ. ประชาธิปไตย ฉบับวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2518 กล่าวว่า ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ต้องการให้สหรัฐฯ ถอนกำลังออกไป เนื่องจากการมีอยู่ของกองกำลังทหารสหรัฐฯ ก็คือการรับรอง (approve) ให้มีสงครามต่อไปในอินโดจีน รัฐบาลที่ต้องพึ่งพากองกำลังทหารต่างชาตินั้น ไม่ใช่รัฐบาลของประชาชน หรือบทบรรณาธิการของ นสพ. เสี่ยงใหม่ ฉบับวันที่ 26 และ 27 กุมภาพันธ์ 2518 วิจารย์เสนีย์และทวิช กลิ่นประทุม ที่กล่าวว่า ไทยไม่อาจขับไล่สหรัฐฯ ออกไปได้ เพราะเป็นผู้เชิญสหรัฐฯ เข้ามาเอง

¹³ NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, 05 July 2006, subject "Seni Cabinet's View on U.S. Military Presence," Kintner to SECSTATE WASHDC, March 3, 1975.

¹⁴ Ibid.

ว่ามีเพียงผู้นำทหารบางคนเท่านั้นที่เชิญสหรัฐฯ เข้ามา โดยที่คนไทยไม่ได้รู้เห็นเป็นใจด้วย ส่วน นสพ. เสียงปวงชน ก็ตั้งคำถามว่า รัฐบาลเสนีย์ไม่รู้เลยหรือว่า การมีกองกำลังทหารต่างชาติในไทยจำนวนมากนั้น จะนำไปสู่สงคราม และความหายนะเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในเวียดนามและกัมพูชา¹⁵ เสียงสะท้อนและแรงกดดันเหล่านี้เป็นปัจจัยหลักประการหนึ่งที่ทำให้ ม.ร.ว. เสนีย์ จำเป็นต้องมีการระบุนระยะเวลาที่แน่นอนในการถอนกำลังสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล

ประเด็นที่ควรให้ความสนใจเป็นพิเศษในจุดนี้คือ รัฐบาลของ ม.ร.ว. เสนีย์ นั้น เป็นรัฐบาลผสมที่มาจากการเลือกตั้ง จึงมีความแตกต่างอย่างมากกับรัฐบาลทหารของถนอม – ประภาส โดยเฉพาะการรับมือกับแรงกดดันทั้งจากพรรคร่วมรัฐบาล และพรรคร่วมฝ่ายค้านในสภา อีกทั้งยังต้องให้ความสนใจกับแรงกดดัน และความต้องการของคนในสังคมที่จะเป็นที่มาของคะแนนเสียงสนับสนุนในการเลือกตั้งด้วย เอกสารของสหรัฐฯ ได้สะท้อนว่า สหรัฐฯ ตระหนักในอิทธิพลของแรงกดดันเหล่านี้ต่อรัฐบาลไทยที่มาจากการเลือกตั้งหลัง 14 ตุลาฯ ในการกำหนดและดำเนินนโยบายถอนทหารสหรัฐฯ ดังจะเห็นได้จากบันทึกการสนทนาระหว่าง ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชและพิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ระหว่างร่วมรับประทานอาหารเย็นที่สถานทูตสหรัฐฯ ในวันที่ 4 มีนาคม 2518 ซึ่งเป็นวันที่มีการแถลงนโยบาย สถานทูตสหรัฐฯ ได้เชิญนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศมาเพื่อหารือในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับกองกำลังของสหรัฐฯ ในประเทศไทย เสนีย์ได้คุยกับทูตสหรัฐฯ หลายครั้งว่า เขาอยู่ในสถานการณ์ที่ลำบาก และถูกกดดันจากความขัดแย้งในคณะรัฐมนตรีของเขาเอง รวมทั้งถูกโจมตีทั้งจากกลุ่มนักการเมืองฝ่ายขวาในสภาที่เป็นฝ่ายค้าน ซึ่งนำโดยน้องชายของเขาเองคือ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และกลุ่มฝ่ายซ้ายในสังคม ซึ่งนำโดยกลุ่มนักศึกษาและปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้าที่รวมตัวกันเป็นเครือข่าย ทั้งสองฝ่ายต่างก็มีผู้ให้การสนับสนุนทางการเงินเป็นอย่างดี

¹⁵ NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, 05 July 2006, subject “Seni Cabinet’s View on U.S. Military Presence” , Kintner to SECSTATE WASHDC, March 3, 1975.

กรณีการกำหนดระยะเวลาในการถอนทหารสหรัฐฯ ภายใน 18 เดือนนั้น เสนีย์กล่าวว่า ได้มีการอภิปรายกันอย่างหนักในสภา ซึ่งเขาได้พยายามแล้วที่จะให้มีการระบุเพียงว่า ให้มีการถอนทหารโดยเร็ว (“quickly” or “soon”) แต่ไม่สำเร็จ และเขาจำเป็นต้องกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนเพื่อให้รัฐบาลยังคงอยู่ได้ท่ามกลางเสียงคัดค้านจากสมาชิกรุ่นหนุ่มในพรรคของเขาเอง และพรรคร่วมรัฐบาล ซึ่ง 18 เดือน เป็นตัวเลขที่ดีที่สุดที่เขาสามารถทำได้ ทูตสหรัฐฯ ได้ย้ำกับ เสนีย์ว่า การตัดสินใจครั้งนี้เป็นผลกระทบอย่างมากต่อความมั่นคงร่วมกันระหว่างไทย – สหรัฐฯ เนื่องจากการถอนกำลังทหารสหรัฐฯ ในไทยจะเป็นการลดความน่าเชื่อถือของสหรัฐฯ ในภูมิภาค รวมทั้งเป็นการบั่นทอนความสามารถของสหรัฐฯ ในการกดดันฮานอย และความหวังในการสร้างสันติภาพในกัมพูชา ซึ่งก็จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของไทยเองด้วย¹⁶

จากบันทึกของเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ฉบับนี้ เสนีย์ได้แสดงความเห็นอีกว่าสถานการณ์ในอินโดจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์ที่เลวร้ายลงในกัมพูชาทำให้ความมั่นคงของชาติไทยตกอยู่ในภาวะเสี่ยงอย่างยิ่ง และกล่าวว่า การถอนทหารสหรัฐฯ ตามคำแถลงนโยบายของเขานั้น จะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ และเขาจะได้เน้นย้ำในประเด็นนี้ เพื่อยืนยันให้ทหารสหรัฐฯ คงอยู่ในไทยต่อไปหากสถานการณ์เลวร้ายลง¹⁷ อย่างไรก็ดี หลังจากนั้นเพียง 2 วัน รัฐบาลเสนีย์ก็ได้พ่ายแพ้ในการอภิปรายไม่ไว้วางใจในวันที่ 6 มีนาคม 2518 ด้วยคะแนน 152 ต่อ 111 เสียงในสภา ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าเสียงที่ไม่ไว้วางใจรัฐบาลเสนีย์ นั้นบางส่วนก็เป็นสมาชิกในพรรคประชาธิปัตย์เอง กุลลดา ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความพ่ายแพ้ของเสนีย์อาจเกิดจากการจัดการของประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ประธานสภา โดยกฤษณ์ สีวะรา เป็นผู้อยู่เบื้องหลัง และได้ใช้เส้นสายภายในพรรคการเมืองฝ่ายขวา ได้แก่ พรรคสังคมนิยม (45 ที่นั่ง) พรรคชาติไทย (28 ที่นั่ง) พรรคสังคมนิยม (16 ที่นั่ง) ในการจัดตั้งรัฐบาลขึ้นแทนรัฐบาลของเสนีย์ โดยมี มรว. กิจฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคมซึ่งมีที่นั่งในสภาเพียง 18 ที่นั่ง เป็นนายกรัฐมนตรี¹⁸

¹⁶ NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, 05 July 2006, subject “View of Prime Minister Seni Pramot on U.S. Military Presence and Other Matters,” Kintner to SECSTATE WASHDC, March 4, 1975.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Kullada Kesboonchoo Mead. The Cold War and Thai Democratization, ” (paper presented at the Inaugural Nicholas Tarling Conference on SEA Studies, Furama Waterfront Hotel, Singapore, November 9-10, 2009).

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้พรรคการเมืองฝ่ายทหารเหล่านี้เลือก ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ขึ้นเป็น นายกรัฐมนตรี นอกจากความสามารถในการอภิปรายไม่ไว้วางใจที่ผ่านมา และความสามารถ ในฐานะประธานสภานิติบัญญัติในสมัยรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ รวมทั้งมีบทบาทในการร่าง รัฐธรรมนูญ แล้ว ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ยังมีภาพลักษณ์ที่ดีของการเป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และการที่พรรคกิจสังคมของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ เป็นพรรคการเมือง ขนาดเล็ก ทำให้พรรคการเมืองฝ่ายทหารมองว่า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ น่าจะสามารถกำกับดูแลความคิดเห็นของนักการเมืองในพรรคได้ดีกว่า ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นพรรคการเมืองขนาดใหญ่ ประกอบด้วยนักการเมืองหลายกลุ่มหลายฝ่ายที่มีความคิดเห็น แตกต่างกัน และกำกับดูแลได้ยาก

คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ประกอบด้วยรัฐมนตรีจากพรรคสังคมนิยม 7 คน พรรคกิจสังคม 4 คน พรรคชาติไทย 3 คน มีพลตรีประมาธ อดิเรกสาร หัวหน้า พรรคชาติไทย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรองนายกรัฐมนตรี และพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เลขาธิการพรรคเดียวกัน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ¹⁹

รัฐบาลคึกฤทธิ์ ปราโมช

รัฐบาลคึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ขึ้นมาทำหน้าที่บริหารประเทศในบริบทการล่มสลายของ ประเทศอินโดจีน ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของ ไทย กล่าวคือ ภาวะที่กองกำลังคอมมิวนิสต์กำลังจะได้รับชัยชนะในประเทศอินโดจีน แสดงว่า ปฏิบัติการทั้งหมดของสหรัฐฯ จะต้องยุติลงในไม่ช้า และเร่งปฏิบัติการของสังคมไทยต่อประเด็น กองกำลังและฐานปฏิบัติการของสหรัฐฯ ในไทย ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า มีบทบาท เกี่ยวข้องกับปฏิบัติการของสหรัฐฯ ในอินโดจีนเท่านั้น

ส่วนนักการเมืองก็ได้ให้ความสำคัญกับการล่มสลายของอินโดจีนที่เชื่อมโยงกับการ ถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยเช่นกัน เห็นได้จากการที่พรรคการเมืองต่าง ๆ ได้นำเอา ประเด็นการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย มาใช้เป็นนโยบายในการหาเสียง รวมทั้ง รัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ก็ได้มีการแถลงนโยบายในการที่จะให้สหรัฐฯ ถอนทหารออก จากประเทศไทยภายในระยะเวลา 18 เดือน ดังที่ได้กล่าวมา ดังนั้น รัฐบาลคึกฤทธิ์ ปราโมช

¹⁹ National Archives, FCO15/2106. Subject "Thailand : The Formation of a New Government,"

จึงมีความจำเป็นต้องแสดงท่าทีที่ชัดเจนในเรื่องนี้ ด้วยการระบุนระยะเวลาที่ชัดเจนในการถอนทหารด้วยเช่นกัน

ข้อความในการแถลงนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2518 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการต่างประเทศและการถอนทหารสหรัฐฯ ของรัฐบาลคึกฤทธิ์ได้ระบุว่า

“เป้าหมายนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลนี้ คือ การรักษามลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ โดยจะดำเนินการดังต่อไปนี้

รัฐบาลนี้จะดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างอิสระ โดยจะคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติตามเป้าหมายเศรษฐกิจ และความปลอดภัยของประเทศเป็นสำคัญ

รัฐบาลนี้จะส่งเสริมการค้าอยู่ร่วมกันโดยสันติ โดยยึดถึงหลักการที่จะเป็นมิตรกับทุกประเทศที่มีเจตนาดีต่อประเทศไทย ไม่คำนึงถึงความแตกต่างในอุดมการณ์ทางการเมือง และระบบการปกครอง แต่จะยึดหลักความยุติธรรมและความเสมอภาคเป็นสำคัญ ทั้งจะไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน

เพื่อให้เกิดดุลยภาพในความสัมพันธ์กับประเทศอภิมหาอำนาจ รัฐบาลนี้จะดำเนินการเพื่อให้มีการรับรองและมีความสัมพันธ์เป็นปกติกับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน จะให้มีการถอนทหารต่างชาติออกจากประเทศไทยภายในระยะเวลา 1 ปี โดยคำนึงถึงสถานการณ์ในภูมิภาคนี้ และเจรจากันอย่างฉันมิตร²⁰

แน่นอนว่าการกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนให้มีการถอนทหารภายใน 1 ปี ของรัฐบาลคึกฤทธิ์สร้างความวิตกให้แก่สหรัฐฯ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ได้แสดงความยินดีกับคึกฤทธิ์ทางโทรศัพท์ตั้งแต่วันที่ 14 มีนาคม จึงได้ใช้โอกาสดังกล่าวในการชี้แจงท่าทีของสหรัฐฯ เกี่ยวกับกองกำลังในไทยว่า สหรัฐฯ ไม่ต้องการให้มีการระบุกำหนดเวลาที่ชัดเจนในการถอนทหาร เนื่องจากการระบุนระยะเวลาที่ชัดเจนดังกล่าวจะทำให้คุณค่าของกองกำลังเหล่านั้นในการป้องปราม (deterrent value) ต้องสูญเสียไป ซึ่งจะทำให้ทั้งสหรัฐฯ และไทย ไม่สามารถใช้กองกำลังเหล่านั้นในการป้องกันภัยคุกคามจากฮานอยได้ ดังนั้น จะเป็นการดีกว่าถ้าคึกฤทธิ์จะระบุในคำแถลงนโยบายว่า จะลดจำนวนทหารสหรัฐฯ ในไทยลงในทันทีที่สถานการณ์ในภูมิภาคเอื้ออำนวย อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี คึกฤทธิ์ได้ชี้แจงตอบว่า แม้ว่าเขาจะเห็นด้วยกับสิ่งที่สหรัฐฯ เสนอ แต่การที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นพรรคที่ครองเสียงข้างมาก และ

²⁰ รุ่งฤทธิ์ ศยามานนท์. (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) นโยบายรัฐบาลไทย พ.ศ. 2475-2519 กรุงเทพฯ : แผนกตำราและการบรรยาย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 196.

พยายามที่จะจัดตั้งรัฐบาลก่อนหน้าแต่ไม่สำเร็จ ได้กำหนดเส้นตาย 18 เดือน ในการถอนทหารสหรัฐฯ ในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล จึงเป็นเรื่องยากที่จะให้คณะรัฐมนตรีของเขาไม่มีการกำหนดเวลาที่ชัดเจน แต่เขาก็หวังว่าจะมีการเพิ่มเติมประเด็นเกี่ยวกับการคำนึงถึงสถานการณ์ในภูมิภาคด้วย²¹

ดังนั้น คำแถลงนโยบายของคึกฤทธิ์ที่มีการกำหนดให้ถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ภายใน 1 ปี จึงทำให้สหรัฐฯ ผิดหวังอย่างมาก แม้ว่าในคำแถลงนโยบาย จะระบุว่าการถอนทหารใน 1 ปี นั้น จะ “คำนึงถึงสถานการณ์ในภูมิภาคนี้ และเจรจากันอย่างสันติมิตร” และในการแถลงข่าวเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2518 คึกฤทธิ์ก็ได้สร้างความผิดหวังให้กับสหรัฐฯ เมื่อให้สัมภาษณ์ว่า หากสถานการณ์ในภูมิภาคยังคงดำเนินไปเช่นนี้ ก็ไม่มีความจำเป็นใดๆ ที่จะต้องมีการทบทวนกำหนดการถอนทหาร และแม้ว่ารัฐบาลลอนดอนในกัมพูชาจะล่มสลาย ก็ไม่น่าจะเป็นปัจจัยที่จะทำให้ต้องมีการยุติการถอนทหารอีกเช่นกัน เนื่องจากรัฐบาลใหม่ของกัมพูชาน่าจะต้องใช้เวลาในการสร้างชาติ และแก้ไขปัญหาภายในของประเทศมากกว่าที่จะมาวุ่นวายกับไทย ทั้งนี้ ทูตสหรัฐฯ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า แม้คำแถลงนโยบายของคึกฤทธิ์จะให้ความยืดหยุ่นในการถอนทหารสหรัฐฯ แต่การระบุเส้นตายที่แน่นอนของการถอนทหารในคำแถลงนโยบาย จะเป็นประเด็นที่พรรคการเมืองฝ่ายตรงข้าม พลังที่เคลื่อนไหวในสังคม ตลอดจนสื่อมวลชน สามารถนำมาใช้ในการกดดันรัฐบาลให้ทำตามสัญญาได้²² อย่างไรก็ตาม สหรัฐฯ ยังคงมีความหวังว่า ชาติชาย ชุณหะวัณ ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศนั้น น่าจะพยายามใช้สถานะรัฐมนตรีของตนให้เป็นประโยชน์ต่อการเลือกตั้งครั้งต่อไป การที่เขามีฐานเสียงที่จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งคนจำนวนมากต้องการจะใช้ประโยชน์ทางการค้าจากสนามบินของสหรัฐฯ น่าจะเป็นข้อจำกัดที่ทำให้เขาไม่สามารถเป็นแนวหน้าในการเรียกร้องให้ถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยได้²³

²¹ NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, July 5, 2006, subject “Khukrit Pramot’s Views on Domestic and Foreign Relations,” Kintner to SECSTATE WASHDC, March 14, 1975.

²² Ibid.

²³ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, July 5, 2006, subject “Implications for the U.S. of the Khukrit government’s Accession,” Ingersoll to USDEL ASWAN Immediate, March 20, 1975.

ส่วนผู้นำระดับสูงสุดของสหรัฐฯ คือ ประธานาธิบดีฟอร์ด ก็ได้แสดงความห่วงใยต่อการที่ประเทศไทยได้กำหนดเส้นตายในการถอนทหารสหรัฐฯ ฟอร์ดได้หารือกับคิสซิงเจอร์เกี่ยวกับการประกาศของคิกฤทท์ คิสซิงเจอร์ได้ชี้แจงกับประธานาธิบดีว่า น่าจะเป็นเพียงการเล่นเกมของฝ่ายไทย เมื่อเห็นว่าสหรัฐฯ กำลังจะถอนกำลังทหารออกไป จึงต้องการที่จะแสดงท่าทีในการผลักดันให้สหรัฐฯ ออกไปก่อน²⁴

ในการสนทนาระหว่างเฮนรี คิสซิงเจอร์ กับประธานาธิบดีลิ กวน ยู ของสิงคโปร์ ในช่วงวิกฤติ ก็ได้ให้ความเห็นว่า การที่ล้อมวลชนของไทยเล่นข่าวสหรัฐฯ ทำให้นักการเมืองตระหนกตกใจ และรู้สึกว่าจะจำเป็นต้องยกเรื่องการถอนทหารมาเป็นประเด็น อย่างไรก็ตาม ลีไม่คิดว่ารัฐบาลผสมชุดนี้ของไทยจะอยู่ได้นาน และอาจจะเกิดรัฐประหารขึ้น ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต้องการ และประชาชนรู้สึกว่าคุณไม่ได้ยึดต่อไป (If the king wants it, and the public has their belly full.)²⁵

การหารือร่วมกันระหว่างลีกับคิสซิงเจอร์และมุมมองที่คิสซิงเจอร์ได้เสนอในที่ประชุมกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ที่เขาเป็นประธาน ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าในทัศนะของผู้กำหนดนโยบายสหรัฐฯ โครงสร้างอำนาจของประเทศไทยนั้น กองทัพมีความสำคัญยิ่งกว่ารัฐบาลพลเรือน และสหรัฐฯ ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเร่งรีบถอนกำลังออกจากประเทศไทย²⁶ ซึ่งในช่วงกลางปี 2518 นั้น สหรัฐฯ ได้มีนโยบายในการลดกำลังในประเทศไทยลงจาก 27,000 คน เหลือ 19,000 – 20,000 คน ส่วนการลดกำลังทหารต่อไปนั้น จะต้องมีการประเมินสถานการณ์ในภูมิภาค อย่างไรก็ดี สหรัฐฯ ต้องการปรับลดกำลังลงในอัตราที่ไม่สร้างความขุ่นเคืองให้กับมิตร หรือทำให้ศัตรูในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกเข้าใจผิด²⁷

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁴ DNSA, KT 01515. March 4, 1975.

²⁵ DNSA, KT 01616. May 8, 1975.

²⁶ DNSA, KT 01617. May 9, 1975.

²⁷ DNSA. "The Extent and Durability of the US Commitment to Thailand". April 1975.

ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่า ผู้นำระดับสูงของสหรัฐฯ ยังไม่รู้สึกกดดันมากนักจากแนวทางในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลพลเรือนจากการเลือกตั้งชุดแรกของไทย ซึ่งเป็นรัฐบาลผสม และมีตัวแสดงที่สำคัญคือ นักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง แต่ก็มาจากพรรคการเมืองฝ่ายขวาเป็นสำคัญ ในขณะที่เดียวกันการที่รัฐบาลคึกฤทธิ์มีพื้นฐานมาจากการเลือกตั้ง ก็ไม่อาจที่จะละเลยต่อเสียงเรียกร้อง และกระแสกดดันจากสังคมได้ มุมมองการวิเคราะห์ที่ปรากฏในเอกสารของสถานทูตสหรัฐฯ ก็ได้สะท้อนถึงความตระหนักในข้อนี้ เอกสารดังกล่าวระบุว่า โดยภาพรวมแล้ว สหรัฐฯ ไม่คิดว่ารัฐบาลคึกฤทธิ์จะเป็นรัฐบาลที่ต่อต้านสหรัฐฯ เนื่องจากพรรคร่วมรัฐบาลส่วนใหญ่ก็เป็นพรรคการเมืองฝ่ายขวาที่มีความเกี่ยวข้องกับทหาร ซึ่งเข้าใจดีถึงผลประโยชน์ของสหรัฐฯ แต่ก็มองว่า รัฐบาลจะต้องเผชิญกับเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักจากกระแสฝ่ายซ้ายในสังคม ทั้งในเรื่องนโยบายในประเทศ และนโยบายต่างประเทศ ซึ่งอาจทำให้จำเป็นต้องเลือกแนวนโยบายชาตินิยม (nationalistic) ที่จะขัดกับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ รวมทั้งในเรื่องของการถอนทหาร อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในช่วงต้นปี 2518 นั้น สหรัฐฯ เห็นว่ารัฐบาลคึกฤทธิ์เพิ่งเข้ารับตำแหน่ง และอาจไม่ได้มีความตั้งใจที่จะดำเนินนโยบายที่มีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ จึงเลือกที่จะยังไม่ดำเนินการใด ๆ กับรัฐบาลคึกฤทธิ์ แต่ได้เลือกที่จะใช้ทุกช่องทางที่เป็นไปได้ในการที่จะมีอิทธิพลเหนือรัฐบาลในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ แทน เช่น เสนอประเด็นต่อผู้นำทหารอย่างถ้อยคำ สีวะรา หรือเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และคนอื่น ๆ แทนที่จะหยิบยกขึ้นมาเสนอต่อรัฐบาลอย่างเป็นทางการ²⁸ หรือใช้ประโยชน์จากการเยือนประเทศไทยของ นายลี กวน ยู นายกรัฐมนตรีของสิงคโปร์ โดยให้เขาแสดงความคิดเห็น นายลีได้แสดงความห่วงใยต่อชาติชายว่า ประเทศไทยมีความเสี่ยงที่จะเป็น “โดมิโนตัวต่อไป” (“The Next Domino”) รวมทั้งได้ขอร้องกับคึกฤทธิ์โดยตรงให้ชะลอการถอนทหารสหรัฐฯ ภายใน 1 ปีไว้ก่อน²⁹

²⁸ Ibid.

²⁹ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, July 5, 2006, subject “Lee Kuan Yew Visits Thailand,” Masters to SECSTATE WASHDC, April 25, 1975.

สหรัฐฯ กับการล่มสลายของอินโดจีน

ในช่วงต้นปี 2518 ซึ่งเป็นช่วงที่อินโดจีนกำลังจะล่มสลายนั้น เจ้าหน้าที่ระดับสูงของกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ได้หารือร่วมกันเกี่ยวกับความต้องการกำลังพลในประเทศไทย คิสซิงเจอร์ต้องการให้กำลังทหารจำนวนหนึ่งของสหรัฐฯ ยังคงอยู่ในประเทศไทย จนถึงฤดูแล้งถัดไป โดยได้ระบุจำนวนทหารที่ต้องการให้เหลืออยู่ในช่วงปี 2519 คือ 10,000 คน ในเวลาดังกล่าว ทหารสหรัฐฯ ที่อยู่ในประเทศไทยมีจำนวนน้อยกว่าเกณฑ์ที่รัฐบาลไทยอนุญาต แต่จำนวนก็ยังเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่ระดับสูงของสหรัฐฯ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า จำนวนทหารสหรัฐฯ ในประเทศต่างๆ ส่วนใหญ่จะน้อยกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้แล้ว เช่น ในเกาหลี ซึ่งในกรณีประเทศไทยก็ไม่น่าจะเป็นปัญหา ใดๆ ก็ดี เพื่อให้มั่นใจว่า รัฐบาลใหม่ของไทยจะไม่ดำเนินการขัดกับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ กระทรวงการต่างประเทศจึงได้มอบหมายให้ เอกอัครราชทูต ชาร์ลส์ ไวท์เฮาส์ เข้าพบและหารือกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยต่อไป³⁰

นอกจากกำลังพลที่สหรัฐฯ ยังคงรักษาไว้ในประเทศไทยแล้ว ในช่วงเดือนเมษายน ปี 2518 ก่อนที่กัมพูชาจะถูกยึดครองโดยคอมมิวนิสต์เป็นประเทศแรก ยังปรากฏหลักฐานว่าไทยมีบทบาทในการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ด้วย กล่าวคือ ได้มีผู้พบเห็นกองกำลังยิงประกอบด้วยรถบรรทุกสิบล้อจำนวน 39 คัน ขององค์การ ร.ส.พ. ของไทย ขนกระสุนปืนใหญ่จากฐานทัพที่จังหวัดนครราชสีมาในประเทศไทยผ่านด่านอรัญประเทศ ไปยังคลังอาวุธฝั่งรัฐบาลกัมพูชาที่ศรีโสภณ³¹ การขนส่งในลักษณะนี้ได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง กระทรวงการต่างประเทศแถลงหลังจากที่กรุงพนมเปญแตกในวันที่ 18 เมษายน 2518 ว่า การระงับการขนส่งอาวุธไปกัมพูชาจะต้องหารือกับสหรัฐฯ³²

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁰ DNSA, KT 01467. January 6, 1975.

³¹ “เผยไทยแทรกแซงเขมร ขนอาวุธช่วยลอนนอล,” ประชาชาติไทย (29 มีนาคม 2518):1.

³² “ระงับขนอาวุธไปเขมรยังต้องรอเจรจาสหรัฐ,” ประชาชาติไทย (5 เมษายน 2518):1.

บทบาทของประเทศไทยในยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในช่วงการล่มสลายของอินโดจีน อีกประการหนึ่งคือ การเป็นแหล่งพักพิงสำหรับเครื่องบิน กำลังพล หรือแม้แต่ผู้นำอินโดจีนที่สหรัฐฯ สนับสนุน ก่อนที่จะมีการเคลื่อนย้ายไปยังประเทศที่ 3 ต่อไป ดังจะเห็นตัวอย่างได้จาก รายงานของตำรวจตระเวนชายแดนในช่วงกรุงพนมเปญแตก ที่ระบุว่า ทางทหารสหรัฐฯ เริ่มลำเลียงทหารกัมพูชาเข้ามาในประเทศไทยเป็นระยะ ๆ ครั้งละ 100 นาย วันละ 1 เที่ยวบิน ตั้งแต่วันที่ 4 เมษายน 2518 เป็นต้นมา³³ รวมทั้งการที่นายพล ลอนนอล ประธานาธิบดีกัมพูชา และผู้ติดตามจำนวน 29 คน ได้บินมาอยู่ที่อุตะเถาก่อนที่จะเดินทางไปยังอินโดนีเซีย³⁴

ยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ หลังการล่มสลายของอินโดจีน (พ.ศ. 2518 – 2519)

การล่มสลายของอินโดจีน นับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ทำให้สหรัฐฯ ต้องปรับยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์กับประเทศไทย สหรัฐฯ ไม่เห็นความจำเป็นของการคงกองกำลังจำนวนมากไว้ในประเทศไทยอีกต่อไป แต่ยังคงต้องการคงกำลังพลบางส่วนไว้เพื่อปฏิบัติงานในฐานะทัพที่ยังคงใช้อยู่ รวมทั้งในสถานีวิจัยต่าง ๆ ในประเทศไทย เพื่อเข้าถึงทรัพยากรชีวกรงที่สำคัญ หลังจากทีฐานทัพ และฐานปฏิบัติการอื่น ๆ ของสหรัฐฯ ในอินโดจีน ต้องยุติปฏิบัติการลง³⁵ ทั้งนี้ จากมุมมองดุลอำนาจ (balance of power standpoint) ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ประเมินว่า ความสามารถเข้าใช้ฐานทัพในไทยได้ เป็นการแสดงให้เห็นว่า สหรัฐฯ ยังไม่ละทิ้งพื้นที่ที่มีความสำคัญทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหารที่เคยมีอิทธิพลมากกว่า 3 ทศวรรษ และจะเป็นการแสดงให้เห็นว่า สหรัฐฯ ยังคงมีอิทธิพลด้านการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ นอกจากนี้ ความสำคัญเป็นพิเศษของประเทศไทยต่อสหรัฐฯ คือ การที่สหรัฐฯ สามารถเข้าถึงฐานทัพทั้งทางอากาศ และทางน้ำในประเทศไทย จะทำให้สหรัฐฯ สามารถเข้าถึงทรัพยากรที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินงานด้านชีวกรง ประเทศไทยยังเป็นจุดที่จะใช้ขนส่งทางอากาศ และทางบกสำหรับในภูมิภาค และตะวันออกเฉียงกลาง และเป็นจุดปฏิบัติการใกล้มหาสมุทรอินเดีย และช่องแคบมะละกา เพื่อการตรวจตราทางอากาศด้วย นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่และยุทธโศปกรณ์สำหรับฝึกองรบหรือเหตุฉุกเฉิน เป็นทรัพยากรด้านการโทรคมนาคม เป็นจุด

³³ “สหรัฐขนทหารเขมรเข้าไทย เครื่องบินลำเลียงมาอยู่เถา,” ประชาชาติไทย (6 เมษายน 2518):1.

³⁴ “ลอนนอลฝ่าห่ากระสุนมาอยู่เถา” ประชาชาติไทย (13 เมษายน 2518):1.

³⁵ DNSA, KT 01467. The Secretary’s 8.00 a.m. Staff’s Meeting - January 6, 1975. January 6, 1975.

เพื่อการเฝ้าระวัง ตลอดจนปฏิบัติการฉุกเฉินทั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และมหาสมุทรอินเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะที่รัฐบาลประชาธิปไตยในประเทศอินโดจีนกำลังจะล่มสลาย ทำให้สหรัฐฯ มีความจำเป็นต้องยุติปฏิบัติการในฐานะปฏิบัติการเกือบจะทั้งหมดในประเทศเหล่านั้น³⁶

ในช่วงเดือนเมษายน 2518 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประเทศอินโดจีน 2 ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา และเวียดนามใต้ล่มสลาย กิสซิงเจอร์ได้มีหนังสือแจ้งต่อกระทรวงกลาโหมของสหรัฐฯ ถึงความจำเป็นของกำลังทหารสหรัฐฯ ในระยะยาวในประเทศไทย โดยระบุว่า ในการที่จะรักษาความน่าเชื่อถือ และความคล่องตัวของสหรัฐฯ ในงบประมาณที่เหมาะสมภายในระยะเวลา 2 ปี ประธานาธิบดีสหรัฐฯ เห็นว่าควรดำเนินการ ดังนี้

1) หลังจากฤดูแล้ง ให้ลดกองกำลังพลในประเทศไทยลงจาก 27,000 เหลือ 21,300 ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2518

2) ลดกำลังพลลงจาก 21,300 คน ในวันที่ 1 กรกฎาคม 2518 ลงเหลือ 12,000 คน ในวันที่ 30 มิถุนายน 2519 โดยจะถอนทหารออกในช่วงไตรมาสที่ 4 ของปี 2519 กำลังทหารที่เหลืออยู่นี้ จะเป็นกำลังรบสำหรับเครื่องบิน B-52 6 ลำ เครื่องบินรบ Squadron 2 ลำ เครื่องบิน AC-130 squadron 1 ลำ เครื่องบิน RF-4s 6 เครื่อง เครื่อง USN P-3s 3 เครื่อง U-2Rs 4 ลำ และเครื่องบินสนับสนุนที่จำเป็น

3) ประกาศลดกำลังพลทหาร 10,000 คน ภายใน 31 ธันวาคม 2519 โดยให้ดำเนินการแล้วเสร็จภายในไตรมาสที่ 2 ของปีงบประมาณ พ.ศ. 2520 โดยเป็นกำลังรบสำหรับเครื่องบินรบ squadron, RF-4s, USN P-3s, U-2Rs และเครื่องบินสนับสนุนที่จำเป็น

4) จะรักษาทหารที่อุดรธานีไว้ในสถานะรักษาการณ์ (caretaker status) อย่างน้อยที่สุดตลอดปี พ.ศ. 2520 จะมีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนในการยุติปฏิบัติการที่ฐานทัพอุตะเถา และนครราชสีมาต่อไป มีการวางแผนใช้ฐานทัพที่อุดรธานีในการฝึกอบรมหน่วยปฏิบัติการทางอากาศ (Tactical Air Units) สำหรับปฏิบัติการในกัมพูชา ที่อยู่ในระหว่างการถ่ายโอนจากฐานทัพอื่น ๆ ในเขตแปซิฟิก

³⁶ Ibid.

5) กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงกลาโหมของสหรัฐฯ และสถานทูตสหรัฐฯ ในประเทศไทย ควรเริ่มหารือกับรัฐบาลไทยเกี่ยวกับกองกำลังที่จะคงไว้ในประเทศไทยต่อไป เพื่อเจรจาต่อรองเกี่ยวกับการทำสัญญาในการรักษาฐานทัพที่อุดร ไว้ในสถานะรักษาการณ์ รวมทั้งการเข้ามาใช้ฐานทัพได้ใหม่ และการสับเปลี่ยนกำลัง หากไม่มีการต่อรองสิทธิเหล่านี้ ได้ ประเด็นเรื่องขนาดของกำลังทหาร และกำหนดระยะเวลาในการถอนทหาร ก็จะยังคงเป็น ประเด็นที่ต้องทบทวนกันต่อไป

6) จะไม่มีการประกาศถอนทหารจนกว่าจะถึงฤดูแล้งในปี พ.ศ. 2519³⁷

โดยสรุปแล้ว สิ่งที่สหรัฐฯ ต้องการ เพื่อตอบสนองยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในช่วงปี พ.ศ. 2518-2519 หรือหลังการล่มสลายของอินโดจีน คือ การ ทอยถอนกำลังออกจากประเทศไทยไป โดยที่สหรัฐฯ จะต้องเป็นผู้กำหนดได้เองว่า จะถอน ทหารออกไปเป็นจำนวนเท่าใด และเมื่อไร สหรัฐฯ ยังคงมีความต้องการรักษากำลังรบสำหรับ เครื่องบินประเภทต่าง ๆ จำนวนหนึ่ง ในขณะที่กองกำลังประเภทพลรบหมดความสำคัญลงไป มาก สิ่งที่สหรัฐฯ ต้องการได้รับความร่วมมือจากไทย เรียงตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ การ ใช้ทรัพยากรด้านข่าวกรองที่ค่ายรามสูร ใช้ฐานทัพอยู่ตะเภาเพื่อเป็นจุดจอดพักเติมน้ำมัน และ การใช้ฐานปฏิบัติการหลายแห่งในประเทศไทยที่ยังดำเนินการอยู่ เช่น ใช้ฐานทัพที่อุดรธานี เพื่อฝึกหัดทหาร ใช้ฐานทัพที่นครราชสีมาเพื่อเก็บยุทธโศปกรณ์บางส่วน เป็นต้น ซึ่งสหรัฐฯ มีความจำเป็นต้องทำให้แน่ใจว่า เมื่อได้ถอนกำลังออกจากประเทศไทยไปแล้ว จะยังคงมีสิทธิใน การกลับมาใช้ฐานปฏิบัติการต่าง ๆ เหล่านี้ได้ นอกจากนี้ สหรัฐฯ ยังต้องการให้ประเทศไทย ยังคงรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับสหรัฐฯ สนับสนุนสหรัฐฯ ในเวทีระหว่างประเทศ รวมทั้งเป็น ประเทศผู้ส่งออกอาหารหลักในภูมิภาค เพื่อที่จะบรรลุวัตถุประสงค์เหล่านี้ ผู้กำหนดนโยบาย ของสหรัฐฯ จึงต้องพยายามสร้างความมั่นใจให้ได้ว่า ประเทศไทยจะมีรัฐบาลที่เป็นมิตร และ สามารถดำเนินนโยบายที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ได้³⁸

³⁷ DNSA. "Thailand – Prospects for Internal Stability". April 1975.

³⁸ Ibid.

การเปลี่ยนแปลงบริบทความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ

กล่าวได้ว่า รัฐบาลพลเรือนของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชนั้นเป็นรัฐบาลที่ต้องทำงานท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงอย่างหนัก ทั้งในระดับภูมิภาค และในระดับประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงบริบทความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ กรณีความเปลี่ยนแปลงในระดับภูมิภาค คือ การล่มสลายของอินโดจีน ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น นอกจากจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้รัฐบาลจำเป็นต้องมีการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ในเรื่องการค้ากำหนดนโยบายถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ของรัฐบาลเสนีย์ ปราโมช และรัฐบาลคึกฤทธิ์ ปราโมชแล้ว ยังส่งผลให้กลุ่มนิสิต นักศึกษา ปัญญาชน ที่มีการเรียกร้องให้มีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลสัญญา มีการเรียกร้องในประเด็นนี้เพิ่มมากขึ้นด้วย รวมทั้งทำให้รัฐบาลถูกตั้งคำถามมากขึ้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับประเทศอินโดจีน หลังจากที่ประเทศเหล่านี้ได้เปลี่ยนเป็นคอมมิวนิสต์ ดังจะเห็นได้จากการที่สื่อมวลชนได้ตั้งคำถามต่อ นายกรัฐมนตรีคึกฤทธิ์ว่า จะทำอะไรเมื่อประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีนกลายเป็นคอมมิวนิสต์ไปหมดแล้ว และการที่สหรัฐฯ กำลังจะถอนตัวออกจากภูมิภาค ทิ้งให้ประเทศไทยต้องอยู่แถวหน้าในการเผชิญภัยคอมมิวนิสต์โดยตรง ซึ่ง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ก็ได้ตอบว่า ประเทศไทยจะต้องรักษามิตรภาพอันดีกับสหรัฐฯ ไว้ แต่จะต้องมีวิธีการใหม่³⁹

นอกจากตัวนายกรัฐมนตรีเองแล้ว ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ของไทย ก็ตระหนักถึงความสำคัญของการล่มสลายของอินโดจีน อันส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงบริบทความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ ในลักษณะที่แตกต่างกันไป กองทัพจะเป็นกลุ่มที่ห่วงใยเกี่ยวกับสถานการณ์ความมั่นคงของชาติซึ่งสันคลอนจากการตกเป็นคอมมิวนิสต์ของกัมพูชามากที่สุด ในขณะที่ฝ่ายกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับกิจการในภูมิภาค ดูเหมือนจะไม่วิตกกังวลกับภัยคุกคามจากชาติคอมมิวนิสต์ในอินโดจีนนัก แต่กลับมองว่า การล่มสลายของอินโดจีน ซึ่งทำให้ความจำเป็นที่สหรัฐฯ จะต้องใช้กำลังรบในประเทศไทยหมดไปนั้น เป็นโอกาสอันดีที่จะผลักดันการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย และเร่งฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศอินโดจีน ดังจะเห็นได้จากการที่เจ้าหน้าที่กระทรวงฯ ได้บอกกับเจ้าหน้าที่สถานทูตสหรัฐฯ ว่า กระบวนการสร้างชาติภายในของกัมพูชาน่าจะทำให้กัมพูชาไม่สามารถคุกคามไทยได้ในขณะนี้ และส่วนที่เกี่ยวข้องกับกองกำลังของสหรัฐฯ ในไทยนั้น

³⁹ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, July 5, 2006, subject "Future Thai Reaction to the Indochina Situation," Masters to SECSTATE WASHDC, April 18, 1975.

นายวรพูน ชัยนาม หัวหน้ากองอเมริกา กระทรวงการต่างประเทศ ได้ชี้แจงกับเจ้าหน้าที่สถานทูตสหรัฐฯ ว่า การล่มสลายของรัฐบาลประชาธิปไตยในอินโดจีนนั้น ทำให้ไม่มีเหตุผลที่จะต้องคงกองกำลังทหารของสหรัฐฯ ไว้ในไทยต่อไป ดังนั้น การเร่งถอนทหารออกไปโดยเร็ว จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะป้องกันไม่ให้เกิดความบาดหมางในความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ ในประเด็นอื่น ๆ ต่อไป⁴⁰

สำหรับบริบทความเปลี่ยนแปลงในประเทศนั้น รัฐบาลคึกฤทธิ์ ปราโมช ยังคงต้องรับมือกับปัญหาการเรียกร้องของชนชั้นล่างในสังคม อันเนื่องมาจากปัญหาเศรษฐกิจ และการที่ชนชั้นล่างเหล่านี้รู้สึกถึงการไม่ได้รับความเป็นธรรม นำไปสู่การประท้วงต่าง ๆ ของชาวนาและแรงงาน ซึ่งได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจากช่วงรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์⁴¹ การประท้วงเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งเชิงผลประโยชน์ในสังคมอย่างรุนแรงที่ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และเป็นชนวนให้เกิดการประท้วงอื่นๆ ติดตามมามากขึ้น หลายครั้งกลุ่มนิสิตนักศึกษา ยังคงเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการประสานงาน และนำผู้แทนแรงงานและชาวนาเข้าพบนายทุน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ ตัวอย่างข่าวการประท้วงของกลุ่มแรงงาน และชาวนา ในช่วงปี พ.ศ. 2518 เช่น “คนงานรถเมลศรีนครสไตรค์ เรียกร้อง 56 ข้อ ยังตกลงไม่ได้,” ประชาธิปไตย (8 มกราคม 2518):1. “สไตรค์ 3 แห่งยังตกลงกันไม่ได้ กรมแรงงานหมดทางช่วย,” ประชาธิปไตย (14 มกราคม 2518):1. “คนงานไฟร์สโตนถูกเขี่ยอวค่าแรง นัดหยุดงานทั่วประเทศจนกว่าชนะ,” ประชาธิปไตย (21 เมษายน 2518):1. “กรรมกรชุมนุมใหญ่วันนี้ นศ. ทุกภาคประกาศหนุน,” ประชาธิปไตย (4 มิถุนายน 2518):1. “กรรมกรให้เวลา 48 ชม. พร้อมตัดน้ำ - ไฟตอบโต้,” ประชาธิปไตย (5 มิถุนายน 2518):1.

เหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ

นอกจากกรณีการล่มสลายของอินโดจีน ที่ทำให้เราได้เห็นถึงพลัง 2 ฝ่ายในสังคมไทย ที่มีความคิดเห็น และแนวทางในการดำเนินนโยบายที่แตกต่างกันเกี่ยวกับกรณีฐานทัพ และ กองกำลังของสหรัฐฯ ในประเทศไทยแล้ว ในสมัยรัฐบาลก็กฤทธิ ยังได้เกิดเหตุการณ์สำคัญ หลายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความแตกแยกในสังคมที่วิวัฒนาการรุนแรง และชัดเจนยิ่งขึ้นด้วย กรณีที่จะยกมาเป็นประเด็นอภิปราย ในที่นี้ ได้แก่ กรณีทหารสหรัฐฯ จากค่ายรามสูรทำร้ายคนไทยและอ้างเอกสิทธิ์ทางการทูต และ กรณีมายาเกซ

กรณีทหารสหรัฐฯ จากค่ายรามสูรทำร้ายคนไทย

กรณีทหารสหรัฐฯ ที่เป็นคนของค่ายรามสูร ได้ทำร้ายคนไทย และปฏิเสธที่จะขึ้นศาลไทยเพื่อรับการพิจารณาความผิดในคดีดังกล่าว โดยอ้างว่ามีเอกสิทธิ์ทางการทูตนั้น เกิดจากการที่นายลือชัย กิจภักดิ์ ถูกทหารอเมริกันที่ค่ายรามสูร จังหวัดอุดรธานี จับกุมตัวไปกักขังทำให้เสื่อมเสียอิสรภาพ และทำร้ายร่างกายอย่างป่าเถื่อน ทั้งยังปลดอาวุธเจ้าหน้าที่ตำรวจไทยที่เข้าไปติดต่อขอดำเนินคดี โดยอ้างว่าทหารอเมริกันมีเอกสิทธิ์ไม่ต้องขึ้นศาลไทย ทำให้นักศึกษาประชาชนจังหวัดอุดรธานีทนไม่ไหว ต้องเดินขบวนประท้วง และ ส.ส. เตรียมยื่นกระทู้ด่วนให้รัฐบาลชี้แจงการที่นายทหารชั้นผู้ใหญ่แอบทำสนธิสัญญาที่เสียเปรียบกับชาวต่างชาติไว้มาก⁴²

ในประเด็นนี้ นายมารุต บุณนาค นายกสมาคมทนายความไทย กล่าวว่า สถานกงสุลอเมริกันที่ปฏิเสธไม่ยอมส่งทหารอเมริกันมาขึ้นศาลไทยทำไมถูกต้อง เนื่องจากเอกสิทธิ์ทางการทูตจะใช้ได้เฉพาะคดีแพ่ง แต่กรณีนี้เป็นคดีอาญา นอกจากนี้ ตามกฎหมายระหว่างประเทศ เอกสิทธิ์ทางการทูตจะใช้ได้เฉพาะสำหรับผู้ที่เป็นทูต และเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ในสถานทูตเท่านั้น อย่างไรก็ตาม นายสุธรรม ภัทราคม ประธานศาลฎีกา แย้งว่า หน่วยทหารที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยโดยรัฐบาลอนุญาตแล้ว จะได้รับเอกสิทธิ์ทางการทูตทั้งหมด ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับฝ่ายอเมริกันเองว่าจะยอมให้ทหารของตนอยู่ได้ศาลไทยหรือไม่ ในกรณีดังกล่าว จึงอยู่ที่ผู้เสียหายจะต้องไปร้องเรียนกับผู้บังคับบัญชาของนายทหารผู้นั้นให้ลงโทษ ศาลไทยไม่มี

⁴² “ประณามทหารอเมริกันทำลาชอชิปไทยศาลไทย,” ประชาธิปไตย (13 เมษายน 2518):1.

อำนาจอะไร⁴³ การอ้างสิทธิ์ไม่ขึ้นศาลไทยของทหารสหรัฐฯ ดังกล่าวนี้นำให้นักศึกษาและสื่อมวลชนได้นำมาเป็นประเด็นในการโจมตีการดำเนินงานรัฐบาล ศูนย์นักศึกษาคูได้ยื่นหนังสือถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเพื่อขอให้ชี้แจงเรื่องเอกสิทธิ์ของทหารสหรัฐฯ⁴⁴ และได้นำขบวนนักศึกษามาประท้วงที่สถานทูตสหรัฐฯ ในกรณีดังกล่าว⁴⁵ จากนั้นแนวร่วมประชาชนได้เข้าร่วมชุมนุมด้วย⁴⁶ ต่อมากลุ่มอื่น ๆ ได้แก่ สหภาพเพื่อพิทักษ์สิทธิเสรีภาพ และตัวแทนพรรคการเมืองหลายพรรค ได้ร่วมเรียกร้อง โดยที่พรรคแนวร่วมสังคมนิยม และพรรคประชาธิปไตยได้นำเรื่องเข้าอภิปรายในสภา⁴⁷

ส่วน ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้แสดงความเห็นต่อกรณีดังกล่าวว่าเป็นหลักสากลที่ทหารต่างชาติทำผิดแล้วไม่จำเป็นต้องขึ้นศาลไทย ไม่ใช่เรื่องเอกสิทธิ์ทางการทูตอย่างไรก็ดี นายกรัฐมนตรีได้มอบหมายให้ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นผู้ตัดสินใจเด็ดขาดในกรณีนี้⁴⁸ ชาติชายออกความเห็นที่ไทยสามารถนำตัวทหารสหรัฐฯ ผู้ก่อเหตุมาขึ้นศาลไทยได้ อย่างไรก็ดี คู่กรณีได้ยกฟ้องในเวลาต่อมาหลังจากได้รับค่าชดเชยจากทางค่ายรามสูร⁴⁹

⁴³ “มารุตติงสุดอเมริกัน ประธานศาลฎีกาแย้ง,” ประชาธิปไตย (14 เมษายน 2518):1.

⁴⁴ “นศ. ข้องใจอภิสิทธิ์ต่างชาติ ยื่นหนังสือท้วงชาติชาย,” ประชาธิปไตย (15 มีนาคม 2518):1.

⁴⁵ “อเมริกัน ไม่ยอมถอนฐานทัพ ไม่หวั่นประชาชนเดินขบวน,” ประชาธิปไตย (16 เมษายน 2518):1.

⁴⁶ “ประท้วงอเมริกันไม่ขึ้นศาลไทย เรียกร้องรวมพลังขับไล่ต่างชาติ,” ประชาธิปไตย (19 เมษายน 2518):1.

⁴⁷ “นักการเมืองผังกำลังสู้ให้รัฐจัดการอเมริกันหมิ่นศาลไทย,” ประชาธิปไตย (22 เมษายน 2518):1.

⁴⁸ “อเมริกันทำผิดไม่ต้องขึ้นศาล นายฯฯ เป็นหลักปฏิบัติสากล,” ประชาธิปไตย (17 เมษายน 2518):1.

⁴⁹ “4 ทหารอเมริกันซ้อมคนไทยขึ้นศาลแล้ว,” ประชาธิปไตย (23 เมษายน 2518):1.

กรณีมายาเกซ

กรณีที่น่าจะเป็นประเด็นใหญ่ในสังคมไทย และนับว่าเป็นชนวนสำคัญที่ทำให้กระทรวงการต่างประเทศของไทยยื่นข้อเสนอที่ขัดกับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ อย่างรุนแรงในเวลาต่อมา คือ กรณี “มายาเกซ” กรณีดังกล่าวเกิดขึ้นในวันที่ 12 พฤษภาคม 2518 เมื่อเรือสินค้ามายาเกซ (Mayaguez) ของสหรัฐฯ ซึ่งกำลังเดินทางจากฮ่องกงมายังท่าเรือสัตหีบ ได้ถูกจับกุมในน่านน้ำกัมพูชาพร้อมกับลูกเรือจำนวน 39 คน และรัฐบาลฝ่ายเขมรแดงได้นำเรือดังกล่าวไปไว้ที่ เกาะตัง (Koh Tang) ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี มองว่า สหรัฐฯ อาจใช้ปฏิบัติการทางอากาศจากเรือจากฐานทัพในไทยเพื่อดำเนินการกับการกระทำดังกล่าวของกัมพูชา ซึ่งถือเป็นการล่วงละเมิดอำนาจอธิปไตยของไทย จึงได้แจ้งให้อุปทูตสหรัฐฯ ทราบว่ารัฐบาลไทยจะไม่ยอมให้สหรัฐฯ ใช้ฐานทัพในประเทศไทยเพื่อสนับสนุนปฏิบัติการในกัมพูชาโดยเด็ดขาด ในขณะที่พลเอกกฤษณ์ สีวะรา กล่าวว่าไม่ทราบเรื่องที่สหรัฐฯ ส่งนาวิกโยธินเข้ามาในไทย แต่คิดว่าถ้าสหรัฐฯ จะทำเช่นนั้น ก็น่าจะแจ้งให้ฝ่ายไทย คือ ทหาร หรือ กระทรวงการต่างประเทศทราบก่อน⁵⁰

ฝ่ายผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ เมื่อได้รับรายงานเรื่องดังกล่าว ก็ได้นำมาหารือกันทันทีในที่ประชุมสภาความมั่นคง วันที่ 13 พฤษภาคม 2518 เกี่ยวกับปฏิบัติการเพื่อนำเรือมายาเกซกลับคืนมา ซึ่งจำเป็นต้องใช้กองกำลังนาวิกโยธิน และเฮลิคอปเตอร์ที่ฐานทัพอยู่ตะเภาของไทยอย่างเร่งด่วนที่สุด แต่นายพลสหรัฐฯ คนหนึ่ง คือ เบนท์ สโคครอฟฟ์ (Lt. General Brent Scowcroft) ของสหรัฐฯ ได้ท้วงติงว่า การดำเนินการดังกล่าวอาจก่อให้เกิดปัญหา เนื่องจากนายกรัฐมนตรีของไทยได้แถลงไว้ก่อนหน้านี้ว่าไม่ประสงค์ให้สหรัฐฯ ใช้ฐานทัพในไทยเพื่อปฏิบัติการนี้ ในขณะที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เจมส์ ชเลซิงเจอร์ (James Schlesinger) เห็นว่า ฝ่ายไทยอาจเปลี่ยนใจและหันมาเข้าข้างสหรัฐฯ หากปฏิบัติการดังกล่าวประสบผล เนื่องจากที่ผ่านมาเคยมีกรณีเช่นนี้เกิดขึ้นมาก่อน คือผู้นำไทยได้แสดงออกต่อสาธารณชนว่าตนคัดค้านการดำเนินการของสหรัฐฯ แต่แท้จริงแล้วยินดีให้สหรัฐฯ ดำเนินการได้⁵¹

⁵⁰ เกาะตัง (Koh Tang) เป็นเกาะเล็กๆ ในเขตน่านน้ำสากลใกล้กับหมู่เกาะปูโลหวาย (Pulo Wai) ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของเกาะฟูกิวใน (Phu Quoc) ในเวียดนาม

⁵⁰ “สหรัฐฯ เริ่มสงครามแล้ว ถล่มเรือปืนเขมร 7 ลำ,” ประชาชาติไทย (15 พฤษภาคม 2518):1.

⁵¹ “Minutes of National Security Council Meeting, May 13, 1975,” in Foreign Relations of the United States, 1969 – 1976 Vol.10, pp. 991 – 1000.

ในวันเดียวกันนั้นเอง เฮนรี คิสซิงเจอร์ ก็ได้สั่งให้ส่งเฮลิคอปเตอร์ และนาวิกโยธินสหรัฐฯ จากโอกินาวามายังฐานทัพอุตะเกาและไปยังเกาะตัง เพื่อช่วยเหลือลูกเรือมายาเกชกลับมาจากกัมพูชาในทันที แม้จะยอมรับว่าวิตกกังวลกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอย่างมาก เนื่องจากปฏิบัติการดังกล่าวจะทำให้ดูเหมือนว่า สหรัฐฯ กำลังลักลอบใช้ฐานทัพในประเทศไทย ทั้ง ๆ ที่ความจริงแล้วก็น่าจะเป็นสิ่งที่สหรัฐฯ ทำได้โดยชอบธรรมอยู่แล้ว ทั้งนี้ คิสซิงเจอร์เชื่อว่า กองทัพไทยจะต้องสนับสนุนการดำเนินการครั้งนี้ของสหรัฐฯ แต่รัฐบาลไทยจะต้องออกมาต่อต้านอย่างแน่นอน⁵²

ประเด็นที่น่าสนใจคือ สถานทูตสหรัฐฯ ในประเทศไทย ได้เลือกที่จะแจ้งให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ซึ่งเป็นรองผู้บัญชาการทหารสูงสุดในขณะนั้น และเป็นผู้ดำเนินการติดต่อโดยตรงระหว่างสถานทูตสหรัฐฯ และกองบัญชาการทหารสูงสุด ทราบสถานการณ์เมื่อเวลา 3.00 น. ของวันที่ 14 พฤษภาคม 2518 ว่าจะมีการขพลจากโอกินาวามายังอุตะเกา เกรียงศักดิ์ก็ได้โอนุมติอย่างกว้าง ๆ ไป และไม่ได้พยายามที่จะติดต่อเพื่อแจ้งให้นายกรัฐมนตรี หรือกระทรวงการต่างประเทศทราบแต่อย่างใด เนื่องจากเห็นว่าน่าจะก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี⁵³

การคาดการณ์ของคิสซิงเจอร์ตามที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น ปรากฏเป็นความจริงในเวลาต่อมา เมื่อสถานทูตสหรัฐฯ รายงานว่า ภายหลังจากที่สหรัฐฯ ได้มีปฏิบัติการทางอากาศเพื่อนำลูกเรือมายาเกช กลับคืนมาจากฝ่ายกัมพูชา ฝ่ายไทยมีปฏิกิริยาโต้ตอบอย่างรุนแรงต่อปฏิบัติการของกองทัพเรือสหรัฐฯ จากอุตะเกา นายกรัฐมนตรีก็กฤทธิ ได้มีหนังสือถึงสถานทูตสหรัฐฯ ว่า หากไม่มีการถอนกำลังรบของสหรัฐฯ ออกจากฐานทัพอุตะเกาในทันที ก็จะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ อย่างรุนแรง ซึ่งสหรัฐฯ เห็นว่า กฤทธิจำเป็นต้องแสดงออกต่อสาธารณชนเพื่อสร้างสถานะของตนเองต่อรัฐบาลกัมพูชา และประชาชนไทย และหากสาธารณชนไทยกดดันกฤทธิ กฤทธิก็อาจสนับสนุนให้นิสิตนักศึกษาเดินขบวนต่อต้านสหรัฐฯ สั่งให้ปิดฐานทัพอุตะเกา หรือเร่งการสั่งให้ถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย⁵⁴ ในขณะที่มีรายงานว่าพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ได้กล่าวกับเจ้าหน้าที่ซีไอเอสสหรัฐฯ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵² “Minutes of National Security Council Meeting, May 13 – 14, 1975,” in *Foreign Relations of the United States, 1969 – 1976 Vol. 10* pp. 1004 - 1018.

⁵³ Sean R. Randolph, *The United States and Thailand: Alliance Dynamics, 1950-1985* (Berkeley, California : Institute of East Asian Studies University of California, Berkeley, 1986) p. 184.

⁵⁴ DNSA, HN 01836. “The Mayaguez Incident”. May 14, 1975.

ในการหารืออย่างไม่เป็นทางการว่า เขารู้สึกพอใจที่สหรัฐฯ ได้ตัดสินใจดำเนินการอย่างเด็ดขาดในการช่วยเหลือลูกเรือมายาเกซ⁵⁵

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้แถลงข่าวเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2518 ว่า เขาจะตัดสินใจตอบโต้สหรัฐฯ ที่ได้ดำเนินการล่วงละเมิดอธิปไตยของไทยในครั้งนี้ หลังจากที่ได้อภิปรายกับชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งอยู่ระหว่างการเดินทางไปเข้าร่วมประชุมอาเซียน ในขณะที่พลเอกประภาส อธิเรกสาร รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้แถลงข่าวว่า การกระทำของสหรัฐฯ ไม่ใช่การล่วงละเมิดอธิปไตยของไทย แต่เป็นเพียงการผิดมารยาททางการทูตเพียงเล็กน้อยเท่านั้น การเผยแพร่ข่าวดังกล่าวทำให้นายกรัฐมนตรีได้ออกแถลงข่าวคำนิยามวลชนอย่างโกรธเคืองว่า พยายามที่จะสร้างความแตกแยกในคณะรัฐบาล และกระทรวงการต่างประเทศได้ออกมาแถลงมาตรการในการตอบโต้สหรัฐฯ 3 มาตรการ คือ เรียกตัวเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ดี ซี กลับมายังประเทศไทย ทำหนังสือแจ้งสถานทูตทุกประเทศในประเทศไทยว่า รัฐบาลต่อต้านการกระทำของสหรัฐฯ และเน้นย้ำให้ถอนทหารสหรัฐฯ ทั้งหมดออกจากประเทศไทยทันที⁵⁶

การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนเกี่ยวกับกรณีมายาเกซ ยิ่งทำให้ความริ้วฉานระหว่างสหรัฐฯ และรัฐบาลไทยชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อมีรายงานการให้สัมภาษณ์ของคิสซิงเจอร์เกี่ยวกับกรณีดังกล่าวว่า ไม่ควรไปสนใจนักการเมืองไทย แต่ควรสนใจกองทัพมากกว่า กองทัพไทยนั้นก็พอใจที่จะให้สหรัฐฯ ใช้ฐานทัพอยู่ตะเภาต่อไป⁵⁷ การนำเสนอข่าวดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่ฝ่ายไทยเป็นอย่างมาก และทำให้มีผู้คนจำนวนกว่า 5,000 คน ออกมาชุมนุมประท้วงกรณีดังกล่าว ณ สถานทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยเป็นเวลา 3 วัน เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลสหรัฐฯ มีแถลงการณ์ขอโทษไทย ผู้ชุมนุมดังกล่าวได้สลายตัวไปเมื่อ คึกฤทธิ์ออกมาแถลงว่า เอ็ดเวิร์ด มาสเตอร์ส (Edward Masters) ของสหรัฐฯ ได้ออกมากล่าว

⁵⁵ “Minutes of National Security Council Meeting, May 13 – 14, 1975,” in *Foreign Relations of the United States, 1969 – 1976 Vol. 10* pp. 1004 - 1018.

⁵⁶ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, July 5, 2006, subject “Future Thai Reactions to the Mayaguez Incident,” Whitehouse to SECSTATE WASHDC, April 16, 1975.

⁵⁷ William Shawcross, “Making the Most of Mayaguez,” *Far Eastern Economic Review* (May 30, 1975 : 11-12.

แสดงความเสียใจในกรณีดังกล่าว⁵⁸ โดยระบุว่า “สหรัฐฯ รู้สึกเสียใจที่ได้มีความเข้าใจผิดเกิดขึ้นระหว่างไทยกับสหรัฐฯ อันเนื่องมาจากการนำทหารนาวิกโยธินจำนวนหนึ่งเข้ามาเป็นการชั่วคราว...” รวมทั้งเน้นย้ำว่า “... สหรัฐฯ ยังคงมีนโยบายที่จะเคารพอธิปไตย และเอกราชของประเทศไทย...” พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้ออกมากล่าวว่า คำขอโทษนั้นเป็นที่พอใจแล้ว แต่ยังคงต้องมีการหารือร่วมกับเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ต่อไปเกี่ยวกับการแก้ไขข้อสัญญาต่าง ๆ ที่ไทยยังคงเสียเปรียบสหรัฐฯ อยู่ และนายกรัฐมนตรีคึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวว่าจะพอใจกับการขอขมาของสหรัฐฯ ซึ่งได้ใช้คำว่า apologize⁵⁹

อย่างไรก็ตาม มาสเตอร์สได้ให้สัมภาษณ์แก่กูลดว่า ในการเข้าพบกับคึกฤทธิ์นั้นเขาไม่ได้กล่าวคำขอโทษแต่อย่างใด และได้ชี้แจงให้คิสซิงเจอร์ทราบในภายหลัง แต่ดูเหมือนว่าคิสซิงเจอร์จะเข้าใจว่าคึกฤทธิ์จำเป็นต้องแสดงท่าทีดังกล่าว⁶⁰

การต้องเผชิญกับปัญหาความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ และพลวัตความเปลี่ยนแปลงทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในช่วงรัฐบาลพลเรือนคึกฤทธิ์ ปราโมช ทำให้ไทย ไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากจะทำให้สาธารณชนเข้าใจว่า สหรัฐฯ กำลังอยู่ในกระบวนการถอนกำลังออกจากประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง โดยเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2518 กองบัญชาการทหารสูงสุดได้ประกาศว่า ตามที่รัฐบาลไทยและรัฐบาลสหรัฐฯ ได้แถลงเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2518 ว่า สหรัฐฯ จะถอนกำลังจำนวน 7,500 คน ออกจากประเทศไทย ภายในวันที่ 30 มิถุนายน 2518 นั้น เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2518 สหรัฐฯ ได้ถอนเครื่องบินขับไล่ทิ้งระเบิด B52 ทั้งหมด 17 เครื่อง ออกจากประเทศไทย และในวันที่ 15 มิถุนายน 2518 ได้ถอนเครื่องบินขับไล่ทิ้งระเบิด F111 ทั้ง 31 เครื่อง และจะยุติปฏิบัติการที่ฐานบินอุบลราชธานีโดยเร็ว จากนั้น ในวันที่ 24 พฤศจิกายน 2518 ก็ได้มีการแถลงอีกครั้งว่า สหรัฐฯ จะถอนเครื่องบินรบที่ประจำอยู่ ณ ฐานบินโคราช จำนวนประมาณ 50 เครื่อง และจะหยุดปฏิบัติการ ณ ฐานบินนครราชสีมา รวมทั้งถอนกำลังทหารจำนวน 4,500 คน ออกจากประเทศไทย ภายในวันที่ 29

⁵⁸ Norman Peagam, “Thailand’s Turn to Protest,” *Far Eastern Economic Review* (May 30, 1975): 12.

⁵⁹ “สหรัฐฯขอขมาไทย นศ. เตรียมไล่ฐานทัพต่อ,” *ประชาธิปไตย* (20 พฤษภาคม 2518):1.

⁶⁰ สัมภาษณ์เอ็ดเวิร์ด อี มาสเตอร์ส อดีตอุปทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ระหว่างปี 2513 (1971) - 2519 (1976) โดยกูลดดา เกษบุญชู มืด (ไม่ระบุวันที่)

กฎหมาย 2519⁶¹ อย่างไรก็ตาม ท่าทีของกองทัพคือการเรียกร้องให้ปรองดองกองกำลังไว้ในประเทศไทย

บทบาทพลังสังคมฝ่ายขวาในความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ

กระแสความเปลี่ยนแปลงในระดับภูมิภาค ได้แก่ การล่มสลายของอินโดจีน นอกจากจะก่อให้เกิดปฏิกริยาตอบสนองที่แตกต่างกันเป็น 2 ฝ่าย ในระดับผู้นำแล้ว ในระดับประชาชนทั่วไปก็ได้เกิดปฏิกริยาในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ ในขณะที่ประชาชนฝ่ายหนึ่งที่มีแนวคิดอนุรักษ์นิยมเกิดความวิตกกังวลและหวาดระแวงเพิ่มมากขึ้นจากภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ ที่ขยับเข้ามาใกล้ประเทศไทยมากขึ้น จากการที่ประเทศเพื่อนบ้านกลายเป็นคอมมิวนิสต์ และผู้อพยพจากประเทศต่าง ๆ เหล่านี้จำนวนมาก ได้หลั่งไหลเข้ามาในประเทศไทย คนกลุ่มนี้ต้องการให้กองกำลังสหรัฐฯ ยังคงอยู่ในประเทศไทยต่อไปเพื่อปกป้องประเทศไทยจากภัยคุกคามที่เพิ่มขึ้นนี้ ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งได้เคลื่อนไหวในทิศทางที่ตรงกันข้ามดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 คนกลุ่มนี้ประกอบด้วยนิสิต นักศึกษา และปัญญาชนที่มีแนวคิดเชิงก้าวหน้า ซึ่งมองว่า การล่มสลายของอินโดจีน เป็นสัญญาณที่แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ และความเปลี่ยนแปลงไปสู่บริบทใหม่ของการเมืองระหว่างประเทศ ที่สหรัฐฯ อาจมิใช่ประเทศมหาอำนาจเพียงประเทศเดียวอีกต่อไป และประเทศไทยควรจะต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศใหม่ โดยไม่อิงกับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ และสิ่งที่สหรัฐฯ จะเอื้อให้แก่ประเทศไทยดังที่เคยเป็นมา

ในช่วงการล่มสลายของอินโดจีน ได้ปรากฏข่าวว่ามีการใช้ฐานทัพหลายแห่งในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งฐานทัพอุตะเถาถูกใช้ในการลำเลียงอาวุธยุทธภัณฑ์ให้กัมพูชา⁶² รวมทั้งเป็นจุดจอดพักเครื่องบินที่สหรัฐฯ ขนย้ายออกมาจากเวียดนาม⁶³ ทำให้

⁶¹ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, หนังสือที่ 6/2519 การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย (เมษายน 2519) หน้า 2.

⁶² “ไทยลำเลียงอาวุธยุทธภัณฑ์ให้ลอนนอล เริ่มวางแผนปี 2515 - อุตะเถาช่วยเขมร,” ประชาธิปไตย (16 มีนาคม 2518):1.

⁶³ “ชาติชาย “ญวนยังไม่ขออาวุธคืน” ปช.ปช. ว่าประมาณขายอธิปไตย,” ประชาธิปไตย (5 พฤษภาคม 2518):1.

สังคมไทยตื่นตัวในเรื่องนี้ และเป็นช่วงเวลาของการก่อตัวของพลังฝ่ายขวาในสังคมไทย โบว์⁶⁴ เสนอว่า การทำความเข้าใจขบวนการฝ่ายขวาที่เกิดขึ้นในช่วงปี 2518 – 2519 นี้ จะต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจในสภาพเศรษฐกิจการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว ที่รัฐบาลไทยต้องเผชิญความยากลำบากจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ และการล่มสลายของประเทศอินโดจีน รวมทั้งการถอนทหารสหรัฐฯ ก็ยังทำให้สถานการณ์ในประเทศมีความตึงเครียดมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ทำให้ชาวนา และกรรมกร กลายเป็นฝ่ายซ้ายมากขึ้น ในขณะที่ชนชั้นนำในสังคมกลายเป็นฝ่ายขวา และชนชั้นกลางเกิดการแตกแยกกัน โดยแกนหลักของกลุ่มฝ่ายขวาคือ ทหาร ตำรวจ นายทุนเจ้าของที่ดิน และคนจำนวนมากที่สูญเสียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย เกิดการแตกตัวเป็นสองขั้วที่ประจัญหน้ากัน สิ่งที่เห็นคือ ภาพของการต่อต้านซึ่งกันและกันของพลังสังคม 2 ฝ่ายในประเทศไทยเกี่ยวกับประเด็นการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยได้อย่างชัดเจน

ในระดับของผู้นำทั้ง 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายของกองทัพ และนักการเมืองฝ่ายอนุรักษนิยมที่เป็นพันธมิตรกับกองทัพ และฝ่ายของผู้นำพลเรือน ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีคึกฤทธิ์ ปราโมช และข้าราชการรุ่นใหม่ของกระทรวงการต่างประเทศ

ส่วนในระดับของประชาชน ก็ได้มีการแบ่งเป็น 2 ฝ่าย จากมุมมองที่แตกต่างกันในกรณีการล่มสลายของอินโดจีนดังที่ได้กล่าวถึงในข้างต้น คือ กลุ่มฝ่ายขวาที่หวาดเกรงภัยคอมมิวนิสต์ ประกอบด้วยประชาชนไทยส่วนใหญ่ที่มีแนวคิดอนุรักษนิยมและต้องการให้สหรัฐฯ อยู่ในประเทศ และกลุ่มฝ่ายซ้ายที่มีบทบาทเคลื่อนไหวในสังคมในประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นธรรมในสังคม คนกลุ่มนี้ต้องการแยกตัวเป็นอิสระจากการครอบงำของสหรัฐฯ และมองว่าการดำเนินการ และสิทธิพิเศษหลายๆ ประการที่กองกำลังสหรัฐฯ ในไทยได้รับนั้น เป็นการล่วงละเมิดอธิปไตยของไทย จึงเรียกร้องให้สหรัฐฯ ถอนตัวออกไปตามกำหนดเวลาที่รัฐบาลได้ประกาศไว้

⁶⁴ Katherine A. Bowie. *Ritual of National Loyalty: An Anthropology of the State and the Village Scout Movement in Thailand.* (New York : Columbia University Press, 1997) pp 99 - 101

พลังชาตินิยม

ขบวนการฝ่ายขวาที่เติบโตอย่างรวดเร็วในช่วงปี 2518 เนื่องมาจากเหตุผลที่สำคัญ 3 ประการ คือ การที่ผลประโยชน์ของทหาร และนักธุรกิจถูกคุกคามจากการประท้วงของนักศึกษา นักกิจกรรมลัทธิมาร์กซิสต์ – เหมามีอิทธิพลมากขึ้นในหมู่นิสิตนักศึกษา ผู้ใช้แรงงาน และชาวนา กิจกรรมของคนเหล่านี้ได้สร้างความหวุ่นวิตกให้แก่สังคมไทยที่ยึดมั่นในประเพณี ในขณะที่เดียวกัน การที่นิสิตนักศึกษาเห็นใจประเทศคอมมิวนิสต์ในอินโดจีน ทำให้กลุ่มอนุรักษ์นิยมไม่พอใจ การที่คอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะในอินโดจีน และการถอนทหารสหรัฐออกจากประเทศไทย จึงเป็นเหมือนฟางเส้นสุดท้ายสำหรับกลุ่มฝ่ายขวา และพลังเงิบที่เป็นเสียงข้างมาก⁶⁵

ในช่วงปี พ.ศ. 2518 – 2519 เกิดการแบ่งฝักฝ่ายอย่างชัดเจนในสังคมไทย กลุ่มที่สำคัญได้แก่ กลุ่มกระต๊องแดง กลุ่มนวพล และกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน

กลุ่มนวพล ซึ่งมีความหมายว่า พลังใหม่ หรือ พลังที่ 9 (อาจจะตั้งใจให้สื่อถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9) หรือ พลังทั้ง 9 ตั้งขึ้นเพื่อระดมกำลังข้าราชการ และนักธุรกิจในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล และในจังหวัดใหญ่ ๆ และเรียกกลุ่มของตนว่า “ขบวนการ” แทนที่จะเป็นพรรคการเมือง เนื่องจากคนส่วนมากคิดว่าการเมืองเป็นเรื่องสกปรก นวพลเห็นว่า กลุ่มของตนเกี่ยวข้องกับ “การชาติ” ไม่ใช่ “การเมือง” เชื่อกันว่า นวพลได้รับเงิน และกำลังสนับสนุนจำนวนมากจากทหาร ตำรวจ และ กอ.รมน. ทั้งที่เป็นเงินสนับสนุนจากองค์กร และการให้การสนับสนุนเองเป็นการส่วนตัวของบุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ เหล่านี้ วัฒนา เขียววิมล ผู้ก่อตั้งกลุ่มนวพลนั้น เคยเป็นหัวหน้านักเรียนไทย เมื่อศึกษาอยู่ที่ Seton Hall University และอ้างว่าได้ทำความรู้จักคุ้นเคยกับผู้นำการเมืองของสหรัฐฯ รวมทั้งรองประธานาธิบดี Spiro Agnew และ CIA ซึ่งทำให้ผู้นำ กอ.รมน. พอใจ และให้เงินทุนสนับสนุนในการจัดตั้งกลุ่มนวพล ซึ่งมุ่งปกป้องชาติ และพระมหากษัตริย์ และเพื่อทำลายคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย⁶⁶

⁶⁵ David Morell and Chai-anan Samudavanija, Political Conflicts in Thailand: Reform, Reaction and Revolution pp. 250 – 252 .

⁶⁶ Ibid.

กลุ่มกระทิงแดง เป็นกลุ่มฝ่ายขวาที่จัดตั้งขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ของ กอ.รมน. โดยเน้นการระดมกำลังกลุ่มนักเรียนอาชีวะ และเทคนิค ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในเหตุการณ์ 14 ตุลา และมีการดำเนินการในกรุงเทพฯ เป็นส่วนใหญ่ กิจกรรมที่ทำบ่อยที่สุดคือ การก่อกวน และก่อความรุนแรงในการชุมนุมของนักศึกษา เช่น ในช่วงก่อนการเลือกตั้ง เดือนกุมภาพันธ์ 2519 ซึ่งมีการประเบิดพรรคพลังใหม่⁶⁷

กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน ก่อตั้งขึ้นโดยตำรวจตระเวนชายแดน และได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นทางการจากกระทรวงมหาดไทย และราชสำนัก เน้นการระดมกำลังคนในพื้นที่ชนบทและหัวเมือง ต่อมาได้ขยายมาถึงกรุงเทพฯ ทำให้สามารถระดมกำลังคนได้มาก ผู้ก่อตั้งคือ พันตำรวจเอก สมควร หริกุล ผู้บัญชาการกองกำลังตำรวจตระเวนชายแดนภาคที่ 4 กองกำลังลูกเสือชาวบ้านเติบโตอย่างรวดเร็วหลังจากที่ได้รับการสนับสนุนจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และแพร่ขยายไปทั่วประเทศ จุดประสงค์เบื้องต้นของลูกเสือชาวบ้านคือ เพื่อระดมกำลังของชาวบ้านในการต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ แม้ว่าในทางทฤษฎี ลูกเสือชาวบ้านจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่ก็พบว่าในปี 2518 – 2519 พรรคชาติไทย และพิทักษ์ไทย ได้หาเสียงจากกลุ่มลูกเสือชาวบ้านอย่างเปิดเผย รวมทั้งพรรคประชาธิปัตย์ได้ใช้ลูกเสือชาวบ้านในการต่อต้านนิสิตนักศึกษา และแรงงาน และในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ลูกเสือชาวบ้านเป็นกำลังสำคัญของฝ่ายขวาในการปกป้องสถาบัน⁶⁸

งานของแคทเธอริน แอนน์ โบว์⁶⁹ ซึ่งเป็นการศึกษาที่ดีที่สุดเกี่ยวกับขบวนการลูกเสือชาวบ้านของไทยในยุคปัจจุบัน ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ขบวนการลูกเสือชาวบ้านได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมากเป็นประวัติการณ์ ตั้งแต่ปี 2518 เป็นต้นมา กล่าวคือ หลังจากที่ราชสำนักได้แสดงการสนับสนุนอย่างชัดเจนในปี พ.ศ. 2515 นั้น จำนวนผู้เข้าร่วมขบวนการลูกเสือชาวบ้านมีเพียงประมาณไม่เกิน 100,000 คน ในปี 2517 ในขณะที่ในปี 2518 เพียงปีเดียว จำนวนสมาชิกของกลุ่มลูกเสือชาวบ้านได้เพิ่มขึ้นเป็นกว่า 2,000,000 คน และได้มีบทบาทในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งถึงกับมีผู้กล่าวว่า ปี พ.ศ. 2516 – 2517 นั้น เป็นปีของนักศึกษา กรรมกร และชาวนา (“the year of the students, workers and farmers”) ในขณะที่ปี

⁶⁷ Ibid, p. 241.

⁶⁸ Ibid, pp. 242 – 245.

⁶⁹ Katherine A. Bowie. *Ritual of National Loyalty: An Anthropology of the State and the Village Scout Movement in Thailand.* (New York : Columbia University Press, 1997).

พ.ศ. 2518 – 2519 นั้นเป็นปีของลูกเสือชาวบ้าน (“the year of the Village Scouts”)⁷⁰ ซึ่งเราจะได้เห็นบทบาทของพลังนี้ ในการต่อต้านการประท้วงฐานทัพสหรัฐฯ ของนิสิตนักศึกษา ในบทที่ 6 ต่อไป

ป๋วย อึ๊งภากรณ์⁷¹ และ เกอร์ลิง⁷² ได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้ว่าราชการจังหวัด เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น และผู้ใหญ่บ้าน มีบทบาทสำคัญในการช่วยระดมกำลัง และเผยแพร่ข้อความและแนวคิดโดยเน้นกลุ่มเป้าหมายชนชั้นกลางที่หวาดหวั่นกับประชาธิปไตยที่มากเกินไปและภัยคอมมิวนิสต์ สัญลักษณ์ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ได้ถูกนำมาใช้ในทางการเมืองในลักษณะที่ไม่เคยเป็นมาก่อน เพื่อส่งเสริมให้คนที่มีแนวคิดแบบดั้งเดิม และอนุรักษ์นิยม ไม่ว่าจะป็นนักธุรกิจ คนขายของ คนขับรถรับจ้าง และคนในอาชีพต่าง ๆ หันมาสนับสนุน โดยอ้างว่า ประเทศชาติกำลังต้องการความช่วยเหลือ⁷³

นอกจากนี้ ผู้เขียนทั้งสองยังได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการที่กลุ่มฝ่ายขวาต่าง ๆ เหล่านี้ ได้พยายามใช้อุดมการณ์ชาตินิยมให้เป็นประโยชน์ในการโจมตีฝ่ายตรงข้าม ได้แก่ พลังนักศึกษา กรรมกร และชาวไร่ชาวนา ด้วยการกล่าวหาว่าการชุมนุมประท้วงเพื่อเรียกร้องในประเด็นต่างๆ ของกลุ่มพลังเหล่านี้เป็นการ “ปลุกระดมมวลชน” และ “ใช้กฎหมายเหี้ยมโหด” และกล่าวหาว่ามุมมองของฝ่ายตรงข้ามเป็นการถูกล่อลวงโดยคอมมิวนิสต์ ในขณะที่ฝ่ายของตนนั้นเป็นผู้ปกป้องสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ วิธีการที่สำคัญของกลุ่มฝ่ายขวาเหล่านี้คือการเกณฑ์คนมาสมัครเป็นสมาชิก การฝึกอบรม และการทำลายกลุ่มพลังฝ่ายตรงข้ามด้วยการกล่าวหาว่าฝ่ายตรงข้ามเป็นคอมมิวนิสต์ และการอ้างถึงสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยถือว่า หากผู้ใดทำตนเป็นปฏิปักษ์กับองค์กรของตนซึ่งมุ่งเน้นชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นหลัก ก็ถือว่าเป็นปฏิปักษ์กับสถาบันหลักของชาติเหล่านี้ด้วย

⁷⁰ Ibid. p. 99.

⁷¹ ป๋วย อึ๊งภากรณ์. “ความรุนแรงและรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519” ใน *จาก 14-6 ตุลา* ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. บรรณาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 3.(กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 2544). หน้า 50 – 60.

⁷² J. L.S. Girling. “The Coup and Its Implications” in *Pacific Affairs*, Vol. 50, No. 3 (Autumn, 1977) pp. 387 – 405.

⁷³ David Morell and Chai-anan Samudavanija, *Political Conflicts in Thailand: Reform, Reaction and Revolution* pp. 236 – 249.

อุดมการณ์สำคัญที่เป็นปัจจัยผลักดันให้กลุ่มฝ่ายขวาเหล่านี้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากประชาชนในสังคมไทย ซึ่งส่วนใหญ่มีแนวคิดอนุรักษนิยม และเมื่อเหตุการณ์ประท้วงที่เกิดขึ้นซ้ำซากในสังคม ได้แก่ **อุดมการณ์ชาตินิยม** กล่าวคือ กลุ่มฝ่ายขวาเหล่านี้ มักเน้นการโจมตี และต่อต้านกลุ่มนิสิตนักศึกษา ผู้ใช้แรงงาน และชาวนา โดยกล่าวหาว่าเป็นพวกเดียวกับกลุ่มฝ่ายซ้ายที่ต้องการจะทำลายชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์⁷⁴ รูปแบบและสื่อในการโจมตีมีทั้งหนังสือพิมพ์ แผ่นพับ และรายการโทรทัศน์ มีการก่อตัวของกลุ่มฝ่ายขวา เช่น หนังสือพิมพ์ดาวสยาม และบ้านเมือง รวมทั้งเครือข่ายสถานีวิทยุทหารที่เรียกตนเองว่า “ชมรมวิทยุเสรี” นำโดยสถานีวิทยุยานเกราะ มีการจัดชุมนุมของตนเอง หรือก่อวินาศกรรมของนักศึกษา ไปจนถึงการใช้อาวุธทำร้ายผู้นำ และสมาชิกกลุ่มฝ่ายซ้าย เช่น อินตา ศรีบุญเรือง และผู้ปฏิบัติการชาวนาอื่น ๆ อมเรศ ไชยสะอาด ผู้นำนักศึกษามหิดล และบุญสนอง บุญโยทยาน อาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเลขาธิการพรรคสังคมนิยม ปาระเบิดใส่ขบวนต่อต้านฐานทัพอเมริกัน และการชุมนุมต่อต้านการกลับมาของประภาส จารุเสถียร ซึ่งทำให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก⁷⁵

ศูนย์วิทยุทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷⁴ Ibid, pp. 172 - 174.

⁷⁵ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. “เราสู้: เพลงพระราชนิพนธ์การเมือง กบฏการเมืองปี 2518 – 2519”. ใน ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง: รวมบทความเกี่ยวกับกรณี 14 ตุลา และ 6 ตุลา. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ 6 ตุลา ราธิก, 2544) หน้า 115 – 117.

ยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ว่าด้วยกำลังทหาร และผลประโยชน์ในไทย หลังปี 2518

กลุ่มพลังสังคมในไทยซึ่งมองว่า การคงอยู่ของกองกำลังสหรัฐฯ ในประเทศไทย เป็นการล่วงละเมิดอำนาจอธิปไตยของชาติ ได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อผลักดันให้สหรัฐฯ ได้ดำเนินการตามกำหนดการถอนทหารของรัฐบาล นอกจากนี้ก็ยังมีแรงกดดันจากข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศและการกำหนดวันถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยด้วย กระทรวงการต่างประเทศจึงได้ประเมินสถานการณ์ในประเทศไทยในช่วงปลายปี 2518 และนำเสนอต่อประธานาธิบดีสหรัฐฯ เพื่อนำไปสู่การกำหนดและดำเนินยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในขณะนั้น โดยให้ความสำคัญกับดำเนินนโยบายของรัฐบาลพลเรือนของไทยหลาย ๆ ประการที่ขัดแย้งกับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ⁷⁶

ทูตสหรัฐฯ มองย้อนไปถึงเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการกำหนดเส้นตายการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศ ของรัฐบาลไทย และการดำเนินการของข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศว่าเป็นผลมาจากความพยายามของไทยจะตอบสนองสถานการณ์ใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และในระดับการเมืองโลก เอกสารได้ชี้ให้เห็นว่า โครงสร้างในการกำหนดนโยบายต่างประเทศในรัฐบาลของไทยนั้น ประกอบด้วยกลุ่มผู้นำหลายกลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มก็มีความคิดเห็นขัดแย้งกันเกี่ยวกับการจัดการกับเรื่องต่าง ๆ การกำหนดเส้นตายการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ภายในเดือนมีนาคม 2519 นั้น น่าจะเป็นผลมาจากการที่ผู้นำกลุ่มหนึ่งของไทยเห็นว่าความสัมพันธ์ที่มีกับสหรัฐฯ จะก่อให้เกิดความเสี่ยงเมื่อคอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะในประเทศอินโดจีน ทั้งนี้ ผู้นำกลุ่มดังกล่าวไทยหวังว่าจะสามารถสร้างความเป็นมิตรได้กับมหาอำนาจทุกประเทศ ซึ่งจะช่วยลดความกดดันที่ชาติใดชาติหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจะมามีอิทธิพลต่อไทย ดูเหมือนว่า ไทยจะต้องการรักษาทำที่ที่มีระยะห่างจากอิทธิพลภายนอกของทุกประเทศ และดำรงฐานะเป็นกลาง โดยมองว่าเป็นวัตถุประสงค์เชิงนโยบายที่เหมาะสมประเทศไทย อย่างไรก็ตามก็ตามด้วยที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ความแตกต่างทางเจตนารมณ์และอำนาจ อดีตที่ผ่านมา และการเมืองแบบแบ่งขั้ว น่าจะทำให้การรักษาทำที่เช่นนั้นเป็นไปได้ยาก⁷⁷

⁷⁶ DNSA, PR 01312. Memorandum to the Assistant of the President for National Security Affairs from Phillip C. Habib, October 8, 1975.

⁷⁷ Ibid.

เอกสารฉบับนี้เสนอว่าการดำเนินนโยบายต่างประเทศเช่นนี้ของไทย จะเป็นบททดสอบที่สำคัญของรัฐบาลไทยในช่วง 3 – 5 ปีข้างหน้า ผลประโยชน์ของสหรัฐฯ อยู่ในเงื่อนไขว่าการดำเนินนโยบายที่เป็นกลางของไทยจะต้องคงความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐบาลสหรัฐฯ ด้วย สหรัฐฯ จะต้องพยายามส่งเสริมผลประโยชน์ของชาติในแง่ที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย ผู้เขียนรายงานฉบับนี้เห็นว่า นายกรัฐมนตรีศึกษาและประชาชนไทยส่วนใหญ่ น่าจะตระหนักดีว่า ถ้าต้องการจะรักษาความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐฯ ในช่วงหลังสงครามอินโดจีนแล้ว ก็จะต้องทำให้ทั้งสองฝ่ายได้ผลประโยชน์คู่กัน⁷⁸

ผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2518-2519 อยู่ที่ว่าประเทศไทยยังคงเป็นเอกราช มีความมั่นคง และรุ่งเรือง สหรัฐฯ มุ่งหมายให้ประเทศไทยมีบทบาทสร้างสรรค์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ควบคุมการค้ายาเสพติดผ่านชายแดนให้ลดน้อยลง และสนับสนุนสหรัฐฯ ในการสร้างโลกที่มีสันติภาพ ที่สหรัฐฯ จะค้าขายและลงทุนได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อประเทศไทยคิดว่าการมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ไม่ใช่ผลประโยชน์ของไทยอีกต่อไป ก็ทำให้เกิดประเด็นเกี่ยวกับความมั่นคงที่ต้องการการตัดสินใจในเชิงนโยบาย 4 ประเด็นที่ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ จะต้องตัดสินใจ ได้แก่ 1) สถานะของกองกำลังของสหรัฐฯ ที่จะคงอยู่ในประเทศไทยต่อไปหลังจากที่ได้มีการประกาศถอนทหาร 2) การที่สหรัฐฯ จะรักษาและใช้ประโยชน์จากฐานปฏิบัติการด้านข่าวกรอง (intelligence facilities) ในประเทศไทยได้ต่อไป 3) ทักษะคดีของสหรัฐฯ เกี่ยวกับการทดลองนำประชาธิปไตยมาใช้ในประเทศไทย (Thai constitutional experiment) และ 4) ทักษะคดีของสหรัฐฯ เกี่ยวกับแนวนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทย ทั้งนี้ มุมมองของเอกสารฉบับนี้เห็นว่า สหรัฐฯ ควรให้ความสำคัญเป็นพิเศษแก่ฐานปฏิบัติการด้านข่าวกรอง (intelligence facilities) ในประเทศไทยคือ ค่ายรามสูร เนื่องจากสถานการณ์การล่มสลายของอินโดจีนได้บั่นทอนความสามารถด้านข่าวกรองของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลงไปอย่างมาก ถึงแม้ว่าความต้องการข้อมูลข่าวกรองเกี่ยวกับกองกำลังคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะลดลงเมื่อการต่อสู้ในอินโดจีนยุติลง แต่คณะกรรมการด้านข่าวกรองของสหรัฐฯ (U.S. Intelligence Board) ก็ยังยืนยันว่าต้องการข้อมูลข่าวสารในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และจำเป็นต้องเฝ้าระวังการดำเนินการของจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อไป หน่วยข่าวกรองในประเทศไทยนั้นทำหน้าที่ให้ข้อมูลไม่เฉพาะของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้น หากแต่รวมถึงจีน และโซเวียตในบางส่วน รวมทั้งการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ในหลาย ๆ ประเทศด้วย การยุติการ

⁷⁸ Ibid.

ดำเนินการด้านการทหารของสหรัฐฯ ในอินโดจีนมิได้ส่งผลให้เป้าหมายนอกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในฐานะปฏิบัติการด้านข่าวกรองในไทยลดลำดับความสำคัญลง แต่อาจส่งผลให้ต้องมีการปรับลดให้เป็นกิจการของฝ่ายพลเรือน (civilianization) มากยิ่งขึ้น รวมทั้งให้อยู่ห่างไกลออกไปจากสายตาของสาธารณชน (remoting) เพื่อลดความเด่นชัดของหน่วยข่าวกรองของสหรัฐฯ ซึ่งอาจทำให้กลายเป็นประเด็นโต้แย้งในประเทศไทยได้ ทั้งนี้ การประเมินคุณค่าของหน่วยข่าวกรองสหรัฐฯ ในไทย ขึ้นอยู่กับว่าคณะกรรมการข่าวกรองของสหรัฐฯ (US Intelligence Board) จะได้ข้อมูลที่เพียงพอในการกำหนดนโยบายของสหรัฐฯ หรือไม่⁷⁹

เอกสารฉบับนี้ ยังได้สรุปถึงผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในประเทศไทยในด้านต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจนว่า ในด้านการเมืองและความมั่นคง สหรัฐฯ ต้องการที่จะใช้ฐานทัพต่าง ๆ ในไทยต่อไป โดยมีข้อจำกัดน้อยที่สุด รวมทั้งต้องการที่จะใช้ทรัพยากรด้านข่าวกรองในไทย ด้านเศรษฐกิจ สหรัฐฯ ต้องการให้ไทยเป็นผู้ส่งออกอาหารหลักในภูมิภาค รวมทั้งต้องการมีการค้าและการลงทุนอย่างต่อเนื่องและขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ในด้านการต่อต้านการค้ายาเสพติด สหรัฐฯ ต้องการให้ไทยให้ความร่วมมือในโครงการต่อต้านการค้ายาเสพติดทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี และต้องการเข้าถึงโครงการข่าวสารด้านการต่อต้านยาเสพติดของไทยได้ ด้านอุดมการณ์นั้น สหรัฐฯ ต้องการที่จะมีความสัมพันธ์กับประเทศไทยในฐานะที่เป็นตัวอย่างของประเทศโลกที่ 3 ที่มีความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ และเป็นประโยชน์ และในด้านการเมืองระหว่างประเทศ สหรัฐฯ ต้องการให้ไทยสนับสนุนสหรัฐฯ ในเวทีนานาชาติ และที่ประชุมเฉพาะด้านต่าง ๆ เช่น เรื่องกฎหมายทางทะเล ความเปลี่ยนแปลงไปสู่สันติภาพ และมีบทบาทสร้างความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งสำคัญต่อทำที่ด้านความมั่นคงของมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย ทั้งนี้ ผู้นำของประเทศเหล่านั้น ได้แสดงความหวังใยต่อสถานะที่เป็นเอกราชของประเทศไทย และไม่ต้องการให้ไทยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ (Communist Bloc)⁸⁰

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

เอกสารฉบับนี้เห็นว่า การที่ประเทศไทยมีนโยบายเป็นกลาง หรือแม้แต่จะเป็นปฏิปักษ์กับสหรัฐฯ มิได้เป็นภัยโดยตรงกับความมั่นคงของสหรัฐฯ ไม่ว่าไทยจะรักษาสันธิสัญญามะนิลา (Manila Pact) ไว้ หรือเปลี่ยนเป็นสนธิสัญญาความมั่นคงที่เป็นกลางมากกว่าเช่นอาเซียนก็ตาม กระทรวงการต่างประเทศมีความเห็นว่า สหรัฐฯ ไม่ควรแสดงความห่วงใยต่อความมั่นคงของไทยในแง่ที่เกี่ยวกับเวียดนาม หรือจีน มากกว่าประเทศไทยเอง ในทางปฏิบัติการเป็นมิตรกับไทยควรจะดำเนินไปตามนโยบายการทูตมากกว่าที่จะเป็นไปตามสนธิสัญญาความมั่นคงหรือมาตรการทางการทหาร การที่สหรัฐฯ ทำงานกับรัฐบาลพลเรือนจากการเลือกตั้งของไทย จะเป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงถึงความเต็มใจของสหรัฐฯ ที่จะร่วมมือกับประชาธิปไตยแบบรัฐสภามากกว่าที่จะโน้มเอียงไปทางรัฐบาลทหาร⁸¹

สถานะของกำลังพลของสหรัฐฯ ในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2519 นั้น เอกสารฉบับนี้ระบุว่าได้เปลี่ยนไปจากเดิม จำนวนทหารสหรัฐฯ อยู่ในประเทศไทยมีน้อยกว่า 7,000 คน และมีฐานปฏิบัติการ (installations) จำนวนน้อยกว่า 12 ฐานที่ยังมิได้ส่งมอบให้แก่ไทย ทั้งนี้หลังจากการประกาศเส้นตายเมื่อเดือนมีนาคม มีการปรับความเข้าใจเกี่ยวกับการถอนทหารสหรัฐฯ ในประเทศไทย ว่าเป็นการถอนเพียงทหารกำลังรบออกไปภายในวันที่ 20 มีนาคม 2519 เท่านั้น สิ่งที่ยังไม่ได้ตกลงกัน คือ สถานะของกำลังพลของสหรัฐฯ รวมทั้งสถานะทางกฎหมาย และหน้าที่ของกำลังพลที่เหลือ การดูแลฐานทัพและยุทธโปกรณ์ต่าง ๆ ประเด็นที่สำคัญยิ่งคือค่ายรามสูร ซึ่งเป็นสถานีดักฟังสัญญาณอิเล็กทรอนิกส์ที่มีความซับซ้อนสูงที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าไป มีหน้าที่ดักฟังข้อมูลลับทั่วอินโดจีน และการกระจายเสียงทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องนั้นมีมูลค่ากว่า 500 ล้านดอลลาร์นี้คือประเด็นที่สหรัฐฯ ตระหนักว่ามีความอ่อนไหวอย่างยิ่ง⁸²

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸¹ Ibid.

⁸² Ibid.

เพื่อที่จะดำเนินนโยบายให้บรรลุผล เอกสารนโยบายของกระทรวงการต่างประเทศ สหรัฐฯ ฉบับนี้ ได้มีการประเมินกลุ่มพลังต่าง ๆ ในสังคมไทย ทั้งผู้นำที่จะมีบทบาทในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย และกลุ่มพลังเคลื่อนไหวในภาคประชาชน ที่อาจดำเนินการทั้งสนับสนุนและเป็นอุปสรรคแก่สหรัฐฯ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อก่อนหน้านี้ โดยได้ตั้งข้อสังเกตว่า ผู้ที่อยู่ในระดับผู้ครองอำนาจของไทยส่วนใหญ่ นั้น อาจจัดได้ว่าเป็น คนไทยกลุ่มอนุรักษนิยม (Thai conservatives) มีทั้งทหาร และรัฐบาล ซึ่งต่างก็ยินดีที่จะทำงานร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ทหารอาจทำให้เกิดอุปสรรคต่อการทดลองใช้ระบบประชาธิปไตย (constitutional experiment) หากเห็นว่าการทดลองนี้จะเป็นภัยต่อราชวงศ์ หรือผลประโยชน์ของตัวเอง ในขณะที่กลุ่มพลังฝ่ายซ้ายในเมืองนั้น ส่วนใหญ่เป็นนิสิต นักศึกษา และปัญญาชนที่มีบทบาททางการเมือง รวมทั้งแรงงานที่อยู่ภายนอกโครงสร้างอำนาจ ซึ่งมีชาวนาเป็นหลัก ซึ่งแม้จะมีการเรียกร้องในสังคมมาก แต่ก็อ่อนแอ และแม้ว่าจะมีบางส่วนที่เป็นนักการเมือง แต่ก็แทบจะไม่ได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส. เลย ในการเลือกตั้งเมื่อเดือนมกราคมที่ผ่านมา พรรคสังคมนิยมได้รับเลือกตั้งเพียง 8 – 9 % เท่านั้น อย่างไรก็ตาม การที่สื่อมวลชนไทยส่วนมากมีความคิดไปในแนวทางเดียวกัน กลุ่มพลังฝ่ายซ้ายก็สามารถทำให้มีการชุมนุมเกี่ยวกับเรื่องนี้ออกรวม เช่น กรณีมาายาเกษ ได้ ทั้งนี้ รายงานของสหรัฐฯ เห็นว่า ยังคงจำเป็นต้องให้น้ำหนักแก่พลังสังคมฝ่ายซ้ายของไทย ซึ่งเป็นพลังที่อยู่เบื้องหลังการจลาจลที่ทำให้รัฐบาลทหารต้องพ้นจากตำแหน่งเมื่อเดือนตุลาคม 2516 และเรียกร้องให้มีการถอนทหารสหรัฐฯ ทั้งหมดออกจากประเทศไทย ทั้งนี้ แม้ว่ากลุ่มฝ่ายซ้ายชาตินิยมจะเป็นผลผลิตของการเปลี่ยนแปลงเป็นสมัยใหม่ (modernization) และอิทธิพลทางวัฒนธรรมของสหรัฐฯ แต่นักศึกษาเหล่านี้ก็มีแนวคิดชาตินิยมที่ต่อต้านความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ในยุครัฐบาลทหาร คนกลุ่มนี้สามารถก่อการร้ายได้ แต่ก็ไม่น่าจะทำเช่นนั้น และโดยตัวเองแล้วไม่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศหรือในประเทศ⁸³

⁸³ Ibid.

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จากการล่มสลายของอินโดจีน ทำให้สหรัฐฯ เปลี่ยนแปลงแนวยุทธศาสตร์ที่ดำเนินอยู่ในประเทศไทย ความจำเป็นที่จะต้องคงกองกำลังเพื่อป้องปรามเวียดนามเหนือหมดไป ในขณะที่ความจำเป็นในการใช้ฐานทัพ และฐานปฏิบัติการด้านข่าวกรองในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น ทำให้สหรัฐฯ ยังต้องคงกองกำลังส่วนหนึ่งไว้สำหรับการดำเนินงานฐานทัพและฐานปฏิบัติการต่าง ๆ เหล่านี้ เราจะเห็นได้ว่า ในช่วงเวลาที่อินโดจีนกำลังจะล่มสลาย ตลอดจนช่วงเวลาหลังการล่มสลายของอินโดจีน สหรัฐฯ มีความจำเป็นต้องขนถ่ายยุทโธปกรณ์ รวมทั้งเครื่องบินรบออกจากประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ รวมทั้งในเวลา สหรัฐฯ จำเป็นต้องดำเนินปฏิบัติการทางอากาศในช่วงหลังอินโดจีนล่มสลาย เช่น ในกรณีมาเลเซีย การเข้าถึงฐานทัพในประเทศไทย โดยเฉพาะฐานทัพอยู่ตะเภา นับได้ว่ามีความจำเป็นต่อสหรัฐฯ อย่างยิ่ง

มุมมองของสหรัฐฯ ต่อการดำเนินนโยบายการถอนทหารออกจากประเทศไทย ในช่วงปลายรัฐบาลคึกฤทธิ์ ปราโมช

จากแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ต่อประเทศไทยในบทที่ 5 เราได้ทราบถึงความต้องการของสหรัฐฯ ในแง่ที่เกี่ยวข้องกับกองกำลังในประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2518 - 2519 ว่า แม้สหรัฐฯ จะยินยอมให้มีการถอนทหารบางส่วนออกจากประเทศไทย แต่ก็ยังมีความจำเป็นต้องคงฐานทัพบางแห่งไว้เพื่อประโยชน์บางอย่าง เช่น ฐานทัพอยู่ตะเภาเพื่อการจอดพักเติมน้ำมันเครื่องบิน และการบินลาดตระเวน รวมทั้งยังคงต้องการใช้ประโยชน์ด้านข่าวกรองจากค่ายรามสูร เพื่อให้การดำเนินยุทธศาสตร์นี้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ในช่วงปลายปี 2518 ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ จึงได้มอบหมายให้เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ในขณะนั้น คือ นายชาร์ลส์ ไวทเฮาส์ เข้าหารือกับผู้กำหนดนโยบายฝ่ายไทย และมีการตกลงกันในหลักการเกี่ยวกับขั้นตอนของการถอนทหารส่วนใหญ่ และคงกองกำลังไว้บางส่วน⁸⁴ โดยบันทึกการประชุมของกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ระบุว่า ในเดือนพฤศจิกายน 2518 ทูตไวทเฮาส์ได้เข้านำเสนอแผนการคงกองกำลังไว้ในประเทศไทยของสหรัฐฯ กับพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ผู้ตอบรับในหลักการทุกอย่างที่เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ เสนอ และทางสหรัฐฯ จะได้ให้มีการหารือในรายละเอียดต่อไป โดยได้ระบุประเด็นหนึ่งที่ต้องหารือ คือ เครื่องบิน U-2 ซึ่งสหรัฐฯ ต้องการคงไว้ใน

⁸⁴ DNSA, KT 01824, November 5, 1975 อ้างถึงใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, ความขัดแย้งทางการเมืองไทย: ขัมไปให้พันพลัดภายใน (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลาฯ, 2552) หน้า 118.

ประเทศไทย และชาติชายไม่เห็นชอบด้วย ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ จึงต้องการให้ เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ กลับไปหาหรือในประเด็นนี้กับฝ่ายไทยให้มีความชัดเจน และให้เข้าพบ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีด้วย⁸⁵ การตกลงครั้งนี้ ทำให้ผู้กำหนดนโยบายของ สหรัฐฯ สามารถวางใจได้ในระดับหนึ่งว่า การดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย น่าจะเป็นไปตามที่สหรัฐฯ ต้องการ แม้ว่าในช่วงเดือนมกราคม 2519 จะ มีการพูดถึงเรื่องรัฐประหารอย่างหนาหู และในที่สุดได้นำไปสู่การลาออกของรัฐบาลคึกฤทธิ์ ปราโมช และกำหนดให้มีการเลือกตั้งครั้งใหม่ ในวันที่ 4 เมษายน 2519⁸⁶

สรุป

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ในประเทศไทย และการดำเนินนโยบาย ต่างประเทศของฝ่ายไทยเองในช่วงรัฐบาลพลเรือนนั้น เราอาจจะเห็นภาพที่ชัดเจนมากกว่าจาก มุมมองของบุคคลภายนอกคือ เอกสารชั้นต้นที่เป็นการวิเคราะห์ของสถานทูตอังกฤษ จาก รายงานของอุปทูตอังกฤษซึ่งได้พูดคุยกับทั้งฝ่ายสหรัฐฯ และฝ่ายไทย เกี่ยวกับการดำเนิน นโยบายต่างประเทศในช่วงปี พ.ศ. 2518- 2519 อุปทูตอังกฤษได้ตั้งข้อสังเกตว่า ในขณะที่ฝ่าย สหรัฐฯ มีความชัดเจนเกี่ยวกับผลประโยชน์ และทิศทางในการดำเนินยุทธศาสตร์ในประเทศไทยว่า เมื่อมีการถอนทหารออกไปแล้ว ก็ยังคงต้องการให้คงเหลือสถานี และอุปกรณ์บางอย่าง ไว้ในไทย เพื่อใช้ประโยชน์ในอนาคต เช่น สำหรับการเติมน้ำมันเครื่องบิน ผู้กำหนดนโยบาย ของฝ่ายไทยนั้นดูเหมือนจะมีความเห็นที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ ในขณะที่ข้าราชการกระทรวง การต่างประเทศของไทยเน้นย้ำจุดยืนที่จะให้สหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยภายในเดือนมีนาคม และหากจะมีสถานีหรือยุทธภัณฑ์ใด ๆ ของสหรัฐฯ ที่จะยังคงไว้ในประเทศไทย ก็จะต้อง ตกลงกันใหม่ ในขณะที่ทางกระทรวงกลาโหมก็ดูจะเป็นห่วงเรื่องงบประมาณความช่วยเหลือ ทางทหารที่จะถูกรับลดลงไปมากกว่า ดังจะเห็นได้จากการที่พลเอกประมาธ อธิการบดี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้ออกมากล่าวว่า กระทรวงกลาโหมต้องการงบประมาณ

⁸⁵ DNSA, KT 01824, November 5, 1975 .

⁸⁶ DNSA, KT 01867, January 12, 1976. อ้างถึงใน กุลตดา เกษบุญชู มีด, ความขัดแย้งทางการเมืองไทย : ข้ามไปให้พ้นพลวัตภายใน (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลาฯ, 2552) หน้า 118.

1,000 ล้านบาท เพื่อที่จะปรับปรุงกองทัพให้สามารถดูแล และป้องกันประเทศจากภัยคุกคามได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากต่างชาติดังที่เคยเป็นมา⁸⁷

อุปทูตอังกฤษได้หารือกับเจ้าหน้าที่สถานทูตสหรัฐฯ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ หลังจากที่ประเทศในอินโดจีนได้ตกเป็นคอมมิวนิสต์ สถานทูตสหรัฐฯ ได้ยืนยันว่าการที่สหรัฐฯ ส่งนายฟิลิปป์ ฮาบิบ (Phillip Habib) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงต่างประเทศทางเอเชียแปซิฟิกมาเยือนประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น น่าจะเพียงพอที่จะเป็นการยืนยันว่า สหรัฐฯ ยังคงสนใจในภูมิภาคนี้ และพร้อมที่จะหารือกับประเทศพันธมิตร และรักษาพันธสัญญาที่ได้ให้ไว้ ส่วนเรื่องการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยนั้น เจ้าหน้าที่สถานทูตสหรัฐฯ ยืนยันว่านอกจากการแจ้งนโยบายของรัฐบาลไทยให้สหรัฐฯ ทราบอย่างเป็นทางการว่า ต้องการให้สหรัฐฯ ถอนกำลังทั้งหมดออกจากไทยภายในเดือนมีนาคม 2519 แล้ว ก็ยังไม่ได้มีการหารือในรายละเอียดใดๆ นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่สหรัฐฯ ยังยืนยันอีกด้วยว่า ในการหารือกันอย่างไม่เป็นทางการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยเห็นว่าพวกเขายินดีที่จะทบทวนประเด็นการถอนทหารเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในภูมิภาค นอกจากนี้ สหรัฐฯ ยังได้รับข้อเสนอเป็นการส่วนตัวจากนายทหารระดับสูงบางคนของไทยให้คงกองกำลังสหรัฐฯ ไว้เลยจากกำหนดเวลาดังกล่าว ซึ่งทางสหรัฐฯ ก็ได้ตอบกลับไปว่า สหรัฐฯ ไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากตอบรับนโยบายที่เป็นทางการของรัฐบาลไทย ดังนั้น ผู้ที่ต้องการจะให้สหรัฐฯ คงกองกำลังในไทยไว้ต่อไป ก็น่าจะไปโน้มน้าวให้รัฐบาลไทยเปลี่ยนนโยบายมากกว่าที่จะมายื่นข้อเสนอกับทางสหรัฐฯ⁸⁸

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸⁷ National Archives, FCO 15/2112. Subject “Thai-US Relations” E. J. Sharland to A. K. Goldsmith Esq. June 6, 1975.

⁸⁸ Ibid.

บทที่ 6

ความล้มเหลวในการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ต่อประเทศไทย:

กรณีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยในปี พ.ศ. 2519

ในบทที่ 5 เราได้เห็นแล้วว่า การล่มสลายของอินโดจีน ทำให้บริบทความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ ในช่วงรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งของไทยเปลี่ยนแปลงไป ดังจะเห็นได้จากการที่นักการเมือง และรัฐบาลจำเป็นต้องแสดงท่าทีที่ชัดเจนในการเรียกร้องให้ถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ประเด็นนี้นอกจากจะลดแรงกดดันจากสาธารณชนแล้ว ยังเชื่อมโยงกับการเปิดความสัมพันธ์กับประเทศอินโดจีนด้วย ในขณะเดียวกัน ชนชั้นนำ และประชาชนในสังคมไทยมีปฏิริยาต่อการล่มสลายของอินโดจีนแตกต่างกันเป็น 2 ฝ่าย ในส่วนของชนชั้นนำ ได้สะท้อนออกมาในรูปของการแสดงท่าที และดำเนินนโยบายที่ขัดแย้งกันของฝ่ายกองทัพ ที่ยังคงต้องการให้กองกำลังของสหรัฐฯ อยู่ในประเทศต่อไป เพื่อป้องกันภัยคอมมิวนิสต์ ให้แก่ไทย และฝ่ายกระทรวงการต่างประเทศที่ต้องการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระจากสหรัฐฯ โดยการออกมาดำเนินการในการปรับความสัมพันธ์กับประเทศอินโดจีน ในขณะเดียวกัน ก็พยายามสื่อสารว่า หลังจากอินโดจีนได้ล่มสลายแล้ว กองกำลังสหรัฐฯ ในประเทศไทย และการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สอดคล้องกับสหรัฐฯ เป็นหลักนั้น อาจไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป และในส่วนของประชาชนทั่วไปได้แสดงออกมาในรูปของกลุ่มพลังสังคมฝ่ายซ้าย นำโดยกลุ่มนิสิตนักศึกษา ที่มีการเคลื่อนไหวให้ถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย หลังจากอินโดจีนล่มสลาย และสหรัฐฯ ไม่จำเป็นต้องมีปฏิบัติการในอินโดจีนอีกต่อไป และกลุ่มพลังสังคมฝ่ายขวา ที่หวงวิตกกับภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ที่เพิ่มขึ้นหลังการล่มสลายของอินโดจีน และต้องการให้กองกำลังสหรัฐฯ ยังคงอยู่เพื่อปกป้องประเทศไทยจากการโจมตีของคอมมิวนิสต์

ความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ ที่เปลี่ยนแปลงไปเหล่านี้ ส่วนหนึ่ง เป็นผลมาจากประเด็นปัญหาความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ตั้งแต่กรณีจดหมายปลอมของซี.ไอ.เอ. กรณีวินาศกรรมบ้านนาทราย และจลาจลแยกพลับพลาไชย เป็นต้นมา ที่มักมีผู้นำมาเชื่อมโยงกับความพยายามของสหรัฐฯ ที่จะก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย กรณีทหารค่ายรามสูรทำร้ายคนไทย และที่สำคัญที่สุดคือ กรณีมาฮาเกช ซึ่งเป็นกรณีสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงหัวใจของความขัดแย้งในความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ ในสมัยของรัฐบาลถึกฤทธิ และในอีกส่วนหนึ่งเป็นผลจากการดำเนินการของกระทรวงการต่างประเทศของไทย ที่มีแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ขัดแย้งกับ

ผลประโยชน์ของสหรัฐฯ โดยเฉพาะในแง่ที่เกี่ยวข้องกับการตั้งคำถามกับเอกสิทธิ์ทางการทูตของกำลังพลของสหรัฐฯ และการใช้ประโยชน์จากฐานทัพของสหรัฐฯ ในประเทศไทย ซึ่งนอกจากจะเป็นการก่อให้เกิดความไม่พอใจต่อฝ่ายผู้กำหนดนโยบายสหรัฐฯ แล้ว ยังแสดงถึงความขัดแย้งระหว่างกระทรวงการต่างประเทศ กับผู้นำทหาร ตัวอย่างที่เห็นได้เป็นอย่างดีชัดเจนคือ การดำเนินการต่าง ๆ ของกระทรวงการต่างประเทศ ที่เป็นการผลักดันให้มีการถอนทหารสหรัฐฯ ตามกำหนดเวลา ได้ก่อความไม่พอใจให้แก่กองทัพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “กลุ่มทหารเก่า” ซึ่งมีความหวงแหนเกี่ยวกับอิทธิพลของฝ่ายซ้าย ที่ทหารกลุ่มนี้มองว่า มีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในสังคมไทย ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว รัฐบาลพลเรือนของไทยย่อมไม่อาจละเลยความคิดเห็นที่แตกต่างของฝ่ายทหารได้ เนื่องจากปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลคึกฤทธิ์คงอยู่ได้ ก็คือการได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทหารเหล่านี้มีอิทธิพลทางการเงินต่อพรรคการเมืองหลายพรรคที่เป็นพรรคร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะพลเอกกฤษณ์ สีวะรา อดีตผู้บัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งแม้ว่าจะได้เกษียณอายุราชการไปในปี 2518 แต่ก็ยังคงมีอิทธิพลในการควบคุมทหารมิให้เข้ามาแทรกแซงการเมือง

เป็นที่รู้กันว่า พลเอกกฤษณ์ สีวะรา นั้น ต้องการที่จะเข้ามามีบทบาททางการเมือง แต่ก็ตระหนักดีว่า ผู้ที่จะเข้ามามีบทบาททางการเมืองในยุคหลัง 14 ตุลาฯ นั้น จะต้องอยู่ภายใต้รัฐบาลและนายกรัฐมนตรีนี่เป็นนักการเมืองจากการเลือกตั้ง ดังนั้น เขาจึงได้เลือก แนวทางการสนับสนุนงบประมาณให้แก่พรรคการเมืองสายทหารหลายพรรค และได้ใช้อิทธิพลในการช่วยสร้างเสียงสนับสนุนในสภาสำหรับรัฐบาลที่มีคึกฤทธิ์เป็นผู้นำ¹ อย่างไรก็ตาม เมื่อคึกฤทธิ์ได้กำหนดเส้นตายการถอนทหารสหรัฐฯ ในวันที่ 20 มีนาคม 2519 กฤษณ์ก็ได้ยุติการสนับสนุนรัฐบาลคึกฤทธิ์ และกองทัพก็ได้กดดันให้คึกฤทธิ์ลาออก และยุบสภาในวันที่ 11 มกราคม 2519² อย่างไรก็ตาม การลาออกจากตำแหน่งของคึกฤทธิ์อาจจะมองได้ว่าเป็นการให้ประชาชนตัดสินใจในประเด็นที่สำคัญยิ่งในสังคมคือ สถานะของกองกำลังสหรัฐฯ ในประเทศไทย ทั้งนี้ คึกฤทธิ์มีความเชื่อมั่นว่า เสียงส่วนใหญ่ในสังคมต้องการให้มีการถอนทหารออกไป ดังจะเห็นได้จากการที่เขาเลือกที่จะลงรับเลือกตั้งในเขตคูสิตซึ่งเป็นเขตที่มีทหารเป็นจำนวนมาก

¹ National Archives, FCO 15/2192. Subject “Thailand: Annual Report for 1975,” Her Majesty’s Ambassador at Bangkok (D L Cole) to the Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs. January 1, 1976.

² Paul M. Handley. *The King Never Smiles: A Biography of Thailand’s Bhumibol Adulyadej* (Connecticut: Yale University, 2006) 229.

มาก ในอีกแง่หนึ่ง อุปทูตอังกฤษมองว่า การยุบสถาบันเป็นความฉลาดของคิกฤทธิ เพราะทำให้เขายังคงอยู่ในตำแหน่งในฐานะรัฐบาลรักษาการ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ที่ดำเนินการจัดการเลือกตั้ง คิกฤทธิหวังว่าการเลือกตั้งจะทำให้เขาเป็นผู้นำรัฐบาลที่มีจำนวนพรรคการเมืองน้อยลง³

สาระสำคัญของบทนี้ จะเป็นการอธิบายถึงความล้มเหลวของสหรัฐฯ ในการดำเนินยุทธศาสตร์ต่อประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2519 หลังจากที่อินโดจีนล่มสลายและสหรัฐฯ ไม่มีความจำเป็นต้องคงกองกำลังขนาดใหญ่ไว้ในประเทศไทยอีกต่อไป ได้มีการตกลงจะถอนกำลังส่วนใหญ่ออกจากประเทศไทยซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินการ สิ่งที่สหรัฐฯ ต้องการคือการรักษานโยบายการดำเนินงานด้านข่าวกรองที่เรียกว่าค่ายรามสูร รวมทั้งกำลังพลที่ต้องปฏิบัติงานในฐานะทัพที่สหรัฐฯ จำเป็นต้องใช้ประโยชน์ เช่น ฐานทัพที่อุตะเถา และนครราชสีมา และเอกสิทธิ์ของกำลังพลเหล่านั้น ตลอดจนสิทธิในการกลับเข้ามาใช้ฐานทัพบางแห่งที่ถูกปิดไป ความต้องการดังกล่าวของสหรัฐฯ เกิดขึ้นในบริบทของความขัดแย้งในสังคมไทย จากการที่รัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กำหนดแผนตายในการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย โดยรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ดังที่ได้กล่าวถึงในบทที่ผ่านมา ซึ่งจะครบกำหนดในวันที่ 20 มีนาคม 2519 และรัฐบาลได้ให้เวลาแก่สหรัฐฯ ในการเตรียมการ เพื่อที่จะถอนทหารและยุติการดำเนินการของฐานทัพและฐานปฏิบัติการต่างๆ หรือส่งมอบให้แก่ประเทศในภายในระยะเวลา 4 เดือน คือ ถึงวันที่ 20 กรกฎาคม 2519 ท่าทีของฝ่ายไทยคือการยื่นข้อเสนอ 7 ข้อ โดยกระทรวงการต่างประเทศของไทย เพื่อที่จะทบทวนข้อตกลงที่ได้เคยทำไว้ระหว่างไทย – สหรัฐฯ ทั้งหมด ให้มีความเป็นธรรมในฐานะประเทศที่เท่าเทียมกัน

ช่วงท้ายของบท จะเป็นการอธิบายถึงผลของการดำเนินการของกระทรวงการต่างประเทศของไทย รวมทั้งการเคลื่อนไหวของกลุ่มพลังสังคมต่าง ๆ ในประเทศไทย ที่ก่อให้เกิดอุปสรรคจนทำให้ในที่สุดสหรัฐฯ ได้ตัดสินใจปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ที่จะดำเนินการในประเทศไทยต่อไป รวมทั้งเหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกันคือ เหตุการณ์ความรุนแรงและรัฐประหารในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 และมุมมองของสหรัฐต่อการเมืองไทยในช่วงเวลาดังกล่าว

³ National Archives, FCO 15/2192. Subject "Thailand: Annual Report for 1975," Her Majesty's Ambassador at Bangkok (D L Cole) to the Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs. January 1, 1976.

กระทรวงการต่างประเทศของไทย กับข้อเสนอทั้ง 7 ข้อ

การยุบสภาของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ทำให้รัฐบาล และนายกรัฐมนตรีของไทยอยู่ในสถานะรักษาการจนกว่าจะมีการเลือกตั้งครั้งใหม่ และมีรัฐบาลใหม่ขึ้นมาทำหน้าที่บริหารประเทศ โดยหลักการ และมารยาททางการเมืองนั้น รัฐบาลรักษาการไม่ควรมีบทบาทใดๆ ในการกำหนดและดำเนินนโยบายที่จะส่งผลกระทบต่อประเทศในระยะยาว การอยู่ในสถานะรัฐบาลรักษาการของรัฐบาลคึกฤทธิ์ จึงเปิดโอกาสให้ฝ่ายข้าราชการประจำที่มีบทบาทในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ได้แก่ ฝ่ายข้าราชการประจำในกระทรวงการต่างประเทศ ได้เข้ามามีบทบาทเขียนในการกำหนดนโยบายต่างประเทศแทนฝ่ายการเมืองคือ นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ในช่วงเวลาที่เรียกได้ว่าเป็นช่วงวิกฤตของความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ ก่อนกำหนดเส้นตายการถอนทหารออกจากประเทศไทย ในวันที่ 20 มีนาคม 2519

ข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นที่ประกอบด้วยบันทึกข้อความ และรายงานการประชุมของกระทรวงการต่างประเทศไทยในช่วงต้นปี 2519¹ แสดงให้เห็นถึงความสนใจเป็นพิเศษของกระทรวงการต่างประเทศของไทย ต่อบทบาท และหน้าที่ รวมทั้งเอกลักษณ์ของกองกำลังของสหรัฐฯ ที่จะคงอยู่ในประเทศไทยต่อไป หลังกำหนดเส้นตายการถอนทหารสหรัฐฯ ในวันที่ 20 มีนาคม 2519 ซึ่งทางสหรัฐฯ ได้เสนอให้คงไว้จำนวน 2,949 คน⁴ รวมทั้งได้ให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อฐานปฏิบัติการด้านข่าวกรองของสหรัฐฯ คือ ค่าयरามสูตร ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศเห็นว่า เป็นโครงการที่สหรัฐฯ ได้ประโยชน์อย่างมากในด้านยุทธศาสตร์ข่าวกรอง

¹ ตัวอย่างของเอกสารเหล่านี้บางส่วน เช่น กระทรวงการต่างประเทศ. “ความร่วมมือกับสหรัฐฯ ในการวิจัยระบบสื่อสาร โทรคมนาคม”. ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึง นายกรัฐมนตรี. [จดหมายราชการ] 7 มกราคม 2519. (ที่ กต 1303/530) กระทรวงการต่างประเทศ. “การประชุมคณะกรรมการข่าวกรองทางการสื่อสาร. นายวรพูน ชัยนาม หัวหน้ากองอเมริกา ถึง ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ”. [ร่างบันทึกราชการ] มกราคม 2519 (ไม่ปรากฏเลขหนังสือ, กระทรวงการต่างประเทศ. “ข้อพิจารณาสำหรับการปรึกษาหารือร่วมกับผู้แทนหน่วยราชการอื่นเกี่ยวกับความร่วมมือกับสหรัฐฯ”. [บันทึก] 29 มกราคม 2519 (ลับ)กระทรวงการต่างประเทศ. “การเจรจากับสหรัฐฯ เกี่ยวกับความร่วมมือในโครงการรามสูตร และอื่นๆ”. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึง เสนาธิการทหาร. [จดหมายราชการ] 6 กุมภาพันธ์ 2519. (ที่ กต. 0303/5216 ลับมาก ค่วนที่สุด) เป็นต้น

⁴ กระทรวงการต่างประเทศ. “การเจรจากับสหรัฐฯ เกี่ยวกับความร่วมมือในโครงการรามสูตร และอื่นๆ”. กองอเมริกา กรมการเมือง ถึงปลัดกระทรวงการต่างประเทศ. [บันทึกราชการ] 23 กุมภาพันธ์ 2519. (ไม่ปรากฏเลขหนังสือ ลับมาก)

(strategic intelligence) โดยที่ฝ่ายไทยไม่ได้รับประโยชน์ใดๆ จึงน่าจะมีข้อต่อรองเพื่อผลประโยชน์ของประเทศไทยในระยะยาว⁵ เหตุผลที่กระทรวงการต่างประเทศเห็นว่าควรมีการทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสหรัฐฯ ใหม่ นั้นเป็นเพราะกระทรวงการต่างประเทศเห็นว่าข้อตกลงที่เป็นอยู่มิได้ผ่านกระบวนการที่ถูกต้อง เนื่องจากส่วนใหญ่เกิดจากการตกลงระหว่างฝ่ายทหารของไทยและสหรัฐฯ⁶

จากการประชุมหารือร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และการประชุมภายในของกระทรวงการต่างประเทศเองหลายครั้ง เพื่อกำหนดท่าทีที่เหมาะสมในการเจรจาดูเรื่องกับสหรัฐฯ ที่ต้องการคงกองกำลังบางส่วนไว้ในประเทศไทยต่อไป หลังวันที่ 20 มีนาคม 2519 ในที่สุด กระทรวงการต่างประเทศของไทยก็ได้แสดงท่าทีออกอย่างชัดเจน ในรูปของการยื่นข้อเสนอ 7 ข้อ เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2519 เรียกร้องให้มีการทบทวนข้อตกลงทั้งหมดเกี่ยวกับกองกำลังของสหรัฐฯ ในประเทศไทย ที่ครอบคลุมถึงยุทธโศปกรณ์ต่างๆ ของสหรัฐฯ ในประเทศไทย รวมทั้งฐานจารกรรมข้อมูลลับคือ ค่ายรามสูร ประเด็นที่สำคัญคือ สหรัฐฯ จะส่งมอบยุทธโศปกรณ์อะไรบ้างให้กับไทย และอะไรจะยังคงเป็นของสหรัฐฯ รวมทั้งการคงทหารสหรัฐฯ จำนวนเท่าไรในประเทศไทย รายละเอียดของหลักการ 7 ข้อมีดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵ กระทรวงการต่างประเทศ. “ข้อพิจารณาสำหรับการปรึกษาหารือร่วมกับผู้แทนจากหน่วยราชการอื่นเกี่ยวกับความร่วมมือกับสหรัฐฯ”. นายวรพุทธ ชัยนาม หัวหน้ากองอเมริกา. [บันทึกราชการ] 29 มกราคม 2519. (ไม่ปรากฏเลขหนังสือลับ)

⁶ กระทรวงการต่างประเทศ. “การเจรจากับสหรัฐฯ เกี่ยวกับการถอนทหาร และโครงการรามสูร”. [บันทึกราชการ] 11 มีนาคม 2519. (ไม่ปรากฏเลขหนังสือด่วนมาก)

- 1) สถานที่ และเจ้าหน้าที่สหรัฐฯ ที่มีอยู่ตาม โครงการความร่วมมือที่สหรัฐฯ เสนอ จะต้องอยู่ภายใต้อำนาจของศาลไทย เว้นแต่จะมีความตกลงร่วมกันระหว่างรัฐบาลไทยกับ รัฐบาลสหรัฐฯ ยกเว้นให้เฉพาะกรณี
- 2) สถานที่ และเจ้าหน้าที่ดังกล่าวจะต้องไม่กระทำการอันเป็นการคุกคามหรือ แทรกแซงอธิปไตยของประเทศอื่น
- 3) เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์และผลประโยชน์ร่วมกันของความร่วมมือนี้ รัฐบาลไทยต้องได้รับรายงานเกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการเหล่านี้อย่างสม่ำเสมอ ซึ่ง รายงานดังกล่าวต้องรวมถึงข้อสนเทศและข้อมูลอันเป็นผลงานของโครงการด้วย
- 4) ในระหว่างการดำเนินงานตามโครงการความร่วมมือนี้ เจ้าหน้าที่สหรัฐฯ จะต้อง ฝึกสอนเจ้าหน้าที่ไทยเพื่อให้มีขีดความสามารถเข้ารับหน้าที่แทนเจ้าหน้าที่สหรัฐฯ โดยเร็ว
- 5) เจ้าหน้าที่สหรัฐฯ ที่จะเข้ามาดำเนินการใน โครงการที่ได้รับอนุมัติจะมีจำนวน เพียงเท่าที่รัฐบาลไทยอนุญาต
- 6) เจ้าหน้าที่ดังกล่าวของสหรัฐฯ จะได้รับเอกสิทธิ์เพียงเท่าที่ผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิค จากต่างประเทศได้รับอยู่
- 7) ความตกลงใด ๆ ที่จะมีขึ้น เกี่ยวกับความร่วมมือในอนาคต จะมีอายุ 2 ปี ซึ่งเมื่อ ครบกำหนดดังกล่าวแล้วก็อาจต่อไปอีกถ้าเป็นการสมควร หรืออาจยกเลิกก่อนได้ โดยฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งแจ้งยกเลิกเป็นการล่วงหน้า⁷

เมื่อผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ซึ่งเมื่อรับทราบข้อเสนอดังกล่าวแล้ว ก็ได้มี การนำเข้าไปประชุมกระทรวงการต่างประเทศเพื่อพิจารณาในทันที ประเด็นสำคัญคือ ข้อเสนอของกระทรวงการต่างประเทศในลักษณะนี้ เป็นสิ่งที่ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ไม่ได้คาดคิดมาก่อน เนื่องจากได้ตกลงเรื่องการถอนทหารกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ ต่างประเทศ ชาดิชาย ชูณหะวัน และนายกรัฐมนตรีกิจฤทธิ์ ปราโมช ดังที่กล่าวถึงในบทที่ ผ่านมา เรียบร้อยแล้ว จึงมิได้มีการเตรียมการในการรับมือกับข้อเสนอเหล่านี้ โดยเฉพาะ อย่างยิ่งในเวลาเพียง 1 เดือน ก่อนกำหนดเส้นตายการถอนทหารในวันที่ 20 มีนาคม 2519 ยิ่งไปกว่านั้น สาระสำคัญของข้อเสนอทั้ง 7 ข้อ ยังเป็นที่สหรัฐฯ เนื่องจากไม่ ต้องการให้มีการตั้งเงื่อนไขใด ๆ กับกองกำลังของตนไม่สามารถรับได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

⁷ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, หนังสือที่ 6/2519 การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจาก ประเทศไทย หน้า 63.

ในข้อ 4 ที่ระบุให้เจ้าหน้าที่ของสหรัฐฯ ฝึกสอนเจ้าหน้าที่ชาวไทยเพื่อให้มีขีดความสามารถเพียงพอที่จะเข้าไปปฏิบัติงานในโครงการรามสูร เนื่องจากค่ายรามสูรนั้นเป็นโครงการลับสุดยอดของทางการสหรัฐฯ ซึ่งไม่สามารถเปิดเผยขั้นตอนการปฏิบัติงาน หรือข้อมูลใด ๆ ให้แก่ประเทศอื่นล่วงรู้ได้ และข้อ 6 ที่เป็นการจำกัดเอกสิทธิ์ที่เจ้าหน้าที่ของสหรัฐฯ ที่ปฏิบัติงานอยู่ในค่ายรามสูรจะได้รับ ซึ่งผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ วิเคราะห์ว่า อาจทำให้เจ้าหน้าที่ของสหรัฐฯ ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายและอำนาจศาลไทย โดยปราศจากเอกสิทธิ์คุ้มครองใดๆ อันอาจนำไปสู่สถานการณ์ไม่พึงประสงค์ที่จะส่งผลกระทบต่อกำลังพลทั้งหมดของสหรัฐฯ ในประเทศไทย⁸

เป็นที่น่าสังเกตว่า ท่าทีของกระทรวงการต่างประเทศของไทยในการยื่นข้อเสนอทั้ง 7 ข้อ เป็นสิ่งที่แม้แต่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช รักษาการนายกรัฐมนตรีของไทยในขณะนั้น ก็มิได้คาดคิดว่าฝ่ายราชการประจำจะมีท่าทีที่แข็งกร้าวต่อสหรัฐฯ ในการดำเนินนโยบายเรื่องการถอนทหารสหรัฐฯ ภายในวันที่ 20 มีนาคม 2519 ซึ่งแท้จริงแล้วตัวเขา มิได้ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงใดๆ อันอาจส่งผลกระทบต่อทางเลือกที่ตั้งกำลังจะเกิดขึ้น โดยเฉพาะหากสื่อมวลชนไทยได้นำมาเป็นประเด็นโจมตี ในการนี้ ฝ่ายกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ วิเคราะห์ว่า ข้อเสนอของกระทรวงการต่างประเทศของไทย สะท้อนถึงความไม่พอใจต่อวิธีการที่สหรัฐฯ ติดต่อกับรัฐบาลไทย โดยไม่ผ่านกระทรวงการต่างประเทศตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา กระทรวงการต่างประเทศของไทยได้ยื่นคำขาดว่า หากสหรัฐฯ ไม่ตกลงตามเงื่อนไข ก็จะต้องถอนกำลังทั้งหมดออกไปภายในวันที่ 20 มีนาคม 2519 ทำให้ที่ประชุมกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ที่มีการนำเรื่องนี้เข้าพิจารณา ในวันที่ 5 มีนาคม 2519 เกิดความวิตกอย่างมาก และได้มีมติให้กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ สั่งการให้ติดต่อประสานงานกับฝ่ายกลาโหมและซีไอเอในประเทศไทย รวมทั้งให้เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ เข้าพบคึกฤทธิ์อีกครั้งในทันที⁹

⁸ DNSA, KT 01904, March 5, 1976.

⁹ Ibid.

ในวันที่ 15 มีนาคม 2519 ที่ประชุมกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ได้มีการพูดถึงประเด็นกองกำลังของสหรัฐฯ ในประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง ที่ประชุมได้ให้ความสนใจกับประเด็นการต่อต้านของกองทัพไทยต่อการดำเนินการของกระทรวงการต่างประเทศ จึงทำให้เกิดข้อสรุปว่าคุณเหมือนว่าสหรัฐฯ จะมีพันธมิตรในประเทศไทย ในขณะเดียวกัน หากมีภาพว่าสหรัฐฯ ร่วมมือกับกองทัพ ก็อาจดูเหมือนเป็นการกระตุ้นให้เกิดรัฐประหาร คิสซิงเจอร์ถามว่า ควรจะต้องแจ้งสถานทูตสหรัฐฯ ว่า “ไม่ควรจะเข้าไปสนับสนุนรัฐประหาร” หรือไม่ ซึ่งที่ประชุมก็เห็นสมควร แต่ก็ได้ตั้งข้อสังเกตว่า สหรัฐฯ มีหน่วยงานอย่างน้อย 4 หน่วยที่ปฏิบัติงานอยู่ในประเทศไทย คือ ซี.ไอ.เอ. กลาโหม ฝ่ายข่าวกรองของกลาโหม และสถานทูต ซึ่งอาจมีบางคนที่อยากเห็นรัฐประหาร เนื่องจากสามารถทำงานร่วมกับบรรดานายพลของไทยได้ง่ายกว่า¹⁰

การโต้เถียงเรื่องความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ

แม้ว่าการอยู่ในสถานะรัฐบาลรักษาการ จะทำให้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ไม่สามารถมีบทบาทในการกำหนดและดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยได้ และต้องปล่อยให้การดำเนินนโยบายเรื่องนี้อยู่ในความควบคุมของกระทรวงการต่างประเทศ ที่ได้มีการแสดงท่าทีแข็งกร้าวต่อสหรัฐฯ ดังที่กล่าวมา การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย เป็นประเด็นที่อยู่ในกระแสความสนใจของสังคม ก็ทำให้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการแสดงท่าทีที่ชัดเจน และต้องนำประเด็นนี้มาใช้ในการหาเสียงเลือกตั้งช่วงต้นปี 2519 ความจำเป็นที่ต้องตอบสนองต่อการตั้งคำถามของสื่อมวลชน และการชุมนุมเรียกร้องของนิสิต นักศึกษา และองค์กรพันธมิตรฝ่ายซ้ายที่เรียกร้องให้มีการถอนทหาร รวมทั้งความจำเป็นที่ต้องแสดงท่าทีให้สอดคล้องกับการแถลงข่าวอย่างต่อเนื่องในประเด็นนี้ของกระทรวงการต่างประเทศในฐานะผู้นำรัฐบาล ทำให้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ มีความจำเป็นต้องหาเสียงด้วยการเน้นย้ำให้มีการถอนทหาร และฐานทัพออกจากประเทศไทย ภายในวันที่ 20 มีนาคม 2519 ตามคำแถลงนโยบายของเขาที่ได้ประกาศไว้ อย่างไรก็ตาม คึกฤทธิ์ยังคงมี

¹⁰ DNSA, KT 01913, March 15, 1976 อ้างถึงใน กุลลดา เกษบุญชู มีด. ความขัดแย้งทางการเมืองของไทย: ข้ามไปให้พ้นพลวัตภายใน (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลา, 2552) 119.

ความหวังว่า การนำเสนอภาพของตนในฐานะผู้ปกป้องอธิปไตยของชาติด้วยการผลักดันให้มีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยน่าจะนำมาซึ่งชัยชนะในการเลือกตั้ง *

อย่างไรก็ตาม การนำเสนอนโยบายนี้ของศึกฤทธิ ได้เป็นการเพิ่มความตึงเครียดในระดับผู้นำ เนื่องจากได้เกิดความขัดแย้งอย่างแหลมคมระหว่างในนักการเมือง และข้าราชการฝ่ายอนุรักษ์นิยม และผู้นำทหารในกองทัพที่ยังคงต้องการอยู่ภายใต้ความคุ้มครองของสหรัฐฯ ฝ่ายหนึ่ง กับข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ และผู้นำ ทำให้สถานการณ์การเมืองไทยอยู่ในภาวะคุกกรุ่นที่พร้อมจะปะทุได้ตลอดเวลา¹¹ ในเดือนกุมภาพันธ์ 2519 ดูเหมือนว่าการเลือกตั้งอาจจะไม่มีโอกาสได้เกิดขึ้น เพราะได้มีการหารือกันในกลุ่มผู้นำทหาร และนักการเมืองฝ่ายขวา เกี่ยวกับการจะทำ “รัฐประหารตามรัฐธรรมนูญ” (constitutional coup) โดยมีทหารอยู่เบื้องหลัง ในการจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนบังหน้า (a civilian ‘front’ government) เนื่องจากกลุ่มทหาร และนักการเมืองเหล่านี้ยังคงมีความหวั่นวิตกว่า การเลือกตั้งจะไม่ทำให้ได้รัฐบาลที่มีเสถียรภาพ และไม่สามารถควบคุมอิทธิพล และการก่อความสงบเรียบร้อยในสังคมของฝ่ายซ้ายได้ ทหารบางคนถึงกับวางแผนที่จะยึดอำนาจในวันที่ 24 - 25 กุมภาพันธ์ 2519 ในช่วงที่ศึกฤทธิไปเข้าร่วมการประชุมสุดยอดอาเซียนที่บาหลี ประเทศอินโดนีเซีย อย่างไรก็ตาม แผนการรัฐประหารได้ถูกล้มเลิกไปในนาทีสุดท้าย เพราะไม่มีมติเอกฉันท์ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ทรงเห็นชอบ โดยอุปทูตอังกฤษได้บันทึกว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงบอกกับผู้นำทหารที่นำเรื่องไปกราบบังคมทูลว่า ขอให้รอผลการเลือกตั้งในเดือนเมษายนก่อน¹²

* ตัวอย่างข่าวการชุมนุมเรียกร้องของนิสิตนักศึกษา และองค์กรพันธมิตรฝ่ายซ้าย และการตอบสนองของนายกรัฐมนตรีศึกฤทธิ ปราโมช เช่น “ไทยเตรียมแก้สัญญาเสียเปรียบอเมริกา,” ประชาธิปไตย (27 กุมภาพันธ์ 2519) : 1. “52 กลุ่มพลังประชุมด่วน เตรียมจับจวนทัพ,” ประชาธิปไตย (14 มีนาคม 2519) : 1. และ “ศึกฤทธิยื่นคำขาด อาจฟ้องสหประชาชาติ,” ประชาธิปไตย (14 มีนาคม 2519) : 1.

¹¹ Kullada Kesboonchoo Mead. “The Cold War and Thai Democratisation” (paper presented at the Inaugural Nicholas Tarling Conference on SEA Studies, Furama Waterfront Hotel, Singapore, November 9-10, 2009)

¹² National Archives, FCO 15/2193. Subject “Thailand’s General Election : The Fall of Kukrit Pramoj,” David Cole to The Rt Honourable Anthony Crosland MP. April 9, 1976.

นอกจากในระดับผู้นำแล้ว ในระดับของประชาชนทั่วไป แรนดอล์ฟ¹³ ได้ชี้ให้เห็นว่าการนำเสนอประเด็นดังกล่าวในสังคมของลัทธิ ได้ก่อให้เกิดความคิดเห็นที่แตกแยก และความหวาดระแวงมากขึ้นในหมู่ประชาชนทั้งที่มีความคิดเห็นโน้มเอียงไปในทางฝ่ายซ้าย และฝ่ายขวา โดยผู้ที่มีความคิดโน้มเอียงไปทางฝ่ายซ้ายเกิดความหวาดระแวงว่า การถอนทหารทั้งหมดไม่น่าจะเกิดขึ้นได้ เนื่องจากได้มีการตกลงที่จะให้บางหน่วยงานเช่น JUSMAG คงอยู่ ส่วนผู้ที่มีความคิดเห็นโน้มเอียงไปทางฝ่ายขวาเกิดความหวาดกลัวภัยคอมมิวนิสต์อย่างมาก ภายหลังจากการล่มสลายของอินโดจีนครั้งที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น¹⁴ การถูกรายล้อมด้วยประเทศคอมมิวนิสต์รอบด้าน ทำให้คนเหล่านี้เห็นว่า การเร่งถอนกำลังสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย น่าจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ และความมั่นคงของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในภาพรวมมากกว่าที่จะก่อให้เกิดผลดี ในขณะที่ในกลุ่มนิสิตนักศึกษา ความขัดแย้งทางความคิดเกี่ยวกับประเด็นการถอนทหารสหรัฐฯ ได้ทำให้เกิดการแตกแยกเป็น 2 ฝ่าย ระหว่างฝ่ายซ้ายคือ นิสิตนักศึกษา โดยการนำของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ที่ยืนยันจะให้มีการถอนทหารสหรัฐฯ ทั้งหมดออกจากประเทศไทย และฝ่ายขวาคือนักเรียนอาชีวะที่ได้รับการสนับสนุนจากทหาร ที่ต้องการปกป้องฐานทัพสหรัฐฯ เอาไว้¹⁵ โดยเอกสารของสถานทูตสหรัฐฯ ที่รายงานกลับไปยังกระทรวงการต่างประเทศ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ในขณะที่

¹³ Sean. R. Randolph, *The United States and Thailand : Alliance Dynamics, 1950 – 1985* p.188.

¹⁴ พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวิครพันธุ์, *สงครามเวียดนาม สงครามกับความจริงของ "รัฐไทย"* (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549) หน้า 131.

¹⁵ นักวิชาการจำนวนมาก เช่น ป๋วย อึ๊งภากรณ์ (ป๋วย อึ๊งภากรณ์. "ความรุนแรงและรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519". จาก 14 ตุลา ถึง 6 ตุลา. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. บรรณาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 2544) , เบเนดิก แอนเดอร์สัน (เบเนดิก แอนเดอร์สัน. บ้านเมืองของเราแดง: แจ่มุมทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐประหาร 6 ตุลาคม" แปลโดย เกษียร เตชะพีระ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ และชาญวิทย์ เกษตรศิริ. จาก 14 ตุลาถึง 6 ตุลา. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. บรรณาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 2544. หน้า 97- 163), Flood (Flood, E. Thadeus. *The United States and the Military Coup in Thailand: A Background Study.* Washington D.C.: An Indochina Resource Center Publication, 1976.), Bowie (Bowie, Catherine A. *Rituals of National Loyalty: An Anthropology of the State and the Village Scout Movement in Thailand.* New York: Columbia University Press, 1997) รวมทั้งเอกสารขั้นต้นทั้งของฝ่ายสถานทูตสหรัฐฯ และสถานทูตอังกฤษหลายฉบับ ได้ระบุว่า กลุ่มกระหังแดง ซึ่งเป็นองค์กรที่ประกอบด้วยนักเรียนอาชีวะเป็นส่วนใหญ่ นั้น ได้รับการก่อตั้ง และการสนับสนุนงบประมาณ โดย กอ. รมน.

ที่กลุ่มต่าง ๆ ของนักศึกษาที่รวมตัวกันตั้งเป็นพรรคการเมืองทยอยเปิดเผยรายชื่อผู้แทนที่จะลงเลือกตั้ง การถอนทหารสหรัฐฯ ได้กลายมาเป็นประเด็นในการหาเสียงเลือกตั้ง โดยได้เรียกร้องให้ถอนทหาร และฐานทัพสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ภายในวันที่ 20 มีนาคม โดยไม่สนใจว่า ทหารสหรัฐฯ ที่อยู่ในประเทศไทยนั้นจะอยู่เพื่อทำหน้าที่อะไร¹⁶

ส่วนสื่อมวลชนของไทยนั้น สื่อมวลชนฝ่ายซ้าย ก็ได้มีการนำเสนอข่าวไปในแนวทางที่ว่า กองกำลังของสหรัฐฯ ที่อยู่ในประเทศไทยนั้น ได้รับสิทธิพิเศษต่างๆ มากเกินไป อยู่ภายใต้ข้อกำหนดน้อยเกินไป และสนับสนุนการที่สหรัฐฯ จะต้องให้ความเคารพกับอธิปไตยของไทยมากขึ้น เช่น หนังสือพิมพ์จัตุรัส ได้เสนอข่าวว่า รัฐบาลไทยได้แจ้งสหรัฐฯ ว่า หากจะให้ทหารสหรัฐฯ อยู่ในประเทศไทยต่อไป จะต้องทำข้อตกลงใหม่กับรัฐบาลไทย อย่างไรก็ตามก็เป็นที่รู้กันระหว่างเจ้าหน้าที่ของไทย และสหรัฐฯ ว่า กำลังพลของสหรัฐฯ จะยังคงอยู่ในประเทศไทยต่อไปหลังเสียดาย โดยสหรัฐฯ ได้เคยบอกกับฝ่ายไทยว่า ต้องการจะคงยุทธโศปกรณ์ของหน่วยงานด้านความมั่นคง (National Security Agency – NSA) และสิทธิในการใช้สนามบินอู่ตะเภาเอาไว้ เก็บปืนใหญ่ไว้ที่โคราช รวมทั้งรักษาอุปกรณ์ของค่ายรามสูรอุดรธานี การที่สหรัฐฯ ต้องการเก็บยุทธโศปกรณ์เหล่านี้ไว้ในไทย เพราะการถอนทหารตามกำหนดการในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะทำให้เกิดช่องว่างในเครือข่ายการติดต่อสื่อสารทางการทหารของสหรัฐฯ สำหรับอู่ตะเภา นั้น สหรัฐฯ ต้องการเก็บไว้เพราะต้องการขยายฐานทัพที่เกาะเคอเคอ การ์เซีย และต้องการใช้ฐานทัพอู่ตะเภาเป็นจุดจอดพักเติมน้ำมันสำหรับเครื่องบินที่บินมาจากฐานทัพคลากฟิลด์ในฟิลิปปินส์¹⁷ ในขณะที่สื่อมวลชนฝ่ายขวา เช่น หนังสือพิมพ์บ้านเมือง ดาวสยาม และสยามรัฐ ได้นำเสนอข่าวในลักษณะต่อต้านขบวนการนักศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นย้ำว่า การชุมนุมของนักศึกษาจะก่อให้เกิดความวุ่นวาย และจะเป็นการชักนำภัยคอมมิวนิสต์เข้ามาในประเทศ เช่น เมื่อนักศึกษาประกาศจะเดินขบวนใหญ่ในวันที่ 20 มีนาคม 2519 สยามรัฐได้พาดหัวข่าวว่า “ฐานทัพหลายแห่งของอเมริกาถอนทหารออกหมดก่อนกำหนด ประชาชนส่วนใหญ่เริ่มมีปฏิกิริยาตอบโต้ศูนย์นิสิตประณามขับไล่เพื่อเอาใจคอมมิวนิสต์” รวมทั้งกล่าวว่าการเรียกร้องให้ถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยของ สนท. นั้น “มีวัตถุประสงค์ที่จะให้เกิดสถานการณ์อันเลวร้ายตามเจตนารมณ์... เพื่อให้สถานการณ์รุนแรงขึ้น

¹⁶ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, May 4, 2006, subject “Election Development,” Whitehouse to SECSTATE WASHDC 7621, February 6, 1976.

¹⁷ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review May 4, 2006, subject “ Press Report : U.S. Residual in Thailand,” Whitehouse to SECSTATE WASHDC 8305, February 11, 1976.

จนถึงมาตรการที่เจ้าหน้าที่จะต้องใช้อาวุธทำการปราบปราม และต่อจากนั้นเหตุการณ์จะได้ลุกลามไปใหญ่โตตามแผนการหรือเจตนาของผู้ประสงค์ร้ายต่อชาติไทย¹⁸

ทำที่กระทรวงการต่างประเทศ รัฐบาล และกองทัพไทย ต่อการถอนทหารสหรัฐ

ในส่วนที่ผ่านมา เราได้เห็นถึงมุมมองของผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ที่ไม่พอใจต่อการที่รัฐบาลศึกษาได้ได้ออกมาผลักดันนโยบายการถอนฐานทัพสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ตามกำหนดวันที่ 20 มีนาคม 2519 และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการยื่นข้อเสนอทั้ง 7 ข้อของกระทรวงการต่างประเทศ ในขณะที่เดียวกัน เราก็ได้เห็นที่ผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ มองออกถึงความขัดแย้งในประเด็นนี้ในหมู่นักกำหนดนโยบายของไทย กล่าวคือ ในขณะที่กระทรวงการต่างประเทศกระตือรือร้นที่จะดำเนินการตามคำแถลงของนายกรัฐมนตรีศึกษา ปรามอช ฝ่ายกองทัพกลับมีท่าทีที่ต้องการให้กองกำลังของสหรัฐฯ อยู่ในประเทศไทยต่อไป แม้จะจำเป็นต้องตอบคำถามสื่อมวลชนว่าโดยหลักการแล้ว สนับสนุนนโยบายของรัฐบาล โดยสนับสนุนการถอนทหารสหรัฐฯ ภายในวันที่ 20 มีนาคม 2519 เช่น พลเรือเอก สงัด ชลออยู่ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งได้แถลงแก่ผู้สื่อข่าวก่อนเป็นประธานในพิธีประดับเครื่องหมายแก่นักเรียนนายเรือที่สำเร็จการศึกษา ที่พระราชวังเดิม เมื่อบ่ายวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2519 ว่า หลังจากวันที่ 20 มีนาคม จะไม่มีทหารสหรัฐฯ ในประเทศไทยอีกต่อไป โดยจะเหลือเพียงหน่วยที่ปรึกษาทางการแพทย์เพื่อให้การอบรมเจ้าหน้าที่ของไทยในการใช้อุปกรณ์ทางการแพทย์ในฐานทัพที่สหรัฐฯ มอบให้ อย่างไรก็ดี พลเอกสงัด ฯ ได้กล่าวย้ำแสดงความไม่เห็นด้วยกับการที่มีผู้ตั้งข้อรังเกียจหน่วยที่ปรึกษาทางการแพทย์เหล่านี้ ซึ่งในประเทศเพื่อนบ้านก็มีอยู่เช่นกัน รวมทั้งแถลงว่า กระทรวงกลาโหมได้แต่งตั้งคณะกรรมการโดยมีปลัดกระทรวงกลาโหมเป็นประธาน เพื่อพิจารณาใช้ฐานทัพดังกล่าวให้เป็นประโยชน์ทั้งด้านการทหารและพลเรือนต่อไป¹⁹

¹⁸ พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภัวศรพันธ์, สงครามเวียดนาม สงครามกับความจริงของ "รัฐไทย" 136-137.

¹⁹ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. "พลเรือเอกสงัด ชะลออยู่ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด แถลงว่า กำลังทหารของสหรัฐฯ จะไม่มีอยู่ในประเทศไทยอีกต่อไปหลังจากวันที่ 20 มีนาคม 2519. การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย. หน้า 2

ความต้องการของฝ่ายกองทัพให้กำลังพลของสหรัฐฯ ยังอยู่ในประเทศไทยต่อไป ภายหลังจากกำหนดเส้นตายการถอนทหาร ยังแสดงออกมาในรูปของการเน้นย้ำความสำคัญของที่ปรึกษาทางทหาร เช่น พลเอกเจริญ พงษ์พานิช เสนาธิการทหารได้ชี้แจงเมื่อเช้าวันที่ 1 มีนาคม 2519 ในแนวทางที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการถอนทหารออกจากประเทศไทย ว่า มีการวางโครงการไว้อย่างแน่นอน และจะมีพิธีรับมอบฐานทัพอุตะเถา ซึ่งเป็นฐานทัพสุดท้ายของสหรัฐฯ ก่อนวันที่ 20 มีนาคม แต่สำหรับจำนวนที่ปรึกษาของสหรัฐฯ นั้น ยังมีได้มีการพูดว่าจะอยู่ต่อไปอีกนานเพียงใด และมีจำนวนเท่าใด ซึ่งเป็นเรื่องของกระทรวงการต่างประเทศที่จะต้องเจรจากับสหรัฐฯ และได้เน้นย้ำถึงความจำเป็นของทางทหารต่อคณะที่ปรึกษาเหล่านี้มีอยู่ในทุก ๆ ด้าน²⁰

ในขณะที่ พลเอกบุญชัย บำรุงพงษ์ ผู้บัญชาการทหารบก ได้ให้ความเห็นที่สอดคล้องกัน เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2519 ว่า “ถ้ารัฐบาลนี้ไม่ต้องการสหรัฐฯ แล้ว ก็เป็นเรื่องของรัฐบาล เราก็จะต้องพึ่งพาตนเองซึ่งเป็นเรื่องยาก เพราะชาติต่าง ๆ ล้วนแต่มีเพื่อน ในขณะที่ประเทศไทยไม่มีใครเลย พลเอกบุญชัยยังได้ตั้งข้อสังเกตว่า ภายหลังจากที่ นายกรัฐมนตรีคึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ประกาศยุบสภา ทำให้รัฐบาลคึกฤทธิ์ เปลี่ยนสภาพเป็น รัฐบาลรักษาการ อาจส่งผลกระทบต่อนโยบายต่างประเทศที่ได้ประกาศไว้คือ การถอนทหารสหรัฐฯ ภายในวันที่ 20 มีนาคม 2519 เนื่องจากกองทัพอาจเห็นว่า ไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่จะต้องปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลรักษาการ”²¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁰ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. “ค่ายรามสูรและเกาะคา ตลอดจนอุปกรณ์ทั้งหมดจะเป็นสมบัติของประเทศไทยโดยไม่มีเงื่อนไขทั้งสิ้น” การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย. หน้า 5.

²¹ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. “พลเอกบุญชัย บำรุงพงษ์ ผู้บัญชาการทหารบก แถลงว่า จะต้องมีการปรับปรุงแบบของกองทัพให้สามารถทรงตัวอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อสหรัฐฯ ถอนกำลังออกไป และลดความช่วยเหลือทางการทหารต่อประเทศไทย.” การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย. หน้า 3.

ทางด้านกระทรวงการต่างประเทศของไทยนั้น หลังการยื่นข้อเสนอทั้ง 7 ข้อ ก็ได้มีการติดตามผลตอบรับจากฝ่ายสหรัฐฯ รวมทั้งดำเนินการผลักดันการถอนทหารสหรัฐฯ ให้เป็นไปตามกำหนดอย่างต่อเนื่อง ดังเช่นวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2519 พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้แถลงเมื่อ ว่า กระทรวงการต่างประเทศได้มีหนังสือถึงสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย ขอให้เร่งรัดการโอนทรัพย์สินและเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ตามฐานทัพให้เป็นของประเทศไทยโดยด่วน เนื่องจากใกล้กำหนดที่สหรัฐฯ จะต้องถอนทหารหน่วยรบออกจากประเทศไทยจนหมดสิ้น ภายในวันที่ 20 มีนาคม 2519 ตามนโยบายที่รัฐบาลแถลงไว้ ซึ่งในขณะนี้ได้มีการประชุมปรึกษาในรายละเอียดต่างๆ เรียบร้อยแล้ว เพียงแต่สหรัฐฯ ยังรอคำสั่งจากรัฐบาลของตนว่า จะโอนทรัพย์สินต่างๆ ให้แก่ประเทศไทยเมื่อไร²²

สำหรับความสำคัญของที่ปรึกษาทางทหาร ที่กองทัพยังคงต้องการให้อยู่ในประเทศไทยนั้น พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ตอบคำถามผู้สื่อข่าวว่า ในวันที่ 2 มีนาคม 2519 ว่า กำลังมีการพบปะกันอยู่ โดยฝ่ายไทยจะให้มีทหารสหรัฐฯ เหลืออยู่น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ไม่สามารถเปิดเผยได้ว่าทางการทหารของไทยต้องการจะให้มีที่ปรึกษามากน้อยเพียงใด เพราะเป็นความลับทางราชการของทหาร ทั้งนี้ ขั้นตอนการเจรจากับสหรัฐฯ นั้นมี 2 ระดับ คือ ระดับนโยบายหลัก ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศเป็นผู้เจรจา ส่วนรายละเอียดปลีกย่อยต่างๆ ทางด้านการทหารนั้น เป็นเรื่องของกองบัญชาการทหารสูงสุดที่จะต้องเจรจา สำหรับเรื่องที่ปรึกษาทางการทหารของสหรัฐฯ ที่จะยังคงปฏิบัติงานอยู่ในประเทศไทยต่อไปนั้น คาดว่า จะต้องใช้เวลาในการเจรจาอีกสักระยะ เพราะกระทรวงการต่างประเทศต้องการทราบรายละเอียดเกี่ยวกับฐานะ และตำแหน่งของเจ้าหน้าที่เหล่านั้น²³

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²² กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. “กระทรวงการต่างประเทศเร่งให้สหรัฐฯ โอนทรัพย์สินและเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ตามฐานทัพให้แก่ประเทศไทยโดยด่วน.” การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย. หน้า 3.

²³ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. “คณะรัฐมนตรีอนุมัติให้ใช้สนามบินอู่ตะเภาเป็นสนามบินพาณิชย์นานาชาติ และ พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ยืนยันว่าสหรัฐฯ จะต้องส่งมอบสนามบินแห่งนั้นให้แก่ประเทศไทย ก่อนวันที่ 20 มีนาคม 2519.” การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย. หน้า 13.

การแถลงข่าวเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า แม้กระทรวงการต่างประเทศจะถือว่าตนเป็นฝ่ายดำเนินการหลักในการผลักดันให้มีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ในวันที่ 20 มีนาคม 2519 ตามกำหนด แต่ในขณะเดียวกัน ก็ได้ตระหนักถึงความต้องการของทหารเกี่ยวกับที่ปรึกษาทางทหารของสหรัฐฯ รวมทั้งตระหนักว่า ในทางปฏิบัติแล้ว ประเด็นกำลังพลของสหรัฐฯ ในประเทศไทย เป็นประเด็นที่อยู่ในความดูแลของกองบัญชาการทหารสูงสุด ที่ทราบตัวเลขกำลังพล และสามารถระบุถึงความต้องการกำลังพลเหล่านี้ได้ดีกว่า ดังที่ พลเรือเอกจิตต์สังขคุลย์ ปลัดกระทรวงกลาโหม ได้ให้สัมภาษณ์แก่ผู้สื่อข่าวเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2519 ว่า ขณะนั้นมีกำลังทหารสหรัฐฯ อยู่ในไทยมากกว่า 3,000 คนเพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่เป็นกำลังฝ่ายสนับสนุน และหน่วยรบของสหรัฐฯ ซึ่งหน่วยรบจะต้องออกจากประเทศไทยทั้งหมดภายในวันที่ 20 มีนาคม 2519 ส่วนปัญหาว่าภายหลังจากวันที่ 20 มีนาคม จะมีทหารสหรัฐฯ อยู่ในประเทศไทยมากเท่าไรนั้น ขึ้นอยู่กับข้อตกลง ซึ่งจะมีการเจรจาระหว่างกระทรวงการต่างประเทศ กับสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย โดยที่สหรัฐฯ จะต้องแจ้งให้ไทยทราบ แต่จนถึงขณะนั้น ยังไม่ได้มีข้อตกลงว่าจะมีจำนวนเท่าใด ทั้งนี้ ในส่วนของกระทรวงกลาโหมได้มีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับกระทรวงการต่างประเทศ²⁴

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁴ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. “ปลัดกระทรวงกลาโหม แถลงว่า ขณะนี้มีทหารสหรัฐฯ อยู่ในประเทศไทยกว่า 3 พันคน” การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย. หน้า 14.

ในส่วนของนายกรัฐมนตรีก็กฤษฎี ปราโมช นั้น เขาได้ออกมาให้สัมภาษณ์ในวันที่ 8 มีนาคม 2519 ตามท่าทีของกระทรวงการต่างประเทศว่า ที่ปรึกษาทางทหารของสหรัฐฯ ที่จะอยู่ในประเทศไทยต่อไปหลังจากวันที่ 20 มีนาคม 2519 นั้น “จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของไทย และกฎหมายไทย แต่ถ้าจะไม่อยู่ที่ตามใจ และจะไปเมื่อไหร่ก็ไม่ว่า” ทั้งนี้ สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ จะต้องเจรจากับกระทรวงการต่างประเทศโดยตรง จะเจรจากับกองบัญชาการทหารสูงสุดไม่ได้ และนายกรัฐมนตรีจะไม่รับรู้ผลการเจรจาใดๆ ระหว่างสหรัฐฯ กับกองบัญชาการทหารสูงสุด เพื่อให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผนการปกครองราชอาณาจักรไทยแต่เดิม โดยแม้แต่กฎหมายตราสามดวงก็บัญญัติไว้ว่า คนต่างชาติที่จะเข้ามาต้องเข้าหากรมท่า กองบัญชาการทหารสูงสุดจะเข้ามาเจรจากับความเมืองไม่ได้²⁵

ในวันที่ 9 มีนาคม 2519 รัฐบาลไทยได้ออกแถลงการณ์เรื่องการถอนทหารสหรัฐฯ ในประเทศไทย โดยเน้นความประสงค์ที่จะคงความสัมพันธ์ฉันมิตรกับสหรัฐฯ ไว้ในอนาคต และเห็นว่า กองกำลังสหรัฐฯ ที่จะอยู่ในไทยต่อไปนั้น จะต้องเป็นไปโดยเคารพอำนาจอธิปไตยของไทย และผลประโยชน์ของไทย ทั้งนี้ แถลงการณ์ดังกล่าวได้ระบุว่า จำนวนกำลังพลของสหรัฐฯ ในไทย ซึ่งเป็นจำนวนที่จำกัดมาก จะต้องขึ้นอยู่กับข้อเสนอทั้ง 7 ข้อของกระทรวงการต่างประเทศที่ได้เสนอต่อสหรัฐฯ แถลงการณ์ดังกล่าวยังได้เน้นย้ำว่า หากไม่มีการดำเนินการตามข้อเสนอภายในวันที่ 20 มีนาคม 2519 ก็จะส่งผลให้ไม่มีการเจรจากันอีกต่อไป และช่างเทคนิคของสหรัฐฯ ที่ยังคงเหลืออยู่ในประเทศไทย ก็จะต้องถอนออกไป แต่ไม่มีการระบุเวลาสถานทูตสหรัฐฯ เห็นว่า แม้ว่าเนื้อหาของประกาศนี้ จะปฏิเสธการคงอยู่ต่อไปของทหารสหรัฐฯ ในไทยในขนาดและสัดส่วนที่สหรัฐฯ ได้ขอไว้ แต่ก็ได้เว้นช่องว่างไว้สำหรับการเจรจา กล่าวคือ ไม่มีการระบุรายละเอียดหลักการทั้ง 7 ข้อ และน่าจะเปิดโอกาสให้มีการเจรจาต่อไปในแง่ของถ้อยคำที่ใช้ นอกจากนี้ การไม่ระบุให้มีการถอนทหารในทันที แสดงถึงความเป็นไปได้ที่จะให้มีการเจรจาเกี่ยวกับหลักการทั้ง 7 ข้อ หลังจากวันที่ 20 มีนาคม อย่างไรก็ตาม ประเด็นสำคัญคือ ฝ่ายไทยต้องการคำตอบจากสหรัฐฯ อย่างเร่งด่วน ซึ่งสถานทูตหวังว่า รัฐบาลสหรัฐฯ จะสามารถแสดงท่าทีที่ชัดเจนต่อข้อเสนอของไทยในไม่ช้า²⁶

²⁵ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. “นายกรัฐมนตรีแถลงว่า ที่ปรึกษาทางทหารของสหรัฐฯ จะอยู่ในประเทศไทยต่อไป ตามเงื่อนไขและกฎหมายของประเทศไทย แต่หากไม่สมัครใจอยู่ก็ออกไปได้ตลอดเวลา.” ใน การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย. หน้า 15 – 16.

²⁶ NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, May 4, 2006, subject “ RTC Announcement on the Withdrawal,” Whitehouse to SECSTATE WASHDC Immediate 9833, March 9, 1976.

นายนิสสัย เวชชาชีวะ อธิบดีกรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ ได้แถลงกับผู้สื่อข่าว ในวันที่ 10 มีนาคม 2519 ว่า ระหว่างการเจรจาที่แล้วมา สหรัฐฯ ได้มีข้อเสนอให้รัฐบาลไทยพิจารณาโครงการความร่วมมือบางอย่างเกี่ยวกับการสื่อสารที่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย ซึ่งจะทำให้ยังคงมีทหารสหรัฐฯ บางส่วนยังคงอยู่ในประเทศไทยต่อไป โดยที่รัฐบาลไทยจะพิจารณาในหลักการว่า 1) โครงการนั้นจะไม่ขัดต่ออำนาจอธิปไตยของไทย และ 2) ไม่เป็นการแทรกแซงกิจการภายใน หรือคุกคามประเทศอื่น และ 3) อำนวยประโยชน์ให้แก่ประเทศไทย โดยที่หลังจากพิจารณาแล้ว รัฐบาลไทยได้มีข้อเสนอกลับไปยังรัฐบาลสหรัฐฯ เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2519 ให้พิจารณาหลักการที่ประเทศไทยกำหนด แต่ไม่สามารถเปิดเผยได้ว่า หลักการเหล่านั้นมีอะไรบ้าง และในขณะนี้ยังไม่ได้รับคำตอบจากสหรัฐฯ²⁷ ในความจริงคือสิ่งที่ฝ่ายไทยกล่าวถึงก็คือส่วนของหลักการ 7 ข้อนั่นเอง

ในวันที่ 11 มีนาคม 2519 นายกรัฐมนตรีสีกฤทธิ์ ปราโมช ได้แถลงอีกครั้ง เพื่อแสดงจุดยืนของรัฐบาลว่า รัฐบาลดำเนินการตามความประสงค์ของประชาชนส่วนใหญ่ที่ต้องการให้ถอนทหารสหรัฐฯ ออกไป และในขณะนี้ก็ได้มีการถอนทหารหน่วยรบออกไปแล้ว แต่มีปัญหาที่ติดขัดอยู่ในขณะนี้คือ เรื่องสิทธิพิเศษของกำลังพลของสหรัฐฯ ที่จะยังคงอยู่ในประเทศไทย โดยที่ฝ่ายไทยต้องการให้กำลังพลเหล่านี้ได้อยู่ภายใต้กฎหมายไทย²⁸ ทั้งนี้ นายกรัฐมนตรียืนยันสิทธิของกระทรวงการต่างประเทศในการเจรจากับสหรัฐฯ โดยกล่าวว่า ในรัฐบาลชุดก่อน ๆ ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดด้วยนั้น การที่สหรัฐฯ จะเจรจาเรื่องทหารกับกองบัญชาการทหารสูงสุด หรือกับกระทรวงการต่างประเทศก็มีผลเท่ากัน แต่ในปัจจุบันนายกรัฐมนตรีไม่ได้เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดด้วย จึงจำเป็นต้องให้การเจรจาเป็นไปตามระเบียบราชการ คือ สหรัฐฯ จะต้องเจรจากับกระทรวงการต่างประเทศ นอกจากนี้ นายกรัฐมนตรีเห็นว่า การชุมนุมเรียกร้องของนักศึกษา ก็เป็นสิทธิที่สามารถทำได้ถ้าการกระทำนั้นไม่ผิดกฎหมาย และจะไม่กระทบกระเทือนกับการเลือกตั้ง ในขณะที่ผู้บัญชาการทหารสูงสุด พลเรือเอกสงัด ชะลออยู่ ได้แสดงความคิดเห็น เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2519 ว่า กรณีที่มีนิสิตนักศึกษาเป็นตัวตั้งตัวตีขับไล่ทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย นั้น

²⁷ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. “อธิบดีกรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ แถลงกับผู้สื่อข่าวเกี่ยวกับกำลังทหารสหรัฐฯ ในประเทศไทย.” ใน การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย. หน้า 20 – 21.

²⁸ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. “นายกรัฐมนตรีเปิดเผยว่า โครงการความร่วมมือบางอย่างที่สหรัฐฯ เสนอต่อรัฐบาลไทย ซึ่งจะมีผลทำให้ช่างเทคนิคเหลืออยู่จำนวนหนึ่ง ภายหลังจากวันที่ 20 มีนาคม 2519 เป็นโครงการเกี่ยวกับวิทยุและเรดาร์.” การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย. หน้า 23 – 24.

“ไม่น่าเป็นห่วงเท่ากับสถานการณ์อันเลวร้ายทั้งภายใน และภายนอกประเทศจากภัยคุกคามของคอมมิวนิสต์ โดยเห็นว่าจักรวรรดินิยมคอมมิวนิสต์เป็นฝ่ายคุกคามไทยเรื่อยมา โดยการยั่วยุให้คนไทยด้วยกันเกิดความแตกแยก และต้องการที่จะแยกให้ประเทศไทยอยู่อย่างโดดเดี่ยว เพื่อที่จะหาทางเข้ามาคุกคามประเทศไทยได้สะดวกขึ้น จึงต้องการให้ไทยขับไล่พันธมิตรออกไป เนื่องจากไม่ต้องการให้มีใครอยู่เป็นเพื่อน”²⁹

ในช่วงเดือนมีนาคม 2519 ก่อนกำหนดเส้นตายการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ได้มีการพบปะหารือหลายครั้งระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยและสหรัฐฯ ดังการแถลงข่าวของ นายอานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ที่ให้สัมภาษณ์แก่ผู้สื่อข่าว เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2519 เกี่ยวกับการเจรจาร่วมกันระหว่างกระทรวงการต่างประเทศ และสถานทูตสหรัฐฯ ว่า ได้มีการเจรจากันอย่างต่อเนื่อง ประเด็นสำคัญคือ การที่สหรัฐฯ ไม่สามารถรับข้อเสนอทั้ง 7 ข้อ ของกระทรวงการต่างประเทศได้ จึงได้มีข้อเสนอโต้ตอบกลับมา โดยมีได้ระบุถึงสาระสำคัญของข้อเสนอทั้ง 7 ข้อ ในขณะที่ฝ่ายกระทรวงการต่างประเทศของไทยก็ไม่ยอมรับข้อเสนอใหม่ของสหรัฐฯ ที่ไม่มีประเด็นที่ได้ระบุไว้ในข้อเสนอทั้ง 7 ข้อเช่นกัน ทั้งนี้ ปัญหาที่สำคัญคือ เรื่องเอกสิทธิ์ และความคุ้มครองของเจ้าหน้าที่เทคนิคที่จะประจำอยู่ในประเทศไทยต่อไป หลังวันที่ 20 มีนาคม 2519³⁰ ทั้งนี้ สถานทูตสหรัฐฯ ได้ระบุในรายงานที่ส่งกลับไปยังกระทรวงการต่างประเทศว่า ผู้ที่มีบทบาทหลักในการเจรจาฝ่ายกระทรวงการต่างประเทศของไทยคือ นายอานันท์ ปันยารชุน ในฐานะปลัดกระทรวงการต่างประเทศ เนื่องจาก พลตรีชาติชายฯ ไม่อยู่ในกรุงเทพในขณะนั้น ปัญหาคือ การที่อานันท์ไม่ยอมรับข้อเสนอของสหรัฐฯ แต่จะไปแก้ไขข้อตกลงใหม่ โดยอานันท์เห็นว่า รัฐบาลนี้เป็นรัฐบาลพลเรือนในระบอบประชาธิปไตย และต้องการจัดทำข้อตกลงใหม่ที่สามารถอธิบายต่อสาธารณชนได้³¹

²⁹ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. “นายกรัฐมนตรีแจ้งให้กรรมการบริหารศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยทราบว่า ถ้าสหรัฐฯ ไม่ตอบบันทึกของรัฐบาลไทยฉบับวันที่ 4 กุมภาพันธ์ ภายในวันที่ 20 เดือนนี้แล้ว ก็จะไม่มีการเจรจาระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสหรัฐฯ ในประเทศไทยต่อไป และสหรัฐฯ การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย. หน้า 31 – 32.

³⁰ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. “คำให้สัมภาษณ์ของนายอานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ” ใน การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย. หน้า 37 – 39.

³¹ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, May 4, 2006, subject “US Residual Force in Thailand,” Whitehouse to SECSTATE WASHDC NIACT Immediate 440, March 17, 1976.

การเคลื่อนไหวของพลังสังคมนำเรื่องการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย

ในขณะที่ผู้กำหนดนโยบายฝ่ายไทยได้มีการหารือกับสหรัฐฯ อย่างต่อเนื่อง เกี่ยวกับการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ตามกำหนดเส้นตายวันที่ 20 มีนาคม 2519 หากไม่สามารถตกลงกันได้เกี่ยวกับเงื่อนไขของกองกำลังที่จะคงไว้ในประเทศไทย ตามข้อเสนอทั้ง 7 ข้อของกระทรวงการต่างประเทศ ทั้งผู้นำฝ่ายพลเรือน คือ กระทรวงการต่างประเทศ และกองทัพ ต่างก็ได้มีการแถลงข่าวให้สาธารณชนทราบความคืบหน้าเป็นระยะ ซึ่งเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ได้ตั้งข้อสังเกตกับการออกมาให้ข่าวในเรื่องนี้ของผู้นำไทยทั้งสองฝ่ายว่า แต่ละฝ่ายต่างก็พยายามนำเสนอข้อมูลข้อเท็จจริงตามแบบของตนให้แก่สาธารณชน เช่น ประมาณ อดิเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้พยายามแถลงข่าวในลักษณะที่ว่า กำลังทหารของสหรัฐฯ ที่จะยังคงอยู่ในประเทศไทยหลังวันที่ 20 มีนาคม นั้น จะมีจำนวนน้อยมาก ในขณะที่แหล่งข่าวจากกระทรวงการต่างประเทศระบุว่า สหรัฐฯ ได้ขอที่จะคงกองกำลังไว้ประมาณ 3,000 – 5,000 คน³² แต่กลับปรากฏว่า ประชาชนทั่วไป ไม่ได้ให้ความสนใจกับจำนวนของกำลังพลของสหรัฐฯ มากเท่ากับการเคลื่อนไหวของพลังสังคมนำต่อต้านฐานทัพสหรัฐฯ นำโดยนิสิตนักศึกษา และกลุ่มพันธมิตรฝ่ายซ้ายอื่น ๆ ในขณะเดียวกันได้เกิดกลุ่มองค์กรฝ่ายขวาต่าง ๆ ที่มีความตื่นตัวในการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ ตั้งแต่หลังการล่มสลายของ อินโดจีนในบทที่ผ่านมา ที่คัดค้านการถอนทหาร และฐานทัพสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย เนื่องจากมองว่าจะทำให้ประเทศตกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อภัยคุกคามคอมมิวนิสต์มากขึ้น กลุ่มพลังทั้งสองฝ่ายนี้ ต่างมีการเคลื่อนไหวและปะทะกันอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะเมื่อกลุ่มองค์กรฝ่ายขวาได้ใช้สื่อ และการรณรงค์ปลุกกระดมมวลชนที่อยู่ในภาวะหวาดกลัวภัยคอมมิวนิสต์ว่า การเคลื่อนไหวของนิสิตนักศึกษา เพื่อขับไล่ฐานทัพของสหรัฐฯ ในระยะนี้ เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อก่อความวุ่นวาย เพื่อเปิดโอกาสให้กำลังคอมมิวนิสต์จากเวียดนามบุกเข้ายึดครองประเทศไทย³³

³² NARA AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review May 4, 2006, subject “Deputy Prime Minister on U.S. Military Reductions in Thailand,” Whitehouse to SECSTATE WASHDC 8393, February 12, 1976.

³³ พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภวัครพันธุ์, สงครามเวียดนาม สงครามกับความจริงของ “รัฐไทย” หน้า 132.

ในช่วงต้นปี 2519 ประเด็นการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย และกำหนดเส้นตายการถอนทหารสหรัฐฯ ในวันที่ 20 มีนาคม 2519 นับได้ว่าเป็นศูนย์กลางการเคลื่อนไหวของกลุ่มพลังสังคมต่าง ๆ ทั้งฝ่ายที่สนับสนุน และฝ่ายที่ต่อต้าน โดยแกนหลักของการเคลื่อนไหวฝ่ายการสนับสนุนให้มีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยตามกำหนดของรัฐบาล ได้แก่ กลุ่มนิสิต นักศึกษา และปัญญาชน โดยการนำของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ที่ได้ติดตาม และมีการเคลื่อนไหวประเด็นในเรื่องนี้มาโดยตลอด เชื่อมโยงกับประเด็นอื่น ๆ ที่นิสิตนักศึกษาเหล่านี้มองว่า เป็นการที่สหรัฐฯ แทรกแซงอำนาจอธิปไตยของไทย ในช่วงที่ผ่านมา เช่น กรณีจดหมายปลอมของซี.ไอ.เอ ในปี 2517 และกรณีมาฆาเลขในปี 2518 การรณรงค์เรียกร้องของนิสิตนักศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีเป้าหมายเพื่อเรียกร้องให้มีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยในรูปแบบต่าง ๆ และสื่อสารกับสาธารณชนไทยให้ได้รับรู้ว่า การคงอยู่ของกองกำลังทหารและฐานทัพสหรัฐฯ ในประเทศไทยนั้นมิได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของประเทศไทย เนื่องจากผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ มิได้มองเห็นหรือเคารพอำนาจอธิปไตยของไทยเลยแม้แต่น้อยในการใช้กองกำลังและฐานทัพเหล่านี้ ดังที่จะเห็นได้อย่างชัดเจนจากกรณีมาฆาเลข

ส่วนฝ่ายต่อต้าน ประกอบด้วยองค์กรจัดตั้งที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้นำฝ่ายขวา และกองทัพ เช่น กลุ่มนักเรียนอาชีวะ ลูกเสือชาวบ้าน นวพล กระทิงแดง ชมรมแม่บ้านกลุ่มประชาชนพิทักษ์ธรรม กลุ่มพิทักษ์ชาติไทย และขบวนการปฏิรูปแห่งชาติเหล่านี้ ก็คือพลังที่ส่วนหนึ่งถูกจัดตั้งโดยกลุ่มที่ได้ประโยชน์จากการคงอยู่ของกองกำลังสหรัฐฯ ในประเทศไทย และระดมความหวาดกลัวว่าการถอนกำลังทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังการล่มสลายของอินโดจีน จะทำให้ประเทศไทยตกอยู่ภายใต้การคุกคามของภัยคอมมิวนิสต์มากยิ่งขึ้น กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ได้ระดมพลเคลื่อนไหว และปล่อยข่าวสร้างสถานการณ์อยู่ตลอดเวลาว่า การชุมนุมเคลื่อนไหวของนักศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของแผนการของคอมมิวนิสต์ ที่จะนำไปสู่ความรุนแรงและการนองเลือด¹⁴

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 133 -134.

กลุ่มพลังฝ่ายต่อต้านที่นับว่ามีบทบาทชัดเจนที่สุดในการเคลื่อนไหวต่อต้านการชุมนุมของนิสิตนักศึกษา คือ กลุ่มนักศึกษาฝ่ายขวา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียนอาชีวะ ที่ได้แยกตัวออกจาก สนท. ก่อนหน้านี้ เนื่องจากมองว่านโยบาย และประเด็นที่ สนท. นำมาใช้เป็นข้อเรียกร้องในระยะหลัง ๆ นั้นคล้ายกับข้อเสนอของคอมมิวนิสต์ที่พวกตนหวาดกลัว ซึ่งในเช้าวันที่ 10 มีนาคม 2519 เมื่อผู้แทน สนท. เข้าพบโฆษกกระทรวงการต่างประเทศ นั้น กลุ่มนักเรียนอาชีวะศึกษาฝ่ายขวาที่ใช้ชื่อว่า แนวร่วมต่อต้านเผด็จการจักรวรรดินิยมคอมมิวนิสต์ประมาณ 20 คน ก็ได้ทำการแจกจ่ายใบปลิวเกี่ยวกับฐานทัพสหรัฐฯ ในประเทศไทย ที่มีถ้อยคำแสดงการต่อต้านนิสิตนักศึกษาอย่างรุนแรง เช่น “จักรวรรดินิยมคอมมิวนิสต์หนุนหลังสุนัขรับใช้คอมมิวนิสต์ คบคิดขับฐานทัพอเมริกัน ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเขาต้องออกไป” “อย่าให้พวกจัญไรครองเมือง จะมีเรื่องวุ่นวาย ความฉิบหายจะเข้ามา”³⁵ รวมทั้งให้ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนทหารต่างชาติ ที่ยังคงเหลือในประเทศต่าง ๆ เช่น ลาว รัสเซีย และคิวบา เพื่อสนับสนุนว่าประเทศไทยยังคงต้องการสหรัฐฯ เป็นมิตรประเทศ กลุ่มแนวร่วมต่อต้านเผด็จการจักรวรรดินิยมคอมมิวนิสต์แสดงความไม่เห็นด้วยกับการปลุกระดมของกลุ่ม สนท. เรื่องการถอนทหารสหรัฐฯ เนื่องจากเห็นว่าสหรัฐฯ จะต้องถอนทหารทั้งหมดออกไปภายในวันที่ 20 มีนาคมอยู่แล้ว โดยหาก สนท. มีการจัดการชุมนุมขึ้นในวันที่ 20 มีนาคม กลุ่มแนวร่วมก็จะต้องมีการดำเนินการรวมพลังเพื่อต่อต้าน³⁶

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 133.

³⁶ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. “นายกรัฐมนตรีเปิดเผยว่า โครงการความร่วมมือบางอย่างที่สหรัฐฯ เสนอต่อรัฐบาลไทย ซึ่งจะมีผลทำให้มีช่างเทคนิคเหลืออยู่จำนวนหนึ่ง ภายหลังจากวันที่ 20 มีนาคม 2519 เป็นโครงการเกี่ยวกับศูนย์วิทยุและเรดาร์” ใน การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย, หน้า 23.

การเคลื่อนไหว และการเผชิญหน้าของพลังสังคมนิยมฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะก่อให้เกิดความรุนแรง ทำให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมนันท์ ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารสูงสุด ได้แถลงเมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2519 ว่า พลเรือเอกสัจด์ ชลออยู่ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้มีคำสั่งเตรียมพร้อมทหาร 3 เหล่าทัพในเขตกรุงเทพมหานคร จากหนึ่งในสอง เป็นเต็มอัตราตั้งแต่วันที่ 18 มีนาคม เพื่อให้ความมั่นใจมากขึ้น เนื่องจากมีแนวโน้มว่าความขัดแย้งของฝ่ายต่าง ๆ ในขณะนี้อาจลุกลามเป็นเรื่องราวใหญ่โต และมีบุคคลบางฝ่ายพยายามที่จะให้ทหารเข้ามาปฏิบัติการบางอย่าง จึงต้องป้องกันไม่ให้เกิดความวุ่นวายใหญ่โต³⁷

การเคลื่อนไหวของกลุ่มพลังสังคมนิยมฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาในระยะนี้ นับว่าประจวบกับช่วงเวลาที่อยู่ในขณะที่พรรคการเมืองต่าง ๆ กำลังทยอยเปิดเผยรายชื่อผู้แทนที่จะลงเลือกตั้งที่ได้กำหนดให้มีขึ้นในวันที่ 4 เมษายน 2519 กลุ่มนิสิตนักศึกษาได้พยายามผลักดันให้ประเด็นการถอนทหารสหรัฐฯ เป็นประเด็นหนึ่งที่พรรคการเมืองต่างๆ และนักการเมืองที่จะมาทำหน้าที่บริหารประเทศต่อไปให้ความสนใจ และเรียกร้องให้พรรคต่าง ๆ มีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับปัญหากองกำลังและฐานทัพสหรัฐฯ ในประเทศไทย ที่เป็นประเด็นส่งผลกระทบต่ออธิปไตยของชาติ ที่สำคัญคือ การเรียกร้องให้ถอนทหาร และฐานทัพสหรัฐฯ ออกไป ภายในวันที่ 20 มีนาคม 2519 ไม่ว่าจะเป็นทหารสหรัฐฯ ที่อยู่ในประเทศไทย เพื่อทำหน้าที่ใดๆ ก็ตาม³⁸

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁷ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. “ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย และศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยมีโทรเลขถึงประธานาธิบดีสหรัฐฯ ขอให้ทบทวนนโยบายเกี่ยวกับประเทศไทยเสียใหม่” ใน การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย หน้า 52

³⁸ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review , May 4, 2006, subject “Election Development,” Whitehouse to SECSTATE WASHDC 7621, February 11, 1976.

นอกจากจะมีการเรียกร้องกับสาธารณชน และนักการเมืองไทยแล้ว กลุ่มนิสิตนักศึกษา ยังได้พยายามสื่อสารกับสหรัฐฯ เพื่อให้รับรู้ถึงความไม่พอใจของฝ่ายซ้ายในเรื่องนี้ โดยการส่งจดหมายถึงสถานทูตสหรัฐฯ ซึ่ง นายธีรชัย มฤคพิทักษ์ รองเลขาธิการศนท. ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เป็นการนำร่องเพื่อขอหารือเกี่ยวกับกองกำลัง และฐานทัพของสหรัฐฯ ที่ยังคงอยู่ในประเทศไทยว่า มีประโยชน์อะไร และได้กล่าวถึงการเดินขบวนประท้วงของนักศึกษาในวันที่ 4 มีนาคมว่า จะมีการเชิญสื่อมวลชน รวมทั้งนักข่าวต่างประเทศเข้าร่วมด้วย เพื่อให้สาธารณชนมีความเข้าใจ และเพื่อยื่นหนังสือต่อรัฐบาลให้พิจารณาเรื่องนี้อย่างรอบคอบ³⁹ ในขณะที่ ศนท. ยังได้มีโทรเลขถึงประธานาธิบดีสหรัฐฯ โดยตรง เพื่อขอให้ทางสหรัฐฯ ได้ทบทวนนโยบาย และท่าทีต่อประเทศไทยใหม่ก่อนวันที่ 20 มีนาคม 2519 รวมทั้งระบุว่า การที่สหรัฐฯ พยายามต่อรองต่อข้อเสนอของรัฐบาลไทย เป็นเรื่องที่ทำให้เห็นว่าสหรัฐฯ กำลังแปรเจตนาเป็นอย่างอื่นโดยไม่เคารพในเอกราช และอธิปไตยของประชาชนไทย นอกจากนั้น ได้มีการส่งสารถึงประชาชนสหรัฐฯ แจ้งให้ทราบเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของนักศึกษา และประชาชนชาวไทย ที่มีเป้าหมายต่อต้านนโยบายของสหรัฐฯ แต่สำหรับมิตรภาพระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศนั้นจะยังคงอยู่⁴⁰

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁹ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, May 4, 2006, subject “ NSCT Press Conference,” Whitehouse to SECSTATE WASHDC 9532, March 3, 1976.

⁴⁰ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. “ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย และศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยมีโทรเลขถึงประธานาธิบดีสหรัฐฯ ขอให้ทบทวนนโยบายเกี่ยวกับประเทศไทยเสียใหม่” ใน การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย หน้า 51.

อย่างไรก็ตาม ทางการสหรัฐฯ มิได้แสดงให้เห็นถึงความสนใจในการเคลื่อนไหวเหล่านี้ของนักศึกษามากนัก และไม่เปิดโอกาสใด ๆ ให้มีการสื่อสารทางตรงระหว่างนิสิตนักศึกษา กับผู้แทนสหรัฐฯ ดังเราจะเห็นได้จากการแถลงข่าวในเวลาต่อมาของนายธีรชัย มฤคพิทักษ์ รองเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ว่า ได้ขอเข้าพบเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ในวันที่ 12 มีนาคม 2519 แต่ได้รับการปฏิเสธ เพียงแต่ได้รับจดหมายชี้แจงจากที่ปรึกษาฝ่ายการเมืองของสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ว่า ทางสหรัฐฯ เห็นว่ายังไม่เหมาะสมที่จะเปิดเผยเกี่ยวกับการเจรจาระหว่างไทยและสหรัฐฯ รวมทั้งกล่าวว่า สหรัฐฯ ไม่เคยแทรกแซงกิจการของประเทศไทย นายธีรชัยฯ จึงสรุปว่า สหรัฐฯ มีท่าทีที่จะไม่ยอมเจรจา และรับหลักการของไทย ซึ่งคณะกรรมการ สนท. จะขอเข้าพบนายกรัฐมนตรีในวันที่ 13 มีนาคม 2519 เพื่อชี้แจง รวมทั้งจะได้มีการเคลื่อนไหวในวันที่ 20 มีนาคม ด้วย เพื่อเสนอข้อมูลต่างๆ แก่ประชาชนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอธิปไตยของชาติ⁴¹

เมื่อไม่ประสบความสำเร็จกับการเรียกร้องกับหน่วยงานของสหรัฐฯ ในวันที่ 10 มีนาคม 2519 ตัวแทนศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนท.) โดยนายสุรชาติ บำรุงสุข อุปนายกฝ่ายกิจการภายนอกของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนายวินัย เรืองจารวัฒน์ นามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงได้เดินทางไปเข้าพบนายนิสสัย เวชชาชีวะ โฆษกกระทรวงการต่างประเทศ เพื่อขอความกระจ่างเกี่ยวกับความคืบหน้าในการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ด้วยเหตุผลว่า ได้เข้าพบเจ้าหน้าที่สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย แต่ไม่ได้รับความกระจ่างในคำตอบบางอย่าง ทางโฆษกกระทรวงการต่างประเทศได้ให้ข้อเท็จจริงว่า ยังคงมีเครื่องบินด้านธุรการของสหรัฐฯ เพื่อใช้ในการลำเลียงขนส่งของสหรัฐฯ เหลืออยู่ในประเทศไทย 19 เครื่อง และทหารเหลืออยู่ 5,449 คน⁴²

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴¹ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. “รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศบอกว่า ยังไม่สามารถจะเปิดเผยถึงรายละเอียดเกี่ยวกับเงื่อนไขที่ไทยมีไปถึงสหรัฐฯ เมื่อต้นเดือนกุมภาพันธ์ 2519” ใน การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย หน้า 34.

⁴² กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. “นายกรัฐมนตรีเปิดเผยว่า โครงการความร่วมมือบางอย่างที่สหรัฐฯ เสนอต่อรัฐบาลไทย ซึ่งจะมีผลทำให้มีช่างเทคนิคเหลืออยู่จำนวนหนึ่ง ภายหลังจากวันที่ 20 มีนาคม 2519 เป็นโครงการเกี่ยวกับศูนย์วิทยุและเรดาร์” ใน การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย หน้า 22 – 23.

กิจกรรมของ สนท. ในการต่อต้านฐานทัพสหรัฐฯ ในประเทศไทย ในช่วงต้นปี 2519 ยังคงมีเพิ่มขึ้นอีกเรื่อย ๆ แม้ว่าความสนใจในประเด็นนี้ในหมู่นิสิต นักศึกษา ในวงกว้าง รวมทั้งพลังสังคมอื่น ๆ ที่เคยทำงานร่วมกับนิสิตนักศึกษาในช่วงก่อนหน้านี้นี้ ได้แก่ แรงงาน และประชาชนทั่วไปจะมีน้อย ดังนั้นขบวนการนิสิตนักศึกษาจึงไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรในการทำให้หน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับปัญหากำลังพล และฐานทัพสหรัฐฯ ในประเทศไทย ออกมาขานรับในทันที และต้องพบอุปสรรคหลายประการในการจัดการประท้วงในวันที่ 20 มีนาคม 2519 รวมทั้งการที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่ยอมให้ใช้สถานที่ อีกทั้งยังต้องเผชิญการต่อต้านอย่างรุนแรงจากกลุ่มจัดตั้งฝ่ายขวาต่าง ๆ ที่มีกำลังเข้มแข็งขึ้นเรื่อย ๆ รวมทั้งนักเรียนอาชีวะ ซึ่งนิสิตนักศึกษาได้พยายามหลีกเลี่ยงการปะทะเนื่องจากเกรงว่าจะป็นชนวนให้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้ที่รุนแรงจากทหาร⁴³

ในขณะที่กลุ่มนิสิตนักศึกษาได้มีการจัดกิจกรรม และการชุมนุมเรียกร้องมีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยตามกำหนด กลุ่มต่อต้านก็ได้มีการจัดการชุมนุมต่อต้านนิสิตนักศึกษาไปคู่ขนานกัน ซึ่งทำให้เห็นภาพของพลังสังคมที่ขัดแย้ง และความตึงเครียดที่เพิ่มสูงขึ้น แม้ว่าผู้ชุมนุมจะอ้างว่าจะไม่มีการใช้ความรุนแรง เช่น เช้าวันที่ 17 มีนาคม 2519 ที่โรงแรมรอยัล ได้มีการประชุมร่วมกันระหว่างกลุ่มฝ่ายขวาต่างๆ เช่น แนวร่วมต่อต้านจักรวรรดินิยมคอมมิวนิสต์ ขบวนการปฏิรูปแห่งชาติ สหพันธ์นักศึกษาคู และกลุ่มอาชีวะเสรี เป็นต้น โดยที่ประชุมมีมติร่วมกันว่าจะไม่ใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ปัญหาคความขัดแย้งระหว่างคนไทยด้วยกันเอง แต่ได้เห็นชอบที่จะให้มีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยตามเงื่อนไขข้อตกลงของรัฐบาล และจะพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้เกิดการเลือกตั้งในวันที่ 4 มีนาคม⁴⁴

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴³ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review , May 4, 2006, subject “ Planned Demonstrations against a Continued U.S. Military Presence,” Whitehouse to SECSTATE WASHDC 284, March 16, 1976.

⁴⁴ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. “ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย และศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยมีโทรเลขถึงประธานาธิบดีสหรัฐฯ ขอให้ทบทวนนโยบายเกี่ยวกับประเทศไทยเสียใหม่” ใน การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย หน้า 51.

เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2519 ก่อนกำหนดการถอนทหารสหรัฐฯ เพียง 1 วัน นายพินิจ จินดาศิลป์ ที่ปรึกษาศูนย์กลางประสานงานนักเรียนอาชีวศึกษา แฉลงว่า เชื่อว่าทหารสหรัฐฯ จะถอนออกไปจากประเทศไทยอย่างแน่นอน และได้เรียกร้องให้กลุ่มต่าง ๆ ที่จะใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาให้ระงับความคิด เพราะเชื่อว่าทุกคนรักชาติ หากมีความวุ่นวายเกิดขึ้น ศูนย์ฯ ก็พร้อมที่จะใช้กำลังของศูนย์ ประกอบด้วยนักเรียนอาชีวศึกษาใน 50 สถาบันในกรุงเทพฯ สมุทรปราการ และนนทบุรี เข้าดำเนินการสนับสนุนเจ้าหน้าที่ตำรวจ และเชื่อว่าจะจัดการทุกอย่างได้เรียบร้อยภายใน 3 ชั่วโมง ถ้ามีเหตุการณ์วุ่นวายเกิดขึ้น

ในวันที่ 20- 21 มีนาคม 2519 ซึ่งเป็นกำหนดการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยนั้น ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ได้มีการชุมนุมเกี่ยวกับการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย โดยในการชุมนุมเมื่อวันที่ 21 ณ บริเวณอนุสาวรีย์ทหารอาสา ท้องสนามหลวง จากนั้นได้เคลื่อนขบวนไปทางถนนพระอาทิตย์และอ้อมไปทางสะพานผ่านฟ้า เพื่อหลีกเลี่ยงการชุมนุมของกลุ่มต่อต้านบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ขบวนของนักศึกษาจำนวนประมาณ 10,000 คนได้เดินทางไปถึงสถานทูตสหรัฐฯ เมื่อเวลา 17.30 น. และได้้นำกระเช้าดอกไม้ และโปสเตอร์ไปวางหน้าสถานทูต เพื่อแสดงความเป็นมิตรกับประชาชนอเมริกัน โดยถึงแม้จะมีความไม่พอใจกับการกระทำของสหรัฐฯ แต่ก็ถือว่าเป็นเรื่องที่อดทนได้ แต่ในขณะที่ขบวนเดินผ่านศูนย์การค้าสยาม ได้เกิดระเบิดขึ้นที่ท้ายขบวน ทำให้มีผู้เสียชีวิต 1 คน เป็นเด็กอายุ 12 ปี มีผู้บาดเจ็บส่งไปที่ รพ. ตำรวจ 34 คน และ รพ. จุฬาฯ 28 คน ซึ่งมีนายพินิจ จารุสมบัติ อดีตเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย และ นายอภิเดช พิริยะมงคล ประธานศูนย์นักศึกษาอิสานมหาวิทาลัยธรรมศาสตร์รวมอยู่ด้วย⁴⁵

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁵ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. “โฆษกกระทรวงการต่างประเทศแฉลงว่า เวลานี้รัฐบาลไทยได้รอดูอยู่ว่าสหรัฐฯ จะตอบอย่างไร ในหลักการที่ประเทศไทยได้เสนอขอย้อนกลับไป” ใน การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย หน้า 27.

ในวันที่ 20 มีนาคม 2519 เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ได้มีการเจรจากับรัฐบาลคึกฤทธิ์อีกครั้ง ซึ่งไม่ปรากฏผลการเจรจาว่า ได้นำไปสู่ข้อสรุปอย่างไร ไม่ว่าจะเป็ในแง่ของประเภทของฐานทัพที่สหรัฐฯ จะต้องถอนออกไป หรือยังคงไว้ได้ เอกสิทธิของกำลังพลสหรัฐฯ หรือสิทธิในการที่จะกลับเข้ามาใช้ฐานทัพในประเทศไทยได้อีกครั้งหลังจากที่ถอนกำลังออกไปแล้ว มติที่ชัดเจนเพียงประการเดียวจากการหารือครั้งนี้ คือ สหรัฐฯ ได้รับการเลื่อนกำหนดเส้นตายการถอนทหารออกจากประเทศไทยไปอีก 4 เดือน เป็นวันที่ 20 กรกฎาคม 2519 โดยที่ทางรัฐบาลไทยอ้างว่า เพื่อให้สหรัฐฯ ได้มีเวลาเพียงพอในการขนย้ายยุทธโศปกรณ์ ซึ่งยังคงหมายความว่า สหรัฐฯ จะต้องดำเนินการถอนทหารทั้งหมดออกจากประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงมีผู้โต้แย้งว่า รัฐบาลคึกฤทธิ์ไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะเจรจากับสหรัฐฯ ในเรื่องนี้ เพราะนายกรัฐมนตรีคึกฤทธิ์ ปราโมชได้ยุบสภาตั้งแต่เดือนมกราคม 2519 และไม่มีหลักประกันใด ๆ ว่าจะได้รับเลือกตั้งกลับมาอีก⁴⁶ อย่างไรก็ตาม ภายหลังการเลือกตั้งในวันที่ 4 เมษายน 2519 คณะรัฐมนตรีของ มรว. เสนีย์ ปราโมช ได้ให้ความเห็นชอบให้ถอนฐานทัพสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ตามมติของรัฐบาลรักษาการของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ คือภายในวันที่ 20 กรกฎาคม 2519⁴⁷

ในขณะที่การเจรจายังคงหาข้อสรุปที่ชัดเจนไม่ได้ การประท้วงของนักศึกษาเพื่อกดดันให้มีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยภายในเวลาที่กำหนด ซึ่งประกอบด้วย การชุมนุม การปราศรัย และการจัดนิทรรศการ ถูกคุกคามโดยกลุ่มกระหิงแดง และการปะทะบริเวณบริเวณสยามสแควร์ในวันที่ 21 มีนาคม 2519 ทำให้มีผู้เสียชีวิต 4 คน และบาดเจ็บอย่างน้อย 85 คน รวมทั้งมีความพยายามในการสร้างสถานการณ์โดยสื่อมวลชนฝ่ายขวา กล่าวคือ หลังจากที่มิเหตุระเบิดเกิดขึ้น วิทยุยานเกราะก็ได้ประกาศว่า ระเบิดถูกโยนโดยนักศึกษา ทั้งนี้ เดวิด มอแรล และชายนันต์ สมุทวณิช ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ทหารมักจะใช้กลุ่มกระหิงแดงในการโจมตี และสลายการชุมนุมของนิสิตนักศึกษา⁴⁸

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า27-28.

⁴⁷ “คณะรัฐมนตรีเห็นชอบ ถอนค่ายรามสูร ภายใน 20 ก.ค.นี้,” ประชาธิปไตย (2 มิถุนายน 2519) : 1.

⁴⁸ David Morell and Chai-anan Samudavanija, Political Conflicts in Thailand: Reform, Reaction and Revolution. pp. 166 – 167.

ข้อสังเกตประการหนึ่งในกรณีนี้คือ การเรียกร้องของกลุ่มนิสิตนักศึกษา และปัญญาชนอย่างต่อเนื่องในระยะนี้ เป็นการเรียกร้องในประเด็นที่สำคัญ แต่กลับได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชนน้อยกว่าในช่วงที่ผ่านมาเป็นอย่างมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มความเป็นอนุรักษ์นิยมของประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมไทย กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่หวาดระแวงกับการประท้วงต่อต้านสหรัฐฯ และการสนับสนุนประเทศคอมมิวนิสต์ในอินโดจีนของนิสิตนักศึกษา อันเป็นผลมาจากการปลุกระดมของกลุ่มฝ่ายขวา และเจ้าหน้าที่ด้านการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ที่ได้พยายามชี้ให้เห็นว่า นโยบายและกิจกรรมของนิสิตนักศึกษามีความคล้ายคลึงกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย รวมทั้งความสนใจในแนวคิดของเหมาและเลนิน และการใช้ภาษา เช่น จักรวรรดินิยมสหรัฐฯ นายทุน และการต่อสู้ทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ จุดอ่อนที่สำคัญอีกประการหนึ่งของกลุ่มนิสิตนักศึกษา ก็คือความอ่อนประสบการณ์อายุน้อย ขาดความอดทน และมีการดำเนินการหลายอย่างที่ถูกมองว่า เป็นการเรียกร้องเอาแต่ใจเกินไปในสังคมที่ให้คุณค่ากับความอาวุโส ความอดทน และการมีมารยาทที่ดี⁴⁹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁹ Ibid, pp. 172 – 175.

ท่าทีสหรัฐฯ กับเส้นตายการถอนทหาร 20 มีนาคม 2519

การดำเนินการของฝ่ายไทย โดยเฉพาะการยื่นข้อเสนอของกระทรวงการต่างประเทศ และการกดดันให้สหรัฐฯ ขอมอบสนองต่อข้อเสนอด้วยการเจรจาครั้งแล้วครั้งเล่าในระลอกก่อนกำหนดการถอนทหารสหรัฐฯ ในวันที่ 20 มีนาคม 2519 นั้น ทำให้ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ไม่พอใจอย่างมาก โดยเฉพาะในส่วนของข้อเสนอที่กำหนดให้กองกำลังของสหรัฐฯ ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายไทย ท่าทีที่ไม่พอใจอย่างยิ่งนี้ ได้แสดงออกมาในบันทึกการประชุมกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ก่อนกำหนดการถอนทหารเพียง 1 วัน คือ วันที่ 19 มีนาคม 2519 ในการประชุมครั้งนี้ คิสซิงเจอร์ได้แสดงความไม่พอใจต่อรัฐบาลพลเรือนของไทยอย่างรุนแรง และกล่าวหาว่ากระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ คอยให้ท้ายกระทรวงการต่างประเทศของไทย คิสซิงเจอร์เห็นว่า สหรัฐฯ จะยินยอมเจรจาทันทีกับฝ่ายไทยเป็นครั้งสุดท้าย และถ้าหากไทยไม่ยอมรับเงื่อนไขสหรัฐฯ ก็จะถอนทหารออกทั้งหมด แม้แต่ในส่วนของที่ปรึกษาทางทหารที่ฝ่ายไทยต้องการให้คงไว้⁵⁰

เราจะเห็นการตัดสินใจของคิสซิงเจอร์ ในการสั่งการเรื่องการถอนทหารออกจากประเทศไทยในการประชุมครั้งต่อมา เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2519 ที่ประชุมกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ได้กล่าวถึงสิ่งที่ได้ดำเนินการไปแล้ว คือ การสั่งถอนทหารสหรัฐฯ ซึ่งคิสซิงเจอร์กล่าวว่า เขาต้องการให้ฝ่ายไทยรู้สำนึกในการกระทำของตน กล่าวคือ การกดดันให้ถอนทหารของฝ่ายไทย ทำให้สหรัฐฯ ถอนทหารในส่วนที่ไทยต้องการให้คงไว้ ในการนี้ คิสซิงเจอร์ได้สั่งให้ถอนกำลังในส่วนของที่ปรึกษาทางทหาร ซึ่งฝ่ายไทยได้กำหนดให้มีได้ 270 คน แต่สหรัฐฯ ยังคงไว้เพียง 200 คน รวมทั้งการเคลื่อนย้ายคลังอาวุธมูลค่า 60 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย เนื่องจากกฎหมายของสหรัฐฯ บังคับให้ต้องขายหรือถอนออก⁵¹

⁵⁰ DNSA, KT 01917, March 19, 1976 อ้างถึงใน กุลลดา เกษบุญชู มีด. ความขัดแย้งทางการเมืองของไทย: ข้ามไปให้พื้นพลวัตภายใน (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลา, 2552) หน้า 119.

⁵¹ DNSA, KT 01921, March 26, 1976 อ้างถึงใน กุลลดา เกษบุญชู มีด. ความขัดแย้งทางการเมืองของไทย: ข้ามไปให้พื้นพลวัตภายใน (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลา, 2552) หน้า 119.

ฉะนั้น ในช่วงเดือนเมษายน 2519 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยเข้าผู้การเลือกตั้ง สหรัฐฯ จึงอยู่ในระหว่างกระบวนการถอนทหารออกจากประเทศไทย ที่ประชุมกระทรวงการต่างประเศสหรัฐฯ ในวันที่ 2 เมษายน 2519 ได้มีมติว่า สหรัฐฯ ไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเลือกตั้ง หรือการจัดตั้งรัฐบาลของไทยในครั้งนั้น รวมไปถึงการที่กองทัพอาจออกมาทำรัฐประหาร โดยกระทรวงการต่างประเศสหรัฐฯ กล่าวว่า ได้แจ้งแก่หน่วยต่าง ๆ ไม่ต่ำกว่า 6 ครั้ง ว่าจะต้องไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง เนื่องจากจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใดกับสหรัฐฯ และจะทำให้เกิดความวุ่นวายยิ่งขึ้น คิสซิงเจอร์มองว่า หากไม่มีการกำชับแล้ว สถานทูตน่าจะเข้าไปเกี่ยวข้องอย่างแน่นอน ในขณะที่นายฟิลลิป ฮาบิบ (Philip Habib) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเศสหรัฐฯ ด้านกิจการเอเชียตะวันออก และเอเชียแปซิฟิก (Assistant Secretary of State for East Asian and Pacific Affairs) เห็นว่า น่าจะเป็นกระทรวงกลาโหม และซี.ไอ.เอ. ที่ต้องการให้ผู้นำทหารคนใดคนหนึ่งของไทยขึ้นสู่อำนาจ ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหา กับสหรัฐฯ อย่างมาก⁵²

ถึงตอนนี้ คิสซิงเจอร์ได้ตั้งคำถามว่า ทำไมจึงมองว่าการขึ้นมานของนายทหารในเมืองไทยจะก่อให้เกิดปัญหา กับสหรัฐฯ เขาเห็นว่าสหรัฐฯ ไม่ควรสนับสนุนรัฐประหาร แต่ในขณะเดียวกัน ก็ไม่ควรตกอยู่ในความคิดแบบเดิม ๆ ว่า รัฐประหารจะนำไปสู่อะไร หรือ ประชาธิปไตยในประเทศไทยหมายความว่าอะไรกันแน่ ซึ่ง ฮาบิบตอบแต่เพียงว่า สหรัฐฯ ควรหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่จะเกิดความไม่สงบเรียบร้อย⁵³

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵² DNSA, KT 01925, April 2, 1976 อ้างถึงใน กุลลดา เกษยาญฐ มีด. ความขัดแย้งทางการเมืองของไทย: ข้ามไปให้พ้นพลวัตภายใน (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลา, 2552) หน้า 120.

⁵³ DNSA, KT 01925, April 2, 1976 .

การเลือกตั้งวันที่ 4 เมษายน 2519 และรัฐบาลเสนีย์ ปราโมช

การเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 4 เมษายน 2519 เป็นการเลือกตั้งครั้งที่ 2 ภายใต้รัฐธรรมนูญปี 2517 และเป็น การเลือกตั้งครั้งที่ 15 ในประวัติศาสตร์การเลือกตั้งของไทย ซึ่ง นายกรัฐมนตรีคึกฤทธิ์ ปราโมช และรัฐบาลมีความหวังว่า จะได้จำนวนพรรคการเมืองน้อยลง โดยที่แต่ละพรรคมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากขึ้น รายงานของสถานทูตอังกฤษตั้งข้อสังเกตว่า การเลือกตั้งครั้งนี้เกิดขึ้นท่ามกลางการดำเนินการถอนทหารสหรัฐออกจากประเทศไทย ตามกำหนดเส้นตายที่รัฐบาลคึกฤทธิ์ได้ระบุไว้คือ วันที่ 20 มีนาคม 2519 ซึ่งเป็นประเด็นที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดในสังคมไทยอย่างรุนแรง และเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกตั้ง⁵⁴

อุปทูตอังกฤษได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการเลือกตั้งครั้งนี้ว่า ช่วงหาเสียงเลือกตั้ง นับเป็นช่วงที่มีความรุนแรงเกิดขึ้นมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนักการเมืองฝ่ายซ้าย ที่ถูกคุกคามอย่างหนัก เช่น มีการขว้างระเบิดปรอทพลังใหม่ และการฆาตกรรม ดร. บุญสนอง บุญโยทยาน เลขาธิการพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย⁵⁵ โดยที่เจ้าหน้าที่ภาครัฐทั้งในส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น ไม่สามารถดำเนินการใด ๆ ในการป้องกัน หรือหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ มีผู้ออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพียงประมาณร้อยละ 40 และยิ่งน้อยกว่านั้นในกรุงเทพฯ ผลการเลือกตั้งแสดงให้เห็นความเข้มแข็งของพรรคการเมืองที่เป็นอนุรักษนิยม พรรคการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งมีจำนวนน้อยลงคือ 19 พรรค จาก 39 พรรคที่ลงเลือกตั้งพรรคใหญ่ 4 พรรคได้มากกว่าร้อยละ 87 กล่าวคือ พรรคประชาธิปัตย์ได้ 114 ที่นั่งจาก 279 หรือ พรรคชาติไทยได้ 66 ที่นั่ง คิดเป็นร้อยละ 40 พรรคกิจสังคม 45 ที่นั่ง ซึ่งมากกว่าครั้งที่แล้วถึง 3 เท่า แต่ความสำเร็จครั้งนี้ก็ถูกบั่นทอนโดยความพ่ายแพ้ของคึกฤทธิ์ พรรคสังคมนิยมและพรรคพลังใหม่พ่ายแพ้ยับเยิน โดยได้ที่นั่งเพียงร้อยละ 2

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁴ National Archives, FCO 15/2193 Subject "Thailand : General Election," Bangkok to Wellington 05. February 26, 1976

⁵⁵ ไม่มีหัวข้อข่าว ประชาธิปไตย (28 กุมภาพันธ์ 2519) : 1.

ประเด็นที่น่าสนใจจากการเลือกตั้งครั้งนี้คือ สภาได้เปลี่ยนแปลงจากที่รวมของกลุ่มต่าง ๆ และพรรคเล็กๆ เป็นการนำโดยพรรคใหญ่ ที่เป็นพรรคอนุรักษนิยม และครอบงำโดยพรรคเดียว คือ พรรคประชาธิปัตย์ นอกจากนี้ ในทัศนะของสถานทูตอังกฤษ การเลือกตั้งครั้งนี้ นับเป็นความหายนะของฝ่ายซ้าย และสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนมิได้ชอบภาพของสังคมนิยมจากการเห็นตัวอย่างของสิ่งที่เกิดขึ้นในลาว กัมพูชา และเวียดนาม และเกิดความรู้สึกต่อต้านสังคมนิยม อุปทูตอังกฤษมองว่า ผลการเลือกตั้งครั้งนี้สะท้อนถึงแนวโน้มที่เอนเอียงไปทางด้านความนิยมฝ่ายขวาของสังคมไทย ส่วนความพ่ายแพ้ของคึกฤทธิ์นั้น น่าจะเกิดจากการที่เขาไม่นำพาต่อคำเตือนของทหารคนสนิท และเลือกที่จะลงรับเลือกตั้งในกรุงเทพฯ ในเขตคูสิตที่เขาได้รับเลือกตั้งในครั้งที่ผ่านมานี้ คือเขตของชนชั้นนำและทหารซึ่งมีจำนวนกว่า 60 % ของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง คนกลุ่มนี้ได้สะสมความไม่พอใจต่อคึกฤทธิ์ที่ดำเนินนโยบายเอื้อต่อผลประโยชน์ของชนชั้นล่าง และที่สำคัญคือนโยบายด้านการต่างประเทศ รวมทั้งการกำหนดเส้นตายในการถอนทหารสหรัฐฯ โดยไม่สนใจคำทัดทานของนายทหารที่มีอิทธิพล หรือแม้แต่ผู้นำฝ่ายพลเรือนในพรรคฝ่ายขวาที่เป็นพรรคร่วมรัฐบาล ผู้นำฝ่ายขวาเหล่านี้เห็นว่าคึกฤทธิ์มีท่าทีที่อ่อนเกินไปต่อนักศึกษา โดยเฉพาะการที่เขายอมตามข้อเสนอของนักศึกษาในเรื่องการสั่งถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยใน 4 เดือน นั้น นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เสียงสนับสนุนจากทหารไปอยู่ที่พรรคประชาธิปัตย์แทน⁵⁶

เมื่อการเลือกตั้งได้ผ่านพ้นไป และมีการจัดตั้งรัฐบาลเป็นที่เรียบร้อย คือ พรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล มีพรรคชาติไทย พรรคธรรมสังคม และพรรคสังคมนิยม เป็นพรรคร่วมรัฐบาล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยแต่งตั้ง ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2519 ดูเหมือนว่าสถานการณ์การเมืองไทย จะได้กลับเข้าสู่ภาวะสงบเรียบร้อยในระดับหนึ่ง ซึ่งอุปทูตอังกฤษเห็นว่า เป็นความสงบเรียบร้อยที่คล้ายกับที่เกิดขึ้นช่วงรัฐบาลทหาร คือมีคลื่นใต้น้ำ อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มและฝ่ายต่างๆ ที่ยังคงอยู่ ทำให้คาดเดาไม่ได้ว่าสถานการณ์การเมืองไทยจะเป็นอย่างไร นอกจากนี้ ความพยายามของเสนีย์ในการที่จะรักษาความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายอนุรักษนิยม และฝ่ายก้าวหน้าในพรรคของเขาเอง ก็ทำให้ดูเหมือนว่ารัฐบาลจะเฉื่อยชา และไม่ได้ทำอะไรเลย ส่วนพรรคร่วมรัฐบาลทั้งหลายนั้น แม้ว่าจะดูเหมือนอยู่ใน

⁵⁶ National Archives, FCO 15/2193. Subject "Thailand's General Election : The Fall of Kukrit Pramroj," David Cole to The Rt Honourable Anthony Crosland MP. April 9, 1976.

ความสงบ แต่ก็เป็นที่รู้โดยทั่วกันว่า ผู้นำพรรคชาติไทยกำลังพยายามหาเรื่องวิจารณ์พรรค ประชาธิปัตย์ โดยเฉพาะนายพิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีต่างประเทศคนใหม่ และพร้อมที่จะทอดทิ้ง ประชาธิปัตย์ได้ทันทีหากรัฐบาลมีท่าทีสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน⁵⁷

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลเสนีย์ และกองทัพในเบื้องต้นนั้นยังอยู่ในความสงบ แต่ สถานีวิทยานเกราะก็ยังคงโจมตีรัฐบาลเรื่องนโยบายต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง อุปทูตอังกฤษ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ประมาธ อติเรกสาร และพรรคชาติไทยดูจะมีความสัมพันธ์บางอย่างกับ กองทัพ โดยเฉพาะผู้นำทหารทั้งหลายที่ไม่สบายใจกับการถอนทหารของสหรัฐฯ ที่กำลัง ดำเนินการอยู่ในระยะนั้น รวมทั้งการที่กระทรวงการต่างประเทศเริ่มดำเนินการสานสัมพันธ์ กับเวียดนาม ส่วนในหมู่ชนชั้นนำของไทย ก็มีการแตกแยกเป็นฝักฝ่ายที่สามารถสังเกตได้ อย่างชัดเจนที่สุดในรอบ 2 ปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นความต่อเนื่อง และการแสดงออกถึงการแบ่งขั้ว ทางการเมืองที่ได้ดำเนินมาแล้วชั่วระยะเวลาหนึ่ง ที่แตกต่างจากความขัดแย้งระหว่างฝ่ายขวา และฝ่ายซ้ายดังเช่นความขัดแย้งในระดับมวลชนทั่วไปในสังคมไทย หัวใจของการโต้แย้งคือ ความไม่ลงรอยกันของกระทรวงการต่างประเทศ และทหาร เกี่ยวกับเรื่องการถอนกำลังทหาร และการปิดฐานทัพสหรัฐฯ ๕ และความพยายามในการพัฒนาความสัมพันธ์กับเวียดนาม และ ในขณะนี้ประเด็นมีความกว้างขวางกว่าเดิม ฝ่ายหนึ่งรวมถึงพวกที่เรียกตนเองว่าเป็น “พลัง เงียบ” (silent majority) ซึ่งรู้สึกว่สิ่งที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้นเกินกว่าที่จะควบคุมได้ และ มีการยอมอ่อนข้อให้มากเกินไปจนน่าจะมีรัฐบาลที่เด็ดขาดมากกว่านี้ที่จะทำหน้าที่นำความ เป็นระเบียบเรียบร้อยกลับคืนมา และป้องกันไม่ให้คอมมิวนิสต์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ มีความเข้มแข็ง คนกลุ่มนี้ตั้งข้อวิพากษ์ต่อการถอนกำลังของสหรัฐฯ และสิ่งที่พวกเขามองว่า เป็นการเร่งรีบเข้าไปมีความสัมพันธ์กับเวียดนามว่า ภายใต้อิทธิพลกดดันจากนักศึกษา และนัก ปลุกระดมบางคนว่า รัฐบาลกำลังถูกผลักดันให้เดินไปในทางที่ผิด ในอีกทางหนึ่ง อีกฝ่ายก็ เชื่อว่าแนวทางที่ประเทศจะก้าวหน้าไปได้อย่างปลอดภัยนั้น จะต้องเป็นกระบวนการปฏิรูป นโยบายต่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยจะต้องถอดขนวนระเบียบของการเผชิญหน้ากัน ในความสัมพันธ์ไทย – เวียดนาม⁵⁸

⁵⁷ National Archives , FCO 15/2194 . Subject “Thai Politics – A Stability of Inertia,” D. W. Fall to R. P. Barston. July 9, 1976.

⁵⁸ Ibid.

สำหรับท่าทีของกระทรวงการต่างประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมา ในการยื่นข้อเสนอ ทั้ง 7 ข้อ ที่ทำให้ในที่สุดสหรัฐฯ ตัดสินใจถอนกำลังออกจากประเทศไทยนั้น อุปทูตอังกฤษ เห็นว่า กระทรวงการต่างประเทศของไทยได้สร้างสถานะของตนเองขึ้นมา และพยายาม ผลักดันนโยบายต่าง ๆ ให้ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว โดยพลังผลักดันที่สำคัญคือ นายอานันท์ ปันยารชุน และข้าราชการระดับสูงของกระทรวงการต่างประเทศคนอื่น ๆ ที่มีความคิดเห็น สอดคล้องกับเขา อย่างไรก็ตาม การให้สัมภาษณ์ และการนำเสนอ นโยบายของอานันท์หลาย ต่อหลายครั้ง เช่น นโยบายการปรับความสัมพันธ์กับเวียดนามเหนือเป็นที่ไม่พอใจของผู้มี อำนาจและสหรัฐฯ ซึ่งทำให้เป็นที่น่าสงสัยว่า เขาจะดำรงตำแหน่งอยู่ได้นานแค่ไหน⁵⁹

ยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในยุคหลังการถอนทหาร

ในที่สุด สหรัฐฯ ก็ต้องยอมจำนน โดยการถอนทหารออกจากประเทศไทย และได้ ทำการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ต่อประเทศไทย ในเอกสารซึ่งบ่งชี้ถึงแนวนโยบายของ ทำเนียบประธานาธิบดีสหรัฐฯ ในช่วงเดือนเมษายน 2519 ระบุว่า การถอนทหารออกจาก ประเทศไทย ทำให้ต้องมีการตัดสินใจอย่างเร่งด่วนว่า กิจกรรมใดที่จะดำเนินการต่อไปใน ประเทศไทย และกิจกรรมใดที่จะต้องย้ายออกไป หรือยุติลง ทั้งนี้ สหรัฐฯ มองถึงความ เป็นไปได้ที่จะโยกย้ายยุทธโปกรณ์และฐานทัพอากาศจากประเทศไทยไปยังสิงคโปร์ ซึ่งได้แสดง ความสนใจที่จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ⁶⁰

ทำเนียบประธานาธิบดีสหรัฐฯ ได้สั่งการให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนิน ยุทธศาสตร์ในประเทศไทยทำการศึกษาการปรับเปลี่ยนแนวยุทธศาสตร์ ในที่สุด ประธานาธิบดีสหรัฐฯ ได้กำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ที่จะดำเนินต่อไปในประเทศไทย ดังนี้

- 1) ยังคงให้ความช่วยเหลือด้านความมั่นคง แต่งบประมาณความช่วยเหลือทางทหาร (MAP) จะลดลงจากปี 2518
- 2) จะไม่ขัดขวางความพยายามของฝ่ายไทยในการปรับความสัมพันธ์กับประเทศ เพื่อนบ้านทั้งที่เป็นคอมมิวนิสต์ และมีใช้คอมมิวนิสต์ และกับสหรัฐฯ
- 3) ให้เน้นโครงการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจในลักษณะทวิภาคี เพื่อแก้ปัญหา ในพื้นที่ชนบทที่ยากไร้

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ DNSA, PR 01342, April 9, 1976 .

4) ส่งเสริมการค้าระหว่างไทยและสหรัฐฯ และส่งเสริมให้นักธุรกิจของสหรัฐฯ สามารถเข้าถึงตลาดของไทยได้ โดยการชี้ให้ฝ่ายไทยเห็นถึงขั้นตอนในการสร้างบรรยากาศในการลงทุนที่เหมาะสม เน้นข้อตกลงด้านการบิน และแจ้งให้ประเทศไทยได้รับทราบการระบายนสินค้าในคลังของสหรัฐฯ และข้าว PL-480 ในตลาดของไทย

5) ส่งเสริมกิจกรรมต่อต้านยาเสพติดในประเทศไทย โดยการสืบค้นและเก็บข้อมูลข่าวกรองเกี่ยวกับการค้ายาเสพติดในประเทศไทย และการทำงานร่วมกับฝ่ายไทยในการลดการผลิตฝิ่นในประเทศไทย ตลอดจนร่วมมือกับฝ่ายไทยในการปราบปรามการค้ายาเสพติด

6) ส่งเสริมความร่วมมือด้านข้อมูลข่าวสาร วัฒนธรรม โครงการของหน่วยสันติภาพสหรัฐอเมริกา (Peace Corps) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยและสหรัฐฯ ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย

7) ลดขนาดขององค์กร และจำนวนเจ้าหน้าที่ เพื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรมของสหรัฐฯ ในประเทศไทยที่ลดลง⁶¹

แนวนโยบายใหม่ของประธานาธิบดีสหรัฐฯ แสดงให้เห็นว่า สหรัฐฯ ไม่มีควมจำเป็นต้องพึ่งประเทศไทยในด้านความมั่นคงอีกต่อไป แต่ยังคงมีความปรารถนาที่จะรักษาความสัมพันธ์อันดีกับประเทศไทยต่อไป โดยพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือในด้านเศรษฐกิจ การต่อต้านยาเสพติด และกิจกรรมอื่น ๆ ดังที่ได้ระบุไว้ เอกสารสำคัญนี้แสดงว่าสหรัฐฯ น่าจะได้ดำเนินการเคลื่อนย้ายกองกำลัง รวมทั้งฐานปฏิบัติการด้านข่าวกรองที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ของตนไปไว้ที่อื่นแล้ว อย่างไรก็ตาม พลัสสังคมฝ่ายซ้ายบางส่วนในไทยจะยังคงตั้งคำถามว่า สหรัฐฯ ได้ถอนกำลังออกไปแล้วทั้งหมดจริงหรือไม่ ในขณะที่พลัสสังคมฝ่ายขวา ก็ยังคงนำประเด็นการถอนกำลังของสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยมาเป็นประเด็น โจมตีฝ่ายซ้ายว่า ทำให้ประเทศตกอยู่ในภาวะคุกคามอย่างหนัก โดยภัยคอมมิวนิสต์จากเวียดนาม และผู้นำฝ่ายขวายังคงมองถึงความเป็นไปได้ของการยื่นข้อเสนอให้สหรัฐฯ กลับมาใช้ฐานปฏิบัติการในประเทศไทยเพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่พวกตน ทำให้ยังคงมีการเคลื่อนไหวในประเด็นที่เชื่อมโยงกับฐานทัพสหรัฐฯ ในประเทศไทยอยู่บ้าง⁶² แต่นายพิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลเสนีย์ ปราโมช ที่ได้รับเชิญจาก

⁶¹ DNSA, PR 00263, April 21, 1976.

⁶² พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธุ์, สงครามเวียดนาม สงครามกับความจริงของ "รัฐไทย" หน้า 136-141.

เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ให้เดินทางไปตรวจสอบค่ายรามสูร ก็ยืนยันว่า ทางสหรัฐฯ ได้ยุติการดำเนินการค่ายรามสูร รวมทั้งได้ถอนอุปกรณ์และเครื่องมือออกไปแล้วกว่า 80 %⁶³

ในการปรึกษาหารือระหว่างสหรัฐฯ กับคณะทูตจากอินโดนีเซียเมื่อเดือนมิถุนายน ปี 2519 ทั้งสองฝ่ายได้หยิบยกประเด็นการเมืองโลกหลายประการขึ้นพิจารณา รวมทั้งประเด็นความเปลี่ยนแปลงในประเทศไทยด้วย อัดัม มาลิก (Adam Malik) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอินโดนีเซีย กล่าวถึงท่าทีของรัฐบาลไทยให้คิสซิงเจอร์ได้รับทราบ ความว่า รัฐบาลใหม่ของ ม.ร.ว. เสถียร ปราโมช ยังคงยินดีที่จะให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯ แต่ติดขัดอุปสรรคที่ว่า รัฐบาลก่อนหน้าภายใต้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ไปยืนยันแก่ประชาชนไทยไปแล้วว่าจะเร่งให้สหรัฐฯ ถอนทหารจากประเทศไทย คิสซิงเจอร์กล่าวว่า เมื่อได้รับทราบข่าว เขาก็ตระหนักว่า การออกประกาศอย่างเป็นทางการของรัฐบาลประชาธิปไตยเช่นนี้ย่อมทำให้สหรัฐฯ ไม่มีทางเลือกอื่นและต้องถอนทหารตามข้อเรียกร้องของจากประเทศไทย แต่พร้อมๆ กัน คิสซิงเจอร์ก็ได้แสดงความโกรธเคืองอันใด เขาเน้นย้ำว่าสหรัฐฯ เป็นพันธมิตรของไทยเสมอมา และพร้อมจะให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ อีกตามความต้องการของฝ่ายไทยเท่าที่จะสามารถทำได้ เพราะประเทศไทยเรียกร้องหลายประการทั้งด้านความมั่นคงและด้านเศรษฐกิจ แต่ดังเช่นข้อเรียกร้องทางเศรษฐกิจจากไทยเพิ่มเติม สหรัฐฯ ก็ยินดีที่จะร่วมมือนำเข้าข้าวเพิ่มจากไทย หรือการลดราคาน้ำมันดิบแก่ไทยเท่าที่สหรัฐฯ พอดีช่วยเหลือได้⁶⁴

ทั้งนี้ เอกสารเดียวกันยังมีนัยยะอีกประการหนึ่ง จากคำกล่าวของคิสซิงเจอร์ที่ว่า “We cannot give the impression that our bases in Thailand are more important to us than to the Thai.” คำกล่าวนี้แสดงถึงการยอมรับและตระหนักว่าฐานทัพของสหรัฐฯ ในประเทศไทยยังประโยชน์แก่สหรัฐฯ มากกว่าที่จะให้ประโยชน์แก่ฝ่ายไทยแต่ในเมื่อเสียงของประชาชนไทยภายใต้รัฐบาลประชาธิปไตยเรียกร้อง สหรัฐฯ ผู้นำอุดมการณ์ประชาธิปไตยและผู้สนับสนุนให้เกิดรัฐบาลประชาธิปไตยในประเทศไทย ก็จำเป็นต้องยอมจำนนต่อเสียงประชาชนที่ย้อนกลับมาทำลายแผนการของสหรัฐฯ เสียเอง⁶⁵

⁶³ “ทูตสหรัฐฯ หอบ “พิชัย” เข้าไปดูค่ายรามสูร,” *ประชาธิปไตย* (1 มิถุนายน 2519) : 4.

⁶⁴ DNSA, KT 01976, June 29, 1976.

⁶⁵ Ibid.

เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ กับความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ

แม้ว่างานจำนวนหนึ่งที่กล่าวถึงเหตุการณ์ความรุนแรง และรัฐประหารในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งเป็นจุดจบของรัฐบาลเสนีย์ ปราโมช จะได้กล่าวถึงความเป็นไปได้ของบทบาทสหรัฐฯ ในเหตุการณ์ครั้งนี้ รวมทั้งชี้ให้เห็นว่า อารุทบางส่วนของกลุ่มจัดตั้งขวา ที่เป็นตัวแทนหลักในการก่อความรุนแรงในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 อาจมีที่มาจาก การสนับสนุนของบางหน่วยงานของสหรัฐฯ ที่ให้การสนับสนุนบางหน่วยงานของไทย เช่น ตำรวจ และ กอ.รมน. แต่จากการสำรวจเอกสารชั้นต้นของสหรัฐฯ เท่าที่ได้รับการเปิดเผยในขณะนี้ ทั้งในระดับสถานทูต และระดับผู้กำหนดนโยบาย ก็มีได้มีการระบุไว้อย่างชัดเจนถึงการมีส่วนร่วมใด ๆ หรือการติดต่อระหว่างสหรัฐฯ กับผู้นำคนใดของไทยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ หรือเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องก่อนหน้านี้ เอกสารของสถานทูตสหรัฐฯ ที่ได้มีการวิเคราะห์มูลเหตุของการเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง และรัฐประหารในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ระบุเพียงว่า มีสัญญาณของการรัฐประหารมาตั้งแต่ปี 2518 แต่ว่าองค์ประกอบต่างๆ ที่จำเป็นต่อการตัดสินใจทำรัฐประหาร เพิ่งจะรวมตัวกันจนครบเมื่อเดือนตุลาคม 2519 โดยมีการตกลงกันระหว่างผู้นำทหาร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ การรับรอง และนิสิตนักศึกษาถูกจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการจับกุม หรือเกี่ยวข้องกับกรณีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ⁶⁶

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* ตัวอย่างงานที่นำเสนอแนวคิดนี้ เช่น “CIA Coup in Thailand : Kissinger’s First Bloody Step to Wreck Southeast Asian Alliance.” *FIR (Executive Intelligence Review)* Vol.3. No.41. (October 11, 1976) และ Flood, E. Thadeus, Dr. “The United States and the Military Coup in Thailand: A Background Study”. An Indochina Resource Center Publication, 1976. เป็นต้น

⁶⁶ NARA AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review May 4, 2006, subject “The End of Democratic Experiment in Thailand,” Whitehouse to SECSTATE , October 14, 1976.

การกลับมาของจอมพลถนอม กิตติขจร ทำให้เกิดความตึงเครียดที่ทำให้นายกรัฐมนตรี เสนีย์ ปราโมช ได้ลาออกในวันที่ 23 กันยายน 2519 และตัดสินใจส่งตำรวจเข้าไปใน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในวันที่ 5 ตุลาคม 2519 อย่างไรก็ตาม ทูตสหรัฐฯ มองว่า การกลับมาของถนอมไม่ใช่สาเหตุหลักที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลา หากแต่ผู้นำทหารของไทยได้เตรียมการในเรื่องนี้มานานแล้ว ทั้งนี้ ทูตสหรัฐฯ ตั้งข้อสังเกตว่า แม้ว่าการตัดสินใจทำรัฐประหารนั้นจะเป็นการตัดสินใจโดยทหาร แต่โดยทั่วไปแล้ว การทดลองนำประชาธิปไตยมาใช้ในประเทศไทยนั้นไม่ประสบความสำเร็จ โดยประชาชนไทยจำนวนมาก ซึ่งไม่ใช่เฉพาะทหารเท่านั้น มองว่ารัฐบาลประชาธิปไตยนั้นไม่เหมาะสมกับประเทศไทย⁶⁷

ในขณะเดียวกัน เอกสารจากสถานทูตอังกฤษที่รายงานกลับไปยังกระทรวงการต่างประเทศเกี่ยวกับเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ กล่าวว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในช่วงวันที่ 3-6 ตุลาคม 2519 นั้น เกิดขึ้นต่อจากการกล่าวหาของกลุ่มฝ่ายขวา และสถานีวิทยุยานเกราะ ต่อการชุมนุมของกลุ่มนิสิตนักศึกษาในการประท้วงต่อต้านการกลับมาประเทศไทยของจอมพลถนอม กิตติขจร โดยยึดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นฐานที่มั่นในการชุมนุมมาตั้งแต่วันที่ 4 ตุลาคม มีการแสดงละครล้อเลียนเรื่องการแขวนคอพนักงานการไฟฟ้า 2 คน ที่จังหวัดนครปฐม ที่ออกไปโปสเตอร์ต่อต้านการกลับมาของถนอม ในขณะที่กลุ่มฝ่ายขวากล่าวหาว่าการแสดงดังกล่าวได้ใช้นักศึกษาที่คล้ายกับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชอย่างจงใจ ซึ่งก่อให้เกิดกระแสความโกรธเคืองในหมู่คนไทยจำนวนมากที่มีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สถานีวิทยุยานเกราะ ได้กระจายเสียงด้วยข้อความที่กระตุ้นความรู้สึกผู้รักชาติให้เข้ามาในกรุงเทพฯ และกลุ่มฝ่ายขวาได้ยื่นคำขาดกับรัฐบาลเสนีย์ว่า หากรัฐบาลไม่ทำอะไร พวกเขาจะเป็นผู้ใช้กฎหมายเอง ทำให้เสนีย์ประกาศว่า รัฐบาลจะตรวจสอบการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ (lese-majeste) ตำรวจได้ขอเข้าตรวจค้นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เกี่ยวกับกรณีหมิ่นฯ ดังกล่าว และได้บุกเข้าไปในมหาวิทยาลัย ทำการล้อมยิงนักศึกษาประมาณ 2,000 คนที่อยู่ในมหาวิทยาลัยเมื่อเช้าวันที่ 6 ตุลาคม 2519 นายเกรียงกมล เลหาะไพโรจน์ เลขาธิการ สนท. เป็นหนึ่งในผู้ที่ถูกจับกุมตัว และมีรายงานว่านักศึกษา 3 คน ถูกแขวนคอ จากนั้นฝูงชนที่มีการระดมมาจากทั้งประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลูกเสือชาวบ้าน ประมาณ 40,000 – 60,000 คน ก็ได้เดินทางไปที่รัฐสภา เพื่อเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีเสนีย์ ปราโมช ปลดรัฐมนตรีพรรคประชาธิปัตย์บางคนออก และมีรายงานว่า เสนีย์บอกแก่พลเอกสงัด ชลออยู่ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า ว่าเขาไม่สามารถ

⁶⁷ Ibid.

ควบคุมสถานการณ์ได้อีกต่อไป ทำให้ทหาร ซึ่งในขณะนั้นยังไม่ได้ยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ จำเป็นต้องเข้ามาดำเนินการเพื่อควบคุมกลุ่มผู้ชุมนุมให้อยู่ในความสงบและสลายตัวในที่สุด เพื่อให้เหตุการณ์ความรุนแรงดังกล่าวยุติ จากนั้น วิทยุแห่งประเทศไทยได้แถลงอย่างเป็นทางการว่า ในเวลา 18.00 น. คณะปฏิรูปการปกครองแห่งชาติ (National Political Reform Council) นำโดยพลเอกสัจด์ ชลออยู่ ได้เข้ายึดอำนาจ อันเนื่องมาจากความจำเป็นที่จะต้องยุติสถานการณ์รุนแรงอันเกิดขึ้นจากการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพที่กระทำโดย ศนท. ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนการของคอมมิวนิสต์ ที่ทำให้รัฐบาลเสถียรไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ภายใต้รัฐธรรมนูญได้ ทั้งนี้ คณะปฏิรูปฯ ทำไปเพื่อรักษาความมั่นคงของชาติ และจะกลับสู่รัฐบาลประชาธิปไตยให้เร็วที่สุดที่จะทำได้⁶⁸

ในส่วนของการประท้วงการต่างประเทศนั้น นายอานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ในฐานะรักษาการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้ออกมาแถลงต่อหัวหน้าคณะทูตที่กระทรวงการต่างประเทศ โดยได้กล่าวเพิ่มเติมจากการอ่านแถลงการณ์ว่า รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งได้พยายามแก้ไขสถานการณ์การเมือง และยอมให้มีการชุมนุมในขอบเขตของกฎหมาย แต่การชุมนุมนั้นรุนแรง และถูกผลักดันโดยการเมือง นอกจากนี้ ผู้ชุมนุมบางส่วนได้กระทำการที่คนส่วนใหญ่มองว่าเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และปฏิบัติยารุนแรงจากผู้ที่มองว่าสถาบันหลักของชาติ คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ กำลังตกอยู่ในอันตราย ทำให้มีความลำบากที่จะควบคุมฝูงชน มีการยิงต่อสู้กัน และนำไปสู่เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดตามมา ทั้งนี้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องภายใน และจะไม่ส่งผลกระทบต่อนโยบายต่างประเทศ ทั้งนี้ กระทรวงการต่างประเทศประมาณการณ์ว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ มีผู้เสียชีวิต 15 – 20 คน และบาดเจ็บ 180 คน⁶⁹

ศูนย์วิทยุทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶⁸National Archives , FCO15/2194. Subject “Coup in Thailand”. Cole to Flash FCO Tel No 401 of October 6, 1976.

⁶⁹ Ibid.

เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับสภาพปฏิบัติการปกครองประเทศว่า มีขนาดใหญ่เกินไปที่จะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่มีผู้นำคนเดียวที่มีความเข้มแข็ง แม้ว่าพลเรือเอกสงัดจะเป็นที่นับถือในหมู่ทหาร แต่การเป็นทหารเรือเป็นสิ่งที่แปลกสำหรับการปกครองรัฐบาลทหาร ที่มักจะถูกปกครองโดยกองทัพบก โดยมีสัญญาณว่า หากรัฐประหาร 6 ตุลา เกิดขึ้นเข้าไป 2- 3 วัน ก็จะมีรัฐประหารอื่นที่เกิดขึ้น โดยผู้นำกลุ่มอื่น ที่มีผู้นำเป็นทหารบกเป็นส่วนใหญ่ การปลดพลเอกฉลวดเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2519 แสดงให้เห็นว่าเขาน่าจะเป็นผู้มีส่วนรู้เห็นกับการวางแผนรัฐประหารของอีกกลุ่มหนึ่ง ในขณะที่การย้ายพลโท วิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ ไปเป็นผู้ดูแลนักเรียนไทยในประเทศญี่ปุ่น ก็แสดงถึงความหวังโยของคณะปฏิบัติการปกครอง ที่ไม่ต้องการให้เกิดการปฏิวัติ ซ้อน⁷⁰

จากรายงานของอุปทูตอังกฤษภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลา ระบุว่า การยึดอำนาจเป็นไปโดยราบรื่น และเป็นไปตามแผนที่วางไว้แล้วอย่างไม่ต้องสงสัย อย่างไรก็ตาม ความล่าช้าก่อนที่จะมีการแถลงการณ์ของพลเอกสงัด ชลออยู่ ในเวลา 22.00 น. วันเดียวกัน ทำให้เราสามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่า ทหารกลุ่มของเขาอาจไม่ใช่ส่วนหนึ่งของแผนการ แต่เข้ามาแทรกแซงเอง และก็เป็นไปได้อีกเช่นกันที่พวกเขาอาจได้รับการสนับสนุนจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว⁷¹

ส่วนในประเด็นว่า สหรัฐฯ มีบทบาทมากน้อยเพียงใดในกรณี 6 ตุลาฯ นั้น เอกสารบันทึกการประชุมของเจ้าหน้าที่ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ภายหลังจากที่เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ เกิดขึ้นแล้ว ก็ได้สะท้อนถึงแนวคิดของคิสซิงเจอร์ ที่ได้กล่าวแย้งอาเธอร์ ฮัมเมล (Arthur Hummel) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศด้านกิจการเอเชียแปซิฟิกในขณะนั้น ที่กล่าวสหรัฐฯ ไม่ควรแสดงท่าทีที่ใกล้ชิดกับกลุ่มทหารที่ทำรัฐประหาร มากกว่ารัฐบาลประชาธิปไตยระบบรัฐสภา (“...I would not like to see us being conspicuously more pleasant to a coup group than we were to the parliamentary democracy”) คิสซิงเจอร์เห็นว่า จะต้องขึ้นอยู่กับว่าระบบนั้นๆ ปฏิบัติกับสหรัฐฯ อย่างไร เพราะรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาของไทยนั้นได้สหรัฐฯ ออกมา และสหรัฐฯ ก็จำเป็นต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศ

⁷⁰ NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, May 4, 2006, subject “The End of Democratic Experiment in Thailand,” Whitehouse to SECSTATE, October 14, 1976.

⁷¹ National Archives, FCO15./2194. Subject “Establishment of Military Govt.,” Bauer to Extott GPL. October 13, 1976.

เพื่อตอบสนองนโยบายของประเทศนั้น ๆ (“That depends on how they treat us. The parliamentary democracy threw us out. We conduct our foreign policy on the foreign policy of other countries”) อย่างไรก็ตาม บันทึกการประชุมครั้งนี้ได้ระบุอย่างชัดเจนว่า สหรัฐฯ ได้เคลื่อนย้ายกำลังพลทั้งหมดออกจากประเทศไทยก่อนหน้านี้แล้ว รวมทั้งค่ายรามสูร และไม่มี ความประสงค์ที่จะกลับมาใช้ฐานทัพในประเทศไทยอีก⁷²

เอกสารการประชุมของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ในวันที่ 18 ตุลาคม 2519 ได้ระบุว่า นายกรัฐมนตรีคนใหม่ของไทยคือ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้แถลงกฎ 4 ข้อ ที่สอดคล้องกับนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากการที่ เอกอัครราชทูต ชาร์ลส์ ไวท์เฮาส์ ได้เข้าไปพบนายพลที่เป็นผู้นำคณะปฏิวัติ ผู้ปฏิเสธที่จะ รับตำแหน่งผู้นำรัฐบาล จนกว่าจะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญในวันที่ 22 ตุลาคม 2519 ทั้ง 4 ข้อนั้นสอดคล้องกับคำแนะนำของ คิสซิงเจอร์ โดยเริ่มจากการต่อต้านยาเสพติด ข้อ 2 ว่าด้วยการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน ข้อ 3 ว่าด้วยการขจัดความยากจน และข้อ สุดท้ายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติซึ่งเป็นเพียงคำพูดกว้างๆ⁷³ และรายงานการประชุมครั้งต่อมาในวันที่ 26 ตุลาคม 2519 ระบุว่า ประเทศไทยมีการปรับปรุงโฉม (refurbished) รัฐบาลหลังการปฏิวัติให้เป็นรัฐบาลพลเรือน ซึ่งสิ่งที่น่าสนใจคือ ไม่มีความ ขัดแย้ง หรือการต่อต้านจากคนทั่วไป นอกจากพวกนักกิจกรรมหัวรุนแรงในมหาวิทยาลัย ดูเหมือนว่า ประชาชนไทยส่วนใหญ่จะพอใจที่มีการจัดตั้งรัฐบาลที่เข้มแข็ง แต่กลับมี ปัญหาในหมู่ทหารที่ทำการปฏิวัติเอง ซึ่งมีการวิ่งเต้นเพื่อแย่งชิงตำแหน่งกันอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ไม่มีการระบุที่ชัดเจนใด ๆ เกี่ยวกับท่าทีของสหรัฐฯ ในการให้การ สนับสนุนผู้นำคนใดของไทยเป็นพิเศษ⁷⁴

⁷² DNSA, KT 02111, October 12, 1976.

⁷³ DNSA, KT 02113, October 18, 1976.

⁷⁴ DNSA, KT 02117, October 26, 1976.

สรุป

การที่รัฐบาลรักษาการของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เปิดโอกาสให้กระทรวงการต่างประเทศของไทยเข้ามามีบทบาทหลักในการนำเสนอท่าทีต่อสหรัฐฯ เกี่ยวกับกองกำลังและฐานทัพในประเทศไทย โดยยื่นข้อเสนอ 7 ข้อ ที่สหรัฐฯ ไม่สามารถยอมรับได้ ทำให้การดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในประเทศไทย ประสบปัญหาอย่างหนักในช่วงต้นปี 2519 แม้จะมีการเจรจาหารืออย่างต่อเนื่องระหว่างฝ่ายไทยและสหรัฐฯ แต่ก็มีได้นำไปสู่ข้อสรุปอันเป็นรูปธรรมใด ๆ ที่จะเอื้อประโยชน์ให้แก่สหรัฐฯ ในการดำเนินยุทธศาสตร์ตามที่ได้วางไว้สำหรับช่วงปี 2519 คือ การรักษาค่ายรามสูรและกำลังพล รวมทั้งการตกลงกับรัฐบาลไทยเกี่ยวกับสิทธิในการที่จะเข้ามาใช้ฐานทัพอื่น ๆ ในประเทศไทยได้อีก เช่น การใช้ฐานทัพอยู่ตะเภเป็นจุดจอดพักเติมน้ำมันสำหรับเครื่องบิน ที่บินลาดตระเวนระหว่างฐานทัพต่าง ๆ

ความล้มเหลวในการเจรจา ซึ่งในที่สุดได้นำไปสู่การถอนทหาร และฐานทัพทั้งหมดของสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2519 ได้สะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาในฐานะประเทศมหาอำนาจ ต่อประเทศชายขอบเช่นประเทศไทย ความล้มเหลวในการดำเนินนโยบายนี้ ก่อให้เกิดความไม่พอใจกับผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ อย่างมาก จนกระทั่งสะท้อนออกมาในรูปของการดำเนิน นโยบายตอบโต้เพื่อทำให้ฝ่ายไทยรู้สึกถึงการกระทำของตนที่ก่อให้เกิดความเสียหาย กล่าวคือ สหรัฐฯ ได้ถอนกำลังทหารออกในส่วนที่ฝ่ายไทยต้องการให้คงอยู่ต่อไป และเปลี่ยนจุดยุทธศาสตร์ ที่แต่เดิมเคยใช้ฐานทัพในไทย ไปเป็นที่อื่น ดังระบุในรายงานการประชุมของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ในช่วงเดือนตุลาคม 2519 ว่า สหรัฐฯ ได้ดำเนินการเคลื่อนย้ายกองกำลัง และฐานปฏิบัติการที่เคยใช้อยู่ในประเทศไทยไปไว้ที่อื่นแล้ว ซึ่งแม้ว่าเอกสารที่ได้รับการเปิดเผยในขณะนี้จะมีได้ระบุชัดเจนว่าเป็นที่ใด แต่ก็มีความเป็นไปได้ว่า สหรัฐฯ อาจย้ายกิจกรรมที่ต้องการดำเนินการ โดยใช้ฐานปฏิบัติการในประเทศไทย ไปที่ประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เป็นที่ตั้งของฐานทัพสหรัฐฯ เช่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ รวมทั้งหมู่เกาะคิเอโก การ์เซีย ในมหาสมุทรอินเดียแทน⁷⁵ แม้ว่าจะยังคงมีผู้นำบางกลุ่มในไทยที่ยังคงสนับสนุนให้สหรัฐฯ คงกำลังพลไว้ และใช้ฐานทัพเหล่านี้ต่อไป ดังจะเห็นได้จากการให้สัมภาษณ์ของพลตรีประมาณ อติเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทย และรองนายกรัฐมนตรีในสมัยนายกรัฐมนตรีเสนีย์ ปราโมช ที่กล่าวว่า ฝ่ายทหารของไทยต้องการค่ายรามสูร และกล่าวว่าผู้ขับไล่สหรัฐฯ เป็นคอมมิวนิสต์ที่ต้องการให้ประเทศไทยอยู่อย่างโดดเดี่ยว⁷⁶

⁷⁵ “วันนี้.. 20 มี.ค. วันสุดท้ายฐานทัพสหรัฐฯ,” ประชาธิปไตย (20 มีนาคม 2519) : 4.

⁷⁶ “ประมาณสวดผู้ขับสหรัฐฯ ตกเป็น ‘ทาสคอมฯ,’” ประชาธิปไตย (11 มิถุนายน 2519) : 1.

บทที่ 7 สรุป

วิทยานิพนธ์นี้ได้อภิปรายถึงบทบาทของประเทศไทยในยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาต่อเอเชียอาคเนย์ในช่วงการเปลี่ยนแปลง พ.ศ 2516 -2519 เพื่อตอบคำถามว่า ในช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จากการยุติสงครามเวียดนาม จนถึงการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ในปี 2519 นั้น ประเทศไทยมีบทบาทอย่างไรในยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาต่อเอเชียอาคเนย์ และสหรัฐอเมริกาในฐานะประเทศมหาอำนาจประสบปัญหาอย่างไรในการที่จะให้ประเทศไทยดำเนินนโยบายต่างประเทศตามที่ตนต้องการท่ามกลางพลวัตของการเมืองไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2516 – 2519

วิทยานิพนธ์นี้ได้ใช้กรอบแนวคิดในการศึกษา โดยพิจารณายุทธศาสตร์ที่สหรัฐฯ ต้องการดำเนินการ ในช่วงสิ้นสุดสงครามเวียดนาม เพื่อรักษาความเป็นประเทศมหาอำนาจไว้ใน ระยะสั้น คือ คือ ความร่วมมือที่จะให้สหรัฐฯ ใช้ฐานปฏิบัติการต่างๆ ทั้งในด้านการทหาร และด้านข่าวกรองในประเทศไทยได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นกองกำลังป้องกันมิให้เวียดนามเหนือล่วงละเมิดสัญญา และเพื่อให้สหรัฐฯ ปฏิบัติการต่อไปในลาวและกัมพูชา ในขณะที่เดียวกัน สหรัฐฯ ก็ตระหนักถึงความจำเป็นในการกำหนดยุทธศาสตร์ใน ระยะยาว ได้แก่ การหาทางเลือกที่จะจัดตั้งฐานทัพแห่งใหม่นอกภูมิภาคเอเชียอาคเนย์คือ ที่หมู่เกาะคิเอโก การ์เซีย ในมหาสมุทรอินเดีย รวมทั้งรักษาฐานปฏิบัติการด้านข่าวกรองที่มีประสิทธิภาพไว้ในประเทศไทย เพื่อยังคงติดตามความเคลื่อนไหวของประเทศต่างๆ ทั้งในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ และประเทศคอมมิวนิสต์คือ จีน และโซเวียต สำหรับยุทธศาสตร์แรก สหรัฐฯ ต้องการเก็บสนามบินอยู่ตะเภาะเพื่อการแวะเติมน้ำมันในเส้นทางระหว่างสนามบินคล้าก ฟิลด์ ในฟิลิปปินส์ และคิเอโก การ์เซีย สำหรับยุทธศาสตร์ที่สอง สหรัฐฯ มองว่าฐานปฏิบัติการที่เหมาะสมที่สุด ได้แก่ ฐานปฏิบัติการรามสูรในประเทศไทย สหรัฐฯ จึงต้องการที่จะมีสิทธิเหนือฐานปฏิบัติการ และกำลังพลของตนเองในประเทศไทยโดยที่มีต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย หรือข้อจำกัดใดๆ จากทางฝ่ายไทย อย่างไรก็ตาม การดำเนินยุทธศาสตร์ดังกล่าวของสหรัฐฯ นั้น มิได้เป็นไปตามที่ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ได้กำหนดไว้เสมอไป แต่ต้องถูกบังคับให้มีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลง ที่ได้เกิดขึ้นในประเทศไทย

จากการศึกษาบทบาทของประเทศไทย ในยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ช่วงปี พ.ศ. 2516 -2519 หรือ 4 ปีหลังการลงนามในข้อตกลงปารีส โดยใช้หลักฐานจากเอกสาร ชั้นต้น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่า ช่วงเวลาดังกล่าว เป็นช่วงที่สหรัฐฯ ยังคงต้องการความร่วมมือจากประเทศไทยเป็นอย่างมาก ในการดำเนินยุทธศาสตร์หลัก 3 ประการดังที่ได้กล่าวมาแล้วคือ 1) การคงกำลังพลไว้ในประเทศไทย และกำลังทางอากาศที่โยกย้ายมาจากไต้หวัน เพื่อป้องปรามมิให้เวียดนามเหนือละเมิดข้อตกลงปารีส รวมทั้งเพื่อสนับสนุนปฏิบัติการในลาว และกัมพูชา 2) การเข้าถึงฐานทัพ คลังอาวุธ และฐานปฏิบัติการด้านข่าวกรอง โดยเฉพาะค่ายรามสูร และ 3) การหาทางเลือกในการเคลื่อนย้ายฐานทัพจากประเทศไทยไปยังที่อื่นในระยะยาว ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2517 มีความชัดเจนขึ้นว่า สหรัฐฯ ต้องการที่จะย้ายฐานปฏิบัติการไปที่หมู่เกาะดิเอโก การ์เซีย (Diago Garcia) ในมหาสมุทรอินเดีย รวมทั้งใช้ฐานทัพอยู่ตะเภานในประเทศไทยเป็นจุดจอดพักเครื่องบินสำหรับเครื่องบินที่บินจาก คล้าก ฟิลด์ ในฟิลิปปินส์ ไปยังดิเอโก การ์เซีย

อย่างไรก็ตาม ในช่วงปี พ.ศ. 2516 -2519 ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลายประการขึ้นในประเทศไทย ได้แก่ ความขัดแย้งในหมู่ผู้นำ และการก่อตัวของกลุ่มพลังสังคมนิยมในช่วงเหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 การมีรัฐบาลพลเรือนพระราชทาน (รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์, 14 ตุลาคม 2516 – 15 กุมภาพันธ์ 2518) และรัฐบาลพลเรือนจากการเลือกตั้ง (รัฐบาลเสนีย์ ปราโมช, 15 กุมภาพันธ์ – 14 มีนาคม 2518, รัฐบาลคึกฤทธิ์ ปราโมช 14 มีนาคม 2518 – 12 มกราคม 2519 และรัฐบาลเสนีย์ ปราโมช, 20 เมษายน – 6 ตุลาคม 2519) การก่อตัว รวมทั้งการทำงานของกลุ่มพลังสังคมนิยมต่าง ๆ ได้แก่ ขบวนการนิสิต นักศึกษา ปัญญาชน ขบวนการชาวนา แรงงาน และกรรมกร ซึ่งได้เคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม และสร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคม ในขณะที่เดียวกัน ได้เกิดกลุ่มจัดตั้งฝ่ายขวาต่าง ๆ ที่ไม่ต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่จะขัดกับผลประโยชน์ของพวกเขา บทบาทของพลังสังคมนิยมเหล่านี้ เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินนโยบายตามยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ และส่งผลให้สหรัฐฯ ประสบความล้มเหลวในการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ที่ได้วางไว้สำหรับประเทศไทย จนกระทั่งต้องถอนกองกำลัง และฐานทัพทั้งหมดออกไป ในปี 2519

ผลของความล้มเหลวในการดำเนินยุทธศาสตร์ดังกล่าว ทำให้สหรัฐฯ จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวทางในการดำเนินยุทธศาสตร์ในประเทศไทย โดยหันมาเน้นความร่วมมือและความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ การต่อต้านยาเสพติด ความร่วมมือด้านข่าวสาร วัฒนธรรม และการลดกิจกรรมที่ดำเนินการในประเทศไทยลง อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ซึ่งเป็นความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญครั้งหนึ่งของไทย รัฐบาลธานินทร์ที่ขึ้นมาใช้อำนาจหลังรัฐประหาร ก็ได้แถลงนโยบายที่สอดคล้องกับแนวนโยบายที่สหรัฐฯ ได้กำหนดไว้ นี่อาจเป็นสิ่งบ่งชี้ว่า สหรัฐอเมริกาในฐานะประเทศมหาอำนาจ (hegemony) สามารถทำให้ประเทศชายขอบ (periphery) ดำเนินนโยบายและยุทธศาสตร์สอดคล้องกับความต้องการของคนได้เสมอ แม้ในบางครั้งอาจต้องมีการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศบิรวาร โดยเฉพาะในการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ซึ่งเปิดโอกาสให้กลไกต่างๆ ที่อาจมีความขัดแย้งกันภายในรัฐบาล และพลังสังคมต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างเงื่อนไขในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศ

ข้อสังเกตในเชิงแนวคิดทฤษฎี และ ข้อจำกัดของงานวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้ได้ใช้กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์นโยบายต่างประเทศ และทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มพลังสังคมของโรเบิร์ต ค็อกซ์ ดังที่ได้อภิปรายไว้ในบทที่ 2 ในการศึกษาวิเคราะห์เอกสารชั้นต้นเชิงนโยบาย และกระบวนการในการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ ทั้งในระดับของผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจโดยตรง ได้แก่ ประธานาธิบดีสหรัฐฯ เจ้าหน้าที่ระดับสูงในสภาความมั่นคงแห่งชาติสหรัฐฯ และคณะรัฐมนตรีกระทรวงต่าง ๆ และในระดับผู้นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ คือ เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย และอุปทูต และเอกอัครราชทูตกระทรวงการต่างประเทศของไทย รวมทั้งมุมมองการวิเคราะห์ของสถานทูตอังกฤษ ทำให้ได้ภาพของการกำหนดและดำเนินนโยบายของสหรัฐอเมริกาในฐานะประเทศมหาอำนาจ (hegemony) ต่อประเทศไทยในฐานะประเทศชายขอบ (periphery) รวมทั้งเห็นภาพของการดำเนินงานของกลไกรัฐบาล และกลุ่มพลังสังคมต่างๆ ในประเทศไทย ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากแนวคิดทฤษฎีกลุ่มพลังสังคมมีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลเชิงลึก และข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ในช่วงระยะเวลาที่ยาวนาน เพื่อให้ทราบถึงจุดกำเนิด ที่มา การก่อตัว และการสะสมกำลังที่ทำให้เกิดกลุ่มพลังสังคมแต่ละกลุ่ม รวมทั้งสาเหตุปัจจัยผลักดันที่อยู่เบื้องหลัง ซึ่งข้อมูลที่ได้ใช้ในการศึกษาวิจัย ตลอดจนขอบเขตที่ได้กำหนดไว้ในเบื้องต้นของงานวิจัยชิ้นนี้ ยังคงไม่กว้างขวางครอบคลุมเพียงพอที่จะทำให้มองเห็นภาพของการก่อตัวของกลุ่มพลังสังคมแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย ซึ่งจำเป็นต้องใช้ข้อมูลเชิงลึก และข้อมูลประวัติศาสตร์ระยะยาว รวมทั้งความเชี่ยวชาญในประเด็นและการศึกษาวิเคราะห์เอกสารของผู้ทำวิจัยได้

นอกจากนั้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้เอกสารชั้นต้นจากฐานข้อมูลต่าง ๆ ห้องสมุดของประธานาธิบดีสหรัฐฯ รวมทั้งหอจดหมายเหตุของสหรัฐฯ และสหราชอาณาจักร เท่าที่ได้รับอนุญาตให้มีการเปิดเผยเป็นหลัก และใช้เอกสารของไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข่าว เหตุการณ์ บทความเผยแพร่ตามวารสารต่างๆ ที่ได้มีการเก็บรักษาไว้ในห้องสมุดและหอจดหมายเหตุเอกสารส่วนตัว และหนังสือราชการเท่าที่มีการเปิดเผย ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนจำกัดมากเมื่อเทียบกับเอกสารที่ยังไม่ได้รับการเปิดเผย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศของไทย และเอกสารส่วนตัวของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยตรง จึงทำให้ภาพที่นำเสนอในวิทยานิพนธ์นี้ ยังไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นภาพที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งหากในอนาคตได้มีการเปิดเผยเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมากขึ้น ก็น่าจะทำให้ได้ภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยเพิ่มเติม และการศึกษาวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องต่อไป ดังนี้

1) ผู้วิจัยพบว่ายังคงมีเอกสารชั้นต้นที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ และในส่วนของประเทศไทย ที่ยังไม่ได้รับการเปิดเผยอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างหาคัดกรองเพื่อที่ทยอยเปิดเผยเพิ่มเติม และควรได้มีการนำมาศึกษาวิเคราะห์ต่อไป นอกจากนี้ หากมีการสำรวจเอกสารข้อมูลในส่วนของประเทศเพื่อนบ้าน ในอินโดจีน และอาเซียนประกอบด้วย ก็จะเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นในการเสริมมุมมองที่แตกต่างออกไป

2) ควรมีการศึกษาเจาะลึกในแง่ของการก่อตัว อุดมการณ์ การสะสมกำลัง และการดำเนินงาน ตลอดจนปัจจัยผลักดันที่อยู่เบื้องหลังการก่อตัวและการทำงานของกลุ่มพลังสังคมต่าง ๆ เช่น ขบวนการนักศึกษา ทหาร กลุ่มฝ่ายขวาต่าง ๆ ในประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2516 - 2519 โดยใช้เอกสารชั้นต้น ตลอดจนการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ โดยผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยอาจนำแนวคิดทฤษฎีอื่น ๆ มาใช้ประกอบในการศึกษาตีความ เช่น ทฤษฎีในเชิงมานุษยวิทยา และสังคมวิทยา

3) การศึกษาครั้งนี้ได้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และโครงสร้างอำนาจที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย โดยมีได้พิจารณารายละเอียดอื่น ๆ ในด้านการเมือง และเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการทำความเข้าใจกลุ่มพลังสังคมต่าง ๆ รวมทั้งกระบวนการในการกำหนดนโยบายด้านอื่น ๆ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรมีการศึกษาวิจัยที่เจาะลึกในด้านการเมือง และเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2516 – 2519 โดยตรง และเชื่อมโยงกับประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทย ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและชัดเจนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับทางเลือกนโยบายของผู้มีอำนาจในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- “4 ทหารอเมริกันซ้อมคนไทยขึ้นศาลแล้ว,” ประชาธิปไตย (23 เมษายน 2518):1.
กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. หนังสือที่ 6/2519 การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย (เมษายน 2519)
- กระทรวงการต่างประเทศ. “ความร่วมมือกับสหรัฐฯ ในการวิจัยระบบสื่อสารโทรคมนาคม”.ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึงนายกรัฐมนตรี. [จดหมายราชการ] 22 ธันวาคม 2518. (ที่ กต 10132/53711)
- “กรรมกรชุมนุมใหญ่วันนี้ นศ. ทุกภาคประกาศหนุน,” ประชาธิปไตย (4 มิถุนายน 2518) : 1.
- “กรรมกรร่วมหมิ่นชุมนุมเป็นกำลังใจสู้ยึดเชื้อ 23 วัน พนักงานดุสิตชนะ,” ประชาธิปไตย (14 กันยายน 2517):1.
- “กรรมกรใช้เวลา 48 ชม. พร้อมตัดน้ำ - ไฟตอบโต้,” ประชาธิปไตย (5 มิถุนายน 2518) : 1.
- “การจลาจลและลักษณะอนาธิปไตย,” ประชาธิปไตย (7 กรกฎาคม 2517) : 3.
- กุลลดา เกษบุญชู มีด. “14 ตุลาฯ ในบริบทความสัมพันธ์ไทย – สหรัฐฯ” ใน เดือนตุลาได้เงาสงครามเย็น กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลาฯ.
- กุลลดา เกษบุญชู มีด. “A Brief Period of Thai Democratization in the Cold War, ” บทความนำเสนอในการสัมมนาวิชาการหัวข้อ “สงครามเย็นในประเทศไทย”, ห้อง 105 อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วันจันทร์ที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553.
- กุลลดา เกษบุญชู มีด. “รัฐไทยในกระแสโลกาภิวัตน์” สังคมศาสตร์. ฉบับที่ 1 ปีที่ 39 (มกราคม – มิถุนายน 2551) หน้า 1-32.
- กุลลดา เกษบุญชู มีด. การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์ – ถนอมภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก. งานวิจัยทุนปรีดี พนมยงค์ มูลนิธิ 50 ปี ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2550.
- กุลลดา เกษบุญชู มีด. ความขัดแย้งทางการเมืองไทย : ข้ามไปให้พ้นพลวัตภายใน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ 14 ตุลาฯ, 2552.
- กุลลดา เกษบุญชู มีด. รัฐไทยในกระแสโลกาภิวัตน์. งานวิจัยคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

เกรียงศักดิ์ เศรษฐพัฒน์นิช. “ลำดับเหตุการณ์จากหนังสือพิมพ์ประชาชาติรายสัปดาห์ ปี 2516 – 2519” ใน จาก 14 – 6 ตุลา. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. บรรณาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และ มนุษยศาสตร์, 2544.

“ค.ร.ม. เห็นชอบตามรายงานกรณีปล้นพลाइไซ “ดร. ไม่ผิด”,” ประชาธิปไตย (16 สิงหาคม 2517):1 .

“คนงานไฟร์ส โตนถูกเบียดค่าแรง นัดหยุดงานทั่วประเทศจนกว่าชนะ,” ประชาธิปไตย (21 เมษายน 2518):1.

“คนงานรถเมลศรีนครสไตรค์ เรียกร้อง 56 ข้อ ยังตกลงไม่ได้,” ประชาธิปไตย (8 มกราคม 2518):1.

คลอเดีย รอสส์ และผู้สื่อข่าวของเรา, “ฐานทัพอเมริกันกับปัญหาผู้ก่อการร้าย” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 5 (พฤษภาคม 2516) : หน้า 46-54.

“คณะรัฐมนตรีเห็นชอบ ถอนค่ายรามสูร ภายใน 20 ก.ค.นี้,” ประชาธิปไตย (2 มิถุนายน 2519) : 1.

ค็อน มาลี. “อเมริกากับเบื้องหลังความวุ่นวายที่ปล้นพลाइไซ,” ประชาธิปไตย (8 กรกฎาคม 2517):4.

“คำชี้แจงของ รมต. ต่างประเทศโดยละเอียด,” ประชาธิปไตย (20 มีนาคม 2519) : 4.

“แจกขบวนการสืบราชการลับสหรัฐฯ ในไทย เจ้าหน้าที่ชั้นสูงไทย 9 คน รายงานนายกฯ,” ประชาธิปไตย (9 มกราคม 2517) : 1.

“แจเบื้องหลัง โจมดี – เผาหมู่บ้านนาทราย ปช.ปช. ยืนยัน,” ประชาธิปไตย (14 มกราคม 2517) : 1.

“ชาติชาย “ฉวยยังไม่ขออาวุธคืน” ปช.ปช. ว่าประมาณขายอธิปไตย,” ประชาธิปไตย (5 พฤษภาคม 2518):1.

“ชาวนานัดเดินขบวนทั่วประเทศ,” ประชาธิปไตย (18 กรกฎาคม 2517):1.

“ชาวนาเชียงใหม่เตรียมประท้วงนานทุนเก็บค่าเช่าสูงขอลดหลายครั้งยังไม่ยอม,” ประชาธิปไตย (11 สิงหาคม 2517):2.

“ชาวบ้านนาทราย 64 คน เปิดโปงผู้เผาหมู่บ้านต่อหน้าประชาชนนับหมื่นที่สนามหลวง,” ประชาธิปไตย (21 กุมภาพันธ์ 2517) : 1.

“ชาวบ้านไม่ยอมกลับไปอยู่บ้านนาทรายอีก เจ้าหน้าที่เคยสังหารชาวบ้านเพียงแค่สงสัย,”

ประชาธิปไตย (2 มีนาคม 2517) : 1.

“ชี้ขาดกรณี โรงแรมสยามวันนี้ ลูกจ้างโรงงาน 9 แห่ง สไตร์ค,” ประชาธิปไตย (14 สิงหาคม 2517):1

“ชี้ฐานทัพสหรัฐฯ จะยังอยู่ในไทย เตรียมต่อรองรัฐบาลใหม่,” ประชาธิปไตย (10 กุมภาพันธ์ 2519): 4.

ณัฐพล ใจจริง. การเมืองไทยสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต. สาขาวิชารัฐศาสตร์. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

เดวิด โอลด์ฟิลด์. ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและลาว. แปลและเรียบเรียงโดย มัทนา เกษกมล. ชลบุรี: ศูนย์อินโดจีนศึกษา วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2545.

“ตัวแทนชาวนาเยิ่นคำขาดรัฐบาล เลิกทำนา – ลาออกจากประชาชน,” ประชาธิปไตย (9 สิงหาคม 2517):1.

“ตำรวจชั้นผู้ใหญ่ไทยทำงานให้ซี.ไอ.เอ. ใช้อำนาจแย่งผลประโยชน์นับสิบ ๆ ล้าน,” ประชาธิปไตย (18 มกราคม 2517) : 1.

“ถนัดซีสหรัฐตั้งฐานทัพในไทย ต้องการข่าวรัสเซีย - จีนแดง,” ประชาธิปไตย (20 เมษายน 2518):1.

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ มรว. ประกายทอง สิริสุข และธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548.

“ไทยลำเลียงอาวุธยุทธภัณฑ์ให้ลอนดอน เริ่มวางแผนปี 2515 - อยู่ตะเกาؤونช่วยเขมร,” ประชาธิปไตย (16 มีนาคม 2518):1.

“ทวิเชื่อว่าซี.ไอ.เอ ไม่แทรกแซงไทย,” ประชาธิปไตย (12 มกราคม 2517) : 1.

“ธีรยุทธนำขบวนนับหมื่นประท้วงซีไอเอ โทรเลขถึงรัฐสภาสหรัฐฯ ให้เปลี่ยนทูตวันนี้,” ประชาธิปไตย (10 มกราคม 2517) : 1.

ธีรยุทธ บุญมี. “ไปดูกราบน้ำตาที่นาทรายกันอีกครั้ง,” ประชาธิปไตย (17 มีนาคม 2517) : 2.

- “ไทยไม่ให้สหรัฐใช้ฐานทัพโดยพลการอีกต่อไป ทั้งระเบิดอินโดจีนต้องขออนุญาต ค.ร.ม. ก่อน,” ประชาธิปไตย (23 กุมภาพันธ์ 2517) : 1.
- น. นิรมล. “อเมริกากับไทย” สยามมิสร์ (29 มีนาคม 2519).
- “น.ศ. – อาจารย์ทุกกลุ่มพบนายกให้จัดการ ซี.ไอ.เอ. ว่าสหรัฐฯ และคนอเมริกันในไทยต้องรับผิดชอบ,” ประชาธิปไตย (8 มกราคม 2517) : 1.
- “น.ศ. ข้องใจอภิสิทธิ์ต่างชาติ ยื่นหนังสือท้วงชาติชาย,” ประชาธิปไตย (15 มีนาคม 2518):1.
- “น.ศ. เชียงใหม่เผด็จชาติสหรัฐฯ ไล่ทูต – ซี.ไอ.เอ. – ทหารอเมริกัน,” ประชาธิปไตย (11 มกราคม 2517) : 1.
- “นน. ปช. ได้ข้อหาเตรียมก่อจลาจล ระบุ “เท็กซิตันเหตุ” เป็นสมาชิก ปช.ปช.,” ประชาธิปไตย (8 กรกฎาคม 2517) : 1.
- นฤมิตร สอดสุข. สัมพันธภาพทางการทูตระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2524.
- “นักการเมืองผีนกกำลังสู้ ให้รัฐจัดการอเมริกันหมิ่นศาลไทย,” ประชาธิปไตย (22 เมษายน 2518):1.
- “นักศึกษาผีนกกำลังช่วยคนงานคูสิตธานี ต้นตอ จ.ม. ปลอมพ้อคำ / ข้าราชการร่วม,” ประชาธิปไตย (17 กันยายน 2517):1.
- “นายกฯ เชิญทูตสหรัฐพบให้ซี.ไอ.เอ. ยุติการแทรกแซง,” ประชาธิปไตย (18 มกราคม 2517) : 1.
- นายกาพย์. “สถานการณ์ตึงเครียด เล่ห์กลเก่าของกลุ่มขายชาติ และจักรพรรดินิยมสหรัฐฯ,” ประชาธิปไตย (8 กรกฎาคม 2517):4.
- “บันทึกจากนาทรายของ “ประชาธิปไตย,” ประชาธิปไตย (14 มกราคม 2517) : 3.
- เบนเนดิก แอนเดอร์สัน. “บ้านเมืองของเราลงแดง: แง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐประหาร 6 ตุลาคม” แปลโดย เกษียร เตชะพีระ ธเนศ อภรณ์สุวรรณ และชาญวิทย์ เกษตรศิริ. จาก 14 ตุลาคมถึง 6 ตุลาคม. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. บรรณาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 2544. หน้า 97- 163.

- ประจักษ์ ก้องกีรติ. และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.
- “ประท้วงอเมริกันไม่ขึ้นศาลไทย เรียกร้องรวมพลังขับไล่ต่างชาติ,” ประชาธิปไตย (19 เมษายน 2518):1.
- “ประณามทหารอเมริกันทำลายอธิปไตยศาลไทย,” ประชาธิปไตย (13 เมษายน 2518):1.
- “ประมาณสวดผู้ขับสหรัฐ ตกเป็น ‘ทาสคอมฯ’,” ประชาธิปไตย (11 มิถุนายน 2519) :1.
- ป๊วย อิงภากรณ์. “ความรุนแรงและรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519”. จาก 14 ตุลาคม ถึง 6 ตุลาคม. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. บรรณาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 2544.
- “ผู้สมัคร ส.ส. ตายแล้ว 4 คน ล้วนแต่ถูกฆาตกรรมทั้งนั้น,” ประชาธิปไตย (19 มกราคม 2518):1.
- “พนักงานโรงแรมทั่วกรุงหนุ่คนงานสยาม ยื่นคำขาด 48 ชั่วโมงไม่ตกลงผละงานทันที,” ประชาธิปไตย (9 สิงหาคม 2517):1.
- พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธ์. สงครามเวียดนาม สงครามกับความจริงของ “รัฐไทย”. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คบไฟ, 2549.
- พันศักดิ์ วิญญูรัตน์, “CIA ข่าวด่าถึงสภากความมั่นคงของชาติ” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 12 (กุมภาพันธ์ 2517) : หน้า 14-27
- พันศักดิ์ วิญญูรัตน์, “ปี. 52 กับค่าเล่าแสนกล” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 6 (มิถุนายน 2517) : หน้า 13 -17
- เฟรด บรานฟีแมน, “ใครบอกว่าอเมริกาถอนตัวจากอินโดจีน” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 5 (พฤษภาคม 2516): หน้า 88-96.
- “มารุตติงสุตอเมริกัน ประชานศาลฎีกาแข็ง,” ประชาธิปไตย (14 เมษายน 2518):1.
- ไม่มีหัวข้อข่าว. ประชาธิปไตย (4 กรกฎาคม 2517) : 1.

- ไม่มีหัวข้อข่าว ประชาธิปไตย (28 กุมภาพันธ์ 2519) : 1.
- “รัฐบาลหนักใจเหตุวุ่นวาย มีมติให้ปราบ ‘ไม่วัวหน้า’,” ประชาธิปไตย (10 กรกฎาคม 2517):1
- “รายงานข่าวของเจ้าหน้าที่,” ประชาธิปไตย (6 กรกฎาคม 2517) : 1.
- “รายงาน ‘เรดาร์’,” ประชาธิปไตย (20 มีนาคม 2519) : 4.
- รุ่งฤทธิ์ ศยามานนท์. นโยบายรัฐบาลไทย พ.ศ. 2475 – 2519. กรุงเทพฯ : แผนกตำราและการ
บรรยาย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.
- “รัฐบาลประกาศภาวะฉุกเฉิน,” ประชาธิปไตย (5 กรกฎาคม 2517) : 1.
- เรื่องยศ จันทรศิริ. “ถึบลงเขา เผลอลงดังแดง,” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม –
มีนาคม 2518) 41 -71.
- “ลือกตั้งนอกกรุงคูเคียด เจ้าหน้าที่ถูกทำร้ายถึงตาย,” ประชาธิปไตย (21 มกราคม 2518):1.
- “วันนี้.. 20 มิ.ค. วันสุดท้ายฐานทัพสหรัฐ,” ประชาธิปไตย (20 มีนาคม 2519) : 4.
- วิสา คันทัพ. “นาทราย : แผนอุบาทว์ของทรราชยุคใหม่,” ประชาธิปไตย (16 กุมภาพันธ์
2517) : 4.
- สรวิช ชัยนาม. จักรวรรดินิยมอเมริกา : ประวัติศาสตร์แบบทวนกระแส อัตลักษณ์ ชีวอำนาจ.
กรุงเทพฯ : ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2552.
- “สหรัฐผิดข้อตกลง ไทยไม่พอใจ เรียกทูตต่อว่า,” ประชาธิปไตย (14 กรกฎาคม 2517) : 1.
- “สหรัฐเริ่มสงครามแล้ว ถล่มเรือปืนเขมร 7 ลำ,” ประชาธิปไตย (15 พฤษภาคม 2518):1.
- “สไตรค์ 3 แห่งยังตกลงกันไม่ได้ กรมแรงงานหมดทางช่วย,” ประชาธิปไตย (14 มกราคม
2518):1.
- “สไตรค์โรงแรมสยามยังไม่ยุติ ฝ่ายจัดการเริ่มอ่อนข้อแล้ว,” ประชาธิปไตย (11 สิงหาคม
2517):1.

สมคิด พลานุภาพ, “เสือตัวใหม่ของอเมริกันในเวียดนามใต้” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 11
ฉบับที่ 5 (พฤษภาคม 2516) : หน้า 74-79

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. “ใครเป็นใครในกรณี 6 ตุลา” ใน ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง. กรุงเทพฯ
: สำนักพิมพ์ 6 ตุลารำลึก, 2544.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. “เราสู้: เพลงพระราชนิพนธ์การเมือง กับการเมืองปี 2518 – 2519”. ใน
ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง: รวมบทความเกี่ยวกับกรณี 14 ตุลา และ 6 ตุลา. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์ 6 ตุลารำลึก, 2544.

“สังคมนิยมระบอบก๊กกั้นแก๊ง เจ้าหน้าทีว่าเป็นคอมมิวนิสต์,” ประชาธิปไตย (4 มกราคม
2518):1.

“สายหยุดว่า ซีไอ เอ ผิดข้อตกลง – จะเสนอให้เลิก ศูนย์นิติฯ ร่วม ปช. ปช. แฉลงการณ์ให้
รัฐบาลจัดการ,” ประชาธิปไตย (7 มกราคม 2517) : 1.

เสน่ห์ จามริก. “การเมืองไทยกับปฏิวัติตุลาคม” ใน จาก 14 – 6 ตุลา. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ
ธีรศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. บรรณาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการ
ตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 2544. หน้า 1-31.

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. [ออนไลน์] 2553. เข้าถึงได้ที่
http://www.cabinet.thaigov.go.th/bb_main01.htm [1 พฤษภาคม 2554]

“หน่วยสืบราชการลับสหรัฐฯ “ลวง” ไทย – ทูตแฉลง “เสียใจ”,” ประชาธิปไตย (6 มกราคม
2517) : 1.

“อเมริกันไม่ยอมถอนฐานทัพ ไม่หวั่นประชาชนเดินขบวน,” ประชาธิปไตย (16 เมษายน
2518):1.

“อเมริกันทำผิดไม่ต้องขึ้นศาล นายกฯ ว่าเป็นหลักปฏิบัติสากล,” ประชาธิปไตย (17 เมษายน
2518):1.

ภาษาอังกฤษ

“An Exercise in Confusion” Far Eastern Economic Review February 7, 1975. 9-10.

Andelman, David A. “Thailand and U. S. Negotiating on American Presence”. The New York Times, Monday, March 1, 1976.

Berman , Larry. No Peace No Honor. New York: The Free Press, 2001.

Blackmax, Direk.US – UK- Diego Garcia (1770 -2004). 2011. [Online] available from http://www.historycommons.org/timeline.jsp?timeline=diego_garcia

Bowie, Catherine A. Rituals of National Loyalty: An Anthropology of the State and the Village Scout Movement in Thailand. New York: Columbia University Press, 1997.

Bumrungsuk, Surachart. United States Foreign Policy and Thai Military Rule 1947 – 1977. Bangkok: Dounkamol, 1988.

Central Intelligence Bulletin. CIA-RDP79T00975A02550009001-9. “Thailand : The new government’s foreign policy statements do not portend any early sharp departures in Thailand’s relationship with the US.” November 2, 1973 .

Central Intelligence Bulletin. CIA-RDP79T00975A025800110001-3. “Thailand:The King’s appointment on December 10 of a broadly based assembly that will choose a new national legislature should solidify public support for the Sanya government.” December 17, 1973.

Central Intelligence Bulletin. CIA-RDP79T00975A026000040001-8. January 10, 1974.

Central Intelligence Bulletin. CIA-RDP79T00975A026000150001-6 Approved for Release 2004/07/08. January 23, 1974.

CIA3RDP79T00975A02490006002-8. Central Intelligence Bulletin. “Thailand – US: Bangkok’s Current Review of Policy Toward the US could eventually lead to decisions affecting the continued operation of some US facilities in Thailand”. July, 21, 1973.

CIA-RDP79B01737A002400040001-1. (No date given).

CIA-RDP80B01495R00050022-1 Approved for Release 2005/11/23. "Thailand – September 1974". (No date given).

CIA-RDP85T00875R000600050053-9. (No date given).

CIA-RDP85T0087T00875R00110160022-5. Intelligence Memorandum. "Thailand :Situation Report as of 1630 EDT". October 14, 1973.

Clement , H.P. Memorandum for Dr. Henry A. Kissinger. Subject: "Overseas Bases Realignment Package" . 9 December 1974

Cox , Robert W. "Gramsci, hegemony, and international relations: an essay in method," in Approach to World Order. Robert W. Cox with Timothy J. Sinclair. Cambridge. Cambridge University Press, 1996.

Cox , Robert W. with Sinclair, Timothy J., eds. Approaches to World Order. New York: Cambridge University Press, 1996.

Cox, Robert W. "Social forces, states, and world orders: beyond international relations theory (1981)" in Approaches to World Order. Edited by Robert W. Cox with Timothy J. Sinclair. Cambridge. Cambridge University Press, 1996.

Direk Blackmax.US – UK- Diego Garcia (1770 -2004). 2011. [Online] available from http://www.historycommons.org/timeline.jsp?timeline=diego_garcia [31 March 2011]

DNSA (Digital National Security Archives) , 036600044/1/February 10, 1973 – Nixon, Vice President Agnew. Memorandum of Conversation. Subject "Vice President Trip to Southeast Asia". February 10, 1973.

DNSA, 2220/546505. Memorandum for the President from Henry Kissinger. Subject "My Asian Trip". February 27, 1973.

DNSA, DEF15THAI-US/ 212452 Subject: DOD Ceasefire Contingency Planning for Thailand. For Ambassador Unger from U. Alexis Johnson. dated 22 November 72

DNSA, HN 01836. "The Mayaguez Incident". May 14, 1975.

DNSA, KT 01869. April 1, 1974.

- DNSA, KT 00409. October 25, 1973
- DNSA, KT 01053. March 7, 1974.
- DNSA, KT 01416. November 14, 1974
- DNSA, KT 01467. January 6, 1975
- DNSA, KT 01515. March 4, 1975.
- DNSA, KT 01616. May 8, 1975.
- DNSA, KT 01617. May 9, 1975.
- DNSA, KT 01869. August 1, 1974
- DNSA, KT 01904. March 5, 1976.
- DNSA, KT 01917. March 19, 1976.
- DNSA, KT 01925. April 2, 1976.
- DNSA, KT 02111. October 12, 1976
- DNSA, KT 02113. October 18, 1976.
- DNSA, KT 02117. October 26, 1976.
- DNSA, KT 1903. March 15, 1976.
- DNSA, NSSM 159 – U.S. Counterinsurgency Support for Thailand. January 12, 1973
- DNSA, PR0 1122. “NSSM 159 – U.S. Counterinsurgency Support for Thailand”. January 12, 1973.
- DNSA, PR 01124. “NSSM159 – U.S. Counterinsurgency Support for Thailand”. March 12, 1973.
- DNSA, PR 01312. October 8, 1975.
- DNSA, VW 01240. “Trip to Southeast Asia”. April 11, 1973.
- DNSA. “Thailand – Prospects for Internal Stability”. April 1975.
- DNSA. “The Extent and Durability of the US Commitment to Thailand”. April 1975.
- Flood, E. Thadeus. The United States and the Military Coup in Thailand: A Background Study. Washington D.C.: An Indochina Resource Center Publication, 1976.

- Foisie, Jack. "U.S. Planes in Thailand Kept Ready". Los Angeles Times (1886 – Current File) Mar 14, 1973. ProQuest Historical Newspapers Los Angeles Times (1881 – 1986).
- Froebe, Jr., J.A. Memorandum for General Scowcroft. Subject "U.S. Force Level in Thailand". 30 September 1974.
- Gill, Stephen. American Hegemony and the Trilateral Commission. New York: Cambridge University Press, 1991.
- Goodman, Allan E. The Lost peace : America's search for a negotiated settlement of the Vietnam War Stanford, California: Hoover Institution Press, 1978.
- Handley, Paul M. The King Never Smiles: A Biography of Thailand's Bhumibol Adulyadej. Connecticut: Yale University, 2006.
- "Here we go again" Far Eastern Economic Review. April 16, 1973. P.14
- J. L.S. Girling. "The Coup and Its Implications" in Pacific Affairs. Vol. 50, No. 3 (Autumn, 1977).
- Kaplan, Morton A et al. eds. Vietnam settlement : Why 1973, not 1969? Washington, D.C: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1973.
- Kennedy, R.T. Memorandum for Secretary Kissinger. Subject "Long-Term US Military Force Level in Thailand 9FY 1976 and Beyond) 1 November 1974.
- Kesboonchoo Mead, Kullada. "1973: The 'Annus Horibilis' in Thai-US Relations," สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 41 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2553) หน้า 75-104.
- Kesboonchoo Mead, Kullada. "The Cold War and Thai Democratization" paper presented at the Inaugural Nicholas Tarling Conference on SEA Studies, Furama Waterfront Hotel, Singapore. November 9-10, 2009.
- Kintner, W.R. Letter to Secretary of State. Subject "Secretary's Visit to UNGA: Meeting with Thai Foreign Minister: future US Military Presence in Thailand". September 6, 1974.
- Kissinger, Henry. Ending the Vietnam war : a history of America's involvement in and extrication from the Vietnam War. New York : Simon & Schuster, 2003.

Kissinger, H.A. Letter to general Haig. Subject:” General Haig’s Visit with Thai Leader” , 16 January 1973

Kissinger, H.A. Memorandum for the Secretary of Defense. Subject “Long Term US military Force Levels in Thailand (FY1976 and Beyond) 14 November 1974.

Kissinger, H.A. National Security Decision Memorandum 249 to the Secretary of Defense, the Director of Central Intelligence and the Deputy Secretary of State. Subject “U.S. Deployment in Thailand”. 23 March 1974

Kissinger, H.A. Telegram to General Scowcroft. 25 February 1973

Ma, Makata. Consequence of the Vietnam War on Thai Foreign Policy. A Thesis presented to the Department of Political Science, California State University, Long Beach., 1980.

“Minutes of National Security Council Meeting, May 13, 1975,” in Foreign Relations of the United States, 1969 – 1976 Vol. 10 pp. 991 – 1000.

“Minutes of National Security Council Meeting, May 13 – 14, 1975,” in Foreign Relations of the United States, 1969 – 1976 Vol. 10 pp. 1004 - 1018.

Morell, David and Samudavanija, Chai-anan. Political Conflicts in Thailand: Reform, Reaction and Revolution. (Cambridge, Massachusetts : Oegeschlager, Gunne & Hain, Publishers. Inc, 1981)

Mungkandi, Wiwat. “The Security Syndrome” in A Century and A Half of Thai – American Relations. Edited by Wiwat Mungkandi and William Warren. (Bangkok: Chulalongkorn University Press, 1982)

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject “The Internal Political Situation in Thailand after Eight Weeks of the Sanya Government”, Kintner to SECSTATE WASHDC, December 13, 1973

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject “Text of Article in Bangkok Nation under Headline ‘CIA Apology for Fake Ceasefire Note’”, Hedge to USIA WASHDC Immediate, January 5, 1974.

- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review. June 30, 2005, subject "Ambassador's Meeting with General Krit Sivara", Masters to SECSTATE WASHDC, January 18, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Dawee on the CIA", Kintner to SECSTATE WASHDC, January 11, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, no subject, Kintner to SECSTATE WASHDC, January 30, 1974
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Withdrawal of US Army Special Forces Thailand", Kintner to SECSTATE WASHDC, February 23, 1974
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Military Contracts : Proposed Transfer of Base Maintenance and Service", Kintner to SECSTATE WASHDC, March 29, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Quarterly Analysis of Developments and Trends in Thailand", Masters to SECSTATE WASHDC, May 1, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Ambassador's Call on the Minister of Defense", Kintner to SECSTATE WASHDC, June 10, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "USN Indian Ocean Patrols from Utapao", Kintners to SECSTATE WASHDC, July 23, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Contract Airlift Support – Cambodia (U)", Kintner to SECSTATE WASHDC, August 28, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Anti- CIA Press Campaign in Thailand", Masters to Ambassador Kintners, October 15, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, 4 MAY 2006, subject "The End of Democratic Experiment in Thailand", Whitehouse to SECSTATE , October 14, 1976.

NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, subject "Contingency Statement: US Support of Cambodia from Thailand.", Masters to SecState WashDC, December 12, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, subject "Thai Embassy Communique on GVN-GKR Oil Dispute in Gulf of Siam.", Dean to SecState WashDC, September 24, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "US Force Reduction in Thailand" , Kissinger to All East Asian and Pacific Diplomatic Posts ,March 30, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "FY74 Security Assistance for Thailand" , Kintner to SECSTATE WASHDC, April 17, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Relationship of NVN Forces in Cambodia and Laos and U.S. Forces in Thailand" ,Kintner to SECSTATE WASHDC, June 13 , 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Secretary's Visit to UNGA: Meeting with Thai Foreign Minister", Kintner to SECSTATE WASHDC Bangkok, September 23, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Contract Airlift Support for Cambodia" ,Kintner to SECSTATE WASHDC, August 8 , 1974.

- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review June 30, 2005, subject "Chartchai on U.S. Withdrawals and Thai Relations with Communist Countries", Kintner to SECSTATE WASHDC, February 13, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Thai Foreign Office Statement on B 52 and Consultations", Kintner to SECSTATE WASHDC Priority 1941, March 29, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Ambassador's Meeting with Foreign Minister", Kintner to SECSTATE WASHDC, April 26, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "US/Thai Relations: Ambassador Anan's Conversation with the Secretary", Kissinger to AMEMBASSY Bangkok, September 22, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "US/Thai Relations: Ambassador Anan Conversation with Assistant Secretary Habib", Kissinger to AMEMBASSY BANGKOK, September 19, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "General Krit Siwara on the Possibility of Prime Minister Sanya Thammasak's Resignation", Kintner to SECSTATE WASHDC, March 27, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "US Force Reduction in Thailand", Kintner to SECSTATE WASHDC Priority 3140, May 9, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Relationship of NVN Forces in Cambodia and Laos", Kintner to SECSTATE WASHDC 5226, July 20, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Thai Defense Minister's Request for Additional Aids", Kintner to SECSTATE WASHDC, September 12, 1974.

NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Lao Military Training in Thailand", Kintner to AMEMBASSY VIENTIENNE, November 27, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Air Craft Redeployments" , Kintner to SECSTATE WASHDC Immediate 2332, April 11, 1974.

NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "General Krit as De Gaulle", Masters to SECSTATE WASHDC, December 11, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Characterization of the Second Sanya Cabinet", Masters to SECSTATE WASHDC, May 31, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Thailand Has Changed Since October 1973", Kintner to SECSTATE WASHDC, July 23, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Thai Political Parties and Campaign '75", Kintner to SECSTATE WASHDC, November 29, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Thai Confrontation Politics: Enter the Monks", Masters to SECSTATE WASHDC, December 6, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Government Stability and the Trio Assets", Kintner to SECSTATE WASHDC, August 1, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Withdrawal of US Army Special Forces Thailand" , Kintner to SECSTATE WASHDC 888, February 23 , 1974.

- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Thai Defense Minister's Request for Additional Aid", Kintner to SECSTATE WASHDC, September 24, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, July 5, 2006, subject "Khukrit Pramot's Views on Domestic and Foreign Relations", Kintner to SECSTATE WASHDC, March 14, 1975.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, July 5, 2006, subject "Implications for the U.S. of the Khukrit government's Accession", Ingersoll to USDEL ASWAN Immediate, March 20, 1975.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, July 5, 2006, subject "Future Thai Reaction to the Indochina Situation", Masters to SECSTATE WASHDC, April 18, 1975.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, July 5, 2006, subject "Future Thai Reactions to the Mayaguez Incident", Whitehouse to SECSTATE WASHDC, April 16, 1975.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, July 5, 2006, subject "RTG Protest Memorandum over the Mayaguez Affairs", Whitehouse to SECSTATE WASHDC, May 17, 1975.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, May 4, 2006, subject "Election Development", Whitehouse to SECSTATE WASHDC 7621, February 6, 1976.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, May 4, 2006, subject "Press Report : U.S. Residual in Thailand", Whitehouse to SECSTATE WASHDC 8305, February 11, 1976.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, May 4, 2006, subject "RTC Announcement on the Withdrawal", Whitehouse to SECSTATE WASHDC Immediate 9833, March 9, 1976.

- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, May 4, 2006, subject "US Residual Force in Thailand", Whitehouse to SECSTATE WASHDC NIACT Immediate 440, March 17, 1976.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, May 4, 2006, subject "Deputy Prime Minister on U.S. Military Reductions in Thailand", Whitehouse to SECSTATE WASHDC 8393, February 12, 1976.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, May 4, 2006, subject "Election Development", Whitehouse to SECSTATE WASHDC 7621, February 6, 1976.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, May 4, 2006, subject "NSCT Press Conference", Whitehouse to SECSTATE WASHDC 9532, March 3, 1976.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, May 4, 2006, subject "Planned Demonstrations against a Continued U.S. Military Presence", Whitehouse to SECSTATE WASHDC 284, March 16, 1976.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, July 5, 2006, subject "Lee Kuan Yew Visits Thailand", Masters to SECSTATE WASHDC, April 25, 1975.
- National Archives, FCO 15/2193. Subject "Thailand : General Election" Bangkok to Wellington 05. 26 February 1976
- National Archives, FCO 15/2193. Subject "Thailand's General Election : The Fall of Kukrit Pramoj" David Cole to The Rt Honourable Anthony Crosland MP. 9 April 1976.
- National Archives, FCO 15./2194. Subject "Establishment of Military Govt" . Bauer to Extott GPI.. 13 October 1976.
- National Archives, FCO 15/2106. Subject "Thailand : The Formation of a New Government" D. L. Cole to the Right Honorable James Callaghan MP. 22 March 1975,

- National Archives, FCO 15/2112. Subject "Thai- US Relation". J L Brook to R J E Thomas Esq. 25 April 1975.
- National Archives, FCO 15/2112. Subject "Thai-US Relations" E J Sharland to A K Goldsmith Esq. 6 June 1975.
- National Archives, FCO 15/2192. Subject "Thailand: Annual Report for 1975" Her Majesty's Ambassador at Bangkok (D L Cole) to the Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs. 1 January 1976.
- National Archives, FCO 15/2194. Subject "Coup in Thailand". Cole to Flash FCO Tel No 401 of 6/10/76.
- National Archives, FCO 15/2194 . Subject "Thai Politics – A Stability of Inertia", D W Fall to R P Barston, 9 July 1976
- National Security Council. Memorandum for Secretary Kissinger. Subject "U.S. Force Withdrawal from Thailand". 22 April 1974
- Nixon Presidential Library Document, Henry A. Kissinger Trip Files Box 30. "Talking Points for Meeting with Prime Minister Souvanna Phuma," NDSM Box H242 NDSM 230. January 1973.
- Nixon Presidential Library Document, NDSM Box H242 NDSM230. Pikerling, T.R. Memorandum for Brigadier General Brent Scowcroft. Subject: "Memorandum of August 28. Strategy and Forces for Asia". 30 August 1973.
- Peagam, Norman "The Electorate Plumps for Stability," Far Eastern Economic Review April 16, 1976. 16-18.
- Randolph, R. Sean The United States and Thailand : Alliance Dynamics, 1950-1985. California: Institute of East Asian Studies, University, 1986.
- Rungwasdisab, Puangthong. "Thailand's Response to the Cambodian Genocide" in Genocide in Cambodia and Rwanda :New Perspectives. Edited by Susan E. Cook. London: Transaction Publishers, 2006.
- Shawcross, William. "Making the Most of Mayaguez," Far Eastern Economic Review May 30, 1975. 11-12.

Sisco, J.J. Memorandum for Assistant to the President for National Security Affairs. Subject "Equipment and Facilities in Thailand". 24 June 1974.

Smyser, W.R. Memorandum for Brent Scowcroft. Subject "Proposed Schedule for Withdrawal of USAF Units from Thailand During 1974". 26 April 1974

Smyser, W.R. Memorandum for General Scowcroft. Subject: "SAC Personnel at Utapao". 11 October 1974

State/Defense. Letter to Bangkok/CINCPAC for information. Subject "U.S. Force Reduction in Thailand" 21 April 1974.

"Talking Points for Your Conversation with Ambassador Unger" Henry A.Kissinger Trip Files Box 30. No date given.

"Thailand – In Search of a Foreign Policy" . CIA-RDP86T00608R000300110002-6. Approved for released 2005/07/01. January 27, 1975

"Thailand : Students are again causing political tension to rise in Bangkok". CIA-RDP79T00975A028000010014-5 Approved for release 2006/03/1" p.5 January 13, 1975

"Thailand: Talking Points for Your Conversations with Thai Leaders" Henry A.Kissinger Trip Files Box 30. No date given.

"The Thai Student Movement – A Current Assessment". CIA-RDP79T00865A000100280001-1. Approved for release 2005/08/01. January 13, 1975.

Williams, William Appleman et al. America in Vietn am: A Documentary History. (New York : W.W Norton &Company, 1989)

Wilson, George C. "7th Fleet, GIs in Thailand to Stay under Terms of Peace Accord". The Washington Post, Time Herald (1959 3 1973). Oct 27, 1972; ProQuest Historical Newspapers The Washington Post (1877 3 1992)

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรณีการ์ แสงสุนทร “หนึ่งปีที่ผ่านไป นักศึกษาไทยภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลา” สังคมศาสตร์
ปริทัศน์. ปีที่ 12 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2517) หน้า 56 – 65.

กระทรวงกลาโหม. ข้อพิจารณาคำขอของสหรัฐฯ ในการเหลือเจ้าหน้าที่และที่ตั้งต่างๆ ไว้ใน
ประเทศไทย หลังวันสิ้นสุดกำหนดการถอนทหาร. พลตรีประมาณ อติเรกสาร
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ถึง นายกรัฐมนตรี [จดหมายราชการ] 28 กุมภาพันธ์
2519 (ที่ กท 0312 / 2289 ฉบับมาก ค่วนที่สุด)

กระทรวงกลาโหม. ขอส่งข้อตกลงระหว่างรัฐบาลไทยกับสหรัฐฯ, พลเอกบูลศักดิ์ วรรณมาศ รอง
ปลัดกระทรวงฯ รักษาการแทนปลัดกระทรวงกลาโหม ถึง ปลัดกระทรวงการ
ต่างประเทศ. [จดหมายราชการ] 15 มิถุนายน 2513. (ที่ กท 0312/ 789)

กระทรวงกลาโหม. นโยบายเกี่ยวกับกำลังทหารของสหรัฐฯ ในประเทศไทย ภายหลังจากถอน
กำลังรบของสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยเสร็จสิ้นแล้ว. พลตรีประมาณ อติเรกสาร
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ .
[จดหมายราชการ] 23 ธันวาคม 2519. (ที่ กท 0312/ 2183 ฉบับมาก ค่วนมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ กรมการเมือง กองอเมริกา. “สถานีวัดความสั่นสะเทือนภาคพื้นดินและ
อุปกรณ์สื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ที่ค่ายรามสูร”. นายวรพุทธิ ชัยนาม หัวหน้ากองอเมริกา ถึง
ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ [บันทึกราชการ] 1 มิถุนายน 2519 (ฉบับมาก ค่วนมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ กรมสารนิเทศ กองวิทยุกระจายเสียง. “ร่างคำแถลงของ ฯ พณฯ
นายกรัฐมนตรีเรื่องกรณีรามสูร”. เวหาสน์-สุพจน์, สถานีวิทยุเอเชียเสรี. [บทแถลงข่าว]
ไม่ปรากฏวันที่ 2519 (ไม่ปรากฏเลขหนังสือ)

กระทรวงการต่างประเทศ กรมสารนิเทศ. “คำแถลงของ ฯพณฯ พิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงการต่างประเทศ ทางสถานีโทรทัศน์ และวิทยุกระจายเสียง เมื่อวันที่ 1
มิถุนายน 2519”. ที่ M.39/2519. 1 มิถุนายน 2519. ข่าวประชาสัมพันธ์

กระทรวงการต่างประเทศ กรมสารนิเทศ. ไม่ปรากฏชื่อเอกสาร. ที่ M.28/2519. 4 พฤษภาคม 2519.
ข่าวประชาสัมพันธ์

กระทรวงการต่างประเทศ กรมสารนิเทศ. ไม่ปรากฏชื่อเอกสาร. ที่ M.33/2519. 18 พฤษภาคม
2519. ข่าวประชาสัมพันธ์

กระทรวงการต่างประเทศ กรมสารนิเทศ. ไม่ปรากฏชื่อเอกสาร. ที่ M.34/2519. 20 พฤษภาคม
2519. ข่าวประชาสัมพันธ์

กระทรวงการต่างประเทศ. “การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย และความร่วมมือกับ
สหรัฐฯ ในด้านความมั่นคง ภายหลังจากวันที่ 20 มีนาคม 2519”. รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
การต่างประเทศ ถึง นายกรัฐมนตรี. [จดหมายราชการ] 20 มีนาคม 2519. (ที่ กต
0303/11869 ฉบับมาก ด่วนที่สุด)

กระทรวงการต่างประเทศ. “การเจรจากับสหรัฐฯ เกี่ยวกับความร่วมมือในโครงการรามสูร และ
อื่นๆ”. นายวรพูน ชัยนาม หัวหน้ากองอเมริกา ถึง ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ.
[บันทึกราชการ] 23 กุมภาพันธ์ 2519 (ไม่ปรากฏเลขหนังสือ ฉบับมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. “การเจรจากับสหรัฐฯ เกี่ยวกับการถอนทหาร และโครงการรามสูร”.
[บันทึกราชการ] 11 มีนาคม 2519. (ไม่ปรากฏเลขหนังสือ ด่วนมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. “การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย และความร่วมมือกับ
สหรัฐฯ ในด้านความมั่นคงภายหลังจากวันที่ 20 มีนาคม 2519”. ชาติชาย ชุณหะวัณ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึง นายกรัฐมนตรี. [จดหมายราชการ] 20
กุมภาพันธ์ 2519. (ที่ กต. 0303/ 7145 ฉบับมาก ด่วนที่สุด)

กระทรวงการต่างประเทศ. “การประชุมคณะกรรมการข่าวกรองทางการสื่อสาร. นายวรพูน ชัยนาม หัวหน้ากองอเมริกา ถึง ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ”. [ร่างบันทึกราชการ] มกราคม 2519 (ไม่ปรากฏเลขหนังสือ)

กระทรวงการต่างประเทศ. “การหารือข้อราชการระหว่างนายกรัฐมนตรี กับ เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ณ ทำเนียบรัฐบาล”. นายวรพูน ชัยนาม ผู้จัดบันทึก. [รายงานการประชุม] 28 สิงหาคม 2518 (ลับมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. “ข้อพิจารณาสำหรับการปรึกษาหารือร่วมกับผู้แทนหน่วยราชการอื่น เกี่ยวกับความร่วมมือกับสหรัฐฯ”. [บันทึก] 29 มกราคม 2519 (ลับ)

กระทรวงการต่างประเทศ. “บันทึกการสนทนา ระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กับ อุปทูตสหรัฐฯ ณ กระทรวงการต่างประเทศ”. นายวรพูน ชัยนาม ผู้จัดบันทึก. [รายงานการประชุม] 22 มกราคม 2519 (ลับมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. “บันทึกการสนทนาระหว่างปลัดกระทรวงการต่างประเทศ กับ เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย ณ กระทรวงการต่างประเทศ”. นายวรพูน ชัยนาม ผู้จัดบันทึก. [รายงานการประชุม] 16 มิถุนายน 2518 (ลับมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. “บันทึกการสนทนาระหว่างปลัดกระทรวงการต่างประเทศ กับ นายเอ็ดเวิร์ด มาสเตอร์ อัครราชทูตสหรัฐฯอเมริกา ณ กระทรวงการต่างประเทศ”. นายวรพูน ชัยนาม ผู้จัดบันทึก. [รายงานการประชุม] 10 กรกฎาคม 2518 (ลับ)

กระทรวงการต่างประเทศ. “บันทึกการหารือข้อราชการ ระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กับ เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ณ กระทรวงการต่างประเทศ”. นายวรพูน ชัยนาม ผู้จัดบันทึก. [รายงานการประชุม] 24 ธันวาคม 2518 (ลับมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. “บันทึกการหารือข้อราชการ ระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กับ เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ณ กระทรวงการต่างประเทศ”. นายวรพูน ชัยนาม ผู้จัดบันทึก. [รายงานการประชุม] 31 พฤษภาคม 2519 (ลับมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. “บันทึกการหารือข้อราชการ ระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ
ต่างประเทศ กับ อัครราชทูตสหรัฐฯ ณ กระทรวงการต่างประเทศ”. นายวรพูน ชัยนาม
ผู้จดบันทึก. [รายงานการประชุม] 21 มิถุนายน 2519 (ลับมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. “บันทึกการหารือข้อราชการระหว่าง ฯ พณ ฯ รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงการต่างประเทศ กับผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ฝ่าย
กิจการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”. นายวรพูน ชัยนาม ผู้จดบันทึก. [รายงานการประชุม]
12 ธันวาคม 2518 (ลับมาก ค่วน)

กระทรวงการต่างประเทศ. “บันทึกการหารือข้อราชการระหว่างปลัดกระทรวงการต่างประเทศ กับ
เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ณ กระทรวงการต่างประเทศ”. นายวรพูน ชัยนาม ผู้จดบันทึก.
[บันทึกการประชุม] 3 มีนาคม 2519 (ลับมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. ไม่ปรากฏชื่อเรื่อง. นายทวีพันธ์ สิงหะ กรรมการผู้แทนกระทรวงการ
ต่างประเทศ ในคณะกรรมการประสานการปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการรักษาความ
ปลอดภัยแห่งชาติ ถึง ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ. [บันทึกข้อความ] 3 มิถุนายน
2519. (ไม่ปรากฏเลขหนังสือ)

กระทรวงการต่างประเทศ. ไม่ปรากฏชื่อเรื่อง. รองเลขาธิการทหาร ถึง ผู้บัญชาการทหารสูงสุด.
[ร่างบันทึกราชการ] ไม่ปรากฏวันที่ (ไม่ปรากฏเลขหนังสือ ลับมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. “การเจรจากับฝ่ายสหรัฐฯ เกี่ยวกับความร่วมมือด้านความมั่นคง”. นาย
อานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ถึง รองเลขาธิการทหาร. [จดหมาย
ราชการ] 13 มกราคม 2519. (ที่ กต. 0303 / 1269)

กระทรวงการต่างประเทศ. “การเจรจากับสหรัฐฯ เกี่ยวกับความร่วมมือในโครงการรามสูร และ
อื่นๆ”. ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ถึง รองเลขาธิการทหาร. [จดหมายราชการ] 9
กุมภาพันธ์ 2519. (ที่ กต. 0303/5368 ลับมาก ค่วนที่สุด)

กระทรวงการต่างประเทศ. “การเจรจากับสหรัฐฯ เกี่ยวกับความร่วมมือในโครงการรามสูร และอื่นๆ”. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึง เสนาธิการทหาร. [จดหมายราชการ] 6 กุมภาพันธ์ 2519. (ที่ กต. 0303/5216 ลับมาก ค่วนที่สุด)

กระทรวงการต่างประเทศ. “การประชุมหารือเกี่ยวกับการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย และความร่วมมือกับสหรัฐฯ ในด้านความมั่นคง ภายหลังจากวันที่ 20 มีนาคม 2519”. [บันทึกรายงานการประชุม] 1 มีนาคม 2519. (ไม่ปรากฏเลขหนังสือ ลับมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. “การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในข้อราชการ ระหว่าง ฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กับ นายเฮนรี คิสซิงเจอร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ณ กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ”. นายวรพุทธ ชัยนาม ผู้จัดบันทึก. [บันทึกการประชุม] 26 พฤศจิกายน 2518. (ลับมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. “ความร่วมมือกับสหรัฐฯ ในการวิจัยระบบสื่อสารโทรคมนาคม”. ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึง นายกรัฐมนตรี. [จดหมายราชการ] 7 มกราคม 2519. (ที่ กต 1303/530)

กระทรวงการต่างประเทศ. “ความร่วมมือกับสหรัฐฯ ในโครงการรามสูร”. นายวรพุทธ ชัยนาม หัวหน้ากองอเมริกา. [บันทึกการประชุม] 29 มกราคม 2519. (ลับมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. “ชี้แจงข้อเท็จจริง”. นายทวีพันธ์ สิงหะ กรรมการผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศ ในคณะกรรมการประสานการปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ ถึง กรรมการในคณะกรรมการประสานการปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ. [จดหมายราชการ] 8 มิถุนายน 2519. (ที่ กต. 0201/24544 ลับ)

กระทรวงการต่างประเทศ. “นโยบายเกี่ยวกับกำลังทหารสหรัฐฯ ในประเทศไทย ภายหลังจากถอนกำลังรบของสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยเสร็จสิ้นแล้ว”. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม. [ร่างจดหมายราชการ] มกราคม 2519. (ที่ กต 0303/)

กระทรวงการต่างประเทศ. “นโยบายเกี่ยวกับกำลังทหารสหรัฐฯ ในประเทศไทย ภายหลังจากการถอนกำลังรบของสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยเสร็จสิ้นแล้ว”. นายโกศล สินขวานนท์ อธิบดีกรมการเมือง ปฏิบัติราชการแทนปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ถึง เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ. [จดหมายราชการ] 13 มกราคม 2519. (ที่ กต. 0303/1272)

กระทรวงการต่างประเทศ. “บันทึกการสนทนา ระหว่าง ฯ พณฯ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กับ อุปทูตอเมริกัน นาย Edward E. Master ณ ทำเนียบรัฐบาล”. นายวรพุท ชัยนาม ผู้จัดบันทึก. [รายงานการประชุม] 3 ธันวาคม 2517 (ลับมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. “บันทึกการสนทนา ระหว่าง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กับเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ณ กระทรวงการต่างประเทศ”. นายวรพุท ชัยนาม ผู้จัดบันทึก. [บันทึกการประชุม] 4 กุมภาพันธ์ 2519 (ลับมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. “บันทึกการหารือข้อราชการ ระหว่าง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กับเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ณ กระทรวงการต่างประเทศ”. นายวรพุท ชัยนาม ผู้จัดบันทึก. [รายงานการประชุม] 11 มิถุนายน 2519 (ไม่ปรากฏเลขหนังสือลับมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. “บันทึกการหารือข้อราชการระหว่าง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กับเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ”. นายวรพุท ชัยนาม ผู้จัดบันทึก. [บันทึกการประชุม] 14 พฤษภาคม 2519 (ลับมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. ไม่ปรากฏชื่อเรื่อง. กองอเมริกา [บันทึก] 12 พฤษภาคม 2519. (ไม่ปรากฏเลขหนังสือลับมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. “สถานะการเจรจากับสหรัฐฯ เกี่ยวกับความร่วมมือในโครงการรามสูรและอื่นๆ”. [บันทึก] ไม่ปรากฏวันที่. (ลับ, ต่วนมาก)

กระทรวงการต่างประเทศ. “สถานีสื่อสารโทรคมนาคม รามสูร”. นายอานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ถึง รองเสนาธิการทหาร. [จดหมายราชการ] 7 มกราคม 2519. (ที่ กต 1303/531)

กองบรรณาธิการ. “แม่เจ้าเครื่องบินมา” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 10 ฉบับที่ 7 (กรกฎาคม 2515)
หน้า 87 – 93

กองบัญชาการทหารสูงสุด. “การเจรจากับฝ่ายสหรัฐฯ เกี่ยวกับความร่วมมือด้านความมั่นคง”.
พลเอกสายหยุด เกิดผล รองเสนาธิการทหาร ถึง ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ.
[จดหมายราชการ] 15 มกราคม 2519 (ที่ กท 0301 / 107)

กองบัญชาการทหารสูงสุด. “แถลงข่าวกองบัญชาการทหารสูงสุด”. กองบัญชาการทหารสูงสุด ถึง
อธิบดีกรมการเมือง. [หนังสือราชการ] 5 มิถุนายน 2519. (ไม่ปรากฏเลขหนังสือ)

กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. “การเจรจากับฝ่ายสหรัฐฯ”. นายวรพุทธ
ชัยนาม หัวหน้ากองอเมริกา ถึง ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ. [จดหมายราชการ] 16
มกราคม 2519 (ไม่ปรากฏเลขหนังสือ, ลับ)

กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. “การเจรจาความร่วมมือในโครงการรามสูร”.
นายวรพุทธ ชัยนาม หัวหน้ากองอเมริกา ถึง ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ. [จดหมาย
ราชการ] 2 กุมภาพันธ์ 2519 (ไม่ปรากฏเลขหนังสือ, ลับมาก, ค่วนมาก)

กองเกื้อ สุวรรณทัต เพียร “จดหมายจากมาเลเซีย : การเปิดสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน”
สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 12 ฉบับที่ 8 (สิงหาคม 2517) หน้า 65 – 80.

กองเกื้อ สุวรรณทัต. “นโยบายต่างประเทศของไทย: การร่วมมือส่วนภูมิภาคในเอเชีย
อาคเนย์” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มิถุนายน – สิงหาคม 2514). หน้า 14
– 23.

กำแพง ภริตานนท์. รัฐธรรมนูญสี่เลือด. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เฟื่องอักษร, 2537.

เจียน ธีระวิทย์. “ข้อสังเกตเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของไทย” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 13
ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2518) หน้า 18 – 30.

เจียน ธีระวิทย์. “ปัญหาและแนวโน้มของนโยบายต่างประเทศของไทย” สังคมศาสตร์ปริทัศน์.
ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มิถุนายน – สิงหาคม 2519) หน้า 49 – 68.

“จดหมายเปิดผนึกถึง ฯพณฯ ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ 5 ปีที่
11 (พฤษภาคม 2516) หน้า 8 – 12.

- จอห์น เบอเจส. “ผู้ลี้ภัยชาวลาว ยังคงรอกลับบ้าน” แปลโดย ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ สังคมศาสตร์
ปริทัศน์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 12 (ธันวาคม 2517) หน้า 33 – 39.
- เจฟฟรีย์ เรส. “การเลือกตั้งเดือนมกราคม 2518: ข้อมูลและข้อวินิจฉัยขั้นต้น” สังคมศาสตร์
ปริทัศน์ ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2518) หน้า 31 – 40.
- ใจ อึ้งภากรณ์ สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ. อาชญากรรมรัฐในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์เคสดีไทย, 2544.
- ฉันทิมา อ่องสุริภักย์. “เมืองไทยไม่ใช่กรุงเทพฯ : หลักประกันอันง่อนแง่นของโครงสร้างใหม่ เพื่อ
สันติภาพอันถาวร” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ฉบับที่ 3 ปีที่ 11 (มีนาคม 2516) หน้า 17 –
23.
- ฉันทิมา อ่องสุริภักย์. “อนาคตของสันติภาพในเวียดนาม” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 1
(มกราคม 2516) หน้า 58 – 70.
- ชลิต แฉวนพิช. “พี แอล 480 ข้าวการเมือง” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 3 (มีนาคม
2516) หน้า 24 – 41.
- ชวน หลีกภัย. “ฐานทัพอเมริกัน: ใครหลอกใครกันแน่” สังคมศาสตร์ปริทัศน์, ปีที่ 11 ฉบับที่ 6
(มิถุนายน 2516) หน้า 107 – 109.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. “รอยต่างกับความเงิบ: ข้อสังเกตบางประการว่าด้วยเหตุการณ์ 6 ตุลาคม
2519” ใน สังขะทรยุค: หนังสือประกอบงานรำลึกเดือนตุลาปี 2529 โดย สหพันธ์นิสิต
นักศึกษาแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, 2529. หน้า
151 – 155.
- ชาญณรงค์ เตชะรัชต์กิจ “ข้อเสนอต่อรัฐบาลใหม่สำหรับนโยบายต่างประเทศของไทย”
สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ 12 ปีที่ 11 (ธันวาคม 2516) หน้า 89 – 99.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. บรรณาธิการ. จาก 14 ถึง 6 ตุลา. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. “14 ตุลา: บันทึกประวัติศาสตร์” ใน 14 ถึง 6 ตุลา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544. หน้า 181-203.

- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. “เขมร : สองปีของการเป็นสาธารณรัฐ” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 10 ฉบับที่ 7 (กรกฎาคม 2515) หน้า 100 – 104.
- ถนัด คอมันตร์ “ประเทศไทยกับกองกำลังทหารต่างด้าว” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 12 ฉบับที่ 8 สิงหาคม 2517. หน้า 37 – 48.
- ถนัด คอมันตร์ “ปัญหาทหารต่างด้าวในประเทศไทยและนโยบายต่างประเทศของไทย.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ฉบับที่ 5 ปีที่ 11 (พฤษภาคม 2516). หน้า 27 – 38.
- ถนัด คอมันตร์. “ทหารรับจ้าง เกียรติภูมิของชาติอยู่ที่ไหน.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ฉบับที่ 10 ปีที่ 11 (ตุลาคม 2516). หน้า 10 - 12.
- ถนัด คอมันตร์. “ไทยตัดสินใจชะตาของตนเองได้หรือไม่.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ฉบับที่ 8 ปีที่ 11 (สิงหาคม 2516). หน้า 70 – 76.
- แถมสุข นุ่มนนท์. ความสัมพันธ์ระหว่างไทย – สหรัฐอเมริกา. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2525.
- เทพมนตรี ลิมปพยอม. 30 ปี 14 ตุลา: ข้อกล่าวหาที่ไม่สิ้นสุด, กรุงเทพฯ: เทพมนตรี ลิมปพยอม, 2546.
- เทพมนตรี ลิมปพยอม. ลोकกราบ 14 ตุลา ดักแด่ประวัติศาสตร์การเมืองไทย, กรุงเทพฯ: เทพมนตรี ลิมปพยอม, 2546.
- ชเนศ อภรณ์สุวรรณ. “แนวรบด้านอินโดจีน เหตุการณ์ไม่เปลี่ยนแปลง.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 4 (เมษายน 2516). หน้า 43 – 51.
- ชเนศ อภรณ์สุวรรณ. “เวียดนาม ประวัติศาสตร์ที่อเมริกาไม่ต้องการให้ซ้ำรอย.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 10 ฉบับที่ 7 (กรกฎาคม 2515). หน้า 42 – 49.
- ธีรศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. ผศ. รายงานการวิจัยเรื่อง แนวคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจไทยของ มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช สมัยเป็นนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, 2544.

- นพพล. “รายงานความก้าวหน้าของนพพล”. นพพลพัฒนา เชียงวิมล ถึง ผู้นำนพพลทั่วประเทศ.
[จดหมาย] 27 พฤษภาคม 2519. (ไม่ปรากฏเลขหนังสือลับเฉพาะ)
- “เบื้องหลังการจารกรรมของสหรัฐฯ ต่อประเทศไทย.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 12 ฉบับที่ 12
(กุมภาพันธ์ 2517). หน้า 37 – 47.
- ประสาน มฤคพิทักษ์. “ผู้ก่อการร้าย: การทิ้งระเบิดและใช้สารเคมี”. สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 11
ฉบับที่ 6 (มิถุนายน 2516). หน้า 109 – 111.
- ปรัชญา เวสารัชช, ศ. ดร. และ รสลิน ศิริยะพันธ์, รศ. “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับต่างประเทศ
ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง” ใน คณะกรรมการกลุ่มปรับปรุงชุดวิชาความสัมพันธ์
ระหว่างไทยกับต่างประเทศ เอกสารการสอนชุดวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับ
ต่างประเทศ หน่วยที่ 1-7 (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1) กรุงเทพฯ: หจก. แสงจันทร์การพิมพ์,
2548.
- ผู้สื่อข่าวประจำวอชิงตัน “วิจารณ์ ปัญหาทหารต่างด้าวในไทย ของถนัด คอมันตร์” สังคมศาสตร์
ปริทัศน์ ฉบับที่ 5 ปีที่ 11 (พฤษภาคม 2516). หน้า 39 – 44.
- ผู้สื่อข่าวประจำเวียงจันทน์. “แนวรบด้านเวียงจันทน์ เหตุการณ์ไม่เปลี่ยนแปลง.” สังคมศาสตร์
ปริทัศน์. ฉบับที่ 10 ปีที่ 11 (ตุลาคม 2516). หน้า 62 – 79.
- ผู้สื่อข่าวพิเศษ. “สัมภาษณ์ เล คี๊ก ถ่อ.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 12 ฉบับที่ 12 (ธันวาคม
2517). หน้า 27 – 32.
- พันศักดิ์ วิญญรัตน์ “เลห์ลีนอเมริกัน : บทสัมภาษณ์เลห์แมน – พันศักดิ์.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่
12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2517). หน้า 14 – 21.
- พันศักดิ์ วิญญรัตน์. “วิเคราะห์ท่าทีของสหรัฐฯ ต่อรัฐบาลชุดใหม่ ลี—โอเค อี้กั—โอเค หรือพูด
ให้สุภาพ จัสแมคหัวเราะแหยๆ ซีไอเอ แอบยิ้ม.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 11 ฉบับที่
12 (ธันวาคม 2516). หน้า 18 – 27.
- พันศักดิ์ วิญญรัตน์. “กระทรวงการต่างประเทศไทย กับฟอลคอนแห่งถนนวิฑู” สังคมศาสตร์
ปริทัศน์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 9 (กันยายน 2516). หน้า 11 – 17.

- พินศักดิ์ วิญญรัตน์. “ชาตินิยมแบบมหาอำนาจ : ความตายของอุดมการณ์.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 11 (พฤศจิกายน 2516). หน้า 17 – 25.
- พินศักดิ์ วิญญรัตน์. “ท่าทีของเวียดนามเหนือต่อประเทศไทย” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ฉบับที่ 10 ปีที่ 11 (ตุลาคม 2516) หน้า 13 – 18
- พินศักดิ์ วิญญรัตน์. “ปลาใหญ่กินปลาเล็ก : ความสัมพันธ์ไทยกับเวียดนามเหนือ” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 12 (ธันวาคม 2517). หน้า 12 – 22.
- พินศักดิ์ วิญญรัตน์. “ปลาใหญ่กินปลาเล็ก : นโยบายมั่ว ๆ จะไปกันถึงไหน.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 3 (มีนาคม 2516). หน้า 13 – 16.
- พินศักดิ์ วิญญรัตน์. “ปลาใหญ่กินปลาเล็ก : CIA ข่าวกจากสกลนคร : ของฝากถึงสภาความมั่นคงแห่งชาติ” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 12 ฉบับที่ 12 (กุมภาพันธ์ 2517) หน้า 14 – 25.
- พินศักดิ์ วิญญรัตน์. “ปลาใหญ่กินปลาเล็ก: ถนนในลาวกับความมั่นคงของไทย” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (กุมภาพันธ์ 2516) หน้า 10 – 13
- พินศักดิ์ วิญญรัตน์. “ผีเข้าผีออก : ฐานทัพอเมริกันอีกครั้ง” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 12 ฉบับที่ 5 (พฤษภาคม 2517) หน้า 14 – 17.
- พินศักดิ์ วิญญรัตน์. “จดหมายเปิดผนึกถึงรัฐบาลเงาที่ถนนวิฑู” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 (กุมภาพันธ์ 2517) หน้า 9 – 13
- เฟรด บรานฟีแมน. “ใครบอกว่าอเมริกาถอนตัวจากอินโดจีน” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 5 (พฤษภาคม 2516) หน้า 88 – 101.
- มนตรี ปริทัศน์ “เมืองไทยไม่ใช่กรุงเทพฯ : บ้านนาทรายไม่ใช่หน้าตาหยดแรกและหยดสุดท้าย.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 12 ฉบับที่ 4 (เมษายน 2517). หน้า 22 – 27.
- “เมื่อ เอน บี ซี ออกรายการเขย่าขวัญเมืองไทย.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (กุมภาพันธ์ 2516). หน้า 24 – 29.

- ยอดธง ทับทิวไม้. “ผมไม่กลัว “ผู้ก่อการร้าย” !.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ฉบับที่ 11 ปีที่ 10 (พฤศจิกายน 2516). หน้า 103 – 107.
- รังสรรค์ ธรนพรพันธุ์. “การถอนฐานทัพอเมริกันกับเศรษฐกิจไทย.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ฉบับที่ 5 ปีที่ 11 (พฤษภาคม 2516). หน้า 18 – 26.
- รังสรรค์ ธรนพรพันธุ์. “วันมหาวิปโยค : จุดเริ่มต้นใหม่แห่งประชาธิปไตย?.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 11 (พฤศจิกายน 2516). หน้า 26 – 36.
- รังสรรค์ ธรนพรพันธุ์. “ ประเทศไทยมีนโยบายต่างประเทศหรือ.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2516). หน้า 17 – 22.
- เรืองยศ จันทรศิริ. “ ถีบลงเขาเผาถางถึงแดง ” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2518). หน้า 41 – 71.
- เลียวนาร์ด อังเกอร์. “ หลักการนิกสันและความสัมพันธ์ระหว่างไทย – อเมริกัน.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ฉบับที่ 8 ปีที่ 11 (สิงหาคม 2516). หน้า 67 – 70.
- วิรัตน์ ศักดิ์จิรพวงษ์. “ นิสิต นักศึกษา กับการเมืองไทยในอนาคต.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 12 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2517). หน้า 46 – 55.
- วิลเลียม แบรดลีย์ และคณะ. เหตุการณ์ 6 ตุลาในทัศนะนักวิชาการอเมริกัน. แปลโดย เอกรงค์ รังคประทีป. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ลานนาม 2522.
- วีระประวัติ วงศ์พัฑฒ์. (แปล) “เบื้องหลังการสังหารหมู่ที่มายโล.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 10 ฉบับที่ 7 (กรกฎาคม 2515). หน้า 26 – 30.
- วีระประวัติ วงศ์พัฑฒ์. “ ดาตลี : ขยะสงคราม.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 10 ฉบับที่ 8 (สิงหาคม 2515) หน้า 44 – 55
- ส. ศิวรักษ์ “ นิสิตนักศึกษาควรมีบทบาทอย่างไรในระยะนี้.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ฉบับที่ 12 ปีที่ 10 (ธันวาคม 2516) หน้า 76- 88.
- สมดุลย์ พลานภาพ “ เสื้อตัวใหม่ของอเมริกันในเวียดนามใต้.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 5 (พฤษภาคม 2516). หน้า 74 – 79.

สมบัติ วนิพก. “ทหารไทยในลาว : เรื่องจริงหรืออิงนิยาย.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มิถุนายน – สิงหาคม 2514). หน้า 24 – 31.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. “การชำระประวัติศาสตร์ 14 ตุลา ภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย” ใน ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง: รวมบทความเกี่ยวกับกรณี 14 ตุลา และ 6 ตุลา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ 6 ตุลารำลึก, 2544.

สัมภาษณ์ “ควรมีฐานทัพอเมริกันในประเทศไทยอีกต่อไปหรือไม่” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 10 ฉบับที่ 7 (กรกฎาคม 2515). หน้า 64 – 70.

สัมภาษณ์ โชติ เพชรชาติ หัวหน้าคณะผู้แทนฝ่ายแนวลาวัชชาติประจำนครเวียงจันทน์.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ฉบับที่ 10 ปีที่ 11 (ตุลาคม 2516). หน้า 26 – 45.

สัมภาษณ์ เฮอเบิร์ต ฟิลลิปส์.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 10 ฉบับที่ 7 (กรกฎาคม 2515). หน้า 12 – 18, หน้า 32 – 41.

“สัมภาษณ์นายพลตรี วังเปา ผู้บัญชาการกองทัพอากาศที่ 2 ราชอาณาจักรลาว.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (กุมภาพันธ์ 2516). หน้า 20 – 23.

“สัมภาษณ์รัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศ ฯพณฯ จรูญพันธ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 12 ฉบับที่ 4 (เมษายน 2517). หน้า 13 – 21.

สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ. ไม่ปรากฏชื่อเรื่อง. พลอากาศโทสิทธิ เสวตศิลา เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ. [บันทึกข้อความราชการ] 27 กุมภาพันธ์ 2519. (ที่ สร 1404/2456 ฉบับ)

สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ. ปัญหากระสุนสำรองสงคราม. สิทธิ เสวตศิลา เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี. [บันทึกข้อความราชการ] 6 พฤษภาคม 2519 (ที่ สร0401/5000 ฉบับมาก).

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. ความร่วมมือกับสหรัฐฯ ในด้านการวิจัยระบบสื่อสารโทรคมนาคม. นายเนตร มานิตกุล รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร ปฏิบัติราชการแทนเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ. [จดหมายราชการ] 9 มกราคม 2519. (ที่ สร. 0108 / 005).

สำนักเลขาธิการรัฐมนตรี. ความร่วมมือกับสหรัฐฯ ในการวิจัยระบบสื่อสารโทรคมนาคม. นาย
ประกายเพชร อินทุโสภณ เลขาธิการนายกรัฐมนตรี ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ
ต่างประเทศ. [จดหมายราชการ] 25 ธันวาคม 2518. (ที่ สร. 0108/116).

สุชาติ สวัสดิ์ศรี. “ความเป็นมาของขบวนการคำคืนในประเทศไทย” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 11
ฉบับที่ 2 (กุมภาพันธ์ 2516). หน้า 30 – 40.

สุชาติ สวัสดิ์ศรี. “สงครามเงิบในอินโดจีน” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 10 ฉบับที่ 7 (กรกฎาคม
2515) หน้า 72 – 86.

สุราชัย ยัมประเสริฐ. “เหตุการณ์ 6 ตุลา เกิดขึ้นได้อย่างไร” ใน อาชญากรรมรัฐในวิกฤตที่
เปลี่ยนแปลง. ใจ อึ๊งภากรณ์ สุราชัย ยัมประเสริฐ และคณะ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
เคล็ดไทย, 2544. หน้า 63-166.

สุชาติ บำรุงสุข. สหรัฐอเมริกากับระบบทหารในประเทศไทย ศึกษากรณีความช่วยเหลือด้านการทหาร
ยุคหลังสงครามเวียดนาม (ค.ศ. 1975 – 1980). กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2525.

สุชาติ บำรุงสุข. ทหารกับการเมืองไทยในทศวรรษหน้า: พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง. กทม.
: สถาบันศึกษาความมั่นคงแห่งชาติ, 2543.

สุริชัย หวันแก้ว. บรรณาธิการ. เหตุการณ์ 14 ตุลา: นัยสำคัญทางสังคมและต่อการพัฒนาใน
ประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์ สำนักงานสภาผู้แทนราษฎร, 2546.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. “การทำลายสภาพแวดล้อมในสงครามเวียดนาม” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปี
ที่ 10 ฉบับที่ 7 (กรกฎาคม 2515). หน้า 51 – 61.

อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา [ออนไลน์] 2553. เข้าถึงได้ที่ <http://www.14tula.com/> [5 พฤษภาคม 2554]

อรรถจักร สัตยานุรักษ์. “มือที่สาม” ใน ประวัติศาสตร์การเมืองไทย กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คบไฟ, 2549.

อุดม ศรีนามไทย. “บทเรียนและข้อสรุปจากการต่อสู้เดือนตุลาคม”. สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 11
ฉบับที่ 12 (ธันวาคม 2517). หน้า 45 – 50.

อุดร ทองน้อย. “อธิปไตยของชาติ เหตุการณ์ไม่เปลี่ยนแปลง.” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 12
ฉบับที่ 8 (สิงหาคม 2517) หน้า 47 – 64.

ภาษาอังกฤษ

Agreement Respecting Radio Communications Research and Development Activities by the United States in Thailand.[สำเนาเอกสารลับ] 24 มิถุนายน 2507.

Agreement Respecting the Establishment, Conduct and Support of Radio Communication Research and Development Activities in Thailand. [สำเนาเอกสารลับ] 19 มกราคม 2508.

Antonio Gramsci [online] Available from: http://en.wikipedia.org/wiki/Antonio_Gramsci [2010, December 1]

Averting a headlong retreat into the past” Far Eastern Economic Review. October 17, 1975.

Barber, Stephen. “Asia waits for the word from Carter”. Far Eastern Economic Review. November 12, 1976.

Bernard, Mitchell. “States, Social Forces and Regions in Historical Time: Toward a Critical Political Economy of Eastern Asia” Third World Quarterly. Vol.17 No.4 The Developmental State? : Democracy, Reform and Economic Prosperity in the Third World in the Nineties (1996).pp, 649 -66.5

Braybrooke, David and Lindblom, Charles E. “Types of Decision” in National Politics and Foreign Policy. Rosenau, James N. ed. New York : The Free Press, 1969. pp. 207 – 215.

CIA-RDP79T00865A000600160002-8. Approved for release 2001/07/30. “The Overseas Chinese in Thailand” March 24, 1975.

CIA-RDP86T00608R000170001-2 Approved for release 1999/09/26. January 8, 1975

CIA-RDP86T00608R00020015003-2 Approved for release 2005/06/29. March 20, 1975

CIA-RDP86T00608R0006000170028-9. Research Study : Thai Politics in Transition (November 1975) Approved for Release 2001/08/21/.

Cook, Mark. “American and Japanese Economic Designs in Thailand : The Basis of and Inquiry” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มิถุนายน – สิงหาคม 2514) หน้า 58 – 65.

- Cox, Robert W. "Political Economy and the World Order: Problems of Power and Knowledge at the Turn of Millennium". ผาสุข พงษ์ไพจิตร, ศาสตราจารย์ ดร.. แปลและเรียบเรียง. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2000.
- Cumming, Bruce. "The Origins and Development of the Northeast Asian Political Economy: Industrial Sectors, product Cycles and Political Consequences" International Organization. Vol. 38, 1. (\Winter 1984)
- Cutler, Claire. (2008) "Locating Authority in Global Political Economy" in Critical Theory and International Relations: A Reader. Steven C. Roach. Ed. London: Routledge. pp. 85 – 291.
- Department of Defense Special Representative, Thailand. Cryptologic Operation in Thailand. John J. Platter, Chief, Dept. of Defence to Ambassador Whitehouse. [Memorandum] 21 May 1976. (Serial: F47/0050 – 76 Secret).
- DNSA, "Thailand – Reaction to Vietnam Development. April 1975.
- DNSA, 2220/546505. Memorandum for the President from Henry Kissinger. Subject "My Asian Trip". February 27, 1973.
- DNSA, 2691/501616. May, 8, 1975. "Visit of Lee Kuan Yew, Prime Minister of Singapore"
- DNSA, F88-1232. May 27, 1975. "Review of U.S. Policy Toward Thailand"
- DNSA, HN 01557. "The Impact on the Laotian Situation of an Early Reduction or Withdrawal of Thai Forces from Laos". May 24, 1973.
- DNSA, HN 01761. "Intelligence Summary". October 12, 1973
- DNSA, KA 01075. May 26, 1973.
- DNSA, KA 09675. March 5, 1973.
- DNSA, KA 09730. March 10, 1973.
- DNSA, KA 10597. August 10, 1973.
- DNSA, KA 13680. May 15, 1975.
- DNSA, KT 00409. Oct 25, 1973.

DNSA, KT 00858, Oct 19, 1973

DNSA, KT 01058. "The Secretary's Regional Staff Meeting, Thursday, March 7, 1974, 3.00 p.m." March 7, 1974.

DNSA, KT 01085. March 26, 1974.

DNSA, KT 01251. "The Secretary's Principal's and Regional's Staff Meeting, Tuesday, July 16, 1974. 3.00 p.m. July 7, 1974.

DNSA, KT 01254. July 17, 1974.

DNSA, KT 01469. January 7, 1975.

DNSA, KT 01488."Washington Special Group Meeting". April 28, 1975.

DNSA, KT 01669. "Secretary's Principal's and Regional's Staff Meeting, Friday, June 13, 1975, 8.00 a.m." June 13, 1975.

DNSA, KT 01706. "The Secretary's 8.00 a.m. Staff Meeting, July 25, 1975." July 25, 1975.

DNSA, KT 01706. Jul 25, 75.

DNSA, KT 01824. "The Secretary's 8.00 a.m. Staff Meeting, November 5, 1975."November 5, 1975.

DNSA, KT 01824. November 5, 1975. P. 14

DNSA, KT 01837. "Secretary's Meeting with Foreign Minister Chatchai of Thailand". November 11, 1975.

DNSA, KT 01843. "Ford- Suharto Meeting". December 6, 1975.

DNSA, KT 01867. January 12, 1975.

DNSA, KT 01869, August 1, 1974.

DNSA, KT 01925."In Attendance – Friday, April 2, 1976." April 2, 1976.

DNSA, KT 01976. June 29, 1976.

DNSA, KT 01987. July 12, 1976.

DNSA, KT 1690. July 5, 1975.

DNSA, KT 1804. Oct 10, 75. p.9

- DNSA, KT 1903. March 15, 1976. P. 34
- DNSA, KT 04961. October 1, 1974.
- DNSA, PR 00231. February 7, 1975.
- DNSA, PR 00263. "U.S. Policy towards Thailand" April 21, 1976.
- DNSA, PR 00263/ 6846. April 21, 1976.
- DNSA, PR 01125. "Special Assistance to Thailand, FY 1973". March 23, 1973.
- DNSA, PR 01126. "Final Review o Alternative Program Packages". March 23, 1973.
- DNSA, PR 01128. March 26, 1973.
- DNSA, PR 01129. "Presentation of Final Report". March 30, 1973.
- DNSA, PR 01131. May 18, 1973.
- DNSA, PR 01310. May 27, 1975.
- DNSA, PR 01311. "U.S. Force Reduction in Thailand". September 23, 1975.
- DNSA, PR 01342. April 9, 1976.
- DNSA, PR 01342. National Security Memorandum 240. "Alternative Sitting for Thai-based Operations". April 9, 1976.
- DNSA. "The Extent and Durability of the US Commitment to Thailand". April 1975.
- Embassy of the United States of America, Bangkok. No Subject. Charles S. Whitehouse, Ambassador, to His Excellency Chatichai Choonhavan, Minister of Foreign Affairs of the Kingdom of Thailand. [Official Letter] March 15, 1976. (No. 99 Confidential)
- Flood, E. Thadeus, Dr. "The United States and the Military Coup in Thailand: A Background Study". An Indochina Resource Center Publication, 1976.
- Forgacs, David. Ed. A Gramsci Reader. London: Lawrence and Wilshart, 1988.
- Grassman, Jim. Thailand at the Margins. Oxford : Oxford University Press, 2004.
- "Happy No. 2" Far Eastern Economic Review. June 11, 1973. P. 15.

Headquarters, United States Military Assistance Command Thailand". Harry C Aderholt, Brigadier General USAF Commander to Vice Admiral Suvichien Fungladda. [Official Letter] 17 May 1976.

Henry Kissinger. [online] Available from: http://en.wikipedia.org/wiki/Henry_Kissinger [2010, December 1]

"Here we go again" Far Eastern Economic Review. April 16, 1973. P.14.

Hilsman, Roger. "Policy-Making is Politics." in International Politics and Foreign Policy. Rosenau, James N. ed. New York : The Free Press, 1969.

Indoft, Han H. ed. Thai – American Relations in Contemporary Affairs. Singapore: Executive Publications PTE, LTD., 1982.

Jenkin, David. "The New Frontier" Far Eastern Economic Review. June 4, 1973. Pp. 25 – 28

Kahin, George McT. "The Role of the United States in Southeast Asia" in New Directions in the International Relations of Southeast Asia, The Great Powers and Southeast Asia. Edited by Lau Teik Soon. Singapore: Singapore University Press for the Institute of Southeast Asian Studies, 1973.

Kambhu, Jidbhand. "Thailand: Death of a Regime" Far Eastern Economic Review. October 22, 1973. pp. 13-17.

Kambhu, Jidbhand. "The Fruits of Revolution" Far Eastern Economic Review. November 5, 1973.

Kennedy, R.T. Memorandum for Brent Scowcroft. Subject "Long Term U.S. Military Force Levels in Thailand. 15 January 1975.

Kennedy, Richard T. Memorandum for General Haig. Subject: "Updating of Cambodia Background Paper," 13 January 1973.

Khoman, Thanat.(1976) "American Military Withdrawal from Thailand". *Southeast Asian Affairs*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies Singapore.

Kimball, Jeffrey. Nixon's Vietnam War. Kansas : University Press of Kansas, 1998.

Kintner, W.R. Telegram to Secretary of State. Subject "Phrasing US Force Reduction in Thailand" 26 March 1974.

Kissinger, H.A. Letter to Lt Col Brown for General Haig. 18 January 1973.

Kissinger, H.A. National Security Decision Memorandum 429 to The Secretary of Defense, the Director of Central Intelligence and the Deputy Secretary of State. Subject "U.S. Deployments in Thailand" . 23 March 1974.

Kissinger, Henry. "The Role of Domestic Structure". in American Foreign Policy: Three Essay. New York: Norton & Company Inc., 1969.

Kurth, James R. (1979) "The Political Consequences of the Product Cycle: Industrial History and Political Outcome". International Organization. Vol. 33, 1, Winter 1979.

Lon Nol Talker". NDSM Box H242 NDSM 230. November 72.

Milbrath, Lester W. "Interest Groups and Foreign Policy" in Domestic Source of Foreign Policy. Edited by James J. Rosenau. New York : The Free Press, 1967.

Ministry of Foreign Affairs, Department of Information. Interview given by Under-Secretary of State for Foreign Affairs Anand Panyarachun to Mr. Bruce Palling, Newsweek Correspondent on March 17, 1976, at the Ministry of Foreign Affairs. No.45/2519. March 19, 1976. Print.

Ministry of Foreign Affairs, Department of Information. Interview Given by Mr. Anand Panyatachun, Under-Secretary of State for Foreign Affairs, to Mr. Michael Morrow, Far Eastern Economic Review Correspondent on March 23, 1976. No.50/2519. March 26, 1976. Print.

Ministry of Foreign Affairs, Department of Information. Interview given by Mr. Bichai Rattakul, Minister of Foreign Affairs to Mr. Lewis M. Simons, the Washington Post Correspondent on May 14, 1976 at the Ministry of Foreign Affairs. No. M 32/2519. May 17, 1976. Print.

Morrow, Michael. "Law and Order for Seni" Far Eastern Economic Review. April 16, 1976

Morrow, Michael. "The Americans who stay behind". Far Eastern Economic Review. December 26, 1975

Morrow, Michel. "Chill wind blowing down the Mekong" Far Eastern Economic Review. May 23, 1975

- Mueeke, Marjorie A. "The Village Scouts of Thailand" Asian Survey . Vol. 20. No. 1. (April 1980). Pp. 107 – 127
- Mungkandi, Wiwat and Warren, William. Eds. A Century and a Half of Thai – American Relations. Bangkok : Chulalongkorn University Press, 1982.
- Musikawong, Sudarat. "Thai Democracy and the October (1973 – 1976) events." Inter-Asia Cultural Studies. 7 : 4, 713 – 716
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "FANK Request for RTAF Air Strikes," Kissinger to AMEMBASSY Bangkok, January 25, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Coordination with Military Commanders," Kintner to SECSTATE WASHDC, January 28, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Chartchai on U.S. Withdrawals and Thai Relations with Communist Countries," Kintner to SECSTATE WASHDC, February 13, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Secretary's Meeting with Prime Minister Sanya," Kintner to SECSTATE WASHDC, March 8, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Thai Relations with Cambodia," Kintner to SECSTATE WASHDC, March 8, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Ambassador's Meeting with Foreign Minister," Kintner to SECSTATE WASHDC, June 18, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "RTG Endorsement of GRK Peace Initiative," Kintner to SECSTATE WASHDC, June 19, 1974.

- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Contract Airlift Support for Cambodia," Kintner to SECSTATE WASHDC, August 2, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Thai Defense Minister's Request for Additional Aids," Kintner to SECSTATE WASHDC, September 12, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Sarasin Press Interview," Kintner to SECSTATE WASHDC, February 14, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "General Krit Siwara on the Possibility of Prime Minister Sanya Thammasak's Resignation," Kintner to SECSTATE WASHDC, March 27, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Characterization of the Second Sanya Cabinet," Masters to SECSTATE WASHDC, May 31, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Legislative Changes to Thai Draft Constitution," Kintner to SECSTATE WASHDC, August 20, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Campaign '75 – Violence as a Campaign Feature," Kintner to SECSTATE WASHDC, December 10, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "FANK Request for RTAF Air Strikes," Kissinger to CINCPAC HONOLULU HI, January 22, 1974.
- NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, July 5, 2006, subject "Seni Cabinet's View on U.S. Military Presence," Kintner to SECSTATE WASHDC, March 3, 1975.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, July 5, 2006, subject "View of Prime Minister Seni Pramot on U.S. Military Presence and Other Matters," Kintner to SECSTATE WASHDC, March 4, 1975.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, July 5, 2006, subject "Implications for the U.S. of the Khukrit government's Accession," Ingersoll to USDEL ASWAN Immediate, March 20, 1975.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, July 5, 2006, subject "Lee Kuan Yew Visits Thailand," Masters to SECSTATE WASHDC, April 25, 1975.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, July 5, 2006, subject "Future Thai Reactions to the Mayaguez Incident," Whitehouse to SECSTATE WASHDC, April 16, 1975.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, July 5, 2006, subject "Ammunition in Thailand," Whitehouse to SECSTATE WASHDC, May 31, 1975.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Military Contracts: Proposed Transfer of Base Maintenance and service Contracts to RTG," Kintner to SECSTATE WASHDC, March 29, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Briefing by Ambassador Whitehouse of Senior RTG Officials," Kintner to SECSTATE WASHDC, September 11, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Thai Defense Minister's Request for Additional Aid," Kintner to SECSTATE WASHDC, September 12, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "US/Thai Relations: Ambassador Anan Conversation with Assistant Secretary Habib," Kissinger to AMEMBASSY BANGKOK, September 19, 1974.

NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Thai Defense Minister's Request for Additional Aid," Kintner to SECSTATE WASHDC, September 24, 1974.

NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Continuance of Contractor Support for US Military in Thailand," Kintner to SECSTATE WASHDC, July 23, 1974.

NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Lao Military Training in Thailand," Kintner to AMEMBASSY VIENTIENNE, November 27, 1974.

NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Evaluation of New Senior Military Leadership Appointment," Kintner to SECSTATE WASHDC, September 21, 1973.

NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "The Internal Political Situation in Thailand after Eight Weeks of the Sanya Government," Kintner to SECSTATE WASHDC, December 13, 1973.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Text of Article in Bangkok Nation under Headline 'CIA Apology for Fake Ceasefire Note,'" Hedge to USIA WASHDC Immediate, January 5, 1974.

NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Ambassador's Meeting with General Krit Sivara," Masters to SECSTATE WASHDC, January 18, 1974.

NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Dawee on the CIA," Kintner to SECSTATE WASHDC, January 11 , 1974.

NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, no subject, Kintner to SECSTATE WASHDC, January 30 , 1974.

NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Withdrawal of US Army Special Forces Thailand," Kintner to SECSTATE WASHDC, February 23, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Military Contracts : Proposed Transfer of Base Maintenance and Service," Kintner to SECSTATE WASHDC, March 29 , 1974.

NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Quarterly Analysis of Developments and Trends in Thailand," Masters to SECSTATE WASHDC, May 1, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Ambassador's Call on the Minister of Defense," Kintner to SECSTATE WASHDC, June 10, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "USN Indian Ocean Patrols from Utapao," Kintners to SECSTATE WASHDC, July 23, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Contract Airlift Support – Cambodia (U)," Kintner to SECSTATE WASHDC, August 28, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Anti- CIA Press Campaign in Thailand," Masters to Ambassador Kintners, October 15, 1974.

NARA, AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "Continuing Allegations of CIA Activity in Thailand," Kintner to SECSTATE, November 5, 1974.

NARA , AAD. Declassified/Released US Department of State EO Systemic Review, June 30, 2005, subject "General Krit on Constitutional Crisis," Kintner to SECSTATE, September 24, 1974.

Nations, Richard. "October Revolution –Part II." Far Eastern Economic Review. October 15, 1976.

Nations, Richard. "Peace again as Prapas bows out." Far Eastern Economic Review. September 3, 1976.

Nations, Richard. "Seni challenges corruption." Far Eastern Economic Review. June 4, 1975.

Peagam, Norman (1975) "Rambling from the Right." Far Eastern Economic Review July 25, 1975.

Peagam, Norman, " We don't stay where we are not wanted" Far Eastern Economic Review. April 2, 1976.

Peagam, Norman. "A diplomatic jigsaw puzzle." Far Eastern Economic Review. September 26, 1975.

Peagam, Norman. "A token withdrawal of American Troop." Far Eastern Economic Review. May 16, 1975

Peagam, Norman. "Bases: The decision stands" Far Eastern Economic Review. June 11, 1976.

Peagam, Norman. "Elections :Second time around" Far Eastern Economic Review. April 9, 1976.

Peagam, Norman. "Kukrit presses for troop pact." Far Eastern Economic Review. March 19, 1976.

- Peagam, Norman. "Seni ponders the secret of Rammasun" Far Eastern Economic Review. April 30, 1976
- Peagam, Norman. "The Left goes underground" Far Eastern Economic Review. October 22, 1976.
- Peagam, Norman. "Thailand joins the Peking ensemble" Far Eastern Economic Review. July 11, 1975.
- Peagam, Norman. "Showdown in Thailand". Far Eastern Economic Review. March 26, 1976.
- Porter, D. Gareth. "CIA Responsible for Growth of Fascism in Thailand : Bloody Wednesday in Bangkok" in Counter Spy. Vol 3. Issue 2. CIA-RDP88-01314R000100360003-3. pp. 49 – 52.
- National Archives, FCO 015/2194. Subject "'Thailand:Internal Politics" . R Goring-Morris to A K Goldsmith Esq. July 30, 1976
- National Archives, FCO 15/2194. Subject "The Seni Government : The First Three Months". David Cole to A M Simons Esq. July 23, 1976
- National Archives, FCO 15/2112. Subject "Discussion with US Charge d'Affaires" D L Cole to H of C. April 18, 1975.
- National Archives, FCO 15/2112. Subject "US Relations with Thailand". R C Samuel to R J E Thomas Esq. June 4, 1975.
- Roach, Steven C. ed. Critical Theory and International Relations: A Reader. London: Routledge, 2008.
- Robinson, Thomas W. "National Interests" in National Politics and Foreign Policy. Rosenau, James N. ed. New York : The Free Press, 1969. pp. 182 – 190
- Rosenau, James N. ed. National Politics and Foreign Policy. New York : The Free Press} 1969.
- Rosenau, James N. ed. Linkage Politics. New York: The Free Press, 1969.
- Rush, K. Memorandum for the President. Subject: "Discussion with Friendly Asian Government of U.S. Military Deployment for Asia". 28 August 1973.

- Russett, Bruce et al. World Politics: The Menu for Choice. Belmont: Thomson Wadsworth, 2006. Chapter 1 World Politics: Levels of Analysis, Choice and Constraint and Chapter 6 Domestic Sources of Foreign Policy: Society and Polity.
- Schanberg, Sydney S. "Indochina without American Americans: For Most, a Better Life". *New York Times*, April 13, 1975. CIA-RDP77-00432R
- Shawcross, William. "We have no intention of withdrawing from the world" Far Eastern Economic Review. July 4, 1975
- Shurmann, Franz. "Decelerating thrust of a Nixonian plan" Far Eastern Economic Review. July 14, 1975
- Silverstein, Josef. "Students in Southeast Asian Politics." Pacific Affairs. Vol. 49. No. 2. (Summer, 1976) pp. 189 – 212.
- Singer, J. David. "The Global System and its Sub-Systems: A Developmental View" in Linkage Politics. Rosenau, James N. ed. New York: The Free Press, 1969. pp. 21 – 43
- Snyder, Richard C. "The Decision-Making Approach to the Study of International Politics" in National Politics and Foreign Policy. Rosenau, James N. ed. New York : The Free Press, 1969. pp. 199 – 206.
- Starner, Frances. "Power to the Reluctant People" Far Eastern Economic Review. November 5, 1973. Pp. 14 -15.
- Stockwin. Harvey. "Thanat's Ostpolitik". Far Eastern Economic Review. July 23, 1973. P.24 – 25.
- Stubbs, Richard and Underhill, Geoffrey R.D. eds. Political Economy and the Changing Global Order. Ontario, Canada: Oxford University Press, 2000.
- Thailand Minister of Foreign Affairs. No subject. B. Rattakul, Minister of Foreign Affairs to His Excellency Mr. Charles S. Whitehouse, Ambassador of the United States of America. [Official Letter] 31 May B.E. 2519 (No. 0303/22772 Confidential)

Thailand, Minister of Foreign Affairs. *No subject*. Chatichai Chunchavan, Minister of Foreign Affairs to His Excellency Mr. Charles S. Whitehouse, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the United States of America, Bangkok. [Official Letter] 4th February B.E. 2519. (No. 0303/4680 Confidential)

Thailand, Ministry of Foreign Affairs. *No subject*. Anand Panyarachun, Under –Secretary of States for Foreign Affairs to His Excellency Charles S. Whitehouse. [Official Letter] 30 April B.E. 2519. (No serial number)

Thanom: The unwanted catalyst” Far Eastern Economic Review. October 15, 1976

The Digital National Security Archives [online] Available from:

<http://nsarchive.chadwyck.com/marketing/index.jsp> [2010, October 25]

The era of the diplomatic balancing act” Far Eastern Economic Review. October 17, 1975

The Gerald R. Ford Presidential Library and Museum. [online] Available from:

<http://www.fordlibrarymuseum.gov/> [2010, October 25]

The National Archives and Records Administration [online] Available from:

<http://www.archives.gov/> [2010, October 25]

The Richard Nixon Presidential Library and Museum[online] Available from:

<http://www.nixonlibrary.gov/> [2010, October 10]

Unger, L. Letter to General Haig. Subject: “General Haig’s Visit with Thai Leader,” 16 January 1973.

Unger, L. Telegram to Department Pass White House for Dr. Kissinger. Subject “Dr. Kissinger’s Visit to Bangkok”. 6 February 1973.

Ungpakorn, Ji Giles. “Clensing Democracy of Socialism:Crushing the Thai Left on the 6th Oct 1976 and the Consequences for Present Day Politics” Paper presented at the School of Oriental and African Studies, University of London, September, 2001.

United State Information Service. U.S. Is Stealing Thai Rice Markets in Order to Make a Political Bargain with Thailand. News Report from Prachachart May 29, 1976. Print.

United States, Embassy of the United States of America, Bangkok. No Subject. Charles S. Whitehouse, Ambassador, to His Excellency Bhichai Rattakul, Minister of Foreign Affairs. [Official Letter] May 17, 1976 (No. N/A. Secret)

United States, Embassy of the United States of America, Bangkok. No subject. Charles S. Whitehouse, Ambassador of the United States of America, to His Excellency Bhichai Rattakul, Minister of Foreign Affairs, Thailand. [Official Letter] June 11 , 1976.(N/A)

United States, Embassy of the United States of America, Bangkok. *No subject.* Charles S. Whitehouse, Ambassador of the United States of America, to His Excellency Major General Pramarn Adireksarn, Minister of Defense, Thailand. [Official Letter] October 29, 1975.(N/A)

United States, Embassy of the United States of America, Bangkok. *No subject.* Charles S. Whitehouse, Ambassador of the United States of America, to His Excellency Major General Chatichai Chunhawan, Minister of Defense, Thailand. [Official Letter] October 22, 1975.(N/A)

Zimmerman, Robert F. "Thailand 1975: Transition to Constitutional Democracy Continues" Asian Survey. Vol. 16, No. 2. A Survey of Asia in 1975 : Part II (Feb. 1976) pp. 159 – 172.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวจิตติยา พุกขามะธานันท์ เกิดเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2523 ที่จังหวัดขอนแก่น จบการศึกษาระดับปริญญาตรีอักษรศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) ในปี พ.ศ. 2542 และอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ในปี พ.ศ. 2545 จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ Master of Sciences in Gender จาก London School of Economics and Political Science ในปี พ.ศ. 2546 ปัจจุบันรับราชการในตำแหน่งนักพัฒนาสังคมชำนาญการ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย